

Bibliotéka spisů poučných

vydávaná

Dědictvím ss. Cyrilla a Methoděje.

Číslo XXII. na r. 1888.

POUTNÍ MÍSTA a MILOSTIVÉ OBRAZY na Moravě a v rak. Slezsku.

Část dějepравnou a popisnou sestavil

KAREL EICHLER,

farář ve Veverské Bytyšce.

Díl první. — Část druhá.

Nákladem „Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje“ na rok 1888.

POUTNÍ MÍSTA
a
MILOSTIVÉ OBRAZY

na Moravě a v rak. Slezsku.

Část dějepisnou a popisnou

sestavil

KAREL EICHLER,
farář ve Veverské Bytyšce.

Díl I. — Část II.

V BRNĚ 1888.

V komisi Karla Winikera v Brně, Bedřicha Grosse v Olomouci
a Frant. Rívnáče v Praze.

Tiskem Moravské akc. kněhtiskárny v Brně.

PROSLOV.

Jelikož spis tento vydán ve dvou částích, tedy ve dvou letech, bylo mi umožněno během druhého roku ještě vyhověti přáním s některých stran, zejména v Časopise vlasteneckého muzejního spolku Olomouckého vysloveným, a předsevzítí značnější opravy a doplňky na svazku druhém.

Ku hlavním zdrojům dříve již uvedeným (Volnému, Ensu, Keifelu) přidružily se zprávy, které od duchovenstva r. 1855 byly zaslány nejd. bisk. konsistoři Brněnské o kultu Marianském v diecézi, pak studie „Der Marien- und Heiligen-Cultus in Mähren und Österr.-Schlesien“ od Krist. d'Elverta uveřejněná v Notizen-Blatt č. 8.—11. roku 1887. Ostatní pomůcky uvedeny jsou u jednotlivých statí.

Díky srdečné vzdávám za ochotnou podporu a laskavé povzbuzení, se kterékoliv strany se mi jich dostalo.

Ve Veverské Bytyšce o slavnosti Narození P. Marie 1888.

Karel Eichler.

OBSAH

obou částí (svazků) dílu I.

	Stránka
	části I. II.
O poutích vůbec	1 —
Co jest pouť? Co vypravují dějiny o poutích? Jaký účel mají a jaký prospěch z nich plyne? Co máme souditi o námitkách, které nepřátelé poutí proti nim činí? Jaké stanovisko zaujímá církev proti poutím?	
Kterak máme poutě konati? . .	24 —
A) Pokyny ze zkušenosti. B) Předpisy církevní.	
1. Velehrad, kolébka sv. víry mezi Slovary	34 —
Velehrad a idea Cyrilo-Methodějská. Osudy Velehradu v rámci dějin moravských. Památnosti Velehradské a okolí. Poutě Velehradské.	
Dodatky k Velehradu	— 458
Poutní místa zasvěcená nejsv. Trojici anebo některé ze tří Božských osob:	
2. Bývalá kaple nejsv. Trojice pod Cornštejnem u Bítova	129 —
2a. Kaple nejsv. Trojice nad dědinou Švařcem	— 461
2b. Zaniklé poutě k nejsv. Trojici v Kroměříži	— 462
2c. Poutě pro odpustky konávané do kostela nejsv. Trojice v Běhařovicích u Jevišovic	— 462
2d. Kaple nejsv. Trojice u far. kostela v Konici (kříže Cyrilo-Methodějské)	— 463
3. Kostel se sochou ubičovaného Spasitele v Milifroně u Znojma	131 —
4. Kaple nejsv. Spasitele (Salvatora) u Životic v rak. Slezsku	136 —

VI.

	Stránka	
	části I.	II.
5. Poutní místo Orlová s obrazem pěti Ran Krista Pána, bol. P. Marie a Jana Křtitele v Těšínsku	139	—
6. Kostel Božího Těla a kaple Loretská u Slavonic	144	—
6a. Kostel Božího Těla u Bludova	—	467
7. Hora Kalvarie u Jaroměřic nedal. Jevička	150	—
8. Kotouč u Štramberku, čili Hora Olivetská	180	—
Dodatky ku Kotouči	—	471
9. Tři kříže nad Chudčicemi u hradu Veverí ve farnosti Čebínské	185	—
10. Poutní chrám Pozdvižení sv. Kříže a bol. Matky Boží na Hrádku u Krňova	201	—
 Marianská poutní místa a milostivé obrazy		
	205	—
Úvod. O poutních místech Marianských cizozemsk.		
Sv. Lukáši připisují:		
11. Korunovaný zázračný obraz P. Marie ve farním kostele Starobrněnském u ctih. OO. Augustiniánů	211	—
12. Bývalý obraz P. Marie v Uherském Brodě	257	—
Od sv. Cyrila a Methoděje, nebo aspoň z Velehradu pocházejí:		
13. Tuřanská P. Maria v trní. Štít víry katolické na Moravě	259	—
14. Stará Matka Boží v Žarošicích	282	—
Ze století XIII. počátek svůj odvozují:		
15. Divotvorná Matka Boží na posv. Hostýně	—	1
I. Úvod. II. Nejstarší zprávy o Hostýnu. III. Mongolové či Tataři a Čengischán. IV. Čengischán Ogotaj; přemožení Rusů, Maďarů a Poláků. V. Mongoli na Moravě. VI. Zbudování a posvěcení důstojného chrámu na Hostýně. VII. Osudy kostela Hostýnského až do roku 1787. VIII. Osudy kostela Hostýnského ve století XIX.		
16. Vranov	—	51
I. O počátcích Vranova až do r. 1619. II. Doba války 30leté (1619–1648). III. Až do 500letého		

	Stránka
	části I. II.
90. Kostel sv. Ondřeje na starém hradě v Hukvaldech u Příboru	— 401
91. Kaple sv. Klementa u Osvětiman	— 402
92. Pout' svato-Urbanská v Příboře (Sarkandrovka)	— 411
93. Kaple sv. Urbana nad Slavkovem	— 414
94. Chrám sv. Jana Nepom., muč., na Zelené Hoře u Žďáru	— 415
95. Pout' sv.-Valentinská v Příboře	— 423
96. Radhošť. Památka na sv. Cyrila a Methoděje	— 424
97. Pout' k sv. Liboru v Jesenci	— 428
98. Býv. poutě, pro odpustky konávané, do kaple sv. Františka Xav. ve Zdouneckém zámku	— 432
99. Kaple sv. Antonína Pad. a sv. Floriana nad Jihlavkou u Kounic	— 433
100. Kaple sv. Antonína Pad. nad Vel. Blatnicí	— 434
101. Kaple sv. Antonína Pad. nad Újezdem blíže Sokolnic	— 436
102. Kostel sv. Antonína Pad. na kopci „Prašivé“ u Dobré ve Slezsku	— 441
103. Kaple sv. Rocha, vyznávající, u Ousova	— 443
104. Pout' sv.-Leonardská v Hor. Studýnkách u Šimberku	— 445
105. Sv. Kateřina u Vranova	— 446
I. Popis kostela a okolí. II. Dějiny. III. Pobožnosti.	
106. Poutě do kaple sv. Barbory na Modle u hradu Buchlova	— 450
I. Kaple. II. Poutě a služby Boží. III. Pozoruhodné předměty vně kaple.	
107. Bývalá kaple sv. Barbory u Ousova	— 453
108. Zapomenuté poutě k sv. Barboře na starém hřbitově Urbanovském	— 454
109. Poutě pro odpustky ku kostelíčku sv. Barbory nyní už zrušeném ve Zlíně	— 454
110. Ochablé poutě k sv. Barboře v Ostrovačicích	— 454
111. Zaniklé poutě ke kapli sv. Maří Magdaleny v Jasenicích	— 456
Zprávy o Dědictví Cyrilo- Methodějském	— 472

Konec dílu I. to jest části dějpravné a popisné.

Ze století XIII. počátek svůj odvozují :

15. Divotvorná Matka Boží na posvátném Hostýně.*)

Ve vlasti, kde Olomúc vévodí,
jesti tamo hora nevysoká,
nevysoká, Hostýn její jméno :
marka Boží divy tamo tvoří. — —
„— a v povodni Tatarů těch lýtých,
kolébal se voj křesťanů středem,
úsilno se drali tamo k chlumku,
na němž máti Boží divy tvoří.“
Král. Rukopis.

I. Ú v o d.

Svatá hora Hostýn, světoznámá chloubu vlasti naší, vypíná se jako výběžek Karpatského pohoří do výše 732 metrů nad mořem a vévodí bohatým krajům protékaným řekou Moravou. Skoro polovice drahé naší vlasti Moravěnky leží u její nohou, holdujíc jí. Daleko široko pozíratí lze s temene jejího. Zde pšeničná Hana, tam žitné Slovensko. Ono město věžaté, hradbami obehnané, jež v dálce asi šesti mil k severozápadu se černá, je metropole moravská, slavná Olomouc, o polovici cesty blíže

*) Prameny: 1. Středovský: Rubinus Mor. 32—9. 2. Hormayr Taschenbücher: Die Mongolen vom Grafen Mailáth. 1821, S. 155—180. 3. Österr. Archiv 1827 Nr. 125, 1828 Nr. 616. 4. Julius Urban, rytíř ze Švabenavy † 1834

Přerov se starým hradem; na západ Chropiň, Kojetín, za ním údolí Vyškovské až po Lulč, Hulín, Kroměříž a nejbliže proslulý sv. Janem Sarkandrem Holešov; na jih Napajedle, pak Uh. Hradiště s hradem Buchlovským, jenž připomínají Velehrad a slavné doby velkomoravské říše, dále roviny kol Ostrova a Veselí; na sever širý rozhled do hor Slezských. Nesčíslné všudy osady s kostely a štíhlými věžemi; tu pole, tu lesy a louky a mezi tím řeky a potoky jak stříbrné nitě. V dálavě lemuji pestrý obraz modré hory, skrývající se jedny za druhé.

Hned na patě hory k severozápadu stojí v rozkošném údolí nevelké město Bystřice. Kostel sv. Jiljí v romanském slohu s jehlancovou věží a sídelní pěkný zámek baronů z Loudonů s rozsáhlým anglickým parkem a bohatou květnicí jsou hlavní ozdobou jeho. I velkolepá továrna na nářadí z ohýbaného dřeva a letohrad Thonetův dodávají mu úhlednosti.

jako arcib. archivář v Kroměříži, zabýval se též látkou o Mongolech. 5. Moravia 1841 S. 228, 1845 Nr. 88. 6. Boček: Vítěz nad Mongoly. V Olomouci 1841. 7. Vpád Mongolů do Moravy od prof. Šembery. V Olomouci 1842. 8. Prager gelehrte Nachrichten 1843, 5. Folge, II. Band S. 371—408: Der Mongolen Einfall im Jahre 1241 v. Palacký. 9. Der Berg Hostein vom Rippar. Olmütz 1846. 10. Bečák: Krátká historie Hostýna od pradávných dob až na naše časy. V Holomouci. 1850 11. Johann v. Hradisch: Kath. Volkskalender 1853. Neutitschein. 12. Der Hosteinerberg. Brünn 1859. 13. Kvítečka z Marianského slávověnce. Menšík. V Brně 1860. (Též německy vydáno). 14. Českomoravský národ, vítěz nad Tatary r. 1241. Hostýn. Od Jos. R. M. Přecechtěla. V Olomouci 1875. (Udává na str. VIII. své prameny). 15. Památka s posvátného Hostýna. V Brně 1881.

Týmě hory Hostýnské zdobí velký dvouvěžatý chrám se smělou bání. Pode chrámem několik set kroků k severozápadu teče ze skalní štěrbiny pramen čerstvé, křišťálové, zdravé vody a nad ním stojí kaple P. Marie řečené „nad vodou“. Kolem celého vrchu táhnou se vysoké náspy s příkopem, asi půl hodiny dlouhé — zbytky to bývalých ohrad; kaple „nad vodou“ nalézá se vně násypů. Kopec je od východu, severu a severozápadu příkrý, se stran ostatních přístupnější. Z Bystřice vine se na vrch pohodlná silnice. Tmavý jedlový les kryje ho větším dílem; jen kolem chrámu směrem k vodě a na západní straně není stromů. Na trávě a bylinách, z nichž některé jsou dosti vzácné, pasou se celé léto stáda ovcí na hoře chovaných. Z jejich mléka vyrábí se na salaši žinčice, kterou v letě každodenně z rána pijí v Bystřici churavci přišedší tam z blízka, z daleka, aby se vyléčili z prsních neduhů.

II. Nejstarší zprávy o Hostýnu.

Posvátnou byla hora již pohanským předkům slovanským. Na ní v opevněném městě (hradisku) bydleli, tam i své pohřebiště měli. Náspy podnes zachované mají 1800 metrů délky a zavírají plochu

— Dodatky z posledních let od Fr. Kynického, kněze Brněnské diecése na odpočinku v Bystřici pod Hostýnem a z nejnovější doby od Ant. C. Stojana, dříve kaplana Příborského, nyní (1887) exposity ve Svěbohově, a od P. Jana Cibulky, kněze Tov. Ježíšova, superiora Hostýnského. — Hradisko Hostýnské. Popisuje V. Houdek v časopise vlasten. spolku musejního v Olomouci, č. 17. v březnu 1888. S 2 obrázky.

asi 200 hektarů. Zde bezmála celé okolí i své středisko náboženské mělo, ač nelze dokázati pravdivost domněnky, že pohanský bůh zde ctěný nazýval se „Hostýnem“ či „Hostínem“ a byl odznakem pohostinství.

Když na Moravu roku 863 přišli svatí naši apoštolové Cyril a Methoděj, konali, nezůstavše u dvora Rostislavova, cesty missionářské, aby jeho poddaným evangelium hlásali. Dle pověsti (i v Dudíkových „Dějínách Moravy“ zaznamenané) zavítali mezi jiným také do Spěče u Kelče, kam jim od Velehradu bylo podle Hostýna cestovati. Ve své apoštolské horlivosti zajisté neopomenuli při té příležitosti na hoře zastaviti se již z té příčiny, že nadíti se mohli zde hojného výsledku své činnosti.

Pro rozkvět víry křesťanské a aby věřící měli kde společné pobožnosti konati, bylo zapotřebí míst zvláště k tomu posvěcených. Nelze pochybovati, že svatí bratři taková místa volili, kde předkové naši v hojnějším počtu bydleli nebo kam rádi se scházivali, a je chrámy nebo aspoň kaplemi zasvěcovali, aby tak křesťanství snadněji a hlouběji zakořenilo se. Podobně mohlo se státi i na sv. Hostýně. Zprávy zajisté z dob pradávných dosvědčují, že na Hostýně kaple P. Marie byla zbudována a že tu Panna Marie jako divotvorná ctěna již před r. 1241. Královédvorský Rukopis totiž vypravuje o chlumku Hostýnu, „na němž máti Boží divy tvoří“. — Z dějin však nelze domněnku naši dokázati, že kaple P. Marie Hostýnské (již sbořená), jejíž základy u chrámu v trávníku až posud lze viděti, pocházela z dob sv. Cyrila a Methoděje.

Z XI. století zachovala se zpráva (pochybná), že r. 1030 vojvoda Břetislav sv. Hostýn s okolím na potoku Rusavě až k Holešovu a s lesem Doubravou daroval chrámu sv. Petra v Olomouci.

III. Mongolové či Tataři a Čengischán Temudžin.

O celých následujících 200 let nevíme o sv. Hostýnu nic určitého. Za to však z r. 1241 zachovaly se o něm památky, které každého Moravana hrдостí naplniti musí. Souvisíť Hostýn s vítězstvím, kterého naši předkové dobyli nad mocným Asijským národem Mongolů, jenž hrozil vyhubiti anebo do potupné poroby uvrhnouti celou Evropu. Předkové naši byli mohutnou hrází, která nepřehledné proudy toho národu zastavila a od dalšího zaplavování a hubení západních zemí navždy odstrašila.

Kdo byli Mongolové?

Jako národ kočovný obývali krajiny jižně od jezera Baikalu v střední Asii. Dnes většinou podrobeni jsou Rusům. V starých dobách — před XII. stoletím — byli poplatnými Číňanům. Žili v rozsáhlých tamních pustinách z toho, co dobytek hovězí, velbloudi, koně, ovce a jiná domácí zvířata jim poskytovala a co na honech si ulovili. Potloukajíce se u větších tlupách z místa na místo, stále hašterili a svářili se mezi sebou jednotlivé jejich kmeny, tak že mužové vesměs byli ve zbraních a jezdění dobře vycvičení a zvyklí na boje, kdežto ženy obstarávaly domácnost, to jest zhotovovaly všelike domácí náradí, šatsvo, stany, náčiní jezdecké a vozy, dojily, připravovaly jídla a nápoje, jako

oblíbený z koňského mléka nápoj „kumis“, máslo, sušené kyselé mléko „kurut“ a jiné.

Mongoli i spříznění s nimi Tataři byli prostřední velikosti, širocí v plecích a úzcí v bedrách, noby měli krátké a suché, vrchní část těla delší. Oči jiskrné ležely poněkud šikmo dolů k nosu splesklému a hluboce zapuštěnému v širokých, masitých tvářích olivové barvy. Řídký vous vinul se okolo tlustého horního rtu a dolů po bradě, vlasy však byly hojnější. V předu a dílem i v zadu byly vlasy ostříhány, ostatní visely v rulíkách přes uši. Obličej byl nehezky, skoro čtverhranný a čelo široké.

Oděv mužský i ženský byl stejný až na přikrytí hlavy. Šaty nosili chlupaté, černé, napřed otevřené od vrchu až dolů, avšak stužkami svázané; přes to měli plášť chlupy na venek, přitažený kol beder pásem. Hlavu přikrývali muži nízkými čepicemi v zadu na píd' dolů visícími, v předu stužkami pod bradou zavázanými. Ženy měly na hlavě čepici na loket vysokou, obyčejně z proutí upletenou na způsob jehlance a potaženou hedbávím neb jinou vzácnou látkou; na vrchu chvěly se hermelínové ocásky, páví peří a jiné ozdoby. Přes obličej měly závoje. Svobodné dívky nosily jehlance méně ozdobné a nekryly tváře závoji. Malý nos považován u ženských za zvláštní krásu.

Co se jejich mravů dotýče, nelze o nich s jistotou souditi, neboť dějepisci se ve svých zprávách velmi různí. Rozumí se, že mezi sebou v mezích slušnosti se drželi — ve válkách však obzvláště jako vítězové neznali smilování s přemoženými;

vše trýznili a ubíjeli, i děti a starce, ženy však před zabitím prznili, nejraději na místech posvátných.

Náboženství jejich bylo pohanské. Klaněli se ohni a slunci. Při modlení sdělali pás a hodili ho přes rameno. Zemřelým dávali do hrobu hřebce, kobyly a hříbata, aby prý měli na onom světě hned na čem jezdit a neměli nedostatek kobyliho mléka. Blesku a hromu báli se velmi, majíce ho za ohnivého draka, jenž padá s nebe, bije zemi ocasem a chrlí oheň. Předpovídali z ovčích kostí spálených na popel o budoucích věcech, a věřili, že déšť se mele kamenem, džede zvaným.

Dokud Mongoli mezi sebou se potírali, žili chudobně a nikdo o nich nevěděl. Teprv když jednomu z jejich náčelníků, Temudžinu, podařilo se podrobiti si sto kmenů mongolských a tatarských, vystoupili jako výbojný národ na světové jeviště a podmanivše si od r. 1205, kdy Temudžin přijal titul Čengischána t. j. chána všech chánů, sousední severní Čínu, celou střední Asii a také Persii a území až po Černé Moře, stali se bohatými kořistí, kterou podrobeným národům odňali a budili nepřemožitelností svou všeobecný úžas.

Temudžin byl muž neohrožený a bezohledný. Když přemohl první nepřátelský kmen mongolský, dal zajaté na 72 kotlích vařit. V bojích s Tatary dal jednou 1000 zajatých odpravit — a tak jednal vždy s potřenými, aby je strachem pokořil. Jeden prorok mu věstil, že povolán jest od Boha, aby ovládl celý svět. Jsa přesvědčen, že jen přísnou kázní poddaných udrží svou vládu nad říší tak rozsáhlou, zaváděl jak u vojska, tak u soudů a u

vnitřní správě zemí náležitý pořádek. Zřídil za tímž účelem různé úřady. Přední byly: úřad nejvyššího lovčího, ministra peněz a války; nižší byly: úřad stolního, číšníka, podkoního a jiné. V čele vnitřní správy zemské byl veliký divan, jehož přísedící „emirové“ rozvrženi byli na sedm tříd. Rozepře rozsuzovali soudcové dle soudního řádu „jarghu“. Jiné zákony, jež jmenovaly se „Jaza“, jednaly o trestu smrti, o válce, o právech rodinných a domácnostech vůbec, o přikázaných cnostech a věcech zapovězených.

Hlavní pozornost věnoval vojsku. Rozčláňoval je na tury po 10.000 bojovníků, každou turu na deset setnin, každou setninu na deset desátek. Zdokonalil též zbraně, zavedl velitelské heslo, přísný pořádek při pochodu a odpočinutí, vůbec takou kázeň, že když přišla doba vojny, vojáci ničím, ani zadržením platu nesměli se vymlouvat a představeným odporovati. O potřeby vojenské, o zbraně a nástroje řemeslnické v poli starati se musili vůdcové. Trest na menší přestupky bylo bití holí nebo žílou a od té pokuty nebyli osvobozeni ani vůdci ani princové, na větší provinění smrt vinníka, někdy i celého desátku, na př. když některý bojovník ze strachu dal se na útěk, když s ostatními srdnatě nedorazil při útoku, když nechal kamaráda padnouti v zajetí. Prapory Mongolů byly trojbarevné, bílé, červené a žluté. Ohon koňský byl hlavním praporem a prapor o devíti ohonech značil nejvyšší moc vladařskou. Hudbu vojenskou dělali na polních troubách, kotlích a bubnech, zvonečkách a hrkátkách. V bitvě bylo vojsko seřazeno v pět až sedm řad. Než nastala seč, začalo

se troubiti, zahučely bubny a kotly a heslo „surie“, t. j. „ku předu“ věstilo strašným rykem zhoubu nepříteli. V boji neradi stáli muž proti muži, nýbrž pokoušeli se mimoletem protivníky skoliti nebo raniti. Vůdcové stáli opodál bitvy, majíce kolem ženy a výrůstky, aby se vojsko zdálo býti četnějším. Po obou křídlech vysílali výtečné voje, jež nepozorovaně vrhaly se nepříteli v bok. Když nepřátelé jsouce sklíčení udatně bojovali, ustoupili nenadále, aby jim otevřeli cestu k útěku, jakmile však dávali se na útěk, přepadli je poznovu a pobili jich pak více, než by byli mohli v bitvě pobiti. Zbraň Mongolů byla: přilbice, krunýř, štít, luk a šípy. S lukem uměli obzvláště dobře zacházeti. Meče a palice užívali zřídka. Kopí bylo nakřivené, aby jím pohodlněji jezdce ze sedla vyzdvihli. Šípy byly trojího druhu: k vojenským hrám, k honu na ptactvo a do války; tyto byly na dva stěevíce dlouhé.

I ženy vycvičeny byly ve zbrani a neznaly milosti ku přemoženému nepříteli.

S vojskem tak dobře zřízeným docílil Temudžin úspěchů neobyčejných. Arci se musí mnohé vítězství jeho připsati také ohromnému počtu jeho vojinů.

Upevniv moc svou v Asii, vyslal veliké vojsko do Ruska, aby si je podmanil. Kudy táhlo, drancovalo statky a hubilo lid. Rusové uslyševše o blížícím se neštěstí, shromáždili vojska svá u Sarubu na řece Dněpru, za kterouž stáli Mongoli. Hrdinský Mstislav Mstislavič, kníže haličský, přeplaviv s 10.000 jezdců řeku Dněpr, udeřil na přední voje mongolské a přinutil je k pochodu

zpátečnímu. Za ním přešlo celé vojsko ruské a stáhlo devět dnů ustupující Mongoly až k řece Kalce. Zde zůstali Mongoli státi, majíce za to, že krajina jim k boji příhodna jest. Dne 16. července 1223 strhla se bitva. Mstislav haličský, velitel nedočkavý vítězství, dal udeřiti na nepřítele, aniž by byl vyčkal příchodu vojsk za ním táhnoucích. Část jeho bojovníků, bázlivých to „Polovců“, couvla právě v nejlepším postupu. Mongolové již již ustupující sebrali na novo síly své, postavili se na odpor, nabyli převahy a porazili Rusy na hlavu. Padlo šest knížat, sedmdesát výtečných rytířů a nesčíslné množství jiného lidu pobito od vítězův. Jen Kyjevských vojinů padlo na deset tisíců. Ačkoliv vše již ztraceno bylo, bránil se „starý a dobrý“ Mstislav Romanovič, velkokníže Kyjevský, ještě tři dny v zásekách na skalnatém břehu řeky Kalky. Lstiví Mongoli nemohouce jej přemoci a vypuditi, ujistili ho vyslanci, že bezpečně může odtáhnouti se svým lidem. Ale sotva vyšel z tábora, Mongoli ho jali a udusili i se švakry jeho pod deskami, slavíce s velkým hlukem své hody. Krom hanebného útěku Polovců považována horkokrevnost Mstislava haličského za příčinu neštěstí u Kalky, jenž považuje vítězství za jisté, opomenul záloze za ním spěchající podati zprávu, aby přišla na pomoc. Po nešťastné bitvě zmocnila se úzkost a strach všech obyvatelů Ruska, neboť nebylo nikoho, kdo by mohl zhoubný nával sveřepých nepřátel zastaviti a spasiti zemi od ukrutností. Mongoli však nepoužili hned vítězství svého.

Mezitím, co válku vedli s Ruskem, vzbouřila se proti Temudžinu Čína. Byl tedy donucen roku

1224 vojsko z Ruska odvolati a je proti Číně vésti. Odboj přemohl, načež táhl do Tangutu, země v střední Asii, a také tam vzpouru udusil. Tu však rozstonav se, zemřel v 72. roce věku svého, 18. srpna 1227.

IV. Čengischán Ogotaj; přemožení Rusů, Maďarů a Poláků.

Temudžin zanechal tři syny a pět dcer z jedné manželky. Dle jeho poslední vůle převzal po něm vládu za souhlasu všech příbuzných Ogotaj, jenž mezi živými syny byl druhým. Hned po nastoupení trůnu začal nové války a především ztroskotal vládu čínských císařů r. 1234.

Rozšířiv a upevniv v Asii moc svou, ustanovil roku 1237 nové tažení podniknouti na západ, při němž si obral za účel: podrobiti si země křesťanské a zahubiti národy, které neměly tváří mongolských. Chtěl sám postaviti se v čelo vojska, příbuzní však jej přemluvili, aby zůstal doma a spravoval rozsáhlou říši a jim odevzdal vedení války v Evropě. Tak stal se Ogotajův bratrovec Batu, chán Kipčácký, vrchním velitelem a jiní příbuzní náčelníky jednotlivých oddělení.

Pětkrátstotisíc, dle jiných na milion lidu válečného vedl Batu, tak že kam se vrhl, vše vojskem svým zaplavoval. Přesilou snadno porazil nesjednocené národy — Polovce, Bulhary a pak Rusy. Město za městem dobýval, drancoval, lidi týral, ubíjel anebo byli-li řemeslníky, do zajetí odváděl. Střed Evropského Ruska už si podmanil. Padla i stará, bohatá Moskva. Postup na sever v Novohradsku zamezily mu jen krajiny lesnaté a

bažinaté a jarní tání sněhu. Pustil se na jih a brzy octl se před opevněným Kyjevem.

Kyjev byl tehdy nejlidnatějším městem v Rusku a nejbohatším na poklady kostelní, sklady drahého zboží kupeckého a na památky stavitelské. Batu vyslal k dobývání Kyjeva svého synovce, jenž doraziv k městu obdivoval se kráse, starým četným věžím a bílým hradbám jeho. Kyjevští, jsouce vyzváni, nechtěli se vzdáti, ano vyslance Mongolské, po druhé je k otevření městských bran namlouvající, zabili. Mezitím také Batu ku Kyjevu dorazil. Kníže Kyjevský, Michal Vsevolodovič, z bázně prchl se synem do Uher a odevzdal hájení města udatnému bojaru Dimitriji. Když Mongoli přitáhli ku hradbám i s dobyt看, obyvatelé pro řvaní volů a velbloudů, pro řičení koní a divoký křik nepřátel neslyšeli slov svých a ustrnuli. Mongoli obstoupivše město, nastavěli dle zvyku svého množství bořících strojů ku hradbám, které jsouce pouze ze dřeva a hlíny vystavěny, neodolaly silnému bušení mohutných beranů a tak od Mongolů rozbity byly. Lomoz při boření ohrad, fičení šípů, křik vojska, praskot oštěpů, sténání raněných bylo strašné. Dimitrij bránil se seč síly jeho stačily; jeho stateční vojínové skoro vesměs pohřbeni byli v rumu hradeb a přes jejich mrtvoly hnali Mongoli do města. Mnoho lidstva ve své úzkosti uteklo se na strop hlavního chrámu, klenutí však pod jejich tíží se prolomilo a všichni pohřbeni byli ve zříceninách. Obyvatelé, kteří nepadli se zbraní v rukou, usmrceni jsou po ulicích a domích. Celé město vypáleno. Jen vůdce Dimitrij nechán na živě. Tak zničena jest 6. prosince r. 1240 kolébka křesťanstva

v Rusku, matka věd a umění, město přeplněné starožitnými památkami, nádhernými stavbami, ostatky svatých a pohřebiště slavných ruských knížat.

Zajatý kníže Dimitrij, chtěje od své vlasti další zkázu odvrátiti, dal Batuovi radu, aby táhl do bohatých Uher. Batu měl tolik vojska, že důvěřoval sobě s polovicí Uhry přemoci a proto je rozdělil a jen polovici s sebou vzal, druhou polovici poslal pod Pajdarem, bratrancem svým a jeho bratrem Ordou do Polska. Dá se předpokládati, že Mongoli dostávali posily z Asie, se kterouž stálé spojení udržovali.

Batu, aby sobě do Uher přes Karpaty proklestil cestu, poslal napřed zeměměřiče a čtyřicet tisíc mužů opatřených sekyrami a náčiním na urovnání půdy. Pak vtrhl sám do Uher tak zvanou ruskou branou u Munkače. Dne 12. března 1241 porazil palatina Hedervarya a hnal se rychlostí víře nepodobnou k Pešti, kde král Bela IV. s bratrem svým Kolomanem, s mnohými biskupy a velmoži sbíral nové vojsko. U Pešti položil se palem a páčil a hubil krajinu daleko široko. Na smrtnou neděli, 17. března zapáliv Vácov zavraždil jeden díl obyvatelstva, druhý díl upálil na hranicích. Král Bela sebrav asi za měsíc dosti silné vojsko, stíhal Mongoly ustupující k východu, odkud byli přišli. Na břehu řeky Slané, asi šest mil před Tokajem, zůstala obě vojska státi a chystala se k bitvě. Mongoli však v temnotě noční přebrodiv se na druhý břeh a obklíčili Uhry do rána v polokruhu. Leknutí a zmatek vojska uherského při slunce východu byl nesmírný. Ze všech stran doráželi na ně Mongoli.

a způsobili mezi nimi strašné krveprolití. Padlo v bitvě té 65.000 lidu uherského, mezi nimiž byli vůdcové: Arcibiskup Ostřihomský, arcibiskup Kološský, biskupové Rábský a Nitranský, místokancléř králův probošt Sebinovský a veliké množství šlechticů. Okolí na dva dny cesty bylo pokryto hromadami mrtvol jako kameny v lomech; povětrí nakazilo se výpary hnijících těl, že nemoce povstaly. Řeka Slaná byla zbarvena krví. Král Bela zachránil život rychlostí koně svého a ujížděl ve dne v noci horními Uhrami do Rakous a odtud s manželkou a králevicem Štěpánem do Záhřebu a pak až na ostrov Vegliu čili Krk v jaderském moři. Mongoli zůstali tak neobmezenými pány Uher, a můžeme si pomyslit, jak tam řádili.

Mezitím, co Batu táhl do Uher, Pajdar vtrhl do Volyně a Haliče. Více knížat tehdy vládlo v Polsku a jejich nesjednocenost podporovala nepřítele jako dříve nesvornost knížat ruských v Rusku. Mongoli dvakráte porazili vojska Boleslava Stydlivého, vojvody krakovského a sandomírskeho a rozlivše se po okolí, drancovali a ničili, co jim v cestu přišlo. Lidé utíkali do hustých lesův a mezi nepřístupné bažiny, jiní až do vysokých Tater, tak že celá krajina proměnila se v liduprázdnou pustinu. Sám vojvoda prchl s matkou a manželkou do Uher a pak na Moravu do kláštera Velehradského, jenž od Mongolů zůstal nedotknut. Na škaredou středu dne 27. března přitáhly houfy mongolské do Krakova a nalezše domy bez obyvatelů, vyloupili je a zničili město ohněm. — Od Krakova dali se Mongoli do Slezska k Vratislavi. Dorazivše tam, našli město od obyvatelů samých

vypálené. Po krátkém dobývání hradu Vratislavského, jehož se však nemohli zmocniti, hnuli se k Lehnici, kde je očekávala vojska polsko-slezská. Tu strhla se dne 9. dubna 1241 „na Dobrém poli“ bitva pro křesťany velmi žalostná. Kníže Jindřich II., příjmím Pobožný, jenž vládl netoliko větší částkou Slezska, ale i velikým Polskem, postavil se polem proti Mongolům a dal se s nimi do boje, nedočkav vojska českého pod králem Václavem na pomoc mu pospíchajícího. Jakkoli udatně bojovali v seči té Poláci a Slezáci, přesilou nepřátel potlačeni jsou, tak že sám kníže Jindřich a na 30.000 bojovníků zahynulo. Mongoli dali se hned do kořistění na bojišti, uťali každému padlému ucho a poslali prý jich devět pytlů velkochánovi Ogotaji do Asie na důkaz vítězství. Když tělo knížete Jindřicha našli, oloupili jej o skvostný oděv a uřízli mu hlavu a napíchnuvše ji na kopí, táhli do Lehnice, aby hrozíce jí, obležence donutili k otevření tamnějšího hradu, což se ale nestalo. — Blížilť se král Václav se svým vojskem a tomu odolati neodvážili se zeslabení Mongoli. Couvli tudíž na jih, kde věděli, že není vojska a že budou míti volnost v plenění.

Když Mongoli odtáhli z bojiště, nřišli Slezané a hledali zohyzděnou mrtvolu svého knížete; po dlouhém pátrání poznali ji dle šesti prstů na levé noze, jako známky jim udané ode vdovy Anny. Slušně přioděvše ji zavezli do Vratislavi a pochovali slavně v chrámě sv. Jakuba u Minoritů, kdež i těla ostatních náčelníků s ním padlých byla pochována.

V. Mongoli na Moravě.

Po pádu Slezska Václav I., král český, jenž se vrátil, když Mongoli uprchli, činil všemožné přípravy k odvrácení zkázonosné návštěvy nezvaných hostů. Kázal zatarasiti průchody v horách krkonošských a opevniti co nejrychleji Prahu a jiná města a hrady v Čechách, při které práci všechny třídy obyvatelstva a to i kněží a řeholníci zaměstnání byli. Také obrátil se písemně k západním knížatům Evropským, aby v nebezpečí pomoci mu poskytli. Ale „liberální“ císař německý Bedřich II. vedl rozepři s papežskou stolicí a byl od ní dán do klatby. Německo tím rozštěpeno bylo na dvě strany vespole se potírající. I jiná knížata německá, jakož i král anglický a francouzský byli o zhoubě západu hrozící zpraveni. Ale nepřišlo z Německa vyjma jednotlivé bojovníky žádné pomoci.

Mongoli chtěli z Kladska vtrhnouti do Čech, že však byly tamnější průsmyky střeženy, chystali se na Moravu, kamž vede přirozená cesta podle řek Odry a Bečvy. Zpráva o postupu Mongolů k moravským hranicím způsobila nesmírný strach, neboť země byla vojska téměř prázdná, a Moravané již věděli, že krutí nepřátelé nejen vše hubí a pálí, nýbrž že tisíce křesťanů, kteří do jejich rukou padnou, nelidsky mučí, jim údy z těla trhají, jiné za živa drou, ženám a pannám prsa uřezují, jim násilí činí, ba že i lidské maso jedí. Věděli dále, že ještě žádnému křesťanskému národu se nepoštěstilo, aby se jim ubránil, že tedy i Moravu očekává přesmutný osud Ruska, Polska, Uher a Slezska.

V té přehrozné nesnázi dal král Václav také na Moravě několik královských hradů opevniti a vojskem obsaditi a poslal tam rychle svého zkušeného a kraje dobře povědomého vůdce Jaroslava (či Zdislava) ze Slivna (později ze Šternberka) s osmi tisíci českého vojska. Jaroslav překročiv u Jihlavy Hranice, stahoval ze všech stran branný lid k sobě a opatřiv Brno a jiná pevná místa posádkou, pospíchal přes Dědice k Olomouci. Tu se k němu připojilo as 4000 ozbrojených Moravanů, takže přivtěliv si hradní posádku a ozbrojiv měšťanstvo, velel v Olomouci asi dvanácti tisícům českých a moravských bojovníků.

Skoro v tu dobu, kdy Jaroslav vkročil na Moravu, hnuli se i Mongoli po delším odpočinku z tábora u Oldřišova a vtrhli před Vstoupením Páně, dne 9. května, taktéž na Moravu, vraždíce a pálice dle zvyku svého. Města Opava, Benč a Bruntál byla vypálena a v Benči zkaženy vydatné stříbrné doly. Poděšení obyvatelé blízkých měst a vesnic utekli do tmavých lesů a jeskyň anebo na nepřístupné skály, zanechavše lupičům statky, aby jen život zachránili. Obyvatelé Štramberka a okolních osad hledali útočiště na nedalekém kopci Kotouči, který, pokud možno bylo, ohradili.

Mongoli rozložili se po dolině táborem. V noci strhla se hrozná bouře a liják. Křesťané toho použili a rozkopali hráze rybníků výše položených a zaplavili tábor nepřátelský tak, že Mongoli prchli. Podnes na Nanebevstoupení Páně koná se na památku vítězství na Kotouči pouť, při níž prodávají se perníkové uši (Mongoli utínali přemoženým uši).*)

*) Bližší o Kotouči zprávu v. pod č. 8, v I. č. t. spisu str. 180.

Po Bečvě táhli Mongoli přes Hranice a Lipník ku Přerovu, městu nedobře opevněnému, kteréhož brzy dobyli. Vypálivše je a rozbořivše, rozbili tábor u Rokečnice. A už počali obletovat hrady Olomoucké. Harcovníci, které Pajdar napřed poslal, zapálili dědiny v okolí a předměstí, takže v noci na 20 ohňů viděti bylo, a jezdili jako zběsilí okolo města, aby obleženým strachu nahnali, než vůdce jejich s celou mocí přibude. Druhý den valně přibýlo vojska nepřátelského a třetí den už tu bylo všechno i s Pajdarem. Kamkoliv oko dosáhlo, všudy plno barbarů; jejich nesčetné jízdecko obklíčilo město jako věnec, tak že nebylo možno ani do něho ani z něho se dostat. Řvaní volů a velbloudů, jež Mongoli s sebou vedli, řčení koní a divoký ryk těch divochů byl týž, jako při oblehání druhých měst. Dle obyčeje svého nastavěli ku hradbám bořících strojů, aby si prolomili průchody do města. Ale marně! Bylať Olomouc obehána hlubokými příkopami a vysokými pevnými zděmi, proti nimž nástroje Mongolův nestačovaly, jako v Rusku proti hradbám dřevěným. A obrancové města byli udatní, dobře vedeni a odráželi statečně útoky. Šípům nepříteli odpovídali zase šípy.

Mongoli zamýšleli vylákati obhájce z města ven, avšak král Václav Jaroslavu byl zakázal, aby se neměřil s nepřítelem tak četným v širém poli; měl pouze město hájiti. Po marném stékání hradeb vrhli se Mongoli na blízký opevněný klášter Hradištský, jenž měl silnou posádku. I podařilo se jim klášter zapáliti a pak do něho vniknouti. Z posádky a mnichů nikdo živ nezůstal; padli všichni jako hrdinové s meči v rukou. Mongoli jim

uřezali hlavy a uvázavše je na ohony koňské, jezdili s nimi okolo města ne bez žalu obležených, kteří s nevčasnou horlivostí žádali, aby byli z města puštěni na vrahy, což však Jaroslav pod trestem smrti zakázal.

Toto nevyjití do pole považoval Pajdar za zbabělost, i začal méně šetřiti kázně a poslušnosti v ležení, nechávaje rozptylovati se houfy po kořisti a loupeži, tak že zajisté přes polovici vojska rozběhlo se po naší vlasti — jedni pustili se po obou březích Moravy, až k řece Dyji a na rakouské hranice, jiní vyšli k západu, dobyli Litovle a rozkotali ji, že kámen na kameni nezůstal, hnali k Unčovu, ale unavivše se marným pevných hradeb dobýváním, plenili krajinu okolní, vypálili Jevičko a zajížděli až k hranicím českým, jiní dostali se až k Brnu, zničili klášter Zábřdovický a vypálili Rajhrad, Tišnov a kláštery u Tišnova a v Doubravníku, zase jiní drancovali bohatou Hanu okolo Tovačova, Kojetína, Hulína a Holešova.

U Dřevohostic a Hulína trefili na zbrojný lid, a svedše s ním půtku, pronásledovali ho na Hostýn, kde se byli již dříve četní uprchlíci z Hané sešli a zásekami a příkopem ohradili.

O ústupu křesťanů před Mongoly čili Tatary na Hostýn, o jejich bojích na chlumu (hoře) a o jich zázračném zachránění ku přímluvě P. Marie vypravuje Královédvorský Rukopis*) takto:

1.

Ajta rozmnoží se vrahů množství,
jak se množí večerní tma v jeseň,
a v povodni Tatarů těch lýtých

*) Dle překladu M. Blažka.

kolébal se voj křesťanů středem,
úsilno se drali tamo k chlumku,
na němž máti Boží divy tvoří.
„Vzhůru, bratří, vzhůru!“ volal Vneslav,
udeřil svým mečem v štít stříbrný,
a korouhví nad hlavou výš točil.

Vzmužili se a v Tatary hnali;
srazili se v jednu sílu silnou,
vyrazili jako oheň z země
tamo k chlumku z Tatarů přemnožství.

Zpátečnými kroky chlumkem vzhůru;]
na podchlumí v šíř se rozstoupili,
k spodu súzili se v ostrou hranu,
v pravo, v levo pokryli se štíty,
na ramena dali bystrá kopí
druzí prvním, tak i druhým třetí.

Mraky střel tu s hory na Tatary!

V tom temná noc pokryla vší zemi,
zšířila se k zemi i k oblakům;
i zakryla oči rozpálené
křesťanů, Tatarů proti sobě.

V husté tmě křesťané náspy vrhou,
náspy zakopané kolkol vrchu.

2.

Na východě jitro počínalo:
Pozdvihnul se vešker tábor vrahův.
Tábor ten byl strašný; kolkol chlumu,
až do nedohledné dálky,
na ručích tu koních hemžili se,
nesouce na kopích napíchané
hlavy křesťanů k chámovu stanu.
Shluklo se tu množství v jednu sílu,
zaměřili všichni v jednu stranu,
i drali se prudko vzhůru na chlum,
i vzúpěli skřekem přestrašlivě,
až se hory doly rozléhaly.

Křesťané na náspech všude stáli,
máti Boží dodala jim chrabrost,
napínali ruče tuhé luky,
i máchali silno meče ostré:
i bylo Tatarům ustoupiti.

3.

I vzjitřil se národ vrahů lítých,
zasmušil se chám jich krutým hněvem —
ve tři proudy rozstoupil se tábor,
třemi proudy hnali krutě na chlum.

Křesťané skáceli stromů dvacet,
vsechněch dvacet, co jich tamo stálo,
přivalili klády na kraj náspů.

Již již Tataři se v náspi hnali,
skřekem řvouce až do oblak strašno,
již se jali náspy rozkotati.

I svalili s náspů klády mocné,
ty smačkaly Tatary jak červy,
sdrtily je ještě na rovině.

I jest bojováno dlouho krutě,
až noc temná boje ukončila.

Pro Bůh! ach nastojte! slavný Vneslav,
slavný Vneslav srazen s náspů šípem!
Krutý žal tu teskné srdce jímal.

Trapná žízeň útroby jim smáhla,
spráhlým hrdlem lízali, ach, rosu.

4.

Večer tichý prošel na noc chladnou,
noc se proměnila v jitro šeré,
i v táboře vrahů klidno bylo.

Den se rozehříval na poledne,
křesťané padali trapnou žízní,
vypražená ústa otvírali,
pěli chraplavě k mateři Boží,

k ní mdlé zraky svoje obraceli;
žalostivo rukama lomili,
od země do oblak teskno zřeli.

„Nemožno nám žízni vytrvati,
nemožno pro žízeň bojovati;
komu zdraví, komu drah je život,
tomu u Tatarů milost' ždáti.“
Takto řekli jedni. Takto druzí:
„Zhyňme raděj mečem nežli žízni.“
„V porobě nám bude vody dosti;
za mnou, kdo tak smýšlí!“ vece Veston
„za mnou, za mnou, koho žízeň trápí!“

Tu Vratislav jak tůr jarý skočil,
Vestoně za silné paže chopil,
dí: „Křesťanů zrádce, skvrno věčná!
v záhubu chceš vrci dobré lidi?
Od Boha milost' čekati chvalno,
ne v porobě od sveřepých vrahů.
Nechtějte, ach, bratří, spěť v záhubu!
Přestáli jsme nejlítější vedro,
Bůh nás sílil v rozháralé půdne,
Bůh nám sešle pomoc doufajícím.
Zastyďte se, muži, takých řečí,
ač se hrdinami zváti chcete.
Pohynem-li žízni na tom chlumci,
smrť ta bude Bohem nám určená;
vzdáme-li se mečům vrahů našich,
sami vraždu nad sebou spácháme.
Mrzkost jest poroba Hospodinu,
hřích, v porobu samochtíc dáť šíji.
Za mnou pojd'te, muži, kdo tak smýšlí,
za mnou před stolec mateře Boží!“

I šlo za ním množství k kapli svaté:
„Ustaň, Hospodine! v hněvě svojem,
i povyš nás v krajinách nad vrahy,
vyslyš hlasy k Tobě volající!
Obklíčení jsme litymi vrahy,
vyprošť nás z osidel krutých vrahů,

i dej svlažení útrobám našim;
díkůplnou obětí Tobě vzdáme!
Potři v zemích našich nepřátely,
zahlad' je na všechny věčné časy!“

Aj hle! na modravém nebi mráček!
vzduly větry, zahučel hrom strašný,
zachmuřil se černý mrak po nebi,
blesky rázráz bijí v strany vrahů:
hojný příval pramen chlumský zživil.

Tak vypravuje Rukopis o sv. Hostýně. Z čehož jde na jevo, že již r. 1241 měla na hoře P. Maria kapli vystavenu, a že již tehdy byla jako divotvorná ctěna. Na její přímluvu potřel Bůh hromem a bleskem divé Mongoly a dal obleženým mimo déšť hojnou vodu pramenitou, která dosud stejnou silou proudí.

* * *

Než vraťme se ještě k Mongolům. Houf, který byl marně oblehal Hostýn — asi 20.—24. června 1241 — prchl ku hlavnímu voji k Olomouci. Zde přišli právě k nejhoršímu. — Jaroslav zpozorovav, že Mongoli jsou roztroušeni, povolal 24. června své vojevůdce a sdělil jim, že nyní nadešla doba, přepadnouti nepříteli nepřipraveného a zeslabeného. Všichni souhlasili. Časně z rána 25. června vůdce Jaroslav s ostatními hejtmany šli především do chrámu „Božího těla“ k sv. přijímání a posilnivše se potravou nebeskou vytrhli ještě před svítáním do hlavního ležení Mongolů. Byl tehdy právě nový měsíc, noc tedy tmava. Po tichu se blížíce, zmocnili se přední stráže, brzy i stráže u ležení a přepadnuvše pak spící vojsko započali v něm krutou seč. Pajdar probudiv se řinčením zbraně a křikem

raněných, chopil se rychle zbraně a hbitě vyskočil na koně, zbudil druhé a s velkou srdnatostí postavil se na odpor. Bránil se tvrdošijně a udatně. Houfy barbarů spěchali do středu tábora ku stanu Pajdarovu, aby mu pomohli; avšak naše vojsko útoky ty zmařilo. Seč byla strašná! Země duněla pod kopyty koňskými. — V tom tuhém boji, kdy kopí s kopím, meč s mečem se srážely, dotíral na svém oři Jaroslav na samého Pajdara (aniž prý byl věděl, s kým bojuje) a uťal mu v souboji pravou ruku a skolil ho s koně, takže Pajdar ducha vypustil. Zmatek, strach a hrůza zmocnila se Mongolů. Vítězové stoupali, když je Jaroslav slovem i příkladem povzbuzoval, přes hromady mrtvých a raněných nepřátel a donutili je po krutém boji k couvání; část Mongolů vehnána do Moravy, kde se utopili.

Vítězstvím tímto Jaroslav zachránil netoliko Olomouc, nýbrž všechny západní země. Neboť Mongolové ve strašném nepořádku a s velikým nářikáním nad ztrátou svého vojevůdce uháněli za druhým vojskem do Uher. Batu, když se dozvěděl o porážce, umínil si vymstít se a a vtrhl z Uher do Rakous. Když však nedaleko Vídeňského Nového Města setkali se Mongoli s dobře ozbrojeným vojskem, kteréž sebráno bylo přičiněním papeže Řehoře IX., a když uprchlí z Moravy Mongoli, již byli v armádě Batuově, spatřili v něm vítězné voje české, nedali se držeti a počali utíkat. Batu viděl, že ničeho více nesvede v západní Evropě. Také ho došla zvěst, že velkochán Ogotaj zemřel. Z těch příčin vrátil se se svými zástupy, s mnohými otroky a s nesmírnou kořistí do svého chanství

Kipčáku. Rusko zůstalo Mongolům podrobena až do r. 1480, kdy statečný Ivan Vasilevič, Moskevský velkokníže, trapné jho tížící ruské země od r. 1223, poraziv Mongoly na hlavu, navždy se sebe svrhl a se zemí svých.

VI. Zbudování a posvěcení důstojného chrámu na Hostýně.

Od oné doby, co Mongolové byli na Hostýně poraženi na hlavu, každý Moravan toužebným pohlížel zrakem k hoře, kdež pro Marii učinil velké věci ten, který jest Všemohoucí a přál si tam skloniti kolena svá k srdečnému díkůčinění Svrchovanému a na oslavu Marie „pomocnice křesťanů“. Rok od roku vzrůstal počet poutníků, tak že zvětšena býti musila kaple, v níž na oltáři postaven byl obraz Bohorodičky, držící v náručí Božské dítě, z jehož rukou hromové blesky na Mongoly dole vyobrazené sršejí.

Ale i ta zvětšená kaple byla pro množství poutníků nedostatečná; pročež r. 1658 vystavěl hrabě Jan z Rottálů, pán na Bystřici, ještě dvě kaple ku staré a jednu u pramene, jenž se byl na prosbu křesťanů ze skály vyprýštil. Aby poutníci vodu pohodlněji píti mohli, dal ji hrabě rourou zachytiti a vedl ji několik sáhů podzemním klenutím do kamenného ve zdi zasazeného džberu, do něhož podnes silným pramenem padá.

Na počátku osmnáctého století zavázal se Jan Sigmund z Rottálů slibem, že na Hostýně vystaví nový chrám ke cti a chvále P. Marii. Dříve než mohl splniti slib, překvapen byl smrtelnou nemocí.

Před smrtí svou uložil synu a dědici Františku Antonínu, aby hned po nastoupení panství slib otcův svědomitě vyplnil.

Hrabě František Antonín také hned po smrti otce r. 1717 dal chystati a voziti stavivo na kopec; r. 1721 už byl za velkého návalu lidstva položen a posvěcen od tehdejšího Hradištského opata Bernarda Vanka základní kámen a po 27 letech zdobil týmě svaté hory krásný a velebný chrám, jakých málo na Moravě bylo. Stavení bylo okrouhlé, o dvou báních bílým plechem krytých, z nichž nad lodí jedna se vypínala a nad presbytářem druhá, se šesti podlouhle-okrouhlými okny a třemi velkými dveřmi. Výška kostela obnášela na 14, délka na 24 a šířka na 16 sáhů. Na dvou věžích, v průčelí k západu postavených byly čtyři zvony, z nichžto tři sám hrabě, čtvrtý — 20 centů těžký — Kroměřížský měšťan Antonín Tomášek zjednal. Při chrámě byly 2 sakristie a nad nimi oratoria. Uvnitř ozdoben byl šesti nádhernými oltáři, zasvěcenými: bl. Panně Marii Vítězné, jejímu Nanebevzetí, sv. Janu Nep., blah. Janu Sarkandru, sv. Anně a Ukřižování Páně. Kolem chrámu táhla se dosti prostranná krytá chodba na sloupech, v nížto poutníci nocovali. V levo od kostela přistavěl hrabě (později) kapli sv. Jiljí a v pravo příbytky pro tři kněze, kostelníka a varhaníka. Též hostinec byl pro pohodlí poutníků zřízen. Chrám a všechna ta stavení ohražena byla pro lepší bezpečnost vysokou zdí.

Až po tu dobu konali služby Boží na Hostýně v čas poutí duchovní z Bystřice. Nyní však uznána potřeba, aby u nového kostela zvláštní kněží ustanoveni byli. R. 1740 poručil Bystřický úředník

Fröhlich 4000 zl. na fundaci pro administratora na Hostýně. Hrabě přidal jiných 4000 zl. pro kaplana. Načež dne 12. máje 1748, několik neděl před posvěcením nového chrámu, administrator Jan Hübner a kaplan František Albl uvedeni byli do svých příbytků na Hostýn.

Šlechetný a zbožný hrabě František Antonín z Rottálů, pán v Holešově a Bystřici, dostavěl r. 1748 tři kostely: kostel sv. Anny, kapli úmrtní s hrobkou rodinnou v Holešově a svatyni Sv.-Hostýnskou. Ku posvěcení všech tří svatostáneků pozval Olomouckého biskupa a kardinála, hraběte z Troyeru, pak tři preláty a tři kanovníky Olomoucké kapitoly. Dne 25. července, na sv. Jakuba, biskup světil kapli a na sv. Annu kostel té světece a uvedl do kláštera při něm vystavěného Trinitáře. Na 28., na osmou neděli po sv. Duchu, bylo položeno svěcení chrámu Svato-Hostýnského.

Již v sobotu celé okolí chystalo se na velkolepou tu slavnost. Úředníci Bystřičtí sestavili k významnému dne toho zvelebení sbor 300 mužů na koních, kteří jako Mongolové oblečení a ozbrojeni byli dlouhými pikami, kušemi, šípy a šavlemi. Sbor rozdělen byl na dvě oddělení; jedno stálo na úpatí hory a druhé uprostřed hory na louce u cesty vzhůru vedoucí. Pak seřadili na Hostýně setninu Rottálovických Valachů tesáky a valašskými prachůvkami ozbrojených s bílým praporem a bubnem, a hrabě ozbrojil setninu mužů, kteří v pěkném stejnokroji s červeným praporem a hudbou velmi malebně se vyjímali. Valaši a hraběcí vojíní postaveni byli na hoře.

Jelikož biskup již v sobotu večer měl dojetí

na Hostýn, všechny setniny musily býti již odpoledne pohotově. Před příchodem biskupovým donešeny byly do chrámu Páně pozůstatky svatých, které se měly uložit do oltářů. Když pak biskup ku sv. hoře se blížil, uvítal ho nenadále v Brusném prapor Mongolů, který jej až k druhým doprovázel, ti pak jej sprovázeli až k příkopům a hradbám, které byli křesťané před mnohými sty lety vyházeli. Tam vítán byl střelbou z děl a hmoždířů. Na vrcholu kopce pozdraven byl za hlaholu zvonů, bubnování a hudby od Valachů a hraběcích vojáků, od shromážděného duchovenstva a lidu. Večer uspořádal Hostýnský kaplan před kostelem krásné osvětlení jména Marie mnohými lampami, při kteréž příležitosti se také několik ohňostrojů k radosti všech přítomných zapálilo.

Druhého dne o 6. hod. ráno odebral se biskup ze svého bytu pod baldachýnem, kterýž čtyři duchovní nesli, do kostela. Svěcení, jež ihned předsevzal, trvalo do 9 hodin.

Po té nastala hlavní slavnost (ku které dle nařízení konsistoře šest děkanství: Holešovské, Kroměřížské, Přerovské, Lipnické, Novojičínské a Valašsko-Meziříčské v průvodech dostaviti se mělo) přenesení zářného obrazu Marie Panny ze staré kaple do nové svatyně. Již od půl šesté hodiny ranní průvod za průvodem chvátal na horu, tak že se nepřetržitě musilo poutníkům na uvítanou zvoniti. Hora lidstvem tak byla natlačena, že nebylo mnohdy lze ani hnouti se; čítalo se na 150 kněží a řeholníků a přes třicet tisíc duší, z nichž přes osmnácte set ku stolu Páně

přistoupilo; a ještě více bylo těch, kteří pro tlačení nemohli té milosti účastnými se státi.

Z Bystřice mimo setniny již uvedené ráno dorazila ještě od úředníků vypravená setnina obyvatelů Bystřických ozbrojená ručnicemi, tobolkami na náboje, rozdělená dle stejnokrojů modrého a zeleného ve dva sbory.

Biskup odebral se po 9. hodině do staré kaple pro milostný obraz. Po krátké modlitbě počal sbor zpívati chválozpěv k P. Marii. Když byl obraz postaven na pěkný podstavek, vzali jej děkani: Přerovský, Val.-Meziříčský, Novo-Jičínský a Milotický a hnul se průvod, jenž byl následovně seřaděn:

Sbor trub a bubnů; mládež nedospělá, mladí tovaryši, mladí muži a hospodáři, staří muži a hospodáři, Bystřické cechy a bratrstvo nejsv. Trojice na vykoupení zajatých křesťanů se svým odznakem, Bystřická, Přerovská a Val.-Meziříčská městská rada v pláštích a s vysokými svícemi, ministranti u velkém počtu (těch mohlo býti 200), poustevníci, Kapucíni z Olomouce, Františkáni z Uh. Hradiště a z Kroměříže, Piaristi z Lipníka; kooperatoři; sbor trub a bubnů; faráři; 2 Premonstráti z Hradištského kláštera u Olomouce, děkani; sbor trub a bubnů; za dvěma svítilnami nesen milostný obraz pod nádherným baldachinem, po jehož obou stranách kráčeli hraběcí úředníci po šesti a dvě biskupská pážata; za obrazem biskup s assistencí, hrabě z Rottálů s preláty Olomouckými, přízeň jeho a známí s pochodněmi, úředníci, komonstvo urozených osob a konečně nesčetný dav lidstva. Korouhví vlálo do nekonečna v průvodu.

Jakmile obraz z kaple byl vynesén, vzdala hraběcí setnina naproti stojící čest výstřelem z ručnic a rozdělivši se na dvě řady sprovázela obraz a vznešené hosty za ním krácející, aby je chránila proti návalu lidstva. Po výstřelu dáno 12 ran z děl a hmoždířů, trouby zněly, bubny vířily, až obraz přinesen na půlnoční stranu, kde Bystřická městská setnina stála. Ta vystřelivši převzala stráž místo hraběcí setniny a za střelby a hudby vyprovodila průvod až na východní stranu, kde stáli Rottálovičtí Valaši, již vystřelivše na počest sprovázeli za dalšího střelení z děl a za hlučné hudby procesí nazpět ku chrámu. — Když obraz do kostela byl zanešen, spustilo šest hudebních sborů po kostele rozestavených společné intrado, načež střídavě intrady tak dlouho provozovaly, až zázračný obraz byl postaven na překrásný trůn.

Na to kázáno v kostele i venku a slouženy mše sv. Byla to slavnost, jaké do onoho času Hostýn neviděl.

VII. Osudy kostela Hostýnského až do r. 1787.

Od té doby, co nový kostel byl posvěcen a zvláštní kněží při něm byli ustanoveni, poutě na Hostýn se množily; přecetné docházely tam průvody; každoročně třicet až čtyřicet tisíc poutníků přistupovalo ku stolu Páně. Úhrnem zapsáno je kajicníků od r. 1748 do 1782, to jest za 34 let, 1,262.029, tedy přes jeden a čtvrt milionu; na rok 1759 připadá jich největší suma, totiž 47.700.

Rozumí se, že 2 kněži Svato-Hostýnští nebyli s to sami tak veliké množství věřících vyzpovídati.

Mívali vydatnou pomoc. Tak na př. o jarní pouti, na 4. neděli po Velikonoci r. 1749 vypomáhali jim 2 Piaristé z Lipníka, 2 Kapucíni z Olomouce, 2 Františkáni a 3 Piaristé z Kroměříže, 6 Cisterciáků z Velehradu (a prelát Velehradský Ant. Hauck sloužil velkou mši sv.), 2 Trinitáři z Holešova, 3 duchovní z Bystřice a po jednom z Pavlovic, Soběchleb a Fryštáku — úhrnem 25 (s Hostýnskými 27) zpovědníků. Podobně o letní pouti, to jest v neděli po Nanebevzetí P. Marie bylo 23 zpovědníků.

Potěšitelno, s jakou důvěrou obraceli se Moravané k vítězné P. Marii Hostýnské s prosbami za vítězství nad nepřátelskými Prušáky v druhé polovici XVIII. století. Tak r. 1757, dne 18. června, slavný průvod z Kroměříže s děkanem (Jindřichem Krausem) a 10 kněžími vystoupil na posv. horu, aby obětoval zvláštní dar na vyprošení vítězství nad Prušáky, kterého vskutku téhož dne bylo dobyté. — Dne 28. září, o sv. Václavu, dostavilo se slavné procesí z Bučovic (po druhé; neboť už tam bylo jednou 19. června a setkala se s oným Kroměřížským) majíc v čele svého děkana A. Navratského a jiné dva duchovní, z nichž jeden ráno na sv. Michala kázal. Poutníci ti zbožní přinesli drahocenný a ozdobný dar: na červeném hedbáví stříbrem vyšívaný nápis poděkovací za vítězství 18. června u Kouřimi v Čechách a 21. června u Prahy nad Prušáky dobyté. Dar ten byl pak zavěšen v kostele na sloupu presbytáře v pravo. — Posledního prosince přišel průvod z Bystřice s farárem J. Strakou, aby vyprosil pomoc Boží proti vpádu Prušáků.

Nestál však dlouho ten chrám Páně v první kráse své. Už 24. září 1769 udeřil při strašné bouři do věže hrom, a požár obě věže i střechu ztrávil a zvony rozpustil. Ale právě při tomto neštěstí ukázala se uctivost a láska Moravanů k svatému místu, neboť ve dvou letech se tolik štědrých dobrodinců nalezlo, že vše zase opraveno, i nové zvony zavěšeny a nad to nové varhany z Olomouce opatřeny.

Tato strašná pohroma byla však jen předeheurou bouře mnohem záhubnější, která se za císaře Josefa II. nad Hostýnem stálila. Tak zvaná osvěta, jsouc prázdná všeho pravého náboženství a úcty před tím, co svatého a dějepisně vzácného a památného, rušila za tehdejších časů všechny kostely, které se jí zbytečnými býti zdály a usneseno zrušiti také Hostýnský chrám, který jednak pro svou krásu, jednak jako drahocenný pomník proslaveného vítězství nad Mongoly a jako poutní chrám, kamž tolik lidí ku chvále Boží a P. Marie a k vlastnímu spasení chvávalo, u moravského lidu ve velké byl vážnosti a úctě. Leta P. 1787, dne 14. února byl velebný a nádherný chrám službám Božím odňat a obraz P. Marie do Bystřického kostela přenesen, kdež posavad nalézá se. Zvony, kostelní nářadí, šatstvo a nádobí, varhany, křtitelnice rozdány okolním kostelům farním. Co nedalo se z chrámu odnésti aneb upotřebiti, bylo zničeno. Krásné oltáře sbořili, kůr a kazatelnu shodili, umělecké sochy roztrískali; ba i střechy s chrámu a příbytků strhali a železem i dřívím zakryta ovčírna nedaleko kostela vystavěná. Dvěře, okna, dlažba zmizely, i kamenné podvoje u oken a dveří

násilně vypáčeny; a co lidská svévole nezničila, o to se přes půl století déšť, sníh a větrové pokoušely. A přece nejen hlavní zdi, nýbrž i obě báňovité klenby (chvála důkladným stavitelům) přes celý ten čas neporušeny zůstaly. Časem se na obou klenutí usadilo tolik země, že tam bujná tráva rostla, i množství mladého stromoví, mezi nímž jednou i liška od myslivce byla zastřelena.

VIII. Osudy kostela Hostýnského v století devatenáctém.

Ohavnost spuštění zahalila drahý pomník slávy otců našich zapomenutím, odevzdavši jej zkáze, rozboření a na podíl liškám. Tisícové však přece neunavně chvátili na horu předrahou a zasvěcovali důvěřelou slzou dům Páně osiřelý; neozývaly se v něm velebné zvuky zpěvů církevních, — v rozsáhlých prostorách chrámových šuměly horoucí vzdechy poutníků a truchlivozvučná ozvěna vytýkala žalně nevděk potomkům nevěrným. Bůh vyslyšel ždání a lkání zbožných poutníků a vzbudil v srdcích horlivých ctitelů Marianských touhu, aby spustlý dům Boží aspoň tak byl opraven, by docela se ne-
sbořil a by poutníci bez nebezpečí života pobožnosti v něm konati mohli. K tomu se blížila šestistyletá památka dobytého nad Mongoly vítězství a takoruka vyžývala k opravě chrámu. Již roku 1828 počali jednotlivci dárky k tomu účelu skládati, avšak ku konci roku 1840 vykazovaly sbírky teprv sumu 1400 zl. vídeňské valuty (šajnů). Sbírkami však pověst o znamenitém kostele se stále šířila a nové příznivce vzbuzovala. Sám císař Ferdinand poslal 300 zl. ve stříbře a po vznešeném příkladě pří-

spěvky tak se množily, že 10. května 1841 opravné práce na Hostýně počaty byly. Sbírky r. 1841 a 1844 na rozkaz arcibiskupa Olomouckého Maxmiliána Josefa po celé arcidiecési konané osvědčily, jak ochotný a štědrý je lid moravský, když jedná se o rozmnožení slávy Boží a zvelebení Marie Panny. I z družné diecése Brněnské mnohý příspěvek od jednotlivců zaslán. Počátkem r. 1845 obnášel všechn příjem 21.134 zl. v. v. (asi 8500 zl. r. č.). Mezitím pilně na opravách chrámu Páně pracováno a to s velikou ochotností a nezištností. Obyvatelé bližších osad dříví, cihly, vápno, písek a jiné věci větším dílem darmo na horu dováželi a nádennickou práci bezplatně konali. I poutníci, jdoucí na horu, po jedné, dvou i více cihlách aneb písek, kamení brávali a na vrch nosili (a to i vícekrát po sobě), aby též podílu měli na díle bohumilém. Velikých zásluh získal si tehdejší farář Bystřický, Bernard Reger, který veledůležité dílo slovem a skutkem všemožně podporoval a také památní knihu založil, do které všechny dobrodince, příjmy a vydaje bedlivě a zevrubně zaznamenával.

Básník Vincenc Furch stavbu Hostýnského kostela ve svých Svato-Hostýnských písních následovně opěvuje:

„Chrám se staví na Hostýně!“
Roznesla se zvěšť.
Všemožně přispívej každý,
kdože křesťan jest!

Z blízka, z dálky nápomocně
přihrnul se lid,
každý při stavění chrámu
zásluhu chtěl mít.

Aj, tu nastal závod krásný :
nosí k stavení
vzhůru bez rozdílu stavu
cihly, kamení.

Staří, mladí — žebrák, boháč
velkou nosí tíž
podle Pána, jenž též nesl
na Golgotu kříž.

Dokázal tím lid moravský
mysl nábožnou,
od pradávna po svých otcích
zbožnost zděděnou.

Hle, chrám dostavený zírá
do Moravy zas. —
Slyš ! — lid k modlitbě vyzývá
jeho zvonů hlas !

Dokud bude chrám ten státi,
dokud Hostýn sám, —
národ bude vypravovat,
jak se stavěl chrám.

Na počátku července r. 1845 byl chrám Páně tak dalece opraven, že se v něm služby Boží opět konati mohly. Na oltáři, který jistý dobrodinec na své útraty vystavěti dal, stkvěla se socha od řezbáře Edela z Brna dle obrazu Hostýnské P. Marie uměle vyvedená. Řezbář ten sochu s jinými ještě věcmi přivezl po železnici do Hulína; obyvatelé Hulínští pak zapřáhnuvše do vozu šest pěkných běloušů s radostnou ochotou dovezli ji zdarma na Hostýn; celkem poskytli na odvezení všech věcí 30 koní. Také kazatelna od dobrodinců z Brna pořízena. Kostel a věže, na nichž i zvony zavěšeny, pokryty prozatím šindelem. Nedostávalo se

ovšem ještě mnohých věcí velmi potřebných, jako varhan, nádob a šatstva kostelního, postranních oltářů, stolic (a dlažba byla jen v presbyteriu), ale přece ustanoveno jest, chrám Páně zase vysvětit.

Určen k tomu den 2. července 1845, svátek Navštívení P. Marie. Ač v pondělí před slavností celý den pršelo, přece již odpoledne přemnoho poutníků se všech stran na horu chvávalo ku slavným nešporám. Večer bylo tolik poutníků v Bystřici, že tam noclehu dostati nemohli. Na Hostýně bdělo v kostele asi 4000 osob, které při světlech na hůlkách upevněných před oltářem celou noc chválu Boží a Marie prozpěvovaly.

Nastalo ráno. Červánky zvěstovaly čas krásný. Zasmušilé chmury dřívějšího dne zmizely a nebesa lesklým rouchem oděná pomáhala oslavovati den, „kterýž učinil Pán“. Změna počasí nemalou působila radost. Věru! byloť účastníků, mezi nimiž se nacházelo mnoho vynikajících bojovníků za svobodu národní, jakoby pošmourným předešlým dnem byly se ukončily smutné a strastiplné doby minulé a jakoby den rozjasněný věstil dobu novou, blahoplodnou jak pro církevní, tak i pro život národní!

O šesti hodinách ráno sloužil v Bystřici probošt Jan z Peteani slavnou mši sv. a po ní vedl opat Rajhradský Viktor Šlosar průvod na Hostýn. Množství lidu bylo tak veliké, že od Bystřice táhl se průvod až k patě hory asi hodinu vzdálené. Uchvacující byl pohled na pestrou směsici zbožného lidu: tu obyvatelé požehnané Hany v kroji, tam Slováci a Valaši v malebných krojích, tu starci šediví, tam nedospělé dítky, všichni oživeni týmže citem víry; jako jedno srdce a jedna duše chváтали

k posvátnému chlumu. Byl to zajisté jeden z nejvznešenějších výjevů náboženského našeho života!

U studánky se průvod zastavil a spořádal. Duchovních bylo v něm 79 (z nichž připadalo na Brněnskou diecési 10). Chlum hory nábožným lidem tak byl natlačen, že daleko široko nebylo vidět leč hlavu na hlavě; počet jich vzrostl na 50.000! Když byl Rajhradský opat posvětil chrám, činil v něm kanovník Olomoucký, baron Ehrenburk, slavnostní řeč a mimo to byla venku zároveň tři česká a jedno německé kázání. Po kázání pak opat sloužil mši sv. Nastal okamžik vážný, okamžik posvátný. Tisíce nábožných poutníků oslavovali jako jedněmi ústy milosrdenství a podivné cesty Páně; když pak jemný hlas zvonku u oltáře a velebný hlahol zvonů na věži a hřmění z hmoždířů přítomným i vzdáleným radostnou zvěst dávaly, že opět Beránek Boží spočívá na oltáři svatyně Hostýnské, z níž po půl století od nevděčníků vyhostěn byl, veškeré množství ležíc na kolenou lkažícími vzdechy oběť čistou doprovázelo k trůnu Svrchovaného, smiřujíc vinu předků nevděčných. Po dokonané pobožnosti sestupovali poutníci s plešáním a radostí se svaté hory a občerstvivše se a naplnivše nádoby vodou posvátnou, chvátili k domovu, aby s pohnutým srdcem vypravovali domácím o znovuzrození Hostýna a o slavnosti nezapomenutelné.

Od té doby byly mnohé ještě scházející věci od dobrodinců nebo ze sbírek pořízeny. Tak daroval Jan Konečný z Jarohňovic kříž před kostel, který farníci Kojetínští v nejkrutší zimě a v náledí 21. ledna r. 1846 na horu dovezli. Téhož roku

byl kostel bílým kamením vydlážděn. R. 1848 dovezli Staro-Jičínští varhany objednané v Novém Jičíně. I pozdější leta od jednotlivých šlechtných Moravanů pamatováno na kostel Hostýnský.

* * *

Mezi nejpřednějšími ctiteli sv. Hostýnu v době novější uvádíme nezapomenutelného dra Františka Sušila, profesora bohosloví v Brně, muže to stejně nadšeného pro církev i vlast. Životopisec jeho*) o něm vypravuje: „Hostýn velice miloval, k němu na všech vycházkách z hor kolem Brna strmících vyzíral, a v přčetných básních ho opěvoval.“ Kdykoli s ním na horu u prachoven Brněnských přišel, ukazoval mu pokaždé v dálce ten bod, kde vyčnívá posvátný Hostýn, i říkával: „Smekněte a pozdravte Matku Boží, která tamto divy tvoří.“ — Sušil takorika prorockým duchem v básních svých vyřkl, že u Hostýna skončí svou pozemskou pouť. Čtěmež píseň jeho:

Každý tamto putuje,
kam ho mysl vede,
duše moje libuje
tam ty hory šedé,
tam má mysl koná pouti,
když jest jasna, když se rmoutí.

Ony hory vysoké
k nebi hlavy nesou,
ale v úctě hluboké
vidomě se třesou.

*) Matěj Procházka, starosta Dědictví Cyrilo-Metho-
dějského atd. vydal životopis ten jako přílohu k Sušilovu
Výkladu písma sv. Nového Zákona v Praze. Viz podíl Dě-
dictví sv. Prokopa na r. 1871 str. 440 - 441.

Oko jejich u pokoře
k jedné pořád hledí hoře.

Hostýne ty důstojný,
tys tou svatou horou;
na tobě vzduch ukojný
pro hrud' věje chorou.
V duchu denně chodím k tobě,
tak ctím Pannu v každé době.

Jitřenka když vychází
o ruměnné záři,
mysl má ji provází
s plápolavou tváří;
neb kde vzchází zoře jasná,
tamto vládne Panna spasná.

Když se běře k západu
slunko svojí dráhou,
chodím na ven k ochladu
těšit se svou bláhou,
na kopečku tamto sedím,
na posvátný Hostýn hledím.

V blahém tedy pocitu
duše moje splývá,
vanot z rajských obytů
mile na ni zvívá,
posel to, jejž matka lásky
posílává na obcházky.

O ty Panno přečistá,
Matko na Hostýnu!
Nechť tvá láska uchystá
byt mně ve svém stínu!
Nechť tam duši chorou kojím,
až se láskou s Kristem spojím.

Tušení a toužení Sušilovo, aby mu Matka
Boží uchystala byt ve svém stínu u Hostýnu, a
aby tam spojen byl s Kristem, vyplnilo se. Jsa od

lékaře poslán do Bystřice k vyléčení se žinčicí, zemřel tam 31. května roku 1868. — Ctitelé jeho však převezení tělesnou jeho schránku do Brna a na městském hřbitově postavili mu důstojný pomník. — Budmež následovníky Sušilovými v úctě ku sv. Hostýnu.

* * *

Velikolepým osvědčením všeobecné lásky ku posvátné hoře je slavnost, která tam byla konána dne 3. a 4. září r. 1881. Podnět k ní byl následující:

Když sv. Otec Lev XIII. dne 30. září 1880 vydal okružní list: „Grande munus“, t. j. „Vznešený úkol“, aby jím velebil skutky a zásluhy sv. Cyrila a Methoděje, apoštolů slovanských, a celému světu katolickému nařídil všeobecné jich oslavování, tu se všech stran celého okršku slovanského ozývaly se hlasy: „Putujme do Říma a vzdejme díky sv. Otcí za lásku jeho k nám.“ Pouť ta uskutečněna počátkem července r. 1881. Poutníci dne 5. července měli slavné slyšení ve Vatikáně. Sv. Otec uprostřed 1300 Slovanů objevil se v průvodu 40 papežských prelátů a biskupů a 29 kardinálů. Nadšení bylo všeobecné, když sv. Otec výtečnou řečí k nim mluvil. Tehdy poutníci moravští (— počtem asi 115 — mezi nimi hrabata Egbert a Ludvík Belcredi z Líšně a František Seilern z Lukova —) vyžádali si, aby sv. Otec posvětil tři obrazy; jeden pro sv. Hostýn, jeden pro Radhošť a jeden pro Prahu.*) A když se plní ra-

*) Pouť Římská obšírně popsána jest v podílu, vydaném pro členy Dědictví Cyrillo-Methodějského na r. 1881, str. 414—462. Tam také vytištěna jest encyklika „Grande munus“ čili „Vznešený úkol“ str. 414—422.

dosti vrátili domů, usnesli se k návrhu dra Fr. Schneidra, kaplana Příborského, že pouť Římskou zakončí co nejdůstojněji ve své otčině a že pozvou k tomu účelu všechny své krajany na posvátný Hostýn. Závěrečná slavnost měla býti všeobecným osvědčením víry katolické a jednoty Moravanů s Římem.

Pořadatelé pouti Hostýnské vyprosili si prostřednictvím výtečného muže dra Karla Jaeniga, rektora ústavu Animy v Římě, apoštolské požehnání od sv. Otce pro den 4. září, kdy slavnost se měla konati, a týž rektor dal při audienci od sv. Otce posvětit ještě dva obrazy, z nichž jeden představuje vnitřek, druhý zevnějšek Římského chrámu sv. Klementa, v němž sv. Cyril r. 869 byl pochován. Kardinál-arcibiskup Olomoucký s ochotností pouť a její účel schválil.

Již 3. září ráno okolo desáté hodiny dorazilo do Bystřice pod Hostýnem první procesí, načež téměř bez přetržení průvod stíhal průvod, ponejvíce vedeni jsouce kněžími. Tu šli Hanáci, tam Slováci, tu Valaši, tam Zabečváci, všichni v pestrých a malebných svých krojích, a prozpěvovali za hlaholu zvonů překrásné písně Marianské, jmenovitě libou píseň novou: „Usedla si holubice“ od Soukopa. Kanovník Olomoucký, hrabě d'Orsay a Bystřické duchovenstvo sotva stačilo vítati, kdežto ostatní kněží ihned usedli do zpovědnic obležených. Značnější poutě na sv. Hostýně nejsou ovšem nic neobyčejného; než nad velikostí pouti té všichni žasli. Neníť pamětníka takového množství lidstva z různých končin Moravských.

Podobně jako Bystřice, oživil se i Hostýn,

okrášlený prapory; průvody od Bystřice i s jiných stran s vlajícími korouhvemi volně braly se ku kostelu Marianskému. I tu zpovědnice obstoupeny byly velikými zástupy; jiní zpívali, konali pobožnost křížové cesty anebo tiše se modlili.

K šesté hodině večerní dáno v Bystřici znamení, aby se poutníci poněkud spořádali a dr. Fr. Srbecký, farář z Val. Meziříčí, měl s kazatelny, venku na náměstí postavené, uvítací promluvu. Na celém velikém prostranství byla „hlava na hlavě“, tak že by jablko nebylo propadlo, a přece sotva polovice poutníků zde byla shromážděna. Mocně dojala slova řečnickova!

Na to odbýván velebný průvod kolem kostela s nejsv. Svátostí a zakončen požehnáním.

Nastala tma, ale kostel stále naplněn. I venku prozpěvováno od poutníků. Celou noc zpovídáno, a modlitby se zpěvy střídaly se až do rána.

Po půlnoci začalo pršet, ale přes to uspořádán (jak bylo již dříve určeno) o páté hodině ráno průvod na posv. Hostýn. Byl to průvod dosud nevidaný. Jedni byli již na kopci, kdežto jiní vycházeli teprv z Bystřice. Uprostřed průvodu nesen od družiček obraz, kterýž byl sv. Otec pro Hostýn posvětil na památku pouti Římské. Obraz ten byl tak nesen až z Polešovic u Velehradu!

Cesta na příkrý kopec byla obtížna, kluzka; hora byla hustou mlhou zahalena; poprchalo stále.

Pod kopcem bylo připraveno osmnáct tisíc cihel na opravu kostela Svatohostýnského. Poutníkům dáno pokynutí, aby dle možnosti tu kterou cihlu (dle příkladu předků svých) na horu vynesli a tak výlohy značné kostelu uspořili. V brzku —

sotva že přešla část průvodu — zmizelo těch 18 tisíc cihel. Další poutníci se ptají: „Kde jsou ty cihle, abychom též nějakou zásluhu měli?“ Než, nebylo jich více.

Konečně za velikých obtíží docházeli poutníci na horu ku kostelu. Ač je tam veliké prostranství — tentokráte bylo malým. Před kostelem postaveny byly čtyry oltáře a čtyry kazatelny; kostel ozdoben branou s nápisem: „Od té doby blahoslavit mne budou všichni národové“.

Najednou zazní křik, že hoří kostel! Nastal ovšem poněkud zmatek, než, vše se brzy utišilo. Poplach byl zúmýslně nastrojen, aby se pouť nezdařila.

Jen pomalu prodralo se duchovenstvo a družičky s obrazem do kostela přeplněného. Když byl obraz na příhodném místě zavěšen, měl A. C. Stojan, kaplan Příborský, krátkou řeč, v níž vytkl význam pouti Římské. Po té následovala kázání v kostele a venku na čtyřech kazatelkách a u studánky při kapli; přes to, že najednou mluvilo řečníků šest, nestačilo to pro tak ohromnou spoustu lidí. Stáli tu jako mury hradné, nepohnutě, tiše. V kostele bylo jich asi 10.000, ostatní asi 80 až 90 tisíc venku, pod širým nebem! Hora zůstala ve mračně, mlhou hustou zahalena, stále poprchalo, chvílemi lilo. Avšak nikdo se na to neohlížel, nikdo se proto nermoutil, nikdo nebyl nevrkým.

Po kázání část poutníků odešla do Bystřice na služby Boží.

Na Hostýně měl ranní slavné služby Boží kanovník hrabě d'Orsay. Po té kázáno na třech místech a následovala druhá slavná mše sv., kterou

zpíval probošt Opavský, J. Šum. Mezitím slouženy mše sv. u pobočních oltářů v kostele a také venku při oltářích — pod ochranou deštníků! Podobně podáván chléb nebeský v kostele i venku v dešti s patřičnou opatrností, při čemž přijímající nerozpakovali se poklekat do bláta. Mnozí pohnutím nad takovou zbožností nadšenou slzeli!

Hluboký dojem učinila řeč P. Nováčka, Redemptoristy z Prahy, kterou měl na rozloučenou. Lid hlasem mohutným zasliboval se věrností k církvi a ku Kristovu náměstku, Římskému papeži, Lvu XIII. Srdcelomné byly okamžiky odchodu. Zapěno „Te Deum laudamus“. Již chtějí mnozí odcházeti; než, ještě to a ono přednášejí Matce Boží, vrhají se znovu na kolena, nemohou se s posvátným místem rozloučiti. Se slzami v očích, s radostí a útěchou nevýslovnou konečně opouštějí prahy drahé, sestupují s Hostýna, aby, došedše domů, vypravovali, jakých dojmů nezapomenutelných byli zažili. Mnozí však ještě zůstávají na místě; — ač již po poledni — ještě se zpovídají a jsouce od večera lačni — po třetí hodině přistupují ku stolu Páně.

Tak skončena pouť přepamatná. Bylať v skutku skvělým projevem ducha katolického na Moravě. Súčastnilo se jí na 100 tisíc věřících, 100 kněží, 20 bohoslovců z Moravy a Slezska. Všichni účastni se stali požehnání, jehož jim uštědřil Sv. Otec, Lev XIII., který v duchu dlel mezi nimi a také si dal podati o pouti podrobnou zprávu.

* * *

Každoročně, když na sv. Hostýně poutníci počínají se jako včelky rojit, trpce pocíťován ne-

dostatek duchovenstva, kteréž by stále pečovalo o duševní potřeby věřících, takže tito mnohdy musili se vrátiti domů, nemohše obcovati mši sv., přijati sv. svátosti a slyšeti slova Božího. I sestavilo se několik horlivých mužů v „družstvo Sv. Hostýnské“, které si vytklo za cíl, odpomoci nedostatku tomu uvedením řeholníků na posvátnou horu. Jednatelům družstva, na jehož bedrách hlavní starost spočívala a který také činností neumornou družstvo k cíli kýženému vedl, byl kaplan Příborský, Ant. C. Stojan*), předsedou kanovník Olomoucký hrabě d'Orsay, pokladníkem Dr. Schneider, farář v Křížanovicích. Protektorát přijal kardinal, knížearcibiskup Olomoucký Fürstenberg. Mezi hlavními jeho činiteli stkví se jména říšských poslanců: Egberta hr. Belcrediho, dr. Fr. rytíře Šroma, Frant. Skopalíka, a potkáváme se tu se jmény v kruzích duchovenstva moravského chvalně známými, Ferd. Harny, P. Placida Mathona, Jos. Vykydala (děkana Velehradského), Fr. Koželuhy a jiných.

Hlavní snaha družstva nesla se především k tomu, aby sbírkami dosáhlo potřebných peněz na založení kláštera. R. 1881 uvedena záležitost do proudu. Předně vyzváno duchovenstvo, aby zdarma sloužilo mše sv. a stipendia na ten účel věnovalo. Pak požádáni věřící, aby uštědřovali dárky. Když pak sbírky váznouti počaly, Ant. Stojan učinil návrh, aby dobrodinci zapůjčili po 10 zl. na stavbu, tak že by se asi 20.000 zl. najednou sešlo; sám pak se zaručil, že časem půjčka bude

*) A. C. Stojan také měl lví podíl při obnově posv. Velehradu, jelikož vymohl a provedl loterii povolenou za tím účelem.

splacena. A konečně ještě jednou Moravané vyzváni, aby spojenými silami dílo započaté podporovali.

Časem také družstvu přibyli někteří horliví podporovatelé, jako Adam hrabě Potulicki, probošt Kroměřížský, pak Karel Justián, kn. arc. inšpektor v Mořicích.

Družstvo založilo též bratrstvo dle hesla: že každé dílo spočívá na Božím požehnání a rozeslalo ve mnoha tisících výtiscích Stojanovu knížečku: „Památka s posvát. Hostýna“. Členové měli se modliti a též ročně 10 krejcary na stavby Hostýnské přispívati. Bratrstvo dosáhlo 10.000 členů.

R. 1883 záležitost kardinálu znova přednesena a za předsednictví biskupa Brněnského, Františka Sal. Bauera, 3. října konána v Brně porada, v níž rozmanité záhady objasněny, překážky odstraněny. Pak sestavena prosba na barona Loudona, majitele panství Bystřického a pozemků na Hostýně, aby dovolil na Hostýně vystavěti klášter. Prosbě té vyhověno tím způsobem, že smělo družstvo postavití byty pro kněze v rozměrech, jaké měly byty pro duchovenstvo Hostýnské ve století minulém.

R. 1885 dne 13. května konána porada na Hostýně a umluveno, že se má se stavbou počítí. Za dohlázele stavební zvoleni: Fr. Kreml, farář Bystřický, Blažej, far. Rusavský, kn.-arcib. inšpektor Justián Karel v Mořicích. Smlouva stavební uzavřena se stavitelem Zemanem z Holešova.

Stavba tedy počata a šťastně dokončena. Dne 3. května 1887 „družstvo Sv.-Hostýnské“ ohledalo dům, přijalo jej a dalo jej opatřiti nábytkem.

Mezi tím vyjednáváno s řeholníky, aby se uvázali v duchovní správu na Hostýně. V únoru 1887

— po sto letech, co chrám Páně Hostýnský zbaven byl své duchovní správy — nabídl ji pro dobu letní, kdy poutníci přicházejí, kardinál Olomoucký Fürstenberg ct. OO. Jezuitům a když ji přijali, vymohl svolení vládní a dal jurisdikci dvěma kněžím Tov. Ježíšova provincie rakouské (4. května 1887). Načež (hned 5. května) dva kněží P. Jan Cibulka jako superior a P. Frant. Zimmerhackel s fratem Janem Houfem na sv. Hostýn přišli a ihned duchovní správu počali s procesím, jež z Lidečka se dostavilo první k jarní pouti, kteráž se koná vždy IV. neděli po Velikonocích.

Během r. 1887 bylo na Hostýně asi 100 průvodů, kajicníků napočítáno 15000. Pomáhal vydatně zpovídati farář Rusavský Potůček a duchovenstvo Bystřické; přes to však mnohé neděle a svátky poutníkům nemohlo býti vyhověno, tak že jich sta odcházelo bez sv. zpovědi. Snad bude časem možno i tomuto nedostatku odpomoci.

* * *

Sotva uvedeni byli ct. OO. z Tovaryšstva Ježíšova do svatyně — hle! již počali ji uvnitř obnovovati. Penězi na Moravě a v Praze nasbíranými dali vymalovati prozatím presbytář následovně*):

Na oblouku, jenž spojuje klenbu presbytáře a ostatního kostela, jest Maria Panna Svato-Hostýnská, v oblacích se vznášejíc a blesky metajíc na Tatary. Po její levici jest porážka Tatarů, po pravici Moravané na Hostýně Marii Pannu za pomoc proti Tatarům prosící. Tyto tři obrazy jsou dovedně tak sestaveny, že tvoří dohromady celek. Strop (klenbu

*) V „Hlasu“ ze dne 29. října 1887. zpráva Petra Zavřela.

presbytáře) zdobí hvězdnaté nebe, které je dole ovroubeno okraji bohatě vykrášenými a pozlacenými, a po římsách a hlavicích se táhnoucími. Okrajům dodává živosti šest obrazů poprsních, kteréž představují naše sv. patrony: Cyrila, Methoděje, Václava, Jana Nep., blah. Jana Sarkandra a sv. Hedviku. Okrášení pod římsami a hlavicemi velmi se vydařilo. Po obou stranách milostivé sochy spatřiti lze zlatými písmenami ve zlatých ozdobách na červené půdě vyvedenou litanii Loretskou. Po šesti napodobených pilířích pnou se ozdoby z říše rostlinstva, po jedněch růže jakožto odznak svátosti pokání (mlčenlivosti), na jiných lilie, obraz nevinnosti a na třetích pšeničné klasy a réva s hrozny jakožto odznak oběti mše sv. Na stěnách kamenobarevných hojně lesknou se rozmanité okrasy. Vůbec sluší podotknouti, že zlatem nebylo šetřeno. Obrazy na stěnách jsou: nade dveřmi k sakristii po evandělní straně spanilý anděl, jenž pozdravuje P. Marii slovy: „Zdravas Maria, milosti plná, Pán s Tebou“; po straně epištolní jiný anděl prosící: „Svatá Maria, Matko Boží, pros za nás hříšné“. Kamkoli se obrátíš, všudy tě sledují oči těch milých andělů. Pod oknem soše milostné nejbližším na straně evandělní najdeš obraz Matičky Boží Svato-Hostýnské rozprostírající plášť svůj nad Moravany o pomoc ji vyzývajícími. Naproti němu je obraz P. Marie vznášející se nad Hostýnem, jaký byl r. 1748, se stavbami pro tehdejší duchovní, učitele a kostelníka se školou; kostel měl tehdy 2 věže baňaté. Velký dojem činí obraz u kazatelny: jak sv. Cyril a Methoděj boří na Hostýně modlu „Gostýna“ a zavádí křesťanství. Sv. Cyril, Bohem,

jak z jeho tváře vidět, nadšen, hlásá slovo Boží dobrým Moravanům, kteří dychtivě a nadšeně naslouchají a z jichž tváří je patrné buď že už jsou rozhodnutí pro nové učení, nebo že ještě bojují vnitřní tuhý boj; sv. Methoděj jednoho Moravana křestí a nedaleko jedna pokřtěná Moravanka klečí před obrazem Matky Boží Staro-Boleslavské (cyrilomethodějské), jenž na lípě je zavěšen. Protější obraz vypořádňuje „Hostýn ve slávě“; kostel jest tu vyobrazen v podobě nynější, s kupolí nad lodí, a bez baňatých věží; před ním nesčetné zástupy, jimž žehná arcibiskup Olomoucký Bedřich Fürstenberg. Na to vše rozlévají se překvapujícím způsobem zlaté paprsky z oblého okna v pozadí oltáře zasazeného.

Obrazy maloval rodák Kroměřížský, Zapletal, t. č. v Praze bydlící, okrasy provedl rodák Huštěnovický, bratr Obdržálek z tovaryšstva Ježíšova (zdarma) a práci pozlacovačskou obstaral Pokorný z Prahy.

R. 1888 bohdá provedeny budou úsilím superiora P. Cibulky malby lodi chrámové.

Se snahami ct. OO. jde současně přičinění faráře Bystřického, který r. 1887 z nasbíraných po léta na Hostýně peněz dal pokryti střechu bílým plechem, což stálo 12.000 zl. a pomýšlí nyní i na opravu ambitů (chodeb) kolem kostela.

Ve svatyni je 5 oltářů. Hlavní zasvěcen je P. Marii Vítězné,*) na straně evandělní sv. Josefu,

*) P. Maria Vítězná nazýval se obraz, který byl v bitvě na Bílé Hoře r. 1620 nesen od jednoho Karmelitána na povzbuzení císařského vojska. Obraz dostal se pak do Říma, kde byl přechováván v kostele, jenž odtad dostal název

na epištolní sv. Valentinu, u kůru hudebního na straně evandělní sv. Anně a naproti sv. Šebestianu.

* * *

Pořádek služeb Božích jest tento: V neděli a ve svátek bývá o 1/2 8 hodině výklad nebo ranní kázání; o 8 h. ranní (zpívaná nebo tichá dle slavnosti) s požehnáním; o 10 hod. dopolední kázání, o 11 zpív. mše sv. s požehnáním; odpoledne pak již o 1 hod. litanie a požehnání. Všedního dne první mše sv. o 7 hod., druhá o 8. Každého dne jsou o 7 hod. večer litanie a když se lidí dostaví i sv. požehnání. Zpovídá se dle potřeby a přání lidu ustavičně.

* * *

Končíce tímto zprávy své o posv. Hostýně dokládáme, že dle zprávy superiora P. Cibulky „tamo dosud Matka Boží divy tvoří“ *) a vyslovujeme naději, že dočkáme se brzy seznamu hojných milostí přímlovou P. Marie Hostýnské dosažených.

P. Marie Vítězné. Obraz r. 1833 shořel. V tom kostele se slaví také vítězství, kterého křesťané r. 1683 u Vídně a a r. 1751 u Lepanta nad Turky dobyli.

*) V Kunovicích byla r. 1887 před mlýnem Zukrovým krásná kamenná socha P. Marie Hostýnské posvěcena na památku a z vděčnosti za náhlé uzdravení syna mlynářova, kteráž událo se modlitbou a užíváním vody sv. Hostýnské.

16. Vranov. *)

I. O počátcích Vranova až do r. 1619.

Léta Páně 1240, za Václava Přemyslovce I., krále českého a markraběte moravského, byl šlechtic jakýsi Vilém, krajinský prý maršálek na Moravě, slepý. Léky lidské nespomohly, i hledal pomoci u Boha. Jednou ve snách zjevila se mu Panna Maria a tázala se ho: „Chceš uzdraven býti?“ Udiven řekl: „Kdož jsi, jež se mnou mluvíš?“ Ona pak odpo-

*) Výtah z obšírného rukopisu „Marianské poutní místo Vranov“ sepsaného od faráře tamnějšího, Antonína Weinlicha, k slavnosti 650 letého jubilea Vranova, které připadne na r. 1890. Další prameny: 1. Vranovium seu Aula Virginis atd. Ve Vídni 1652, od P. Frant. Talberta, Ord. Minim. 2. Rubus incombustus, sacratissima coelorum Regina V. Maria thaumaturga Vranoviensis, od P. Frant. Víta Burkarta. Ord. Min. V Brně 1691. 3. Aula Dominae atd. V Brně 1740. 4. Chronica Ordinis Minimorum s. Francisci de Paula Conventus Vranoviensis od P. Hyppolita Svobody 1761. Rukopis. 5. Protocollum domesticum parochiae Vranoviensis, počíná od r. 1785. 6. Schwoy, Topographie 1793. 7. Darstellung der souveränen Fürsten von und zu Liechtenstein. Ve Vídni 1846. 8. Posvátné poutní místo Vranov na Moravě od Dra Jana Ev. Bílého. V Brně 1859. 9. Kvítečka z Marianského slávověnce atd. Vydal Jos. St. Menšík. V Brně 1860. 10. Entstehung des Gnadenortes von Wranau atd. V Litomyšli 1868. 11. Hormayr Taschenbuch 1822 str. 271—5. 12. Oest. Archiv 1829, str. 180 a dále. 13. Moravia 1840 č. 70, 71. 14. Keř hořící nezhořelý, t. j. krátký výtah podivného nalezení a v ohni zachování obrazu panny a matky Boží na Vranově. (Následují: Regula bratrstva a modlitby.) V Brně 1756 v 8. u Eman. Svobody str. 100 (u Bočka).

věděla: „Jáť jsem, která hříchu nepoznala a pečuje o blaho duší věřících“. Načež Vilém, poznav Rodičku Boží, prosil: „O matko krásné lásky! nauč mne milovati Tebe i Syna Tvého, abych hoden učiněn byl obdržeti zraku od Syna Tvého na přímluvu Tvou.“ Ona na to mu poručila: „Vystav kostel ke cti a chvále Syna mého na hoře Vranovské.“ — Pln důvěry poručil ihned, aby v lesích na Vranově káceny byly stromy a sváženy na vrch „Skalku“. Když už bylo ku stavbě vše po ruce, — hle, přes noc dřeva octla se, nejinak než mocí andělskou, na protějším vrchu, kde byla složena kolem dvou dubů a mezi duby spatřena socha P. Marie celá ozářená. Vystavěli tudíž na místě tom kostel dřevěný a sochu v kostele umístili. — Vilém šťastně zraku nabyl. — Tak vypravují staří letopisové.

Lze představit si, že pověst o milosti mocnou přímluvou P. Marie dosažené rozšířila se po okolí i do vzdálenějších krajů a že se mnozí na Vranov o pomoc utíkali, což podporovaly také tehdejší smutné časy. Neboť právě r. 1241 vpadli Mongolové na Moravu a pustošili ji, až konečně u Olomouce a na sv. Hostýně od našich slovanských předků hrdinných, Jaroslavem ze Šternberka vedených, poraženi byli na hlavu a z naší zubožené vlasti vyhnáni.

Z dějin Vranova až po r. 1620 zapsáno jest málo. Víme toliko, že mimo poutní kostel Mariánský stával tam farní chrám sv. Barbory, u něhož však se neudrželi povždy katoličtí duchovní. Byliť v bouřích a zmatcích náboženských, jak husitských tak protestantských od bludařských kazatelů kolikráte

vytlačeni, tak že věřící pro nedostatek kněží konali pobožnosti sami jak a kde mohli, dítky ke křtu sv. posílali k nejbližším katol. duchovním, k nim také ku sv. zpovědi chodili a sami zemřelé pochovávali buď u kostelů, nebo podle křížů na cestách anebo kde bylo přístupné a slušné místo.

Přes tyto překážky však poutě na Vranov konány. Důkazem jest, že na př. r. 1495 Ivančický měšťan Václav Kříž v poslední vůli poručil kostelu Vranovskému kopu grošů; důkazem jest, že roku 1576 na Vranově uzdravil se přímluvou P. Marie jistý slepý muž z Chorvátska. Tehdejší rozervané poměry na Vranově líčí následující příběh: „R. 1576 přišel velký počet poutníků dle starodávného obyčeje na Vranov do kostela Marianského. Kazatel luteránský tam se nacházející, spatřiv poutníky, pln zlosti plísnil a vyháněl je z kostela, bil je i holí a v rozčilenosti své odnesl před jejich očima zázračný obraz P. Marie z kostela a ukryl ho na tajném místě, aby před ním pobožnost konati nemohli. I neuspokojil se na tom, nýbrž i tesaný kámen, v němž u dveří svěcená voda stála, za pomoci osmi sedlských luteránů z kostela vyvalil a s hory shodil. Avšak hned následující noci povstalo, jakéž před tím nikdy tam pozorováno nebylo, velké zemětřesení, že hory a lesy v celém okolí zarachotily a všichni přítomní poutníci jakož i obyvatelé Vranovští strachem a hrůzou se třásli. Sotva že se poutníci a občané vzpamatovali, nemeškali křivdu Matce Boží učiněnou potrestati, a násilím vynutili na kazateli, aby sochu vydal; načež opět na staré místo k veřejnému uctění ji postavili. Aby však budoucně

podobné překážky přichozím poutníkům se neděly, byl ten luteránský kazatel i s manželkou a dvěma dcerami z Vranova vykázan. A třetího dne po rouhavém skutku na obě oči oslepl a slepým do smrti zůstal. Jméno jeho bylo Absalon.“ — Příběh ten vypravoval devadesátiletý soused Vranovský Vít Vejmla spisovateli P. Františku Talbertovi jako očitý svědek a jeho pravdivost zaručil.

R. 1608 zázračným způsobem zraku nabyla přímluvou P. Marie na Vranově svobodná protestantka z Brna, Kristina Strobelová, která pak vrátila se do lůna církve katolické. Událost dosvědčili Matěj Petrasius, kanovník Brněnský a duchovní z kláštera premonstrátského v Zábrdovicích u Brna.

Ku konci kapitoly této zbývá nám ještě podotknouti, že jméno „Vranov“ odvozují na slovo vzatí spisovatelé od četných vran, které v lesích a horách Vranovských hnízdily. Němci z Vranova udělali „Frauenhof“, což v latině zní „Aula Dominae“ to jest „Dvůr paní“ anebo „Aula Virginis“ to jest „Dvůr Paňny“.

II. Doba války třicetileté (1619—1648).

Časy války té tak záhubné pro naši vlast — počítají letopisové Vranovští mezi nejpožehnanější pro Vranov. Předehrou lepší budoucnosti můžeme nazvati úmrtí pověstného Jana Šembery, svobodného pána z Boskovic a Černé Hory, majitele i panství Bučovického, Pozořického a Nového Hradu, ku kterémuž Vranov příslušel. Muž ten, odpadlík od víry, umřel jako neznaboh r. 1597 a majetek jeho připadl dvěma dcerám, Anně Alžbětě a Kateřině.

Ty dvě sestry provdaly se r. 1599 za dva bratry: Karla a Maxmiliana, prvé hrabata, pak knížata Liechtensteiny a přinesly jim statky otce svého za věno. Všichni čtyři byvše vychováni po protestantsku, navrátili se r. 1600 u Jezuitů v Brně do lona církve katolické a zasazovali se od té doby co nejusilovněji o rozšíření a upevnění víry katolické. — Úplně pak vzešlo slunce jasné nad Vranovem a vyzývalo věřící ku návštěvě divotvorné Bohorodičky, když mraky bludu a vzpoury rozplašeny byly vítězstvím císaře Ferdinanda II. r. 1619 u Stremersdorfu v Rakousích nad protestanty rakouskými a 8. listopadu 1620 bitvou na Bílé Hoře u Prahy, v níž poražen kalvínský král Bedřich V. a protestanti čeští. Tehdy poručil císař protivníky své i pravého náboženství přísně potrestati a vynasnažil se všemožně, aby víra katolická v zemích jeho zkvétala. Maxmilian Liechtenstein s bratrem Karlem rekovně císaři ve válkách pomáhali již od mládí svého. Maxmilian, jemuž se bylo s Kateřinou věnem dostalo Nového Hradu s Vranovem, bojoval dříve v Uhrách proti Turkům, pak v Rakousích a Čechách proti protestantům a po příkladu císaře pána také toho dbal, aby nepořádky kacířstvím na statcích způsobené odstranil.

Hlavní zřetel obrátil pak ku Vranovu. Již r. 1617 poprosil kardinála-biskupa Olomouckého a spolu místodržitele Moravského, aby vyslal kommissi na prozkoumání zázraku posledního jakož i dřívějších, což se i stalo,*) a pak se svou zbožnou manželkou Kateřinou umínil si, že dá místo starého chatrného kostelíčka Marianského vystavěti nový

*) O výsledku kommisie není nikde nic zapsáno.

důkladný chrám ku větší cti a chvále Boží a bl. P. Marie a spolu k útěše pravověřících křesťanův a na poděkování za mnohonásobnou ochranu, kterouž jemu Bůh a Rodička Boží, již vždy ctíval a o pomoc vzýval, v tak mnohých bitvách a nesnázích velmi štědře byli poskytovali.

Starý kostel dřevěný, jenž po 382 let stál a již velmi byl chatrný, jest stržen a r. 1622—1624 zbudován od stavitelského mistra Ondřeje Ernau-a z Brna nový, důkladný. Zázračná socha P. Marie zatím chována byla ve farním chrámu sv. Barbory, kde služby Boží konati se nepřestaly.

Velikomyslní a nábožní zakladatelé svatyně Marianské se však neuspokojili s tím, nýbrž povolali z Burgundie ve Francouzsku řeholníky Paulánské a vystavěli jim podle chrámu klášter od r. 1626 do 1633, jemuž darovali r. 1633 panství Mořice s vesnicemi ku statku příslušnými a s městem Tištinem, jakož i něco pozemků na Vranově. Do kláštera uvedeno pak bylo 12 členů. Farníci Vranovští přiděleni byli k duchovní správě farnosti Řeckovické (jelikož Pauláni dle své řehole nesměli farních práv převzítí) a bývalý kostel farní sv. Barbory dán Paulánům, kteří jej r. 1652 znovu vystavěli a zvětšili a kolem něho hřbitov založili. Rozumí se, že v duchovní správě také faráře horlivě zastávali, takže farníkům žádné obtíže z nového pořádku nevzešly. Založením pak kláštera důkladně a trvale postaráno bylo o potřeby poutníků, kteří tu od té doby našli vždy ochotných zpovědníků a dovedných kazatelů. *)

*) Řád Paulanů založen jest od sv. Františka, jenž se okolo r. 1416 v městečku „Paula“ řečeném v jižní Itálii

Zbožní zakladatelé kláštera tak si Vranov zamilovali, že s druhé strany kostela Marianského (se strany jedné totiž epištolní byl klášter) vystavěli knížecí dům pro sebe, aby v něm poslední dny života jako údové třetího řádu sv. Františka z Pauly v tichosti, rozjímání a na modlitbách, na blízku zázračné P. Marie jedině Bohu sloužíce, ztrávili — a konečně pod kostelem, právě pod oltářem Marianským připravili si kryptu čili hrobku knížecí pro sebe a pro ostatní údy z rodu knížat Liechtensteinských, aby těla jejich i po smrti odpočívala a vzkříšení očekávala pod ochranou Matky Boží.

Zatím zemřela Anna Alžběta, sestra kněžny Kateřiny, manželka Karla Liechtensteina, r. 1625 na zámku Plumlovském a v závěti klášteru Vranovskému 35.000 zl. poručila a r. 1627 v Pánu

narodil, a proto z Pauly se nazývá, jakož i řeholníci toho řádu Paulány, a na rozdíl od Minoritů, t. j. „menších“ bratří z řádu sv. Františka Serafinského, „Minimi“ t. j. „nejmenšími“ bratry se zovou. Základem a heslem téhož řádu jest „Charitas“, t. j. láska či milosrdenství ku bližnímu, pak pokora a kajicnost. Kromě tří obyčejných slibů řeholních skládali řeholníci ti slib ustavičného postu a proto Pauláni nepožívali pokrmů z masa, vajec, mléka, sýra a másla a připravovali svá jídla olejem. Představený kláštera slul korrektor. Řeholi potvrdil papež Sixtus IV. r. 1474. Svatý František z Pauly zemřel 2. dubna 1507 v staří 81 let a byl r. 1559 za svatého prohlášen. Pauláni měli již v 16. století kláštery v Rakousku a v Čechách, které však byly okolo r. 1540 ve válkách Husitských velmi stenčeny a na sto Paulánů bylo zavražděno. Teprve r. 1623, když císař Ferdinand II. k upevnění víry katolické povolil, aby řeholníci svých klášterů dřívějších a statků podosáhli, i Pauláni milosti té použili.

zesnul její manžel Karel (bratr Maxmilianův), jenž po bitvě na Bílé Hoře byl českým místodržitelem. Manželé tito velkým odkazem klášteru učiněným stali se jeho spoluzakladateli.

R. 1637 zemřela v Bučovicích kněžna Kateřina a tělesná její schrána uložena první ve hrobce Vranovské. Později převezeny tam ostatky Karla Liechtensteina a manželky Anny Alžběty. Když pak kníže Maxmilian, jsa osamocen, na Vranově v domě knížecím, jako úd třetího řádu sv. Františka dle příkladu řeholníků jedině Bohu sloužiti už se chystal, nebylo mu klidu želaného popřáno. Císař Ferdinand III. potřeboval ještě jeho sil a zkušeností proti nepřátelům vlasti a sv. náboženství a proto jej povolal a ustanovil velitelem pevnosti Raabu v Uhrách a jmenoval jej zbrojmistrem a polním maršálkem. Tam v Raabu však kníže Maxmilian onemocněl a 23. dubna 1643 klidně v Pánu zesnul u přítomnosti dvou Paulánů, které sobě hned před uvedením jich na Vranov vyžádal a pak povždy kolem sebe míval. Pověstť dí, že v tom okamžení, kdy kníže v Raabu duši svou Bohu odevzdal, zvony Vranovské samy od sebe truchlivě zazvučely a tak reka velkého a knížete spravedlivého skonání blažené oznámily a oslavily. Tělo jeho položeno v hrobce po boku manželky, jak si toho přáli on i ona, v habitě třetího řádu Paulánského.

Po celou dobu, co na Vranově stavěli kostel, klášter, knížecí dům a hrobku, zuřila v Německu a Rakousku válka „třicetiletá“. I Morava mnoho trpěla. Vojsko Švédské již r. 1642 obléhalo a dobylo Olomouce a 20. dubna r. 1645 přiblížilo se i

hlavnímu, dobře opevněnému městu Brnu. Vranov není daleko a byl několikráte drancován, tak že řeholníci odtud prchli a skryli se na pevném Novém Hradě, vzavše s sebou cennější předměty, především pak zázračnou sochu P. Marie. Tam také Kartuziáni z Králova Pole a Premonstráti ze Křtin lepší věci odnesli.

Zde však stihla je teprv veliká pohroma. Nejen že tam 19. března 1645 zemřel první korrektor Paulánský P. Alexander de la Tour, muž to velmi zbožný a učený, jenž deset jazyků uměl, — Nový Hrad byl od sedláka Olomoučanského, Vavřína Okouna, zrazen, Švédy přepaden, vydrancován a spálen. Paulánští řeholníci i se zbožím zavlčení potupně do švédského ležení a teprv když se byl za ně, jako za krajany, přimluvil francouzský vyslanec, a když císař Ferdinand III. zaplatil značné výkupné, byli zajatci i se svým majetkem propuštěni. Ale nastojte! Klášter Vranovský byl spustošten, kostel sice ve stavu dobrém, ale socha Panny Marie, největší to poklad a jediný statek, po němž toužili, byl ztracen. Nevzdávající se však důvěry v Boha, vydali se s několika občany k Novému Hradu, aby tam hledali; — ničeho však nenalezli. Již se chtěli vrátiti s nepořízenou, tu žena jedna, která hrabala v troskách kolem ohrad vnějších, našla v rumu a popeli zázračnou sochu P. Marie skoro neporušenu a taktéž krucifix, jehož tělo ze dřeva vyřezané bylo zachováno, křížek pak na popel spálen. Nelze popsati radost Paulánů při tom nálezu. S největší uctivostí odnesli sochu i krucifix, jenž taktéž z jejich kláštera pocházel, domů. Sochu slavně vystavili na starém místě a

ještě téhož roku ji korunovali stříbrnou korunou, kterou zakoupili, ač sami nouzi třeli a nejvíce z almužen žili; krucifix zatím umístili na oltáři sv. Františka Serafinského. Francouzskému vyslanci, jenž jim byl pomohl na svobodu, vděčnost projevíli, jak mohli, poslavše mu nejlepšího ovoce ze svých štěpnic.

Když dne 15. srpna 1645 poslední útok Švédů na Brno byl vítězně odražen, zvolal prý jejich vůdce Torstenson: „Vám pomohla vaše černá P. Maria“, obraz to P. Marie dle podobného obrazu sv. Lukáše malovaný a u řeholníků Augustiniánů u sv. Tomáše valně ctěný, a po čas obléhání Švédů úpěnlivě vzývaný. Obraz ten po vyzdvižení kláštera přenesen do Králové kláštera na Starém Brně, kde posud na hlavním oltáři se nalézá. Město Brno slavilo den svého od nepřítele vykoupení s největším jásotem, připisujíc vítězství po Bohu nejvíce přímlově P. Marie. Na poděkování za ochranu putovali ještě téhož roku na Vranov celý konvent Jesuitů Brněnských i s novici a studujícími, pak měšťané Brněnští a 16. října i chrabrá kommandant pevnosti Brněnské, jenerál Radvit de Souches (čti: Súš) se synem, jemuž Pauláni na památku věnovali dřevěný křížek.

Od r. 1648 konávali Jesuité Brněnští každoročně pouť na Vranov na týž úmysl a novicové po vykonaných tam exerciciích a pobožnostech přistupovali ku stolu Páně. Také s jiných stran znenáhla poutníků přibývalo, Pauláni i hmotně si polepšili, více členů přibrali a chrám Panny Marie zvelebovali.

III. Až do 500letého jubilea, r. 1740.

Nesnáze, které připravili rakouskému mocnářství Turci, zasáhly Vranov pouze tím, že Pauláni r. 1663 odstěhovali, co cennějšího měli, do Prahy a teprve r. 1665 zase na Vranov přivezli, a že v krutých těch časech ze svého statku 11.000 zl. na vydržování císařského vojska přispěli.

Lepší doby nastaly, když Turci u Vídně za pomoci polského krále Sobieského r. 1683 byli na hlavu poraženi. Poutníci mohli pobožnosti volně a četněji na Vranově konati a Pauláni na okrasu chrámu více věnovati. Tak ustanovili si svého varhaníka a hudebníky, které dříve musili ku slavnostem povolávat z Brna, vystavěli si kryptu pod lodí chrámovou pro členy řádu a vydláždili kostel bílým a černým mramorem. Pak zbudovali uprostřed chrámu mramorový oltář s tabernaklem pro krucifix, který byl u Nového Hradu zároveň se soškou P. Marie v popeli a rumu nalezen a kolem oltáře způsobili zábradlí též mramorové, aby poutníkům pohodlně mohlo býti podáváno Tělo Páně. R. 1720 založili k uctění královny nebes a na dosažení šťastné hodinky smrti bratrstvo „Nanebevzetí P. Marie“, které za několik let čítalo mnoho tisíc bratří a sester ze stavu šlechtického, duchovního a všech jiných stavů.

Také dostával kostel od poutníků rozličné dárky. R. 1712 Adam Ondřej kníže Liechtenstein odkázal soše P. Marie své zlaté rouno na důkaz veliké úcty a aby skvostem tím ozdobnost její byla zvýšena. Domnělé bohatství a poklady ústy lidu vymyšlené přilákaly zločince; veliká tlupa lou-

pežníků po uhersku oblečených přepadla večer dne 26. září r. 1726 klášter, poranili několik řeholníkův a násilím žádali klíče od kostela a sakristie, pak všechny peníze a poklady. Avšak tehdejší vikář P. Kašpar Lefler uniknuv jim, počal zvoniti na poplach, čímž loupežníci pomatení a ustrašení rozutíkali se; několik jich na cestě k Brnu ještě přepadlo vůz se zbožím pro Paulány na Vranov vezeným a vydrancovali ho. — Hůře však hospodařili na kostele jiní loupežníci, kteří 27. listopadu r. 1737 za bouřlivé noci, když Pauláni v choru hodinky se modlili, vlámali se do sakristie a odtud do kostela; pokradli osm kalichů, dvě lampy, nádobku na sv. oleje, pár konviček s talířkem a kaditelnici — vše stříbrné, pak půl zlatého řetízku, zlaté srdce, roucho P. Marie a z kasy 140 zl. rozličných peněz. Přece však — snad postrašení byvše nechali na hlavě P. Marie korunku, vedle ní tři lampy a jiné stříbrné oběti visící, jakož i zapomněli nebozíz, kterým už byli navrtali tabernakl. Některé z těch pokradených věcí nalezeny byly později polámané v záchodě Brněnského hostince „U nového světa“; zloději vypátrání nebyli. — Aby budoucně skvosty před podobnými pohromami lépe byly chráněny, zřídili řeholníci pro ně komoru železnými dveřmi a silnými mřížemi opatřenou, kterou nazývali repositorium.

Nadcházela pak již doba pětistyleté památky nalezení sochy P. Marie. Ku slavnosti tak řídké musily se konati rozsáhlé přípravy. Nebylo nic přirozenějšího, než aby kostel a zejména hlavní oltář, na němž zázračná socha stála, zaskvěly se v nádherném rouše. R. 1736 počata stavba skvost-

ného oltáře sv. Františka z Pauly z drahého mramoru, což dokončeno teprv po třech letech. — Hlavní oltář nový zbudován byl z odkazu Marie Edmundy Terezie, vdovy po Janu Adamu, knížeti Liechtensteinu, roz. kněžny Dietrichsteinové, velké ctitelky Panny Marie Vranovské. Odkaz obnášel všecko její stříbrné náčiní 695 marek a 6 lotů váživší a 10.000 zl. hotových peněz (pak stříbrnou lampu a 600 zl. na věčné světlo do krypty knížecí). Oltář proveden od řezbáře Fritsche, obraz překrásný malován od Trogera a stříbrný tabernakl a trůn pro sochu shotoven od zlatníka Wurschbauera, vesměs to umělců Vídeňských, na slovo vzatých. Pozlacenou ozdobu kolem sochy v ceně 999 zl. dali Pauláni. Starý hlavní oltář prodán kostelu Tišnovskému za 300 zl. — Aby svatyni nescházelo žádné ozdoby, dali Paulani od Brněnského malíře Jana Etgense vymalovati obrazy po celé klenbě chrámové a na průčelí kostela, kde vystavěna také předsíň na čtyřech mramorových sloupech, které dříve stály před zemským domem v Brně a od stavů moravských dne 25. ledna 1740 Vranovské P. Marii byly darovány. Všechny ty opravy stály 33.243 zl.

Slavnost pětistyletého trvání Vranova konána od 10. do 18. září r. 1740 co nejokázaleji. Súčastnil se jí kníže-biskup Olomoucký Arnošt, hrabě Liechtenstein-Kastelkron, jenž světil oltář sv. kříže (uprostřed kostela stojící), zpovídal, mši pontifikální sloužil, v průvodu kolem kostela, v němž socha P. Marie na nosítkách byla nesena, — její korunu nesl a 300 věřících biřmoval,účastnil se jí opat Zábřdovický P. Matuška, probošt Mikulovský Til-

scher z Rosenheimu, probošt Brněnský de Torre-Vallesassina, kanovník Olomoucký hrabě Troyer, mnoho duchovenstva a nesčíslné davy věřících. V týdně jubilejním slouženo bylo 900 mší sv. a ku sv. přijímání přistoupilo na 40.000 věřících.

Poslední den této slavnosti vyvolila si královna nebes, aby moc svou patrným zázrakem osvědčila. Neboť když toho dne, totiž v neděli, Lomnický děkan František Dalbert, zpívanou ranní mši sv. sloužil, stalo se, že jednomu farníku, který po mnoho let na nohy postavit se nemohl, při pozdvihování berly, kterýmiž se podpíral, z nenadání na zem padly a on na své nohy najednou uzdraven se postavil a veřejně Bohu a P. Marii díky vzdával. Veškerý lid, spatřiv a zvěděv ten případ, udiven chválil a velebil Boha a Matku Boží.

IV. Až do zrušení kláštera Paulánského.

Posledních čtyřicet let, které Paulánům ještě dopráno bylo na Vranově působiti, používali svědomitě ku zvelebení svatyně. Válkami již mnoho neutrpěli. Neboť když r. 1741 Prusové vtrhli na Moravu a jedno oddělení i na Vranov dorazilo, vůdce Schönaich, ač nekatolík, prohlednuv si kostel a obraz P. Marie, zapověděl vojákům svým zneuctění posvátného místa, a po třech dnech zase odtáhl v pokoji. R. 1758 Prušáci při druhém do vlasti naší vtržení uškodili Paulánům na jejich statku Mořickém, nepřišli však na Vranov, kde pro lepší jistotu tabernakl a jiné stříbrné náčiní odvezeno do Prahy a socha P. Marie ukryta v klášteře na tajném místě.

Klášter vzkvétal. Měť asi 8000 zl. ročních

příjmů, čítal 32 členů, a měl noviciát s bohosloveckými studiemi pro celou česko-německou uherskou provincii. Zde o samotě tiché pěstovali zbožnost, vědu, umění, zpěv a hudbu církevní; zde dleli nejučenější členové řádu.*)

Na chrámě předsevzaty rozsáhlé opravy a okrasy; zvýšeny věže, pořízeny varhany o 18 rejstříkách, ozdobeno presbyterium, obnoven chor, v němž Pauláni říkali hodinky, r. 1777 a 1778 věže znovu zvýšeny a měděným plechem pobity, nad klášterem vystavěna věžka s hodinami, průčelí chrámové od základů znovuzbudováno. Také vnitřek kostela zveleben: především pořízeny nové boční oltáře sv. Františka Serafinského, sv. Jana Nepomuckého, sv. Františka Salesia, sv. Rodiny a sv. Čtrnácti Pomocníků, a pak opraveny hlavní a oltář sv. Františka z Pauly. Oltář sv. kříže uprostřed kostela stojící a místo příliš omezující odstraněn a umístěn v nové kaple a do lodi chrámové dány dubové lavice uměle vyřezávané. Tak zastkvěla se svatyně v důstojné kráse a ozdobě; vše lesklo se zlatem a stříbrem, vábilo malbou a mramorem. I zevnitřní úprava poutala oko příchozích a velebné zvuky souladných zvonů vítaly poutníky, tak že stal se kostel Vranovský i pro tu svou krásu miláčkem celé Moravy a okolních zemí.

Když tak Pauláni vše uvedli do nejlepšího pořádku, hle tu stihla je rána nezasloužená jako

*) Mezi těmi zaznamenáváme zvláště P. Františka Faustina Procházku, jenž na Vranově jako Paulán od r. 1767 do 1772 žil a pak byv povolán do Prahy, s P. Durichem přeložil do češtiny a vydal písmo sv. starého i nového zákona, po zrušení kláštera stal se c. k. censorem knih a r. 1807 ředitelem všech českých gymnásií a c. k. bibliotekářem.

mnohé jiné řeholníky v mocnářství Rakouském. Dne 12. října 1784 vyslán k nim byl guberniální rada Schwanenberg z Brna, aby jim oznámil, že nejvyšším rozhodnutím císařským Paulánské kláštery na Moravě, totiž Vranovský a Brtnický jsou zrušeny, pak sepsal císařský komisař všechn nábytek klášterní a náčiní kostelní. Pauláni po pěti měsících, které ještě směli pohromadě ztráviti, rozloučili se smutni s milým tichým klášteřem a rozešli se s pláčem na vše strany, dílem do klášterů Českých, dílem mezi kněžstvo světské. Jen jeden z nich, jenž stal se knězem světským, P. Josef Makula, zůstal na Vranově jako farář na faře nově zřízené.

Zatím všecko dle seznamu od komisaře sestaveného, co kde v kostele Marianském bylo, na příklad z ryzího stříbra tabernakl, trůn Marie, figury andělů, 3 lampy, kalichy, monstrance, kadielnice, a jiné skvosty a drahocennosti a roucha i náčiní odvezeno do Brna a licitačně prodáno, z čehož mnohé se dosud nachází ve Sloupě a v Byteši. Podobně nářadí domácí, obrazy a sv. ostatky rozprodány. Klášterní statek Mořice a svobodný dvůr ve Šlapanicích připadly fondu náboženskému, celé klášterní stavení se zahradou prodáno za 2605 zl. s tou povinností, aby celé stavení klášterní bylo sbořeno (!) a nová fara postavena. Ostatní budovy a pozemky přešly licitací na několik soukromníků. I bývalý starý kostel farní sv. Barbory na hřbitově byl za 132 zl. vylicitován. Načež hned počali kupitelé kostelík a klášter bourati, kamení, cihle, železo a jiný material odvážeti. A tak co věky pracně zbudovaly, zvrhla doba kratičká.

V. Od zrušení kláštera až na naše dny.

Snadno bořiti, ale těžko budovati. To věděli kupitelé kláštera a obávali se, že stavbou nové fary přijdou o výdělek nabytý prodejem materiálu odvezeného. Proto prosili a bylo jim povoleno, že z jedné části kláštera směli zřídití faru. A tak zachována asi pátá část kláštera s hodinovou věží, avšak dlouho trvalo, než byla náležitě upravena a hospodářskými staveními opatřena.

Pravili jsme, že zakladatelé kláštera vystavěli také pro sebe dům, aby tam jako členové třetího řádu sv. Františka poslední dny života ztrávili, čehož jim však pópřáno nebylo. Dům zůstal po té připraven pro členy knížecí rodiny, když by na Vranov zavítali. R. 1711 však ustanovil lidumil Jan Adam kníže Liechtenstein, aby v domě tom bydlelo 12 starců chudých, kteří příslušíce k jeho panstvím, ve službě nějaké, zvláště pak jako havíři byli se sestarali. Předepsal jim denní pořádek, aby se společně ráno a večer modlili, ráno o 3. a odpoledne též o 3. hodině říkali růženec, mši svaté obcovali a jiné pobožnosti konali a za zemřelé členy knížecí rodiny obětovali, začož opatřil je potřebným oděvem, ztravou a otopem.

Po zrušení kláštera musil ustanoven býti též učitel (neboť dříve vyučovali Pauláni) a ten učil z počátku doma. Od roku 1787 zřízen mu byt a učirna v prvním poschodí domu knížecího. Když pak dům byl už na spadnutí a nikdo ho opravovati nechtěl, přestěhována škola i špitál do fary, kdež dlouho se nacházely.*)

*) R. 1884 ustanovil panující kníže Jan Liechtenstein, aby na jeho útraty byla vystavěna zvláštní školní budova;

Kostel zůstal po rozprodání náčiní chudičkým. Nechali tam jen jeden stříbrný kalich a ciborium a ty dva předměty musili r. 1810 zase vykoupeny býti. Co dříve bylo stříbrné, bídně zakoupeno z mědi, cínu a dřeva. Podobně i zlaté rouno r. 1712 darované nahrazeno pozlacenou mědí. Časem pořízeny od různých dobrodinců pro zázračnou sochu P. Marie šatečky, pamětní penízky, šperky, a věnovány votivní věci od lidí, již na přímluvu P. Marie dosáhli zdraví.

Farníci zakoupili roku 1853 novou křížovou cestu.

Roku 1859 dobrodinci z Brna přičiněním profesora bohosloví A. Heinische mimo jiné předměty bohoslužebné darovali stříbrnou pozlacenou korunku pro sochu P. Marie. Avšak dva zloději — jména jejich nechceme opovržením ani uváděti — ukradli ji se šatkami a ostatními okrasami, které socha právě na sobě měla; byli při prodeji polámaného stříbra udáni a odsouzeni. R. 1882 zlomky zase slity a korunka P. Marii v původní podobě vrácena.

Od r. 1871 do 1874 skoro celý kostel uvnitř opraven a také vnější jeho okrasy pečlivě dbáno.

Roku 1875 dlel na Vranově biskup Brněnský Karel Nöttig po celý červen a červenec, aby zdravým vzduchem uprostřed hor a lesů poněkud okrál a se zotavil ve své chorobě. Nemusil-li v noci užívatí léků, sloužil každodenně o 6. hod. ranní mši sv. na oltáři před sochou divotvorné P. Marie za duchovní blaho svěřeného mu stáde.

místnosti dřívější připadly zase faře, a upraveny byly znovu nákladem téhož knížete 1886.

To jsou v krátkosti děje Vranova. Nyní pokusíme se ještě celkový obraz Vranova vylíčiti, jak nyní vypadá.

VI. Popis Vranova.

1. Kostel Marianský o dvou věžích ku presbyteriu přistavěných, velebně vyjímá se na pahorku, jenž na tři strany se dosti příkře sklání, na čtvrté pak tvoří plochu — návsí to dědinky kolem kostela jako věnec ovinuté. Svatyně je uvnitř 12 sáhů dlouhá, 6 široká a 10 vysoká; presbyterium je o něco nižší a užší. Výška kostela až ku hřebenu obnáší 16 a věží 20 sáhů.

Především poutá pozornost naši hlavní oltář zasvěcený Narození P. Marie. Nad tabernáklem stojí divotvorná socha bl. Panny jako v záři a oblacích a andělé se královně své klanějí. Soška z lípového dřeva vkusně vyřezaná jest na loket vysoká. Tvář je vážná a milostná. Hlava poněkud na pravo a ku předu skloněna, oči modré, vlasy snědy po zádech splývající a na hlavě zlatou páskou sepjaty. Ruce na prsou ku prosbě složeny. Roucho jest tmavomodré, zlatými hvězdami poseté, kolem krku, na rukávech a podolku zlatým límcem vroubené. Tmavočervený pás ovinut kolem těla a jsa přaskou sepnutý spadá spředu k nohám. Roucho dlouhé a po nízkém podstavci se rozkládající nohy docela kryje.

Ctitelé Marianští darovali mnoho šatů barev různých a rozmanitě tkaných a vyšívanych, kterýmiž socha dle času odívána bývá následovně: Nejprv dá se jí dlouhý a široký šat, kterýž se vytáhne pod ruce až k hrdlu; pak se oblekou

zvláštní rukávce. Na krk zavěšuje se zlaté rouno nebo jiná ozdoba, buď křížek, buď medaille. Rouno jsouc velké, spadá spředu až k nohoun. Na hlavu staví se korunka křížkem a kameny okrášlená na způsob koruny císařské. Jako nevěstě Ducha sv. jí dávají závoj na hlavu pod korunu tak, že na pravo i na levo budto podle šatků dolů splývá, anebo přes ruce andělů, jakoby od nich byl nešen, se rozpíná.

Nad sochou je veliký obraz nejsv. Trojice. Na vysokých podstavcích po stranách sochy rodičů Panny Marie, sv. Jáchima a svaté Anny. Nad obrazem nalezají se na knížecím plášti dva erby čili znaky knížete a vévody Adama Liechtensteina a jeho choti Edmundy, kněžny Dietrichsteinové, z nichž prvý daroval zlaté rouno, druhá dala hlavní oltář zbudovati (jak jsme už pověděli). Pod klenbou z oblaků a záře zírání oko Boží na znamení, že Bůh vidí všechna dítká svá, jež do této svatyně přicházejí a zná záležitosti, v nichž se k němu utíkají, aby je na přímluvu P. Marie vyslyšel. — Tento oltář obdařen jest právem, že každá mše sv. u něho za zemřelé sloužená spojena jest s plnomocnými odpustky. — V presbytáři stojí ve výklencích dva oltářičky; na jednom z nich ve skleněné skříni je socha sv. Barbory z bývalého farního kostela Vranovského sv. Barbory, jenž roku 1785 byl sbořen. Za hlavním olářem vchází se do prostranné sakristie, nad níž nalézají se bývalý chor Paulánský. V pravo od hlavního oltáře je vchod do kaple sv. Rosalie čili sv. Kříže, kdež nalézají se krucifix r. 1645 zázračně ohněm uchráněný, a naproti mramorové křtitelnici onen památný kámen na svěcenou

vodu, kterýž r. 1576 od luteránů z kostela byl vyvalen a s hory shozen. V levo jde se do kaple Božího Hrobu; nad kaplema pak je čtvero oratorií.

V lodi chrámové jest následujících šest oltářů:

1. U kazatelny oltář sv. Františka z Pauly. Obraz znázorňuje, jak sv. František tvoří divy na nemocných ku klášteru přinášných. Nad ním heslo jeho: Charitas to jest „Láska“. Socha pravá představuje sv. Klementa papeže, jehož pozůstatky našel sv. Cyril, levá sv. Wolfganga, biskupa Řezenského, jenž na to svolil, aby Čechy a Morava měly svého biskupa v Praze.

2. Vedlejší oltář zasvěcen jest sv. Františku Saleskému, jenž byl členem třetího řádu sv. Františka z Pauly. Na hlavním obraze: Světec křísí mrtvého. Socha pravá: sv. Leopold, markrabě a patron Rakouska, levá: sv. Hedvika, vévodkyně a patronka Slezska. Nad velkým obrazem jest menší sv. Alexia, žebráka Římského.

3. Třetí oltář: obraz sv. Rodiny. Sochy jsou: sv. Jakuba staršího a sv. Jana evangelisty, apoštolův a pokrevných příbuzných Kristových.

Na druhé straně lodě chrámové počínající pod chorem najdeme tyto oltáře:

4. Oltář 14 sv. Pomocníků se sochami sv. Štěpána prvomučedníka a sv. Pankráce;

5. sv. Jana Nepomuckého se sochami sv. Václava krále a sv. Ludmily. Nad velkým obrazem je menší, představující sv. Františka Xaveria, jak umírá na břehu ostrova Sancianu, pohlížeje na blízkou Čínu, cíl apoštolské své touhy. Aby pak všickni svatí Františkové zde byli vypodobněni, je

6. oltář zasvěcen sv. Františku Serafinskému. Sochy: sv. Martin, papež a mučedník a v pravo sv. Honorat, biskup.

Nade všemi šesti oltáři jsou na klenbě vymalovány příběhy ze života sv. Františka z Pauly a sice nad každým oltářem jeden obraz větší a dva menší. Velká klenba lodě chrámové má obraz P. Marie jako královny všech svatých.

Nad šesti okny vyobrazeno šest cností Mariiných, totiž že jest: Panna nejmodřejší (královna ze Saby u Šalomouna), ctihodná (Esther před Ahasverem), chvalitebná (Juditha), mocná (žena z Thebes po zničení ukrutného Abimelecha), dobrotivá (Rebekka), věrná (Michol manžela Davida zachránila před hněvem Saulovým). — Nad 4 pilíři: Uzdravení nemocných, útočiště hříšníků, potěšení zarmoucených a pomocnice křesťanů.

V presbytáři na klenbě jsou nejzajímavější dva obrazy. V pravo, jak se P. Maria zjevila slepému šlechtici Vilémovi ve snách a v levo, jak socha P. Marie nalezena na Vranově mezi dvěma duby a sice na témže místě, kde hlavní oltář Marianský stojí.

Jdeme-li na chodbu klášterní (nyní farní), kde jsou schody do prvního poschodí, nalezneme v kostelním repositáři výklenek (zazděné dvéře) a v něm schránku sklem opatřenou. Tam nachází se zbytek pařezu z jednoho z těch dvou dubů, mezi kterými r. 1240 socha P. Marie Vranovské byla nalezena. Nad tím je obraz na dřevě malovaný, jak slepý šlechtic Vilém po zjevení se P. Marie přišel na Vranov a před obrazem mezi dvěma duby se stkvícím zázračně zraku dosáhl.

Jak na chodbě dolní tak na horní a všude jinde ve vedlejších staveních kostelních je mnoho obrazů. V prvním poschodí na chodbě jsou vypo-
dobněny kláštery a kostely Paulánské v Rakousku: mezi nimi je vymalován též klášter Vranovský, jak vypadal r. 1784 před zrušením a klášter s ko-
stelem v Brtnici.

2. Hrobka knížat Liechtensteinů. Když původní hrobka čili krypta r. 1622 pod kostelním presbytářem založená už byla přeplněna — neboť se v ní nacházelo 24 rakví, umínil si Jan kníže Liechtenstein ji rozšířit. Bylo to dílo nesnadné a nebezpečné; celá prostora nová musila býti vyseká-
vána ve skále, zdi kostelní kus po kuse podkopá-
vány a podezdívány. Pro možné následky, které mohl kostel utrpěti, převzal kníže r. 1818 patronat kostela a fary a stavbu do r. 1821 šťastně pro-
vedl. Při tom zrušena byla krypta Paulánů a jich tělesné pozůstatky pochovány na hřbitově.

Navštivme nyní hrobku slavného rodu. Vstu-
puje se do ní předsíní, jejíž průčelí spočívá na čtyřech dorických mohutných sloupech. V předsíni té spatřujeme po obou stranách po dvou truchlí-
cích andělich, již opírají se o popelnice a po-
chodně hasnouce k zemi obrácené drží. Na jedné popelnici vypodobněn polovypouklou prací muž a na druhé žena, jsouce jako poutníci označení berlou.

Opodál vedle schodů, které nahoru ku hrobce vedou, opět stojí dvoje skupení soch a sice v pravo: dvě ženy, z nichž jedna jako ze světa odcházejíc se loučí, druhá pak na radostné shledání v nebi

rukou poukazuje; v levo pak: dvě ženy, které při šťastném se shledání radostně se objímají.

Po dvanácti stupních vystoupíme do hrobky prostranné na tři lodě rozdělené. V bočních lodích jsou železné katafalky, z nichž každý obsáhne čtyry rakve. V prostřední lodi jsou černé lavice ozdobené postříbřenými motýly — odznaky to našeho vzkříšení — a na konci oltář. Nad tímto oltářem je černá brána železná, ozdobená Spasitelem ukřižovaným a dvěma anděly; brána ta je uměleckou ozdobou oltáře a zároveň uzavírá vchod do původní staré krypty, do které lze vejíti pouze přes ten oltář (neboť dřívější přístup z kostela by zazděn).

Ve staré kryptě odpočívají tělesné pozůstatky jmenovitě zbožných zakladatelův a dobrodinců jak kostela tak kláštera Vranovského; v nové pak její zbudovatelé a mnoho příbuzných z doby pozdější.

R. 1871 v noci na 18. dubna vlámali se neznámí zloději do krypty nové, otevřeli několik rakví, hledající skvosty, zlato a stříbro — našli však jen prach a popel mrtvých těl.

Ve staré hrobce pochováno 24, v nové do r. 1886 osmnáct členů slovutného rodu knížecího.

VII. Okolí Vranova.

Celé okolí Vranova jest rozkošné a malebné, všudy hory a doly, pole, louky a lesy. Vzduch plný vůně kouzelně působí na čivy, stráně rozléhají se zpěvem ptactva a poutníků.

Přístup ku Vranovu, jsa odevšad do kopce, je dosti obtížný.

Od jihu, čili od Brna vedou čtyry cesty na Vranov. První po železnici až do Adamova a pak příjemnou, avšak obtížnou buď cestou vozní anebo chodníkem, druhá z Brna přes Husovice anebo přes Kartouzy po silnici k Soběšicím a odtud ustavičně lesem krásným okolo myslivny „u duba“ a „u Jezírka“ přes vesnici Outěchov, odkudž i několik „Božích muk“ cestu jistou naznačují až na Vranov; třetí cesta z Brna může se vykonat přes Kartouzy, Řečkovice a Jehnice, pak údolím, přes horu a konečně divokoromantickým údolím až na Vranov; čtvrtá cesta je po železnici do Sinzendorfu a odtud na Vranov.

Od východu přicházející poutníci, rádi se zastavují nejprv ve Křtinách a pak jdou buď přes Babice, anebo cestou poněkud delší avšak pohodlnější okolo jeskyň „Výpustku“ a „Býčí skály“, údolím Jozefovým k Adamovu a odtud přes řeku Svitavu dále.

Od severu přistupují poutníci od Sloupa a Boskovic přes Blansko a dědinku Olešnou, odkud je krásný výhled po okolí Jedovnickém, po okolí Macochy a Nového Hradu a sestupují lesem buď ku mlýnu Jarolímovu a hned vzhůru příkrým chodníkem ku kapličce P. Marie v lese a neopomíjejí z údolí vzíti kámen, jak velký kdo může unést, jako na pokání, aby ho položili u té kapličky a tak snesli látku na její rozšíření (proto tam už veliké hromady kamení leží); — anebo jiní poutníci chodívají od Olešné vozní cestou lesnatým divokým údolím až k vesnici a starožitnému kostelu „sv. Kateřiny“, kterýž kostel ve slohu gothickém ve 13. nebo 14. století vystavěný jest ve své ryzosti

zachován a také proto památen, že na témže místě dle starodávné pověsti sv. apoštolové slovanští Cyril a Methoděj kázali a služby Boží konali. Odtud pak jest cesta na Vranov už pohodlna a krátká.

Od západu přicházejí poutníci a sice jak od Černé Hory, tak od Lomnice, Tišnova, Drásova atd. přes Lipůvku ke Svinošicím a pak stále lesem ke Vranovu; zase jiní od Byteše, od Jihlavy a českých hranic přes Kuřím k Lelekovicím a pak krásným údolím, kdež se jim na hoře neočekávaně objeví kostel Vranovský. Také jinou cestou jest přístup ku Vranovu od Kuříma, avšak velmi obtížný, totiž přes horu skalnatou, obyčejně Babylon nebo Babí Lom neprávě zvanou, neboť její pravé jméno jest Biskupsko anebo Biskupská Hora, poněvadž patřivala s Blanským panstvím biskupům Olomouckým. Název „Babylon“ obdržela hora od lidu teprv asi v letech 1820, když Brněnští měšťané na té hoře, jejíž jedna částka patří s Kuřímským panstvím městu Brnu, vystavěli letohrádek čili pavillon.

S hory je překrásná vyhlídka na všechny strany. Proto dal měšťan Ripka z Brna okolo roku 1872 na jejím hřebeni čili hřbetě, jenž se asi tři kilometry od jihu k severu táhne, ponejvíce ve skále chodníky a stupně vytesati, pískem posypati a i květinami ozdobiti. Na jižním výběžku hory a na severním dal též pavillony „k rozkoši milovníků přírody“ vystavěti, aby navštěvovatelé hory pohodlně požívatí mohli rozhledu k jihu na okolí Brna, pak daleko až na Karpaty uherské, přes Polavské kopce až do Rakous, k západu přes Kuřím, Deblín, Byteš atd. až k horám kol Jihlavy, k severu přes Lipůvku, Oujezd, Lysice, Kunštát až

k českomoravskému pohoří, a k východu na Vranov, Nový Hrad, a přes hory Babické až k Radhošti a přes Hostýn k Tatrám. Na západním svahu hory je studánka v „Kristinavově hájku“, kdež ve stínu stromů v pavillonu a okolo u stolů mohou cestující odpočinouti si a pohovět.

S hory pak vede chodník lesem a stínem velmi pohodlný ku Vranovu, jenž odtud je jen tři kilometry vzdálen.

VIII. Vranovská P. Maria, matka milostí.

Četné jsou milosti, které na přímlovu P. Marie na Vranově ctitelé Její dosáhli. Z příběhů, které občas byly zapsány a tak se až podnes vědomost o nich zachovala, vyjímáme:

Čtyry jsou případy, v nichž slepí nabyli zraku, jiní z nemocí očních vyléčení, dvěma hluchým vrácen sluch, oněmlým řeč. Chromí na nohy a ruce, lidé trpící na nevládu a bolesti v nohou a jiných údech, přejetí vozem a jinými nehodami porouchaní dosáhli zdraví; vymýtěny zimnice čtyřdenní, zastaven krvotok, vyhojeny padoucnice, psotnice, bolesti v hrdle, blednička, rak v prsích, zádech, vzteklina i malomocenství.

Příklad uvedeme pouze jeden a sice z doby nejnovější. R. 1877 onemocněl vdově a továrnici z Brna, paní E. F., nejstarší syn dospělý tak, že na celém těle byl skřiven a že ho jako malé dítě na vozíku voziti musili. Rodina celá přijela na čerstvý vzduch letní na Vranov a babička a matka doporučovaly nemocného každodenně ochraně P. Marie, neboť byl jedinou nadějí celé rodiny. Vyslyšány byly, neboť do roku ozdravěl syn, tak že mohl a.

dosud může všechny práce konati a továrnu řídit. Na památku dala matka jeho postaviti u kostela Vranovského mramorový kříž.

Často rodiče s prosbami obraceli se k P. Marii za uzdravení anebo zachránění dítek a matky za šťastné porody a vyslyšeny jsou.

Celé obce pak zaslibovaly se a utíkaly k P. Marii Vranovské v pohromách časových, zejména v morových ranách. Tak když r. 1674 černý mor v Bratelsbrunně u Mikulova zuřil, umínili si občané, že poputují na Vranov. Když přišli přes Brno až do údolí za Jehnicemi, na kolenou prosili matku milosti za smilování. A od té hodiny mor v obci přestal. Na památku dali dva mládenci z č. 175 v Bratelsbrunnu na tom místě postaviti Boží muku čili kamenný sloup a obecní představenstvo usneslo se na tom, že bude se z obce každoročně ubíratí průvod na Vranov a sloužiti mše sv. v místním kostele. Plnění slibu však bylo časem opominuto. Až r. 1713 zase přišel mor, vzpomněli si na svou povinnost a putovali znovu na Vranov a od té doby putují každoročně a také tu Boží muku u Jehnic v pořádku udržují.

Podobný původ má procesí z Poisdorfu v Dolních Rakousích. Tam zuřil mor r. 1679 a měšťanstvo se P. Marii Vranovské zaslíbilo. Slib obnoven r. 1779. — Také roku 1681 přemnohé osady na Moravě a r. 1713 a 1715 četní jednotlivci v moru pod ochranu P. Marie Vranovské se utíkali. Tak na příklad i městys Blansko r. 1715 osvobození od moru přimluvě Vranovské P. Marie připisoval a z vděčnosti pouť k ní vykonal.

IX. Čas poutí na Vranov.

Od starodávna oblíbil sobě zbožný lid navštěvovati Vranov buď z jara po pracích polních, buď na podzim po sklizni úrody. Mimo to i rozličné slavnosti a soukromé potřeby přivádějí poutníky na Vranov po celý rok, jak v létě tak v zimě. Z jara je pouť menší a účastní se jí skoro výhradně Slováci moravští a uherští ve 20 až 40 průvodech; na podzim je pouť větší, jež počíná svatvečerem Narození P. Marie, (kterémuž kostel jest zasvěcen) a končí se slavností Růžencové P. Marie. Dle zápisu poutníků zdá se, jakoby na Vranov přicházeli podle různých děkanství; snad tak, jak to r. 1740 za pětistyletého jubilea nařízením biskupským se dělo. V době té dostavuje se na 300 průvodů z Moravy, Rakous, z Čech a Slezska a jak Slované tak Němci a Maďaři. Jakých to jazyků, nářečí slyšeti, jakých krojů viděti, jakých zpěvů a obyčejů pozorovati! Některé průvody jsou arci malé, ale jiné čítají i na 200, 500 ba i na 1000 hlav.

17. P. Maria v údolí Křtinském.*)

I. Okolí.

Než tě uvedu, milý čtenáři, do svatyně Křtinské, ohledneme se po zajímavém okolí.

Křtiny leží jižně od Sloupu; mezi oběma asi na polovici cesty nalezneš na vlnitých vysočinách

*) Prameny: 1. Bilder aus der mährischen Schweiz und ihrer Vergangenheit von Dr. Heinrich Wankel, Wien, 1882. 2. Posvátné poutní místo ve Křtinách na Moravě. Sepsal Karel Wagner, kaplan Křtinský. V Brně 1858 — 3. Vallis

Jedovnice v mírné nížině. Na východní straně Jedovnic prostírají se dva rybníky, veliký Olšovec nebo Plščák, na 73 jochů zaujímající a menší Budkovan, jež dodávají krajině té půvab, jaký bys tam nehledal. Ubíráš-li se z Jedovnic po silnici ku Křtinám, dostaneš se do krátkého údolí, které končí ve skalnaté kotlině vápencové. Údolím odtéká voda z rybníků, a když byla silou svou posloužila mlýnům a hutím, vrhá se pod skalnatou stěnou, která údolí uzavírá, přes balvany sičíc a pěníc do hluboké a tmavé jeskyně. Málo kdo odvážil se vniknouti do ní a také není možno dostat se tam za každého počasí. R. 1858, kdy bylo veliké sucho a ani kapka vody netekla, mohla býti sluje prozkoumána. S nebezpečím života spustili se milovníci přírody až ke dnu po provazích a žebřích a shledali, že hloubka, když ji vezme kolmo čili svisle dolů, obnáší 118 metrů, dole pak že jest díra, do níž se voda ztrácí. Za jednou však prohlubeň neprohlídli; — mezi první výpravou spustil se liják, a kdyby se nebyli odvážliví lezci rychlým útekem spasili, příval byl by jistě je smetl do tajuplných, neproniknutelných podzemních vodáren, odkud není spásy.

Do téže díry vede ještě druhý otvor skulinou skalní na stráni, jenž je taktéž nebezpečný.

Baptismi, alias Kyrteinsensis seu Diversorii etc. Opera et studio R. P. Martini Alex. Vigsii. Olomucii 1663. 4. Cruger k 2. červenci p. 5—7. 5. Menšík: Kvítečka z Marianského slávvence 1860. 6. Některé zprávy sdělil Bernard Pátek, farář Křtinský r. 1882. a 1887. 7. Audolí Křtinské. V Litomyšli 1665 v 12. — 8. Bl. p. Maria Křtinská, mezi horami v blesku nebeském vyjevená. Jakob Tiehan, ord. praemon. Zabrtovicenici. V Litomyšli 1738 v 12.

Později ukáži Ti místo, kde voda Jedovnická po dlouhém v temných skryších toku zase denní světlo spatřuje.

* *

Nyní zavedu Tě na jinou, východní stranu Křtin. Po silnici ode Křtin k Adamovu vedoucí ubíráš se vedle potůčku údolím, které mnohou zajímavostí skýtá malebnými skupinami skal, stinnými bukovými lesy, střídáním se brzy divokých a zasmušilých, brzy utěšených a přívětivých obrazů přírodních. Asi 3000 kroků pode Křtinami v levo od silnice propadá se potůček. Když přijde mnoho vody, nenalézá tu dosti prostranného odtoku a tehdy spěchá řečištěm ku protější skalnaté stráni, kde vrhá se nízkým otvorem do hrůzné propasti. Lid nazval ji Vokounkou a připomíná tím známou událost z války třicetileté. Když Švédi si nedůvěřovali dobytí nedalekého Nového Hradu, protože měl příznivou polohu a byl dobře opevněn, jistý Vokoun z Olomúčan dal se od nich podplatiti a zavedl je po tajných pěšinách lesem ku hradu a ukázal jim nejpříístupnější místo. Švédi čekali na příhodnou chvíli a když vypátrali, že obyvatelé oddali se zábavě, překvapili v okamžiku nestřeženém hrad, dobyli, vydrancovali a rozbořili ho. V plamenech zničena mnohá vzácná kniha — mezi jinými i zápisky o poutním místě Křtinském od dob nejstarších počínaje. Když Švédi odtáhli, neminula zrádce pomsta, od rolníků rozhořčených byl popaden a bez milosrdenství svržen do oné propasti.

Asi 500 kroků dále, několik metrů v levo od silnice je vchod do jeskyně „Výpustek“ zvané.

Rozměry jeho jsou veliké. R. 1814 napsal o něm starohrabě Hugo ze Salmu: „Navštívil jsem ho několikráte; pro mnohonásobné klikatiny vzal jsem s sebou špagátu a plev, abych poznamenal cesty a vícekrát stalo se mi, že spotřeboval jsem 4000 sáhů špagátu a 3—4 pytle plev a pak se musil vrátiti, protože jsem bez tohoto bezpečného vůdce v bludišti nechtěl postupovati, pokaždé přišel jsem na jiná místa a nemohu se chlubit, že jsem přišel na konec jeskyně.“ Dle spolehlivého měření obnáší délka hlavní chodby „Výpustku“ 513 metrů — pobočných chodeb a výběžků je velmi mnoho. Bez vůdce místností dobře známého nelze se do vnitř pustiti, protože mimo zabloudění hrozí neznámému vetřelci i záhuba v některé prohlubni.

Od Výpustku putuješ po bílé silnici, lučinami se vinoucí, údolím dále. Jen zpěv lesního ptactva přerušuje velebné ticho a samotu lesní. Uraziv kus cesty přes 4000 kroků uztříš pod skalní levou stěnou otvor, z něhož voda vytéká a hned pod pravou strání do skalní skuliny se ztrácí; avšak asi 80 kroků níže zase vychází. Toť východ vody Křtinské — která pak odtud jako bublající veselý potůček údolí až k Adamovu zavlažuje.

Nad tímto východem uvidíš na (pravé) stráni skupení skal rozervaných. Jest to tak zvaný „Kostelíček“ neb „Kamenný sál“. Stěny v oblouku se pnoucí spojují se ve špičatou klenbu; dvěma vchody viděti je ze sálu do bujně zeleného údolí.

Než, spěchej dále, neboť blízko již nalézá se největší památnost celého údolí, jeskyně zvaná Býčí skála. Není znamenita velikostí svou, neboť měří její hlavní chodba jen 363 metrů — arcine-

počítaje četné odbočky; aniž nad jiné vyniká prostrannými a vysokými síněmi, majíť jiné jeskyně prostory velikolepější; aniž strašna jest nevyzpytatelnými propastmi, neboť jen na konci jejím teče voda (od Jedovnic) a asi uprostřed je malá vodní nádržka a někdy brání postupu voda hned nedaleko ode vchodu. Jeskyně ta předčí ostatní převzácnými nálezy, které dr. Wankel, lékař v Blansku, zde byl učinil. Především nutno říci, že v jeskyních a skalních dírách celého pohoří vápencového, které se táhne pruhem jednu až půldruhé míle širokým od Líšně až za Sloup k Němčicím, nalezeny byly stopy po lidech, kteří tam bydleli v pradávných dobách, kdy musili ještě o živobytí své bojovati s divou zvěří. Jeskyně, obzvláště těžce přístupné, skýtaly jim útulku bezpečného proti šelmám. V nich chystali si lovecké náčiní, tam zavlekli, co ulovili, zde zařídili se co nejpohodlněji, ač o pohodlí dle našeho zvyku mluvit nelze.

Vejdi do Býčí skály. Příchod je dnes pohodlný, protože byl prolomen a cesta upravena. (V posledních letech je uzavřen.) Napřed octneš se v prostranné předsíni, 9 metrů široké, 42 m. dlouhé a přes 7 m. vysoké, do níž rozervaným stropem vniká denní světlo. Odtud jde se v pravo do dlouhých tmavých chodeb. V jedné neveliké síni poboční bydlel za dob pradávných člověk. Předměty po něm nalezené to dosvědčují. Tvrdé vzácné kaménky, jako křesavec, drahuli či jaspis, pestrák či achat, krvavník či karneol, šípohled či chalcedon a jiné zaostřoval zde a nasazoval na různé rukověti, tak že z nich měl zbraně a náčiní, ostré nože, struhače, šípy a kopí, klíny a sekery a když kaménky vzácné ne-

stačovaly, vyhledal si ve valounech tvrdý křemenec rohový, nebo v potoku omleté křemele, ač méně pěkné a ostré, ale účelům a potřebám jeho přece vyhovující. Kořist z lovu dovlekl k jeskyni, stáhl kůži a maso rozsekal. Tam na oněch kamenech seděl se svou rodinou u plápolajícího ohně, oděný v kožešiny teplé a pekl na rožni kýtu soba, tam rozrážel dlouhé hnáty a koštěnými lžicemi vybíral morek a chutě pojídal. Zde sešíval kožešiny na oblek koštěnými jehlicemi a šidly, a když mu oheň vyhasl, svítil si, udržuje stále světlo kahánkem z vydlabaného kloubu koňského. Z rohů sobích vyřezával kladívka, dláta a nože. Všechny ty předměty k hospodářství potřebné nalezeny tam byly a mimo to mnohé jiné věci, které si člověk snesl anebo zhotovil bezpochyby jen jako zvláštnůstky, na př. rozmanitě otesané kusy vápence, přikrojené desky hnědého uhlí, zašpičatělou hlinku červenou, skřemenělé dřevo, jasně lesklý živec, bohaté na slídu břidlice, vyhloubené jako číše kameny křemenité. Také nalezeno mnoho kamení a kostí ještě nedotknutých, ale ku spracování přichystaných, jakož i odpadků z látek již zužitkovaných. Jak dlouho a kdy člověk ten ve výklenku bydlel, nelze určit. Voda jej bezpochyby náhle vyhnala a zaplavila jeho skromný byt a tak zachovala nám na památku některé zbytky jeho pradávnej činnosti.

Mnohé století přešlo od té doby přes temena hor a šedé jejich skály stářím ještě více sbělely. Krajina kolem oživila. Tam nahoře v lesích u Rudic a Habrůvky ve dne vystupovaly sloupy kouře a v noci stromovím probleskovala záře ohňů, kolem kterých začazené postavy se kmitaly. Byli to havíři,

kteří železnou rudu dobývali a tavili. Ale nejenom na horách i v údolích se vesele pracovalo. Slyš temné bušení! Jdi po ozvěně a hle!

V Býčí skále, v zadním koutě velkolepé před-síně, zrovna naproti vchodu, stojí mohutná kovadlina a stateční zavalití mužové na ní buší, až jiskry srší. Kolik věků asi zde v potu tváří pracovali? Stopy zachované vypravují nám, že v kovárně muselo býti dlouho a pilně děláno v železe a bronci. Mezi velikou silou popele a uhlí ležely (když bylo v jeskyni kopáno za účelem vědeckého badání) předměty, které nalézáme jen v dílnách zboží kovového — jako: broncový plech pořezaný, smačkaný a roztlučený u velkém množství, snýtované plotny na kotlíky a broncová ucha k nim, mnoho železných prutův a kruhů železa, obrovská kladiva, kovadliny, sochory a klíny, kleště do ohně, železné srpy, klíče, sekery, hřebíky a nože; pak tam nahromaděny byly trusky, kované pruty železné i broncové, a slevadla z kamene a bronce. Že v kovárně bylo dlouho děláno, dosvědčují také nástroje značně opotřebované a nahromaděné okuje.

Dále je patrné, že práce byla náhle zastavena, neboť některé kusy ani nebyly dodělány. Kdo přerušil dílo pilných rukou? Kdo rozehnal kováře srdnaté a kotláře, že všecko jak leželo a stálo, nechali a nikdy více se pro svůj majetek a ku své výhni nenavrátili? — — —

Jednoho dne vážně ubíral se údolím dlouhý průvod. Byl to průvod pohřební. Na dřevěném voze, který byl pobit broncovým plechem a železem, ležela mrtvola. Pár ořů ji táhlo. Ozbrojení mužové vedli uprostřed mezi sebou mnoho žen a

dívek. Ty byly sličné a mladé, drahými rouchy oděné, ozdobené pestrými perlami ze skla a jantaru, zlatými a bronzovými šperky; bohaté vrkoče vlasů spoutány byly zlatými sponami, na ramenech třpytily se zlatoskvoucí plíšky a ruce i nohy obtíženy byly zlatými a bronzovými kroužky a prsteny. Kráčely smutně! Za nimi brali se lidé s obětním obilím, nádobami a dobyt看, aby je milovanému náčelníku uložili do hrobu. Před jeskyní průvod se zastavil. Velikou hranici dřeva nakupili v temné předsíni a vedle ní postavili oltář kamenný. Mrtvola i s vozem položena na hranici a dřevo zapáleno. Praskaje šlehal oheň a rudou září poléval rozervaný strop a stěny a osvětloval výjev, který následoval, strašný a hrůzný. Sluhové, ženy a dívky popadeny, ozdob zbaveny a všichni pobiti, jedněm usekány ruce, jiným rozpolštěny hlavy a vraždění nebylo konce, až všechny, všechny oběti byly usmrceny. I koně byli rozčtvrtěni a jejich údy rozmetány po jeskyni. Obilí takéž spáleno a rozsypano po nahromaděných nádobách obětních. Když hrůzyplná oběť byla dokonána, nastala pohřební hostina. Hodovníci pak naváleli ohromné balvany na žároviště a nasypali po celé předsíni, aby smazali známky pohřbu a místo posvěcené uchránili zneuctění, písku a drobného kamení. A tenkrát i stopy kovárny, od té doby opuštěné, byly zakryty.

Kdo byl náčelník či kníže, jenž pohřben tu jest? Nevíme. Byl zajisté pohan a souvěrci jeho věřili v budoucí život, který zemřelý na onom světě vede dle způsobu života pozemského. Aby tam měl zábavu a potěšení, usmrtili jeho ženy, milostnice, oře a dali mu výbavou všeho druhu

plodin zemských. Tam dle jejich víry s nimi se sejde, tam sloužiti mu budou jako zde na zemi sloužívali.

Že tak se stalo, dosvědčují nálezy v jeskyni učiněné. Za podpory knížete Jana z Liechtensteinu, jemuž okolní lesy náležejí, dal dr. Wankl r. 1872 v předsíni kopati a našel po odklizení horní vrstvy písku a šterku, pak velikých skal (mimo kovárnu již popsanou) hned v levo u stěny dvoje žároviště či spáleniště pokryté páleným vápnem.

První, asi 10 metrů ode vchodu, zaujímalo 30 čtverečních metrů a bylo pokryto uhlím dřevěným se spáleným obilím, v němž uschovány byly dvě železné sekery, střepy velikých nádob a několik spálených skleněných perel. — Druhé spáleniště hned za prvním mělo plochu asi 60 čtverečních m. Již v horní vrstvě vápna nad uhlím ležely předměty pevně jako zatmelené, jichž dláty a železnými pákami musilo býti dobyto. Byly to kalcinované kosti zvířecí, polospálený vzorkovaný plech bronzový, střepy nádob, jednotlivé části vozu, železné ráfy, loukotě a špice od kola. Na uhlí a v něm ležely kusy kol, železné zděře potažené broncem, a pod nimi pozůstatky člověka dílem kalcinované, dílem zuhlené. Ve vrstvě uhlí byly shledány u velikém množství rozmanité předměty: svinuté, na uhel spálené látky vlněné, stočená příze, pletivo rákosné a trestřové, spálené obilí, jako proso, žito, ječmen a pšenice a mnohé šperky: bronzové náramky, závitkové prsteny, perle skleněné a jantarové, obrovské, náramkům podobné duté nádoby bronzové, které byly spáleným obilím naplněny, spony, na červeno upálené hlíněné pře-

sleny a jiné. Na pokraji spáleniště ležela hromada různě pokřivených železných ráfů a obručí z kol, patrně byly vytaženy žhavé z ohně, když na nich dřevo obhořelo. Vně spáleniště, obzvláště blízko něho a uprostřed předsíně, nalezeno na hlinité, udupané zemi přes čtyřicet koster ve všech možných polohách. Všechny ležely v stejné hloubce buď jednotlivě anebo na hromádách nakupeny, tak jak byly jako mrtvoly pohozeny a musily tak také spráchnivěti. — Některým scházely hlavy, jiným nohy a ruce, některá šperkem byla ještě ozdobena, jiná ne. Jen šest mužů bylo mezi nimi. Ostatní byly ženy mladistvé, jimž zub moudrosti ještě se nevyvinul, anebo teprv počínal pučeti; lebky s překrásnými zuby, pokud nebyly kamením pomačkány, měly útvar ušlechtilý, nohy a ruce byly malé; postavy musily býti velké a štíhlé. Také trup koňský u nich ležel, hlava a nohy scházely. Mezi kostrami semotam byly hromádky spáleného obilí, v nichž nalezeny bronzové náramky, nánožní kruhy, překrásné, jako duha měnivě se skvoucí a vykládané perle z hnědého, zeleného, modrého skla neb z jantaru, smačkané zlaté spony do vlasů, zlaté prsteny a náramky. — U skalní stěny, naproti velkému žárovišti, byla země tesanými plotnami vydlážděna a na dlažbě mimo mnohé nahromaděné kosti ležela kostra muže a mladého prasete. U stěny stály bronzové kotlíky a pánve, z nichž některé naplněny byly spáleným obilím; v jednom kotlíku nalezena hlíněná nádoba, neohrabaně pracovaná, v jiném lidská lebka kysličníkem měďnatým (mědirezem) silně na zeleno zbarvená. — Mezi touto dlažbou a velkým spáleništěm stál malý oltář z otesané

kamenné desky, spočívající na dvou menších. Na oltáři ležely ve spáleném obilí dvě useknuté ženské ruce, ozdobené bronzovými náramky a zlatými prsteny, pak pravá polovice lebky prostředkem rozseknutá. Několik metrů dále, tam kde se odbočuje chodba do jeskyně, leželo na hromadě mezi střepy také mnoho celých hlíněných nádob, popelnic a šáleků, v nichž bylo spálené obilí, a sice ječmen, žito, pšenice, proso a vika, také popel z omelků nebo šupek prosných; v některých nádobách shledána lehká, suchá, světlohnědá hmota, podobná škrobu, v jiných látka jako smola, jež povstala bezpochyby společným spálením masa a krve. Mezi nádobami leželo také odříznuté téměř lebky lidské, naplněné prosem, která patrně sloužila za číši, z níž se pilo při velkých slavnostech. Také žezlo a některé zbraně objeveny. Než zbraní poměrně nalezeno málo. Znalci tvrdí, že pohřeb v Býčí skále konán byl před narozením Krista Pána.

Odpust', milý poutníku, že Tě mořím tak dlouho hrůzným tímto obrazem. Činím tak, abys poznal rozdíl surového, nelidského pohanstva a ušlechťujícího, láskyplného křesťanstva.

V pozdějších pohanských dobách, zdá se, že v jeskyni té uctíván byl od našich předků jako Bůh „býk“ (tur) z kovu ulitý, asi 100 milimetrů dlouhý a tolikéž vysoký, který tam nalezen byl v letech šedesátých. Odtud také lze odvozovati jméno „Býčí skála“.

Opustiv chladné klenby jeskyně té, jdi po silnici dále. Brzy dorazíš k můstku — a v pravo od něho uvidíš, jak zpod skalní stěny vytéká potok

vody. Toť voda Jedovnická. Zde spojuje se s vodou Křtinskou.

Naproti na levé straně údolí je poslední sluje této zajímavé krajiny — tak zvaná Jáchymka (Evina jeskyně), která tvoří troje poschodí; jinak ale je málo lákavá. Zůstaň tedy na čerstvém vzduchu a po hodině cesty dorazíš do Adamova.

II. Křtiny.

Křtiny leží ve hluboké nížině a tvoří střed trojího údolí a tří kopců. Ať jdeš odkudkoliv, uvidíš je teprv z blízka a jsi uchvácen překvapujícím pohledem na velebný chrám a rozsáhlý zámek, nad nimiž malebně nesou se stráně lesem porostlé. Na kostel Křtinský hodí se, co napsal zbožný náš pěvec Sušil:

„Dome milý, hruď má pro tě jásá;
V tobě sídlí přemilostná Paní,
Anjelův sbor chodí zírat na ni,
Krásu její vše se divem žásá.

Avšak není tělesná to krása,
Jížto nice anjelé se klaní,
Vděkové jsou duchu nevidaní,
A zrak její věčnou spásu hlásá.“

Socha P. Marie Křtinské vyznačuje se neobyčejnou krásou, tak že jistý znalec obrazův a soch Marianských v XVII. století o ní napsal: „Umělec (sochař, od kterého pochází), ať byl kdo byl, zajiště byl veliký, neboť dovedl sochu Rodičky Boží způsobiti vznešenou, krásnou, v panenské milostnosti spanilou a konečně takovou, kteráž se počítá k nejpěknějším zázračným obrazům Panny Marie.“
— A má pravdu! Socha sedm střeoviců vysoká,

z tvrdého, v našich krajích prý nevidaného kamene vytesaná, představuje P. Marii (uprostřed jasné záře mezi dvěma cherubama), ana stojí na půlměsíci. Hlavu její kráší koruna, pravicí drží žezlo, roucho dlouhé sáhá až na paty, plášť o něco delší než sukně je pod krkem záponou ozdobně spojený, bedra přepásaná, vlasy po ramenách splývají. Na levici nese Ježíška, též s korunkou, jenž máje v ruce jablko, ukazuje ho Matce Svě na znamení, že jest celé a od ní neokusené — čili že bez poskvrny hříchu prvotného jest počata. Tvář milostné sochy jest nad míru krásná, velebná a neobyčejnou něhou zářící.

Původ milostné sochy zahalen jest závojem neproniknutelným. Pověst dosti rozšířená má za to, že „póslem Božím“, to jest bleskem, donesena jest z cizích — východních krajů, a za bouře nalezena na velikém kaštanu asi hodinu cesty ode Křtin. Dosud se v Bukovince ukazuje místo, na němž kdysi kaštan se rozkládal. Časem uhynul a na památku zbudován tam sloup s obrazem P. Marie.

Odtud přenesena byla socha do farního chrámu Páně a postavena na postranní oltář. Kostel ten, (arci ne nynější, nýbrž jiný nepatrný) stál jistě již ku konci třináctého století, neboť se o něm činí zmínka v listinách té doby a náležel klášteru Zábrdovickému, kde již od počátku téhož věku usazeni byli řeholníci Premonstráti. Proto také řeholníci onoho kláštera duchovní správu u kostela vedli.

Má se za to, že brzy po vystavění farního chrámu také poutě tamnější nastaly. Neboť r. 1320. založena byla u něho značná fundace těmito slovy: „My Jindřich z Lipé, nejvyšší maršálek království

českého a hejtman moravský, jak nynějším tak i budoucím věkům ve známost uvádíme, že z obzvláštní pobožnosti, kterouž ku chrámu Křtinskému máme a měli jsme, ke cti a chvále Panně Marii, již ten chrám zasvěcen jest a zbudován, kostelu a klášteru Zábrdovickému, k němuž ten chrám náleží, navždy dáváme a darujeme mlýn a horu s lilesem. Dáno v Krumlově léta Páně 1. prosince 1320.“

Od té doby až do počátku sedmnáctého století nemáme žádných spolehlivých zpráv o Křtinách. Že válkami husitskými nezůstaly ušetřeny, kdož by o tom pochyboval?

R. 1607. tak četní přicházeli poutníci, že faráři musili vypomáhati na kazatelně i ve zpovědnicí pozdě do noci tři Jezuité z Brna. R. 1621. na II. neděli po Sv. Duchu kardinál z Dietrichsteinu, vyzvav k tomu také pro větší slávu řády, vydal se na pouť do Křtin, aby se poděkoval za vítězství katolíků nad protestanty (na Bílé Hoře). Sám veliký průvod vedl až do Zábrdovic, nedbaje nepohodlí a unavení, a pak jel koňmo do Křtin, aby díky P. M. vzdal.*) V třicetileté válce návštěva ochabla a také od r. 1630 do 1634 nebylo ve Křtinách ani faráře — bezpochyby pro nedostatek kněžstva — avšak že důvěra v milostnou sochu P. Marie nepřestala, toho máme vzácný důkaz z r. 1648. Tehdy vypukla v září v Brně a okolí jeho morová rána, kterážto až do polovice února příštího roku zuřila; tu vydal se opat kláštera Zábrdovického na pouť do Marie-Celly; ostatní údové kláštera

*) Průvod ten vedl tedy kardinál do Křtin dříve, než do Tuřan, kam putoval teprve r. 1622. z téže příčiny.

vyjma tři musili k rozkazu opata na počátku měsíce října do Křtin k Panně Marii putovati, kde zůstali až do vánoc.

K vůli většímu pohodlí poutníků r. 1651 milostná socha s bočního oltáře, kdež po 400 let byla stála, přenesena jest na hlavní. To stalo se na neděli řečenou „Kantate,“ čtvrtou po velikonocích, po nížto brzy, totiž na Boží Vstoupení, počíná pouť ve Křtinách. Z téže příčiny klášter vystavěl ještě druhý, tak zvaný německý kostel, který však později byl zase zrušen.

Roku 1671 usnesli se řeholníci Zábrdovičtí, že ve Křtinách k obsluze zbožných ctitelů Marianských budou pro budoucí časy vydržováni od kláštera čtyři kněží téže řehole, aby výpomocní kněží nemusili tam býti posíláni. Bydleli pohromadě v prostorné residenci u kostela.

R. 1690 nadešla kostelu Křtinskému nová doba.

Velikomyslná a zbožná paní Zuzana ze Zástřizlů darovala v poslední vůli statek Jesenec milostné soše P. Marie ve Křtinách a kostelu sv. Libora v Jesenci pod jistými závazky. Klášter Zábrdovický obdržel správu statku toho. Dílem znamenitý ten dar, dílem rostoucí nadšenost synů sv. Norberta pro úctu Marianskou byly příčinou, že opatové kláštera Zábrdovického, Maxmilian a Engelbert, kterýžto poslednější rodem byl z Líšně, umínili si vystavěti ve Křtinách chrám mnohem větší a důstojnější dosavadního. Dali shotoviti plány a připravovali se pilně ku velikému dílu. K severu a jihu kostela měly státi dvě kaple, jedna ke cti sv. Anny, druhá ke cti sv. Josefa; uprostřed kaplí měl se k nebesům pnouti nádherný chrám s vy-

sokou bání a dvěma věžemi. Kaple spojití se měly s chrámem dvojitými chodbami. Na zad, ode chrámu k západu, mělo státi prostranné stavení pro převora a ostatní duchovenstvo řeholní i světské, kdyby do místa poutního zavítalo. Chrám Páně s dvěma kaplemi v předu a residencí vzadu měly tvořiti uzavřený čtverhran.

Nástupce jmenovaných dvou prelátů, Hugo, započal především se stavbou residence. Brzy na to (r. 1718) položeny základy ku kapli sv. Anny.

Teprv roku 1728 svěcen byl základní kámen hlavního chrámu. Za opata Hugona pokročila stavba až k dolejší oknům.

Když slunce vycházelo, zapadala jitřenka. Starý kostel sbořen. A socha P. Marie prozatím postavena na oltář kaple sv. Anny, kdež se zatím konaly služby Boží farní.

Hugonův nástupce, roku 1738 zvolený opat Kristofor Matuška, neunavně pokračoval ve stavbě nákladného chrámu a jeho obětavostí a snahou ukončena velebná budova r. 1750. Jen že místo dvou věží, jakož původně navrženo bylo, jen jedna a ta částečně toliko vyvedena byla a sice proto, že klášter Zábrdovický, utrpěv v sedmileté válce od Prusův nemalých škod a jiných citelných pohrom, nesnesl dalších výloh. Z téže příčiny také okrášlení chrámu uvnitř, pokrytí střechy mědí, dohotovení nákladných schodů přede chrámem a jiné práce na pozdější časy odloženy. Také residence zůstala nedostavěnou a s kaplí sv. Josefa ani nezapočato.

Kristofor Matuška kostel požehnal a pak ještě u kardinala-biskupa Olomouckého dovolení vymohl

že konsekrován byl světícím biskupem Františkem, hrabětem z Chorynských r. 1771 ke cti a chvále Jména blahoslavené P. Marie. Socha milostná přenesena pak na hlavní oltář nového chrámu.

Nešťastný osud, který zachvátil r. 1784 mnohé jiné kláštery, zastihl i Zábrdovický. Byltě zrušen a statky jeho přiřknuty náboženskému fondu, přičemž mylně též Jesenec kostelu odňat. Stavba kostela a residence pozbyly tím naději na dokončení.

Statek Zábrdovický i se Křtinami koupil roku 1830 František hrabě z Dietrichsteinů, čímž také patronat fary a kostela na sebe přenesl.

Veliké neštěstí zastihlo kostel r. 1844 o hodech svatodušních, právě když bylo ve Křtinách na tisíce poutníků. V nedalekém domě vzňal se nepozorností v noci oheň, který jsa silným větrem rozněcován, napřed střechu na kapli sv. Anny a pak střechu i s umělým krovem na kostele jakož i na věži ztrávil. I zvony rozpustily se. Velikomyslný patron a jeho nábožné dědičky, tři dcery, ujaly se nyní spustošené svatyně a s velikým nákladem uvedli vše do lepšího ještě stavu, než bylo dříve. Krytba střech dána ohnivzdorná — částečně břidlice, částečně měď, a věž dostavěna.

Udržování však rozsáhlého kostela a kaple s chodbami vyžadovaly každoročně nemalého nákladu, k jehož uhrazení příjmy kostelní nestačovaly. Za tou příčinou zvěčnělý biskup Brněnský, hrabě Schaaffgotsche r. 1867 dal tehdejšímu majiteli panství Křtinského, Vincenci hraběti z Bubna-Litticů k jeho žádosti kapli svaté Anny i s chodbami ve svobodný majetek, aby jí používal jako

krypty, avšak pod tou výminkou, aby jmění kaple připadlo vesměs kostelu, aby kaple a chodby nebyly nikdy sbourány a konečně aby v kostele zdělán byl oltář a na něj přenesena z kaple socha sv. Anny (ve skříni na oltáři tam chovaná). Vše to bylo provedeno.

* * *

Kostel Křtinský náleží mezi nejnádhernější chrámy Brněnské diecéze. Vzdélán jest na mírném pahorku a je 29 sáhů dlouhý, 16 sáhů vysoký a 20 sáhů široký. Pozůstává vlastně ze čtyř vespolek spojených, klenutých kaplí, nad nimiž uprostřed vypíná se mocná bání, takže stavení představuje kříž. V průčelí chrámu, k němuž se jde po schodech, vystupuje štíhlá věž, po jejíž bocích viděti jest dvě obrovské kamenné sochy: sv. Norberta, jako zakladatele řádu Premonstrátského a sv. Augustina, jako původce jeho řehole.

Vnitřek chrámu jsa četnými okny hojně osvětlen činí velebný a zároveň milý dojem. Malby v bání představují život svatých; jsou dosti dobře zachované, ač po ohni r. 1844 klenutí deštěm utrpělo. Na obloucích pod bání zlaté písmeny hlásají (latinsky) slova moudrého Siracha: „V plnosti svatých zdržování mé. Já matka krásného milování a bázně a poznání a svaté naděje“. 24, 16, 24. Proti hlavnímu vchodu stojí veliký oltář. Spodní část oltáře je z červenavého mramoru Křtinského, nad kterým na šesti sloupích vznáší se baldachýn. Pod baldachýnem pak stojí milostná socha P. Marie — cíli to a střed poutí tisíců ctitelů Marianských.

Bohatě ozdobena jest svatyně ta. Mimo malby na stěnách nalezneš značný počet soch — na př.

dvanáct obrovských Cherubínů, kteří držíce v rukou odznaky cností P. Marie po celém chrámě v jistém pořádku rozestaveni jsou, pak mistrovsky malovanou křížovou cestu a jiné obrazy. Oltářů bylo mimo hlavní ještě pět; sedmý postaven ku počtě sv. Anny. Nad hlavním oltářem je oratorium taktéž se třemi oltáři.

Ze všeho viděti, že nebylo šetřeno nákladu při stavbě a ozdobě chrámu. V tak velebném kostele a tak blízko milostné soše zasluhuje odpočinku opat Kristofor Matuška, kterýž dal se v něm pochovati (jak kámen s nápisem u oltáře sv. Jana a Pavla zvěstuje) dokonav dílo tak záslužné.

* * *

Veliký jest počet poutníků, kteří Sloupem do Křtin jdou, anebo Křtinami přicházejí do Sloupu.

O slavnosti Očišťování P. Marie nábožné návštěvy jednotlivců z jara počínají. Hlavní doba poutí Křtinských má dvě oddělení. První sáhá od Nanebevstoupení Páně až do Nejsv. Trojice, kdy hory Křtinské rozléhají se zpěvem Slováků, Hanáků, Horákův, Uhrů, Moravanův i Čechů. Druhé oddělení obsahuje všechny neděle a svátky od sv. Petra a Pavla až do jména P. Marie, kdy přicházejí na sv. Petra a Pavla mimo jiné také Lulečtí a Brněnští, na Navštívení P. Marie Rousinovští a Březovští, na Narození P. Marie Byteští, později ještě Třebíčtí, Vyškovští a jiní. I mimo hlavní poutní dobu četné průvody se dostavují, tak že počet poutníků udati lze ročně na 20—25 tisíc.

* *

Že na přímluvu P. Marie ve Křtinách mnohých milostí dosaženo bylo, o tom nelze pochybovati.

Některé případy zaznamenal P. Martin Vigsius ve svém díle *Vallis Baptismi alias Kyrteinsensis etc.* a zaručuje všechny buď svědky přísěnými buď svou ctí kněžskou. Uvádíme je v krátkosti těmito slovy: živými novorozeňátky matky těší (ve dvou případech), sůžení krku odstraňuje (1), s výšky padajícím na pomoc pospíchá (2), v nebezpečí vody pomáhá (1), od svého chrámu Švédy odvrací (1), před nepřáteli chrání (2), Brno s nebes chrání (1), očnými neduhy stížené a slepé osvěcuje (6), chromým choditi dává (4), hlavy bolení utiňuje (2), nesvorné manžele smiňuje (1), padoucníci postiženým pomáhá (1), horkosti, zimnici zahazuje (1), kacírství přemáhá (1), šíleným zdravý rozum vrací (2), lupiče rukou vztaženou zastrašuje (1), těžkými nemocemi stížené uzdravuje (2), šlakem raněné pozdvihuje (4), do-
těrnost záhání (1), hnisajícím rukám ženy zdraví vrací (1), zrádce svého náčiní tresce (1), královskou nemoc zahání (1), hluchému sluch otvírá (1), neplodné plodnými činí (1), chřadnoucí posilňuje (3), hlínou zasypané vysvobozuje (1), jha tureckého zbavuje (1), zavrať zastavuje (1), chybný prst napravuje (1), slibům nedostojící trestá těžce (2). — Zápisky ty jdou od počátku století XVII. do r. 1663, kdy kniha byla vydána. Možno, že další případy zapsány jsou v pokračování dějin Křtinských od D. Bedřicha Redmanna, avšak nebylo nám možno do rukopisu toho nahlednouti. Osoby, kterým milosti uděleny byly, pocházely z Březové jedna, z Brna 13, z Litomyšle 3, z Vyškova 3, a pak po jedné z Olomouce, Holešova, Černé Hory, Kroměříže, Líšně (syn panského správce Nedomana), z Podivína, Rajce, Drnovic a odjinud.

Ze šlechticů uvedeny jsou dvě dívky Jana Václava Garského z Garsu, Marta Stařenská rozená Javorská, dvě dívky Mikuláše Žalkovského ze Žalkovic.

Z pozdější doby uvádíme následující případy:

I. Když Prusáci po marném oblehání Olomouce táhli mezi 2. a 7. červencem 1758 přes Křenovou a Třebovou, obávali se jich plenění občané Březovští a ve své úzkosti utekli se s prosbami ku „Panně mocné,“ aby je zachránila před nepřítelem rozzuřeným. A hle! okolní obce, Dolní Rudné, Hynčina, Sklenné, Greifendorf, byly od Prusů úplně spustošeny, kdežto Březová zůstala nedotknuta. Vděčné obecní zastupitelstvo zavázalo se dne 2. ledna 1761, že poskytne prostředky ku každoroční slavné pouti do Křtin a nazpět přes Sloup. Pouť ta podnes se koná o Navštívení P. Marie.

II. Ve chrámu Křtinském nalézá se 5 votivních či záslibných obrazů:

1. Jeden veliký visí nade dveřmi sakristie a představuje P. Marii Křtinskou s okolím kláštera Zábrdovického. Obětován byl od kláštera toho na poděkování, že všechny strasti, kterými v osudné a záhubné válce sedmileté klášter postižen byl, pro něj se šťastně skončily. Má nápis: *In Contestatione MgratItVDInIs Liberata a SaXonIbVs et BorVssIs Voto obtVLIIt — Canonis Zabrdovicensis (1744)*, t. j. Na znamení vděčnosti osvobozený od Sasů a Prusů ze slibu věnoval — klášter Zábrdovický roku 1744.

Pod obrazem tím jsou dva menší, jeden na pravé, druhý na levé straně dveří sakristijních a sice:

2. Obraz na levo představuje město Vyškov v ohni; nad městem vznáší se P. Maria Křtinská a kolem ní andělé. Pod P. Marií nápis: Vyschovia ex voto 1753 (t. j. Vyškov ze slibu). Pod nápisem klečí lid obojího pohlaví v tehdejší kroji a pod nimi slova: Ora pro nobis S. Dei Genitrix (t. j. oroduj za nás sv. Boží Rodičko).

3. Obraz levý vypodobňuje Vyškov povodní ohrožený; nad městem P. Marii Křtinskou a anděle. Pod P. Marií nápis: Vyschovia ex voto 1814. Pod nápisem klečí lidé a andělíček nesoucí znak (bezpochyby městský); dole slova: Ora pro nobis S. Dei Genitrix.

4. Na straně evandělní oltáře hlavního je obraz představující město Prostějov, které r. 1723 bylo požárem postiženo. Nad městem vznáší se P. Maria Křtinská; po pravém jejím boku klečí sv. Jan Nepomucký, po levém (bezpochyby) sv. Václav; kolem andělé, dole klečící lid. Nápis dole zní: „Zajisté známe se k našim hříchům, Boží Rodičko; vyznalo tvou slávu a naši chybu Prostějovské město. Slávu, kterou Tebe chváliti se zaslíbilo, chybu, když od předsevzetí svého jest přestalo, tu zase Tobě ustavičným skrze sliby vzdycháním odevzdává. Odpust, ochraňuj a oroduj za město naše u Boha. Učiň, blahoslavená Panno, ať jest město od ohně ochráněno; plačící Bohu toto zpívá: Na výsostech buď věčná sláva. Ze srdečné upřímnosti Tobě přejíce veškeren lid a celé město Prostějov.“ — Obraz nákladem města Prostějova r. 1723 zjednán a od dobrodincův obnoven r. 1864.

Město Prostějov dalo také u hřbitova Křtinského postavit sochu P. Marie Křtinské na podě-

kování, že od neštěstí většího požáru osvobozeno bylo. Na podstavci je letoznam : PatroCInIo DIvAe KIrItaInensIs ab IgnIs arDore CVstoDIta Vrbs ProstannensIs ple posuIt (1728).

5. Obraz na epištolní straně u hlavního oltáře (proti obrazu Prostějovskému) představuje městys Ivanovice za nakažlivé nemoci r. 1799. Nad městem P. Maria Křtinská uprostřed andělů. Nápis zní: „Pod Tvůj plášť se utíkáme, svatá Boží Rodičko, zachraň nás ctitele Tvoje, Krista Pána Matičko. Vypros pomoc v nouzi naší u Krista, Syna Tvého, ať dosáhnem všichni šťastně života věčného.“ — Na zadní straně obrazu je napsáno : „Tento obraz byl nákladem počestné obce Ivanovské malován od Fr. Vernerera z Prostějova leta Páně 1799 za času P. Antonína Krčmaře, pudmistra v Ivanovicích.“

18. Marianské poutní místo Štípa. *)

Motto : „Ave Maris Stella“ to jest Zdravas Hvězdo mořská.
Hymnus církevní.

Na hlavním oltáři nynějšího farního kostela ve Štípě vysoko nad hořejším tabernaklem (jsou totiž dva nad sebou) vznáší se socha nebes královny s Ježíškem. Socha ta asi 3 stěevíce vysoká uschována je ve schránce ze 4 stran ze skla vkusně

*) Prameny: Stručné popsání poutního místa Štípy. Sestaveno na památku stoleté slavnosti zasvěcení tamnějšího chrámu Páně dne 8. září 1865 konané. Psáno v Kelči v měsíci srpnu 1865 od F. V. P. Tištěno v Hranicích 1865. — Soukromé zprávy faráře Štípského, Tomáše Švehlíka z r. 1875 a 1876. — Škola B. S. P. r. 1879.

upravené a pěknými řezbami okrášlené. Nebes královna nádherným šatem hvězdičkami zlatými posypaným oděná, pozlacenou korunou stříbrnou ozdobená, v pravici žezlo na znamení vlády, na levici Ježíška taktéž korunovaného a podobným šatem oděného drží. S trůnu vznešeného zdá se k nám mluvit: „Kdo se poníží, bude povýšen“. — „Blahoslaveni ti, jenž jsou pokorní srdcem“. Ježíšek, jenž v levici nese zeměkouli, pravicí žehná těm, kteří se utíkají k Jeho mocné matce.

Do mlhavé dávnověkosti, až do 12. století (?)*) klade se původ této milostné sochy. Stará pověst vykládá, že byla původně v Kostelci, jenž se svými sírkovými lázněmi asi kilometr odtud rozkládá se na pahrbcích. Jednoho dne oráč z Kostelce při své práci zpozoroval k největšímu svému podivení a uleknutí, že socha leží v zeleni v hájku zvaném „Štíp“. Ihned poznav ji odnesl do Kostelce. Když ale vícekrát nalezena byla na témže místě, zbožní Kosteletí vystavěli jí v tak milém jí háji chrám a odnesli ji do něho. Brzy prý začali poutníci navštěvovati milostné to místo. U kostela pak zřízena fara.

Ten kostel i s farou byl podřízen patronátu velkostatku Lukovského, jehož zámek asi 1 1/2 hod. vzdálí u vsi „Lukova“ leží v rozvalinách a bývalí majitelé toho panství, mocní a bohatí páni ze Sternberků, obdařili jej mnohými příjmy a klenoty

*) Dle zpráv farního archivu Štípského je prý socha 700 let stará, tedy za století XII., což tušíme nedá se zjistit. Uvádíme ji tu po boku sochy Vranovské a Křtinské, jejichžto původ z XIII. věku odvozují.

a měli v něm svou rodinnou hrobku. Kostel stál jistě už před r. 1384.

O patronátu fary zmínka se činí ještě r. 1516, ale r. 1530 shledáváme, že ve Štípě nebyl žádný farář více, nýbrž kostel byl se stal filialním chrámem kostela Fryštáckého a tamnější duchovní zastávali vedle farních záležitostí Fryštáckých také duchovní správu ve Štípě, což arcí ani pro poutníky, ani pro duchovenstvo nebylo pohodlné. Hlavní příčina změny byla, že farníci Štípští opustivše pravou víru, dali se na bezcestí Husitské.

Když Ti vykládám, milý poutníku, o kostele Štípském, nemysli na nynější poutní chrám velebný a prostranný, který stojí za dědinou. Jak na mnohých místech povstal i zde vedle starého kostela nový, nádhernější.

O původu nového vypravuje se dle spolehlivých zpráv jak následuje:

Vysoce urozená paní Lukrecia Nekešová z Landeku po smrti svého manžela A. Prusinovského z Vičkova nenepatrným oplývala bohatstvím, tak že prvním moravské šlechty rodinám tehdejšího času se vyrovnala. Aby její statky: Vsetín, Lukov, Řimnice a Milotice po smrti nekatolickým nepřípadí dědicům (svých potomků neměla), pojala za chotě slovuťného v dějinách vůdce Albrechta z Valdštyna, později vévodu Frydlandského. Albrecht obdržev ruku Lukrecie, vynasnažoval se statky své namnoze nekatolíky obývané ku katolické víře přivést, za kterouž příčinou povolal kazatele a brzy Vsetínské, Lukovské a Řimnické poddané ku vyznávání pravé víry pohnul, čehož nemalá zásluha i Lukrecii přičísti se musí. Bohužel už v druhém

roku toho sňatku zbožná choť těžké nemoci podlehla r. 1614 Před smrtí, nemajíc opět dítek, drahému manželovi celé jmění v poslední vůli zanechala s tou však podmínkou, aby Albrecht nový chrám P. ve Štípě vystavěl, klášter založil a o jeho zachování slušnými nadacemi se postaral.

Hrabě Valdštýn dílem pro svůj úřad dílem pro tehdejší války nebyl s to vůli zesnulé choti vyplniti ihned. Pak rozličným řeholníkům založení kláštera nabízel; ti však předstírajíce místa samotu nechtěli na návrh vejíti. Tak minul nějaký čas. Konečně ctihodní otcové Kartuziánští Olomouckého kláštera z „Údolí Josafat“ nabídnutí přijali, což l. P. 1617, dne 1. května řádnou základní listinou na hradě Lukovském danou zjištěno jest. R. 1618 skutečně čtyři Kartuziáni do Štípy uvedeni byli, a sice M. Mitner, řeholník z Řezna, který učeností a pobožností nad jiné vynikaje prvním převorem v novém klášteře ustanoven byl; P. Ediger, řeholník z Mohuče a bratr Lignarius, řeholník Brněnský; čtvrtý, P. Fišer, řeholník Mohučský, již od roku 1616 ve Štípě se zdržoval a ku stavění kláštera dohlížel. Kartuziáni — zatím se stavělo — měli obydlí u starého kostela. Současně s klášteřem počali nový kostel budovati, jak tomu v Pánu zesnulá Lukrecia chtěla. Od r. 1616 do r. 1620 s největší pilností postupovalo se ve stavění obou budov. Až téměř ku klenutí dílo vyvedeno. Mocný a vznešený Valdštýn nešetře výloh, povolal stavitele a umělce z Vlach, jimž uloženo, aby o započaté stavbě co nejpilněji a nejdokonaleji pracovali. S nemalou rozkoší patřili obyvatelé Štípští na stavení výš a výše vystupující.

V ten čas nastaly bouřlivé doby třicetiletých válek a rozepří náboženských. I okolí Štípské jimi bylo zachváčeno. Stavění chrámu a kláštera přerušeno.

Kartuziáni, ode stavů odbojnických podezříváni jsouce z účasti vpádu Polanův a Kozákův, ze svého ještě nedostavěného kláštera do Olomouce násilně odvedeni a do žaláře uvrženi. Mimo řeholníka Fišera, jenž ve Štípě zůstal, ostatní tři dne 18. února r. 1620 pod večer octli se ku svému největšímu podivení v témže žaláři se svým známým přítelem, nábožným farářem Holešovským, Janem Sarkandrem, který před jejich příchodem právě co nejukrutněji na rozkaz protestantských odbůjců od surových katanů byl mučen. Naši tři Kartuziáni Štípští jsou to, kteří příležitost měli obdivovati se bohabojnému a nevinně mučenému Janu Sarkandrovi, jeho Bohu oddanému duchu, jeho hrdinství, oni jsou to, jenž společně s oslavencem naším modlitby říkali, žalmy zpívali, oni jsou to, kteří mu utrpení útěšnými slovy ulehčiti se vynasnažovali, oni jsou to konečně, kteříž u něho vytrvali, až večer 17. března roku 1620 mezi 10. a 11. hod. blahoslavený tiše v Pánu skonal.

Kartuziáni ušli ukrutnému osudu snad proto, že dostali se do vězení později; aneb snad proto, že Jan Sarkander usilovněji než oni bludu hlavu potíral, práv církevních udatněji a šťastněji hájil. — Na sklonku měsíce března byli naši sluhové Páně propuštěni a vrátili se do Štípy; avšak v srpnu téhož roku odtud opět vyhnáni byli, načež u Holešovského katolického pána Ladislava Popela

z Lobkovic útulku hledali a našli. Do Štípy už se pak nikdy nevrátili.

Časové pohromy, které katolické duchovenstvo a zvláště Štípští Kartuziáni od protestanských odbojníků snášeli, pak nepokoje v zemi panující bez pochyby přiměly Valdštýna, tehda za nejvyššího vůdce císařských vojsk ustanoveného, k tomu, že své statky na Moravě prodal. R. 1625 pak i tělesné pozůstatky nábožné Lukrecie na své panství v Čechách, do Jičína, odvezl. U Jičína klášter Kartuziánský, který ve Štípě Valdštýn založiti chtěl, pod jménem „kláštera Valdického“ známý skutečně vystavěl. Tak aspoň z části poslední vůli Lukrecie vyplnil.

Chrám Páně Štípský, jenž až po klenutí vyveden byl, zůstal nedokončeným, skoro 127 let sních, dešť, povětří, vůbec všechny přírodní nepohody o záhubu díla započatého se pokoušely.

Prozřetelnost Božská však opět se postarala o další stavění kostela Štípského. Roku 1743 vysoce urozená paní Antonie, ovdovělá hraběnka z Rotálů, kteráž, jakož i její manžel, po veškerý čas svého panství na statku Lukovském (od roku 1710—1724) velkých si získali zásluh o kostel Štípský, ze zvláštní zbožné náklonnosti zanechala 2000 zlatých ve prospěch rozšíření starého kostelíčka ve Štípě. Tehdejší však farář Fryštácký Jan Straka (jemuž Štípský kostelíček jako filiální příslušel), cítě se tímto znamenitým příspěvkem velmi povzbuzena ku dostavění chrámu nového, určil ty peníze raději k účelu poslednějšímu než ku rozšíření starého kostelíčka. Tím způsobem se stalo, že nástupce Strakův (jenž se dostal do By-

střice pod Hostýnem), Jan Ignát Šubert, rodák Novojičinský a farář ve Fryštáku, nejvíce dobrovolnými příspěvky od dobrodinců a ctitelů Marianských skýtanými jsa podporován, v stavění chrámu pokračoval. Za osmnáct let stál nový kostel Štípský hotov. Tak stavba po tolik let zastavená k žádoucímu cíli jest přivedena. Roku 1762 dne 29. září svatyně ke cti a chvále Boha všemocného, požehnané Bohorodičky, zvlášť k úctě „Narození P. Marie“ slavně jest posvěcena od Holešovského děkana Krausa.

Farář Fryštácký, Šubert, ku zvelebení poutního místa založil také fundaci pro kněze, jenž by stále ve Štípě bydlel a duchovní správu po celý rok vedl, rozumí se, že jménem faráře Fryštáckého.

Velikými dobrodinci nového kostela stali se také členové hraběcí rodiny Seilernů, kterým statek Lukov asi od polovice minulého století přináležel. Hrad Lukov sám, od něhož panství jméno má, arci je již spustlý, ale za to vystavěn nový zámek Lešna na cestě z dědiny Lukova do Kostelce, který lesnatou krajinu nemálo okrašluje.

Od r. 1762 tedy byly ve Štípě dva kostely, starý se sochou bl. P. Marie a nový zasvěcený Jejímu Narození. Netrvalo to dlouho a socha slavnostně přenešena — bylo to 30. září 1764 — ze starého do nového, kde doposud se nalézala. A aby nová svatyně nepostrádala ničeho, byla ještě roku 1765 dne 7. července od světícího biskupa Olomouckého, Jana Karla hraběte ze Šerfenberků s okázalostí dávno nevídanou konsekrována.

Nádherná jest to nyní svatyně! Jedna z nej-

znamenítejších celého venkova arcidiecése Olomoucké. Máť délku 25 sáhů, šířku $7\frac{1}{2}$ a výšku ku klenbě $8\frac{1}{2}$ sáhu.

A co se stalo se starým kostelíčkem? Za císaře Josefa II. uznán byl za „zbytečný“ a prodán ve prospěch náboženského fondu r. 1782 hraběcí rodině Seilernů, která si z něho pořídila rodinnou hrobku. Tam tedy, kde na hřbitově stojí dnes krypta, jest místo, kde stával starý kostelíček s milostnou sochou P. Marie.

Týž císař Josef II. Štípu povýšil na samostatnou lokálku, takže od té doby nebyla více podřízena faráři Fryštáckému a r. 1834 Štípa konečně stala se farou.

* * *

Ku povzbuzení poutníků, aby se utíkali ku bl. P. Marii ve Štípě, nesmí býti pominuto mlčením, co podivuhodného stalo se při přenášení sochy milostné ze starého kostelíčka do nového chrámu dne 30. září r. 1764, o němž nám podává Štípský farní archiv bezpečné zprávy. Přítomno bylo tehdy mnoho tisíc lidstva. Slavnost tím důstojnější byla, že v ten den sloužil mši svatou hrabě Leopold Antonín Podstatský, generální vikář Olomouckého arcibiskupa. Čtyři děkani — Uh.-Brodský, Holešovský, Kralický, Vyzovický — nesli sochu; 36 jiných kněží doprovázelo je. Právě v čas přenášení sochy a velké mše sv., když slunce největší dosáhlo výše a nejjasněji svítilo — bylo již k poledni — blíž slunce dvě krásně třpytící se hvězdy nad kostelem se ukázaly, kterémuž zjevu všichni přítomní velmi se divili. Ještě okolo r. 1850, žijící osoby, jež očitými svědky zmíněné události byly, potomkům ji jako

skutečný zázrak vypravovaly a dosvědčovaly. I nynější obyvatelé Štípští a Kosteletí svým dětem onu zprávu jakoby dědičnou vypravují. Událost tak rozšíření a utvrzení úcty Panně Marii vzdávané nemálo přispěla, neboť tím způsobem Bůh dobrotivý ukázal, že na tom místě, nad nímž ony hvězdy se objevily, chce, aby matka i s jeho jednorozeným Synem ctěni byli.

Roku 1814 dne 8. září při druhém přenášení (50leté památce) sochy P. Marie stal se zase podivný zjev. Socha nesena byla kolem kostela. Mnohdy před tím hustý déšť ve Štípě a okolí padal; v tu chvíli pak, když nesena socha kolem kostela, přestalo pršet, takže dokud slavný trval okolo kostela průvod, ani kapka nepadla a obloha jasným modrem byla pokryta. Přišlo se nazpět ku hlavní bráně chrámu. Obraz zázračný postaven na své místo — a počalo zase hojně pršet, což dlouhý pak trvalo čas.

Že četně nemocných způsobem podivuhodným uzdraveno bylo na přímluvu P. Marie ve Štípě, o tom mezi lidem mnoho se vypravuje. Tomu nasvědčují zanechané ve chrámu berly a záslibné dary představující oudy těla, jako ruky, nohy a podobné.

Roku 1872 zasazena byla s povolením arcibiskupské konsistoře na žádost hraběte ze Sternberků v kostele kamenná deska, na níž vytesáno jest německým jazykem: „Byla jsem vyslyšena na přímluvu nejblahoslavenější Panny Marie

Louisa Sternberg Hohenlohe“.

Milý poutníku! S plnou důvěrou oddej se Panně Marii, a svěř běh životní lodičky své „hvězdě

mořské“ jako námořník, když ztratil spolehlivého vůdce svého — kompas — obrací zraky své ku hvězdě polární.

* * *

Poutě trvají, jako skoro všudy, od jara do podzimka. Před nedělí čtvrtou po Velikonocích zastavuje se ve Štípě průvod (300) z Bojkovic a Ptení beroucí se do Bystřice a na sv. Hostýn.

Na Nanebevstoupení Páně přicházejí z Kvítkovic, jiní v pondělí Svatodušní, a v neděli po Navštívení P. Marie z Bělova.

Přes tisíc poutníků sejde se na malou pouť, to jest na Nanebevzetí Panny Marie, z různých stran.

O hlavní pouti, slavnosti Narození Panny Marie, není procestvím konce. Mine se jich asi 30 z Uher a Moravy. Největší průvody vysílají Vyzovice, Zlín a Myslošovice. Počet poutníků páčí se na půl čtvrtá tisíce. Zvláštním povolením papežským ze dne 25. července r. 1865 lze získati na slavnost tu i po celý oktav ve Štípském kostele plnomocné odpustky, které i dušem v očištcí přivlastniti lze.

Dosti četná je schůze (na 800) v den Jmena P. Marie; menší na Růžencovou slavnost.

Musí se tuto též zaznamenati, že se mnoho obcí zaslíbilo z různých příčin konati poutě do Štípy. Ze slibu přicházejí: na sv. Floriana z Martinic, v pátek po Božím Těle z Příluk, Pršné, na Navštívení P. Marie z Trávníka, na svaté Anděle Strážce ze Žeranovic, den na to z Březové u Slušovic a konečně jako poslední 25. října z Trnavy a ze Hvozdné.

Celkem navštěvuje Štípu každoročně na 7000 ctitelů Marianských. „Hvězdo mořská“, veď je do bezpečného přístavu spasení věčného.

19. Sříceniny kláštera „Marie Koruny“.

Bývalé poutě k tamnější soše P. Marie.*)

Na návrší nad dědinou Korunou (Maria-Kron) patřivší k velkostatku Zábřežskému, dosud lze rozeznati základní zdi kláštera, od něhož ves jméno vzala; z kostela pak, v jehož vnitřku rozpadlé a roztlučené náhrobky bujným obrostlé jsou kapradím, zachovaly se hlavní zdi s vysokými gotickými okny.

Zakladatelem kláštera roku 1267 byl Boreš z Riesenburku, jenž uvedl do něho ct. OO. Augustiniány. Pohromami válek Husitských a jinými svízeli pozdějšími členové konventu donuceni byli opustiti budovu a ponechati ji šířajícímu zubu času. Od r. 1550 sice se několikráte o to zasazovali Augustiniáni Brněnští a Jevičští, kterým část jeho statků připadla, aby byl znovuzřízen, avšak nepodařilo se jim to.

Okolo r. 1670 měl kostel opuštěný ještě šest oltářů. Byl udržován pod střechou z poplatků, odváděných od obyvatelů Legstangu,**) kteří zde

*) Brünner Wochenblatt 1826 str. 40. — Volný. — Některé zprávy od faráře Jevičského Fr. Taubera r. 1886 a 1888, od far. Tatenického, Fr. Davida z r. 1887, a především od P. Klementa Janečka, kněze Augustiniana a bibliotekáře v králové klášteře na Starém Brně z r. 1887.

**) Legstang je část dědiny Malého Třebovárova (Klein-Trübendorf) a je přifařen do Tatenic.

měli pohřebiště. Odrostlý platil za hrob 1 zl. mor., dítko 22 grošův a 1½ denáru. Za vyzvánění, které obstarával sluha jinak za osvobození od roboty a za užitek z kousku pole, platili po 4 bílých groších.

V kostele od starodávna ctěna byla socha Matky Boží. Zpráva jedna z r. 1669 dí, že tam přicházeli četní poutníci z Čech, Moravy a Slezska. Mnozí z nich zachovávali podivný zvyk: v dědině Lubníku (Lussdorfě) a Krasikově (Budigsdorf) odkládali svrchní oděv a oblékali jakási roucha kajicná, v nichž pak putovali do Marie Koruny; navrátivše se, převlékali se zase do svých šatů. Ještě r. 1807—9 (kdy v Moravské Třebové byla sbírána látka k dějinám toho města a Liechtensteinského panství) ukazovali v Lubníku domy, v nichž se poutníci převlékávali. Budigsdorf (Krasikov) proto byl také nazýván Bussdorfem (dědinou pokání).

Socha, kterou nazývají staří letopisci „miraculis clarissima“ to jest „zázraky proslulou“, zachovala se v kostele opuštěném a spustlém pod věží až do roku 1741, kdy věž se sbořila; avšak Bartoloměj Maixner, sedlák z Lubníku, ještě zavčas sochu odstranil, že zkázy nevzala; dal ji pak omalovat a opravenou napřed v Lubnické kapli a roku 1752 v Tatenickém kostele nad zpovědnicí umístit.

K dotazu, nachází-li se socha v Tatenicích podnes, dostali jsme odpověď toho obsahu: „Ve chrámu Páně Tatenickém na oltáři sv. Jana Nepomuckého stojí dřevěná socha P. Marie, která dříve byla nad zpovědnicí. Pochází dle výpovědí nejstarších lidí z klášterního kostela Marie Koruny, což také na jisto staví kronika čili pamětní kniha Tatenická. Kostel náš má též kasuli a dvě dalmatiky,

zlatem vyšívané ze 16. století a prostřední zvon pocházející z téhož sbořeného klášterního kostela.*) Soška je asi 4 stopy vysoká a představuje P. Marii stojící, s korunou na hlavě a nesoucí na pravém rameni Ježíška, který levou rukou drží si pozdviženou svou levou nožičku a pravou ručičkou se opírá o pravé rámě P. Marie, na němž sedí.“

Tomáš z Herrery, augustiniánský dějepisec, praví, že socha pracována byla dle vlašské milostivé sochy P. Marie z Fuccisene.

20. Stará socha Matky Boží v klášterním chrámě benediktinském v Rajhradě.**)

Známo je, že sv. Benedikt měl P. Marii v nejněžnější úctě. Dosud ukazuje se obraz Bohorodičky v kostele sv. Benedikta v Římě, před kterýmž se modlíval, když ve hlavním městě celého křesťanstva studoval. Touž úctu vštípil pak žákům svým, které v klášteřích k řeholnímu životu spojil, tak že P. Maria nazývá se „*deliciae benedictinorum*“, to jest rozkoší Benediktinů. Některé kláštery jejich

*) Zvony kostela Korunského měly nápisy vztahující se na P. Marii. Na dvou bylo Ave, gratia plena, Dominus Tecum, benedicta Tu in mulieribus (Zdrávas, milosti plná, Pán s Tebou, požehnána Ty mezi ženami), na třetím, největším: Diese Glocke ist gegossen zu Ehren unserer lieben Frauen. A. 1532. t. j. Ten zvon ulit byl ke cti naší milé paní r. 1532.

**) Hlavní pramen: Geschichte des Benediktiner-Stiftes Raygern von Dr. B. Dudík O. S. B., ve dvou dílech. — Viz Život nejbl. bohorodičky P. Marie atd. od Pl. Mathona. V Brně 1882., II. díl str. 498–503.

prosluly četnými divy a zázraky, které se v nich udály na přímluvu Bohorodičky; na př. Montserrat ve Španělsku, Einsiedeln ve Švýcarsku, Marie Cella ve Štýrsku a jiné.

O kláštera Rajhradského původu vyprávějí dějiny zprávu následující: Tam, kde nyní klášter stojí, býval od pradávna zeměpanský hrad, Rajhrad, to jest Rajský Hrad zvaný. Byl založen podle oblíbeného zvyku slovanského v bažinatých lesích. Že krajina ta důležitá a hojně zalidněna byla již v dobách pohanských, o tom svědčí pohřebiště pohanská, místa, kde se oběti přinášely, pak nádoby, zbraně a okrasné předměty, které v posledních letech v okolí Rajhradu byly vykopány při regulování či zpravidelnění běhu Švarcavy a zakládání železnice. Staré ústní podání tvrdí, že již sv. Metoděj, když v Brně znovuposvětil kostel sv. Petra (?), v kapli v Rajhradě sloužil mši sv.

Když byla říše velkomoravská od Maďarů roku 906 vyvrácena, zůstal hrad opuštěný a v tom stavu připadl českému vojvodovi Břetislavovi, který roku 1028 jižní část nynější Moravy Uhrům odňal a část kořisti v Uhrách sebrané na vystavění kaple sv. Petra a Pavla v Rajhradě věnoval. Kapli rozličnými právy a pozemky dostatečně obdařenou věnoval z lásky ku sv. Guntíři, poustevníku, roku 1045 klášteru Břevnovskému u Prahy a jeho opatu Menhardovi, který ji s hradem proměnití dal na klášter. R. 1048 byla tato nadace od Pražského biskupa Severa, za přítomnosti Břetislava, Břevnovského opata a početné šlechty co nejslavněji vysvěcena. Klášter Rajhradský zůstal závislým na Břevnově až do r. 1813.

O osudech jeho nemíníme se rozepisovati. Nás zajímá především stará socha P. Marie, která se tam nachází. Práví se, že už od r. 1270 stávala na hlavním oltáři konventního kostela. Vzdor velikým pohromám, které klášter stihly, zůstala neporušenou. Když probošt Antonín Pirmus (1709 až 1744), jehož právem lze nazvati druhým zakladatelem kláštera, počal stavěti klášter a kostel nynější, zamýšlel zbudovati pro „starou Matku Boží Rajhradskou“ zvláštní kapli. Válka s Prušáky však úmysl jeho zmařila.

Žádný nepřítel nemohl hanebněji počínati si s posvátnými věcmi, než to r. 1742 učinili Prušáci v Rajhradě. Tehdy podnikl válku pruský Bedřich II., aby donutil naši císařovnu Marii Terezii k odstoupení Slezska. Když bylo jeho vojsko Olomouce (už 28. prosince 1841) kapitulací se zmocnilo, přišel sám na Moravu. Dne 12. března rozbil hlavní svůj stan v Židlochovicích. Klášter Rajhradský především musil zaplatiti výkupného 6000 zl. Pak se v něm uhostilo 700 Prušáků na dva dni a ty klášter živil všechny, takže ani jedna slepice nezbyla a mimo to několik dobytčat pro ně bylo poraženo. Po nich zrovna přišlo jiných 500 Prušáků; bylo jich sice méně, ale za to tím hůře si počínali. Spousty, kterých natropili, teprv po jich odchodu v celém dosahu se objevily. Rajhradský probošt P. Antonín o tom podal Břevnovskému prelátu zprávu, z níž vyjímáme: „Klíče od sklepu sebrali, chutnější vína si vybrali, nádoby si naplnili a celý den pili. S generálem La Mottem vždy 20 důstojníků stolovalo, jimž čestnější tabule vystrojovány a nad to 84 zl. 50 kr. denně musilo

býti placeno a to po čtyry dni. — — Když odešli tito nepřátelé od nás, vše vyloupili; v Rajhradcích ovce, krávy, všechno seno, oves a jiné obilí, zradou sedláků, odvěkli, též podobně odvedli všechny koně klášterní, vyjma ty, které jsme s velkým nebezpečím zachránili do Brna. Mou světnici, v níž bývám, naprosto obrali. Ačkoliv jsem klíče ve skříních nechal, přece všechny klíče vzali a zámky rozbili, obrazy z mé světnice tři, z hořejší osm uloupili. Všechno prádlo a cokoliv — i svaté ostatky — ve skříních našli, s sebou vzali a neřádu vše plné nechali. V sakristii nové kasule (mešní roucha), které jsem posledně pro slavnosti druhé třídy dal shotoviti, rozpárali a dostaly je ženštiny (které také v jídelně a v cellách s jinými byly) pro svou potřebu. Blahoslavené Panny socha, která od starodávna stávala na hlavním oltáři, po vystavění nového kostela však prozatím na oratoriu se nalezala, od kacířů těch potupně na zemi byla shozena, a jak bl. Panně tak Ježíšku ruce uřízli. Nejjasnější vojvoda Lotarinský, Karel, když na pochodu k Brnu v Rajhradě se ubytoval, přál si zmíněnou sochu viděti a políbil ji. V knihovně staré, v níž vskutku jsou všechny knihy klášterní, dvěře násilně vypáčili a mnohé německé knihy sebrali“ atd.

Po Prušácích přišli opět Sasi a jiné pohromy. Mimo 6000 zl. výpalného měl klášter od 14. února do 7. dubna na 11.000 zl. a jeho poddaní na 4000 zl. škody. Mírem Vratislavským dne 11. června.

1742 osvobozena Morava od hrabivého a nestoudného nepřítele.

Po válce byla socha P. Marie do chrámu Páně na oltář sv. Anny (nebo sv. rodiny) přenesena.

Plán, vystavěti pro ni zvláštní kapli, provedl s dovolením proboštovým převor a farní administrator Hugo Otmanský, ponejvíce na svůj náklad, v letech 1748 a 1749. Dne 8. září velmi slavně „stará Matka Boží Rajhradská“ na novém oltáři umístěna. Pak sloužil na něm slavnou mši sv. probošt Emilian. Mezi dobrodinci sochy v popředí stojí mlynář Rajhradský, František Kořeska, jenž daroval zlatem protkaný plášť, kterým jest oděna; pozlacená a nesčetnými kameny posázená koruna přišla od Brněnské vdovy, Kateřiny Kochové; svícny a zrcadlo věnoval otec Ferdinanda Müllera, klerika Rajhradského, rodáka Olomouckého. R. 1778 byla při posvěcení nového oltáře i kaple P. Marie konsekrována. R. 1845 byla kaple obnovena a od té doby v ní konány pobožnosti ke cti a chvále nejsv. Srdce P. Ježíše a nejsladšího Srdce P. Marie.

Roku 1881 při prohlídce starožitné posvátné sochy zpozorováno, že je velmi chatrna, ač po hnusném činu prušáckém byla opravena. Proto ji dalo duchovenstvo klášterní za přispění ctitelů Marianských důkladně znovu opravití a nyní v nové kráse stkví se „stará Matka Boží Rajhradská“.

* * *

Tím vlastně zpráva naše o Rajhradě jest ukončena. Dvě věci však přece, cítíme se povinnými, abychom ještě vylíčili, které v krásném světle ukazují řeholníky Rajhradské a jejich úctu k P. Marii.

1. Konvent jednohlasně se na tom ustanovil, aby z vděčnosti za podivuhodné zachránění všech členů kláštera a panství od moru, který r. 1675 a 1676 po celém okolí silně řádil, ve slavném průvodu nesen byl do blízkého poutního místa Tuřan záslibný obraz. Na stříbrné tabuli, 4 libry a 15 uncí těžké, dali vypouklou práci umělecky vypo-
dobniti klášter a znamenitější k panství příslušné osady, a vyrýti letopočetný (r. 1676 značící) podpis tohoto znění: „Pia virgo et mater sis nobis clientibus tuis Raihradii propitia“ to jest: „Dobrotivá Panno a Matko, budiž nám, chráněncům svým v Rajhradě, milostiva“. — Záslibný průvod koná se dosud do Tuřan každý rok na 3. neděli po Velikonocích.

2. Když se stavěl nový (nynější) kostel konventní, obstaral r. 1732 probošt Antonín Pirmus, veliký ctitel Panny Marie, pro čtyry boční oltáře vzorky zázračných sošek P. Marie z klášterů benediktinských, a sice: Mariecellskou k oltáři sv. Gertrudy, Ettenthalskou z Bavor k sv. Barboře, Einsiedelnskou ze Švýcar k sv. Ondřeji a Monseratskou ve Španělsku k sv. Janu Nepomuckému. Sochy ty posud na těch oltářích lze viděti.

Čtrnáctému století náleží počátky svými:

21. Dočasné poutě pro odpustky do chrámu kláštera cisteriáckého „Růže Mariiny“ ve Vyzovicích.*)

Kostel stal se cílem poutí, když r. 1327 obdržel od Pasovského biskupa Enocha odpustky pro oltáře nejsv. Trojice, sv. Michala a všech sv. andělů, a pak po r. 1418, kdy dostal od papežského legata Mikuláše (Niklase) odpustky pro několik slavností v roce, aby almužnami tak získanými pořídit si mohl aspoň nové svícny, knihy, kalichy, mešní roucha a jiné náčiní. Byl před tím vydrancován od Husitů.

Klášter ten, jenž uznával Velehradský za svou matku, založen jest r. 1261 od kastelána hradu Brumovského, Smila**) ze Střilek, z domu pánů Kunštátských, který byl bratrem Bočka z Obřan, zakladatele opatství Žďárského. Mnoho utrpěl ve válkách husitských a vpády Uhrů, kteří řádili hůře než Husité, pak násilným odnímáním statků se strany šlechticů některých. Zanikl v druhé polovici XVII. století.

*) Uvádíme poutě tyto mezi Marianskými, protože do chrámu Panně Marii zasvěceného byly konány. Prameny: Mimo Volného, ještě Brünner Wochenblatt 1825 Nro. 62, 76, 78, 85, 88 a 1827 str. 62.

**) Proto také Smilheim (Smilův domov) se nazýval.

22. Milostivá socha P. Marie v poutním místě Koryčanech.*)

I. P o p i s p o s v á t n é s o c h y.

Jedeme-li z Uherského Hradiště přes Buchlovice po okresní silnici pod hradem Buchlovem dále přes Maršovy čili Hříběcí hory směrem západním, dorazíme kolem zřícenin starého hradu Cimburku a sklenných hutí do Koryčan, městyse 2200 katolíkův a 120 židů čítajícího.

Skoro uprostřed náměstí městečka Koryčan, na starém hřbitově, stojí kostel farní 15⁰ dlouhý, 5⁰ široký a 5⁰ vysoký, s kryptou a oratoriem, a s pěti oltáři, z nichž postranní zasvěceny jsou sv. Františku Serafínskému, sv. Josefu, sv. Antonínu Paduanskému a sv. Florianu, hlavní pak svatému Vavřinci.

Na hlavním oltáři, uprostřed mezi dvěma dvojsloupy, po jejichžto stranách stojí sošky sv. Vavřince a Štěpána, jahnův a mučenníků — v tom místě, kde bývají obrazy patronů kostela — vydlabán ve zdi výklenek 2 metry vysoký a 1 metr široký, jasno-červeně vymalovaný a pozlaceným rámem ověncený. Dole u výklenku vyčnívá podstavec, na způsob římsy od spodu do vrchu se šířící, jehož vrchní plocha jest čtyhranná.

*) Hlavní prameny: Krátká zpráva o zázracích a obrazu neb statui nejsv. Panny Marie, který v Koryčanech blíž Hradiště v Moravě, z Uher přenešený, pobožně se ctí atd. V Brně 1752. Spracováno dle starší latinské knížky podobné. — Soukromé zprávy faráře Koryčanského, M. Zemana z r. 1886.

Na podstavci stojí milostivá socha P. Marie Koryčanské a sice tak, že zadní polovice postavy je ve výklenku, přední vystupuje z něho. Má přirozenou velikost vysoké postavy lidské, vyřezána jest ze dřeva lípového a ač velmi stará, přece dosti zachovalá. Místy má už sice dírky od červů, ale hniloba se jí dosud nechytla. Podrobný její popis je následující:

„Hlava Panny Marie ozdobena je pozlaceným diadémem, zpod něhož splývá a po temeni a šíji se rozestírá bílý závoj, ovroubený bílými třapečky; závoj na prsou přeložen křížem. Zpod závoje vyčnívá po obou stranách úzký pruh vlasů kaštanové barvy, od čela až po hrdlo splývajících a uši úplně kryjících. Obličej mistrně a jemně provedený jest barvy pletivé a má velikou podobu se sochami P. Marie Lourdské. Pod vysokým, klenutým čelem září dvě modrojasných očí s kaštanovým obrvím. Nos jest souměrný a rovný, tváře mírně zardělé, malá ústa zavřená s červenýma rtoma, brada přiměřená. Z obličeje vyzírá velebný klid a přívětivá důstojnost paní a královny, jížto poddaní prosby přednášejí. — Tělo P. Marie stojí přímo, a jen maličko, jako u matky dítě chovající, vrchní částí nachyluje se do zadu a na levo, aby udrželo rovnováhu. Oděno jest modrým rouchem, pláštěm to paní na východě, mírně řasnatým a dosti těsně k tělu přiléhajícím. Plášť ten zpod závoje na prsou přeloženého vybíhá a sáhá na levé noze až po koleno, odtud pak splývá šikmo na pravo po chodidlo pravé nohy. Od levého kolena až dolů viděti červenou tuniku (spodní šat), chodidla obou noh zastírající. — Ruce drží jako matka dítě chovající:

levou od ramene až po loket svislou, odtud směrem téměř vodorovným do předu vztaženou a celým loktem tělo Ježíškovo podpírající a dlaní rozevřenou k sobě tisknoucí; pravou od ramene až po loket šikmo dolů zahnutou, odtud vzhůru do předu vztaženou, loktem záda Ježíškova podpírající a dlaní Ježíška pod pravou paží držící a k srdci svému vinoucí.

Ježíšek, velikosti a podoby zdravého, silného a buclatého dítěte více než dvouletého, jest barvy tělesné a není žádným rouchem oděn. Sedě na levém lokti matere, levým bokem k prsoum jejím přiléhá, pravým obrácen jest k lidu a zády opřen je o pravý loket Matky Své. Hlavička je na temeni a za týlem až po šíji přikryta krátkými kaštanovými vlásky, z nichž ouška vyčnívají. Z jasnomodrých oček, buclatých, mírně začervenalých tváříček a červených rtíků zírá stejnou měrou jak nevinná veselost tak vážná moudrost, a zdá se, že pozorně poslouchá, co se před ním mluví. S tím nevinným a veselým, ale spolu vážným a moudrým výrazem tváře shoduje se také poloha ruček a nožiček. Nožkama jakoby si pohrával: levou má vodorovně pozdviženu, pravou od kolínka nenuceně spuštěnu. Ručičku levou pozdvihuje a ostatní prsty máje sevřeny, ukazováčkem nataženým ukazuje na lid. Ručku pravou spouští dolů, máje prsty a dlaň polootevřeny, jakoby plnou hrstí požehnání rozsival“.

Před dávnem zaveden od zbožných farníkův a ctitelů Mariiných zvyk, jenž podnes se zachovává, oblékati P. Marii i Ježíška do zvláštních rouch barev různých dle dob roku církevního. Hlavy

obou ozdobeny jsou korunami ze mědi, jež na prýmkovité spodní části jsou postříbřeny, na horní baňaté části pozlaceny. Na hrdle P. Marie a Ježíška zavěšen svazek koral, stříbrný řetízek, asi deset stříbrných penízův a medailí, pocházejících dílem z minulého, dílem s počátku nynějšího století, a stříbrná podobizna nemluvňátka peřinkou ovinutého — darovaná bezpochyby z vděčnosti za uzdravení dítěte na P. Marii vyprošené.

II. Původ sochy z Uher a tamnější její osudy.

Který umělec sochu vyvedl, anebo kdo ji udělati dal, nevíme. To však je jisto, že byla majetkem Ctibora (Stibora nebo Štibora) ze Ctiboře, vojvody Sedmihradska a celé řeky Váhu v Uhrách pána, hrabství Bystřického, Solnockého a Trenčínského nejvyššího hraběte, a jeho manželky Dobrochny.

Rodina Ctibora ze Ctiboře velikého toho bohatství nabyla koncem XIV. století hlavně od krále Zikmunda, jemuž Ctibor jako výtečný vojevůdce a věrný povždy přívrženec po celý život neocenitelné téměř služby v nepokojných těch dobách prokazoval.*)

Ctibor s manželkou Dobrochnou nejvíce se zdržovali na hradě Beckově, jenž stojí u Nového Města u řeky Váhu. Hrad Beckov obdržel Ctibor od kr. Zikmunda r. 1388; deset let později vystavil mu Zikmund darovací listinu na hrady: Ostrý Kámen (Éleskö), Beckov, Čachtice, Branč, Skalici, Štvrtek (Detrekö), Korlát, Smolenice, Holič a Orav-

*) F. V. Sasinek: Dějiny královstva uhorského. Díl II. 1871.

ský zámek. Milostivou sochu P. Marie, která nyní v Koryčanech se nalézá, chovali manželé na hradě Beckově u veliké vážnosti a úctě a ve všech potřebách se k ní utíkali. Od ní i syna jediného a dědiče si vyprosili. Kterého když šťastně dosáhli, ke cti nejsvětější Panny Marie nejdřív kostel pěkného díla, dosti prostranný, v Novém Městě nad Váhem (Ujhel) velikým nákladem vyzdvihli; potom klášter pro dvanáct bratří a třináctého probošta, mnichův pod řeholí sv. Augustina, při téžže kostele založili (r. 1414) a bohatě nadali. Ctibor pak poslední vůlí svou z r. 1431 mnohé velmi drahé klenoty, již dříve slíbené, odkázal proboštsství a milostivou sochu P. Marie, rozličnými drahými perlami ozdobenou, věnoval témuž kostelu. Statky všechny zdědil syn Ctibor, „mladší“ nebo „druhý“ zvaný; po jeho smrti připadl hrad Beckov a jiné hraběti Pavlu Bánffy-mu, jenž si vzal jeho jedinou dceru Kateřinu za manželku.*)

Kostel ct. OO. Augustiniánů obrazem a milostmi dosaženými brzy velmi proslul a lid z celého Pováží k němu putoval. Plných 150 let stkvěl se na svém trůnu a ctitelé Marianští volný k němu měli přístup.

R. 1526 svedena bitva u Mohače, v níž král Ludvík II. od Turků poražen byl a na útěku v bahně potoku Čelepataku se utopil; v bitvě také mnozí biskupové a šlechtici a jiného lidu na 25.000 zahynulo. Od doby té poměry království Marianského (Uhry jsou P. Marii zasvěceny) velmi se zhoršily i v politickém i v náboženském ohledu.

*) F. V. Sasinek: Slovenský Letopis, ročník II. 1877 str. 213—220.

Válka stíhala válku a s cizími vojsky kacířstvím nakvašenými také kacířství vešlo do země a stávající pořádek a víru podvracelo. I majitel hradu Beckova, Ladislav Bánffy, se sv. víry odřekl; syn pak jeho Jan tak pobloudil, že (během několika let) vyhnal z Nového Města katolického probošta i s mnichy, luteránské kazatele na proboštsství usadil, měšťany katolické vězením, pobíráním statků nutil k odpadlictví, klenoty proboštské pobral, a sochu milostivou, kterou probošt katolický před svým vyhnáním pro jistotu před nepřátelskými vojsky do kaple hradu Beckova odvezl, z kaple vyhodil. Však trest Boží toho rouhače neminul; zemřel po krátkém čase — bez syna-dědiče.

Hraběnka Anna Bánffy stala se z částky paní hradu Beckova a provdala se za Gabriela Majlatha, hraběte Fagarose, jenž od r. 1570 byl majitelem panství Koryčanského, a toto panství manželce své k doživotnímu užívání zanechal. Anna, jsouc paní zbožnou a katoličkou horlivou, vidouc milostivou sochu P. Marie, ana na hradě Beckově sem tam se povalovala, ujala se jí, ve velké vážnosti ji chovala a pak na Moravu s sebou na zámek Koryčanský převezla, kde brzy na to na oltáři farního chrámu Páně ji veřejně úctě odevzdala.

Dříve než počneme vypravovati osudy, které posvátnou sochu potkaly u nás na Moravě, vylíčíme, co se dělo v Novém Městě po jejím odstranění s oltáře a pak po jejím na Moravu odvezení.

Máme o tom zprávy od Jana Lukáše Gyorgyowiče, jenž byl katolickým proboštem u P. M. v Novém Městě od r. 1640—1666.

1. Luteránští probošti či vlastně kazatelé vši

silou o to pečovali, aby pobožnosti ve chrámu P. Marie od katolických předchůdců zavedené, byly vykořeněny a od lidu zapomenuty. P. Maria však toho nedopustila — a úctu v lidu i luteránském si zachovala. Na svátek Narození P. Marie, kdy bývala největší slavnost v Novém Městě s plnomocnými odpustky, zavírali kostelní dvěře, aby lid okolní nemohl obvyklou pouť vykonati. Avšak lidé nedbali; chodili přece uskutečnit své sliby aspoň dle možnosti, nosili nemocné a neduživce ke kostelu a se slzavými k nebi povzdechy, ne bez hněvu na kazatele jinověrce (nemohouce do kostela před oltář, kde dříve obraz milostivý stál) z venku kostel zbožně po kolenách oblézali a přede dveřmi zavřenými své dárečky za vroucích modliteb nechávali a svým nemocným navrácení zdraví žádoucího vyprošovali. Pobožnost tak hluboko v srdce lidu byla od P. Marie zakořeněna, že se udržela až do dob, kdy katolíkům lepší časy nastaly. A netoliko katolíci — i luteráni v den Narození Panny Marie dle starého zvyku od katolických předků zděděného, každoročně po kolenou okolo oltáře v kostele lezouce čest P. Marii vzdávali.

2. P. Maria znesvěcování svatyně své na protestantských kazatelích trestala brzkou smrtí, což potvrzeno jest vyznáním samých luteránů. Během osmdesáti let žádný z nich v kazatelském úřadě svém nežil déle než sedm roků. Ačkoliv mnozí zdraví a čerství přišli — za tři neb čtyry neděle, jiní za tolik měsíců, jiní za tolik let umírali, zřídka který šest let přečkal, v sedmém pak každý hned na začátku pocítiv v střevách osten smrti, přátelům hody na rozloučenou strožil.

3. Na přímluvu P. Marie i v těch smutných dobách i v pozdějších lepších za probošta Gyorgyowiče mnohé milosti dosaženy. Mnozí mužové a ženy, jižjiž umírající, životu vráceni. „Mlčím,“ praví, „o mladých obojího pohlaví lidech, kteří od vnitřního v životě všelikého hryzení, souchotin, zimnice jak palčivé tak studené, písku a kamene strápení přímluvou P. Marie, neobyčejným způsobem k zdraví navráceni jsou, kterých velký počet paměť převyšuje. Před osmi lety zde v Novém Městě velký mor zuřil; v krátké době některé sto lidu zachvátil a málem byl by nás katolíky, jichž méně jest než kacírů, vyhubil; ale jakmile jsme v kostele P. Marie jisté modlitby konati a třídní půst každý týden zachovávat počali, mezi námi katolíky rána morová přestala, kdežto luteránů během 18 neděl přes 700 pomřelo.“

4. Konečně také pamětihodno jest, že dokud protestanští kazatelé čest P. Marie udušovali, žádného roku město od hrozných požárů domův i celých ulic uchráněno nezůstalo; když pak kostel katolíkům vrácen a chvála Panny Marie v něm zase zaznívala, město žhářství sprostěno. Vznikl-li oheň, buď ihned byl uhašen, buď nepatrnou způsobil škodu. Ano i když Turci města v posledních letech drancovali a sedmkrátě oheň založili, přece požár vždy šťastně udušen jest pod ochranou P. Marie.

III. Osudy milostivé sochy v Koryčanech.

Především musíme podotknouti, že v Koryčanech, kde už r. 1357 fara byla, víra katolická i v XVI. století, kdy skoro všudy bludy se zahnízdily,

neporušenou se zachovala. Roku 1571 žádala obec Koryčanská Olomouckého biskupa Viléma, aby jí dal „dobrého“, to jest pravověrného a spořádaného faráře a podobně r. 1588 majitel panství Gabriel Majlath prosil o faráře ryze katolického.

Milostivá socha P. Marie tudíž bezpečný v naší vlasti moravské nalezla útulek. Úcta pak, kterou k ní měla vrchnost, brzy nalezla následovníkův i u poddaných a šířila se také na místa okolní, takže ctitelé putovati k ní začali a dozvěděvše se o milostech, které byla udělovala v Uhrách, s důvěrou neobmezenou potřeby své jí přednášeli.

Ač ku Koryčanskému panství patřil hrad Cimburk, asi hodinu vzdálený, přece hraběnka Anna Majlathová s dcerami Annou a Alenou ráda zdržovala se v Koryčanech samých, kde měla svůj dům nebo tvrz (nynější to faru). V tom domě také zemřela. Když stála na prahu smrti a s posledními bolestmi zápasila, posilnila ji v trudném tom okamžiku sama P. Maria; zjevila se jí na způsob sochy své Koryčanské jako slunce se stkvoucí, kterýžto zjev i všichni přistojící viděli a přísahou dotvrdili.

Roku 1611 koupil Koryčany Gabriel Horecký z Horké. Jsa sešvakřen s rodinou Majlathovou, vstoupil v její šlépěje co do úcty a důvěry k P. Marii. Seznal Její moc na jiných i na sobě. Rád vypravovával ze svých zkušeností, jak pomohla ženě jistého kožešníka v Koryčanech od vodnatelnosti — a jak nápadně! Žena již zápasila tři dni se smrtí; což když farář viděl, po kázání modlitbami v kostele poroučel ji Panně Marii, aby buď smrtí buď zdravím vysvobozena byla; a žena v okamžiku

ozdravěla a jako vše zapomněvši nic jiného nevěděla, než že prý šla dlouhou cestou tmavou, ale z poručení tajného se vrátila; od té doby ještě po kolik let hospodařila. — Dále vykládal, jak zachránila jeho dobytek od moru, když byl slíbil, že na opravu sochy chce věnovati, co za dva nejlepší voly v masných krámech utrží; jak jeho syna Františka z neštovic vyléčila, když jí byl po učiněných slibech za pomoc poprosil; jak předpověděla „proměnou obličeje do černa“ dvoje neštěstí — požár totiž, jenž po 3 dnech ztrávil 48 domů, a oloupení kostela od lotrů, kteří však pobravše kde co, drahocenných ozdob na soše se nedotekli.

Slib svůj, že dá sochu obnoviti, vykonal. Jel se synem Františkem, tehdy 13letým, do Vyškova, a odtud s sebou dovezl dva malíře s potřebným zlatem a barvami; sochu pro opravu slavně přenesli z kostela do kaple nahoru do tvrze a pak ji zase v proceství na dřívější místo vyprovodili.

Kostel sám udržován byl také v pořádku. R. 1625, kdy se v něm konala biskupská visitace, byl obnoven a měl 14 liber stříbra naspořené na novou monstranci. Farníci byli vesměs katolíci. Biskupu bylo oznámeno, že několik osob na přímluvu milostivé sochy se uzdravilo, mezi nimiž nedávno také jeden lazebník.

Nástupce Gabrielův, syn jeho František Horecký z Horké, jenž Koryčany držel asi do r. 1665, otce v úctě k P. Marii skoro ještě předčil. Jeho zajisté přičiněním sbírány jsou listiny, které dosvědčují některá uzdravení nadobyčejná, a on sám také vystavil listiny o milostech od otce Gabriela

a od něho samého dosažených. Uvádíme z nich v krátkosti, pokud jsme jich ještě nevyprávěli, že vykládají 1. kterak okamžitě vyléčena byla z bolesti nohou Salomena, dcera zemřelého Jiříka Komendra z města Kozlenska, jež tehdy sloužila v Kostelci u Koryčan (r. 1656), 2. kterak r. 1658 slíbením pouti do Koryčan zdraví nabyl Mikuláš, svob. pán z Fargače, dědičný pán v Moštěnici, c. k. představený houfu jízdných, jenž onemocněv bolestí srdce, pozbyl zraku a paměti, 3. kterak hrabě Emerich Cobor roku 1662 se uzdravil lázní v posvátné vodě Koryčanské (o níž budeme ještě vypravovati), 4. kterak František Horecký z Horké sám roku 1664 náhle uzdraven byl, když vzdor hrozným bolestem v kostele před obrazem milostivým mši sv. byl obcoval.

Listiny ty staly se hlavní látkou pro knihu, která jazykem latinským o posv. soše vydána a později i na jazyk český přeložena byla, a z níž i tyto zprávy většinou čerpány jsou.

R. 1664 socha pro nebezpečí od Turků hrozící na čas odvezena byla na hrad Cimburk.

Rodina svob. pánů Horeckých z Horké panovala v Koryčanech do r. 1718. Panství velmi zvelebila a nový nynější zámek Koryčanský bezpochyby po požáru od r. 1716—1718 vystavěla. Z bývalého panského domu nebo tvrze stala se fara (hrad Cimburk jen asi do r. 1720 byl obydlen, pak ponechán sžírajícímu zubu času, tak že dnes jen zbytky tří kulatých, mohutných věží a tlusté zevnější zdi svědectví vydávají o jeho někdejší důležitosti a pevnosti). Stavbami těmi Horečtí se zadlužili a musili statek prodati. Ještě jednou ho

koupili (1733—1742), pak ale přešel na rodinu svob. pánů Gillernův a od r. 1793 na svob. pány Münch-Bellinghauseny. Nyní je majitelem hrabě Trautmannsdorf.

IV. „Svatá studánka“ u Koryčan.

Asi půl hodiny cesty severně od Koryčan u okresní silnice, do Strílek vedoucí, nalézá se t. zv. „svatá studánka“ nebo „zdravá voda“. O jejím nalezení vypravuje se toto: R. 1659 jistá žena, které již po mnoho let maso na nohou hnilo a od kostí odpadávalo, jela do Koryčan, aby se tam uzdravila u P. Marie. Jeden muž, potkav ji, řekl: „Pospěš do Koryčan a ve studnici, kterou tam nalezneš, umyj se.“ Jela, ale o studnici léčivé nikdo nevěděl — znali jen místo, kde pramen vody sirnatě-železité během času mnoho síry byl nashromáždil. Myla se tudíž tou sírou asi půl hodiny a tak bolest nohou podpálila, že bolestmi se svíjela a Bohu a svatým se rouhala. Umdlená pak usnula. Ve snu zjevila se jí P. Maria a takto k ní mluvila: „Ženo bezbožná, co jsi učinila? Proč zlořečeným svým jazykem tak dobrého, a v tvých potřebách dobrotivého Boka jsi urazila? Hodna jsi pokuty, ale Bůh milosrdný ti odpustí. Pročež, jak ti před tím od onoho člověka praveno jest, vody Koryčanské užívej a zázračně zdraví dosáhneš.“ — Dala si tedy vykopati v tom místě studánku a vodou z ní se prýštící se umývala. Do 7 neděl byla zdráva.

Studánka ta pak léčivostí vody své velmi proslula. Roku 1837 upravena byla od vrchnosti, že je vlastně studní na 2 metry hlubokou a kamenem

1.25 m. do čtverce vytesaným přikrytou. Voda potřebná ku koupání čerpá se pumpou, voda zbytečná odchází postranním otvorem do blízkého potoka. Koupele s 8 komůrkami a s bytem pro lázeňského sluhu zřízeny jsou z pevného materialu a užívá se jich podnes.

Pod studánkou stával kdysi starý strom, na němž zavěšen byl obrázek. Nyní nad studánkou (asi 1.5 metru od ní) zbudována jest (od kterého času, neví se) kaplička, v níž se nachází (zmenšená) socha P. Marie Koryčanské.

V.

Hlavní pouť v Koryčanech koná se na slávnost Narození P. Marie. Bývaly to poutě slavné. Středovský r. 1705 ve svém spisu „Mercurius Moraviae Memorabilium“ o P. Marii Koryčanské zmiňuje se jako o soše milostivé, což jest důkazem, že byla proslulá a hojně navštěvovaná. Papež Benedikt XIV. pro hlavní tu pouť povolil plnomocné odpustky na věčné časy.

Také stávalo u oltáře sv. Františka Serafinského bratrstvo, jako filiálka bratrstva založeného ve Skalici. Proto z Uher dosud poutníci četně se dostavují — ač jen jako na průchodní stanici, na pouti z Vambeřic.

Na hlavní pouť podnes přicházejí: z Boršic, Kostelan; ze Žeravic; z Osvětiman, ze Zlámanky, Zdounek, Roštína, Litenčic, z Kostelce u Kyjova, Milonic, Chvalkovic, Brankovic, Bohuslavic, Stupavy a Buchlovic. Menší pouť je na Jméno P. Marie.

23. Shořelý obraz Častochovské P. Marie v Bílém Kostelci u Krňova v rak. Slezsku.

V Bílém Kostelci za starodávna*) byl kamenný kostel, v němž obraz P. Marie, Častochovskému podobný, navštěvován a uctíván býval od mnohých poutníků z blízka i z daleka. Když dne 24. listopadu 1778 v bitvě mezi rakouským a pruským vojskem kostel shořel, zachráněn byl obraz a odnešen do farního chrámu v Krňově. Tam však bohužel shořel dne 1. dubna 1799 i s chrámem, jenž byl zapálen od Prušáků.

V Kostelci sbudován nový prostranný chrám na obezděném hřbitově a obklopen 14 kapličkami křížové cesty. Na hlavní oltář pak dán nový obraz Častochovské P. Marie.

*) Kaltenbäck : Wallfahrtsorte und Gnadenbilder, klade počátky Bílého Kostelce k roku asi 1300. Obraz však sotva byl před koncem XIV. století z Častochova donešen, neboť úcta k němu teprve v té době počínala se šířiti do vzdálenějších krajin.

V XV. věku mají počátek:

24. Marianské poutní místo Hrabina u Opavy v rak. Slezsku.

I.

1. Hrabina jest vesnice s 800 obyvateli katolíckými, asi 2 míle od Opavy vzdálená, na císařské silnici z Opavy do Ostravy a dále do Těšína vedoucí. Krajina je půvabná a hornatá.

Na hlavním oltáři Hrabinského farního chrámu nachází se obraz Panny Marie, který jest cílem četných poutníků z okolí.

2. O původu jeho vypravuje ústní podání:

Ve válkách, do nichž Slezsko bylo zapleteno, jeden poutník neznámý nesl dosti těžký obraz Panny Marie na dřevěné tabuli namalovaný a obává se nejistoty v té krajině zavládnuvší, ukryl jej v hustém a rozsáhlém trní na konci dědiny, tam kde nyní kostel stojí. Žádný neví, odkud a kam ten poutník obraz nesl, a jelikož se už pro něj nevrátil, neví se posud, jakého původu obraz jest. Obraz v křoví dlouho ležel. Žádný o něm nevěděl. Lidé sice pozorovali nad trním občas světlo, ale domnívajíce se, že by to byly bludičky, blíže si zjevu toho nevšíмали. Až když obecni

pastýř Hrabinský zpozoroval, že mu vepři, když je vyhání nebo domů žene, pokaždé do křoví běhají a odtud hnouti se nechtějí, do trní vlezl; — zpozoroval k nemalému svému úžasu, že tam vepři před obrazem P. Marie na předních nohách klečí.

Když to oznámil v dědině, Hrabinští ihned vystavěli kapli a později dřevěný kostelíček a v něm obraz P. Marie ctili. Také z okolí přicházeli mnozí, aby se přesvědčili o pravdivosti té události a Panně Marii svou poklonu učinili. Kostelíček byl zasvěcen Nanebevzetí Panny Marie a měl dva oltáře. Hlavní pod titulem P. Marie, sv. Anny, Kateřiny a Barbory; postranní pod titulem sv. Jana Křtitele i Evangelisty a sv. Václava mučedlníka a všech svatých. Roku 1497 konsekroval ho administrator Olomouckého biskupství Jan Vítěz, jenž byl zároveň biskupem Velko-Varaždínským a členem řádu františkánského. Od té doby směly se v kostelíčku sloužit mše sv., ale nebyla u něho fara, nýbrž byl filiálkou farního chrámu Velko-Polomského.

Roku 1722 vloupili se jednou v noci zloději oknem do sakristie, rozbili skříň, v níž byly všechny cennější předměty bohoslužebné (také kalich s patenou) uschovány a svázavše je do uzla, otevřeli si ze vnitřku dokořán dvěře hlavní i u sakristie. Musil však na ně přijíti strach, neboť nechavše uzal se všemi věcmi ležeti právě na stupni oltáře P. Marie, prchli.

Jelikož kostelíček dřevěný byl chatrný, počal r. 1723 majitel panství Arnošt Matěj, svobodný pán Mitrovský-Nemyšl stavěti z pevného materialu kostel nynější, 12⁰ dlouhý a 4⁰ široký. Když bořili ten dřevěný, snímány všechny v něm se nalézající

předměty, aby svého času uloženy byly zase v novém. A tu sdělán byl se zdí a oltářů veliký počet berlí, které tam chromí, milostí Panny Marie Hrabinské uzdravení, pověsili, jakož i cenných stříbrných darů záslibných a jiných obětí. Mezi uzdravenými chromými jmenuje se Cecilie, šlechtična Neffinová, která, nemohouc u lékařů naléztí pomoci, zaslíbila se P. Marii v Hrabíně. s matkou tam putovala, a přijavši sv. svátosti a vykonavši pobožnost — zdráva odtud odešla, načež vstoupila do panenského kláštera v Ratiboře.

Stavba nového kostela trvala dlouho. Byla ukončena teprv od Arnošta Benjamina, syna a dědiče dřívějšího statkáře, r. 1731. Obraz P. Marie mezitím chován byl v soukromém domě. R. 1753 počato bylo se stavbou věže 14⁰ vysoké, pak oratoria a zdi kolem hřbitova, načež roku 1761 Olomoucký světící biskup Jan Karel hrabě Scherffenberg dne 5. července kostel posvětil.

Majitelé velkostatku se také postarali o stálou duchovní správu v Hrabíně. Složili r. 1758 kapitál 5400 zl., aby v Hrabíně žíti mohl exposita, duchovní faráři Velko-Polomskému podřízený, r. 1766 4000 zl. na kooperatora, a roku 1769 se zavázal farář Velko-Polomský, že z jistých příjmů, které z Hrabiny bral, vydržovati tam bude ještě jednoho kooperatora nebo beneficiata.

Také založeny byly fundace, aby každou sobotu a o svátcích Marianských zpívána byla litanie Loretská a Salve Regina. A u postranního oltáře sv. Jana Nepomuckého bylo bratrstvo ke cti a chvále téhož světce. Druhý postranní oltář zasvěcen sv. Josefu a sv. Anně.

R. 1784 duchovní správa stala se samostatnou, a od té doby jsou tam ustanovováni farář s jedním kooperátorem. Nedostatečné jejich příjmy doplňuje náboženský fond.

Kostel sám byl r. 1806 potřebami bohoslužebnými bohatě zásoben, stříbra na př. měl 56 marek a 200 lotů; musil však skoro všechno roku 1809 vydati a od té doby nedožil se dřívějšího lesku.

II.

O milostech ve Hrabíně dosažených jistý „obzvláštní ctitel Hrabinské Panny Marie“ sebral zprávy asi do r. 1757. Ctitelem tím a spisovatelem byl asi sám majitel Hrabinského statku, Arnošt Benjamin, svobodný pán Mitrovský-Nemyšl, jenž nynější kostel dostavěl.

Zprávy své vepsal do vázané knihy s titulem německým: „Stručně snešené zápisky o původě čili nalezení a také o dalším, vzrůstajícím se uctívání Hrabinského obrazu Matky Boží a o tamnějším kostelíčku nedaleko Opavy ve Slezsku; i s některými milostmi od zbožných ctitelů toho láskyplného obrazu v rozmanitých potřebách dosaženými. Ku potěše a povzbuzení všech chráněnců Mariiných.“*)

Na stranách 1.—84. vypravuje se o 26 milostech a na str. 85.—167. opsány jsou listiny, které ty případy dotvrzují. Tři zjištěny byly k rozkazu Arnošta Benjamina od advokáta a notáře veřejného Fr. Ign. Greisela v Opavě úředními protokoly 29. ledna

*) Kniha ta, patřící chrámu Páně Hrabinskému, byla nám laskavostí Jana Böhma, tamnějšího faráře, zapůjčena. On i doplňky z nejnovější doby poskytl.

roku 1756, 10 jich dosvědčuje Velko - Polomský kooperator Ant. Jan Neüverth, 3 P. Zinner, člen tovaryšstva Ježíšova a missionář v Opavě, některé farář Velko-Polomský a jednotlivé písemně udány jsou přímo od osob, kterým milosti byly uděleny.

Před notářem svědky pod přísahou udáno: 1. že zloději r. 1722, když svázané v uzli věci z kostela odnésti chtěli, na stupni oltáře P. Marie ležeti je nechali; při čemž se předpokládá, že příčinou hrůzy, která zloděje pojala a k útěku donutila, byl obraz Panny Marie. 2. Že jedna děvečka, Marina Kiancková, ve Smolkově sloužící, když jednou v adventě roku 1738 jdouc na přástku, na ledě upadla, do stehna si vřetenem vrazila a si ho kus na prst dlouhý v ráně zalomila. Rána se za dřívkem hned zavřela a zarostla. Když byl zavolán po delší době lékař a uznal, že se musí maso rozříznouti a dřevo vytáhnouti, což by stálo asi 10 tolarů, obávajíc se bolesti a útrat, o berlích šla do Hrabyně, tam se (ve svatvečer Hromnic) kolem kostela, jenž byl zavřený, vlekla a slíbila, že se po celý rok každou sobotu postiti bude, jestliže se uzdraví přímlovou P. Marie. Do rána jí dřevo — druhou stranou stehna vylezlo a noha se sama brzy zahojila. Vrchnost Hrabinská dala to dívkou za ouško pověsiti mezi záslibné dary v kostele. 3. Roku 1755. Desítiletý Václav, syn Magdaleny Syslové z Mokrolázec, měl na obou rukou vředy a díry už po čtyry leta. Domácí prostředky nespomáhaly. Matka tudíž šla do Hrabiny na Salve Regina a pomodlila se růženec za duše v očištcí a růženec ke cti a chvále P. Marii na ten úmysl, aby syn její uzdraven byl. Když se vrátila domů,

zpozorovala, že rány schnou. Opakovala pobožnost a syn za krátký čas se uzdravil docela.

Z ostatních případů uvádíme, že Jan František z Johnsfeldu, c. k. rada v Opavě, vyléčen byl pomocí P. Marie Hrabinské z vodnatelnosti roku 1756; správce Tomáš Pleš ze Stetina z nemoci nohy, kterou mu už chtěli lékaři uříznout r. 1734; Barbora Kovalčíková z Kelešovic z poranění na noze r. 1753; z podobné nemoci Fr. Stříbrník ze Smolkova r. 1755. Dále uvádí se mimo již uvedené: neduhy oční, kožní, křečů, zimnice; pak několik případů vyvážnutí z nebezpečí života.

Máme-li udati, ze kterých míst byli ti, kteří u P. Marie Hrabinské o milost prosili a jí dosáhli, má: Hrabina 4, Stetín 1, Smolkov a Lhota po 3, Mokrolázce, Kylešovice, Opava, Bravantice po 2, a Sucholázce, Ratkov, Klinkovice, Plesná, Dobroslavice, Těškovice a Vehovice po 1 případě. Deset uzdravených jsou odrostlí, ostatní děti.

Když kniha tato byla r. 1757 v březnu ukončena, došly ještě některé zprávy o milostivých vyslyšeních modliteb, které byly zvláště zapsány. Jsou to případy čtyry.

Ze všeho toho patrno, že kruh ctitelů P. Marie Hrabinské, ač mohl býti dosti četný, přece obmezoval se na nedaleké okolí.

Poutě konají se v Hrabíně dvakráte v roce, v den Nanebevzetí a v den Narození Panny Marie. Poutníci přicházejí z okolí slezského a z Moravy od Frydku, Místku, z Příbora, z Kelče, z Polské a Moravské Ostravy; většina však přichází z pruského Slezska.

III.

Jan František z Johnsfeldu, jenž r. 1756 byl přimluvou P. Marie Hrabinské vyléčen z vodnatelnosti, dal dle vzorku jemu od vrchnosti Hrabinské poslaného, v Augšburku zhotoviti mědirytinu, ozdobný to obrázek, poprsí P. Marie, dle něhož ji můžeme následovně popsat:

P. Maria drží na levém rameni Ježíška, ukazíc na něj pravicí; Ježíšek na klíně levou rukou si přidržuje knihu, pravou žehná; oba jsou oblečení a korunami ozdobeni. Celá kresba podobna jest Častochovskému obrazu Bohorodičky.

25. Zaniklá socha P. Marie u ctih. OO. Františkánů v Brně.

Když roku 1451 sv. Jan Kapistran nadšená a nadšení budící kázání svá proti bludům náboženským v Brně konal, odporučil měšťanům zavedení řádu františkánského do města. Část měšťanů tak byla pro myšlenku tu rozohněna, že peníze i nemovitosti k založení kláštera s radostí nabízeli, jako zejména městský cech řeznický odstoupil k tomu účelu své jatky a masné krámy pod Petrovem u řeky Švarcavy (dostav v náhradu vhodné místo ve Ferdinandské ulici). Klášteru vně hradeb městských stojícímu dobrodincové zbudovali také kostel zasvěcený sv. Bernardu ze Sieny.

Ve chrámě tom velmi ctěna byla prastará milostivá socha Panny Marie a uloženy byly některé ostatky sv. Jana Kapistrana.

R. 1643 klášter i s kostelem k rozkazu generala Radvita ze Souchesu pro lepší obranu města proti Švédům musil býti sbořen. Františkáni se pak usadili uvnitř města u kostela sv. Maří Magdaleny, fliálky chrámu svato-Jakubského. Do toho přenesli pak s relikviemi po sv. Janu Kap. bezpochyby i sochu P. Marie. Nepodařilo se nám dosud zjistiti, zůstala-li socha tam.*) Pozůstatky po sv. Janu nalezají se u ct. OO. Františkánů v Dačicích.

Nota: Sv. Jana Kapistrana dne 3. února roku 1738 město Brno zvolilo za svého patrona. Klášter Františkánů zrušen r. 1786 a kostel jeho prohlášen za farní.

*) Možno, že jest to ona stará socha bol. P. Marie, která je na jednom oltáři bočním.

Ze století XVI. pocházejí:

26. Bývalé Marianské poutní místo Bílá Voda v rak. Slezsku.

Bílá Voda (něm. Weisswasser) je městečko stojící v nejsevernějším zákoutí rakouského Slezska. Nejbližší jeho sousední města v Prusku jsou: Pačkov a Rychleby (Reichenstein), v Rakousku: Javorník (Jauernig). Patronát farního kostela tamnějšího náleží ct. OO. Piaristům, kteří mají u něho kollej čili klášter a sami v něm služby Boží obstarávají.

Kostel, jenž zasvěcen jest Navštívení P. Marie, proslul milostivým obrazem Matky Boží, jenž podnes se v něm chová. Představuje P. Marii, ana jsouc oděna spodním rouchem a pláštěm, spadajícím v bohatých záhybech až po kolena, stojí pravou nohou na půlměsíci, v pravé ruce drží žezlo a na levém lokti nese Ježíška neoděného, jenž má v pravici světovou kouli s křížkem. P. Maria zdvihá Ježíška tak, že mu hlavička téměř tak vysoko sahá jako jí. Nejsouce k sobě obráceni, věnují (tak se zdá) všechnu pozornost zbožnému lidu, prosby své přednášejícímu. Panně Marii splývají vlasy v bohatých kadeřích po zádech. — Oba bývají ještě zvláštními šatkami a korunkami ozdobováni.

Paměť o milostech prostřednictvím P. Marie v Bílé Vodě dosažených téměř zanikla; také se už žádné poutě nekonají. V čas velikonoční však podnes návštěva chrámu z celého okolí je velmi hojna.

Laskavostí farního administratora, P. Pia Jekela, dostalo se nám knížečky tištěné r. 1664,*) tedy před 224 lety, a z té o P. Marii Bělo-Vodské vyjímáme zprávy následující:

„Původ posvátného obrazu není známý; zjištěno však jest svědectvím starců (tehdejších), že od nepamětných dob katolíci si ho vážili a vzýváním nad míru ho ctili. Když se rozmohl protestantismus a také v okolí Bílé Vody zásady Schwenkfeldovy a Kalvinovy přívržence našly, počali páni Bělo-Vodští, kteří jimi též nakaziti se dali, nutiti poddané své, aby i oni bludu se oddali. Obzvláště jeden z nich nešetřil žádných prostředků, prošení, slibů, hrozeb všeho druhu i žalářování, aby je k odpadlictví donutil; — ano, jednoho nad jiné stálejšího v žaláři utratiti dal. Kapli bl. Panny o své újmě vydal r. 1570 luteránskému pastrovi a poddaným nařídil, aby chodili do Rychlebské modlitebnice. Nad čímž nárek vedli poddaní při kostelní visitaci, od biskupa Vratislavského r. 1579 nařízené, prosíce, aby jim byl dán kněz katolický. Ale proti přemoci nebylo ochrany. A tak kaple P. Marie opuštěná spustla, částečně se sřítla, a poutníci, od pánů zahánění, přestali ji navštěvovati.

*) *Beatissima virgo Dei mater Maria, quae in Weisswasser in districtu Ottmochoviensi Silesiae, distans uno milliari Patschovia, magno peregrinantium accursu colitur atd. Tištěno v Nise u Ignata Schubardta.*

Po více než 30 letech dostal se v držení Bílé Vody baron Kristofor Maltic, nejvyšší hejtman čili ředitel statků biskupa Vratislavského. Maje sídlo v Nise, navštívil také Bílou Vodu. Jsa mužem pro sv. víru horujícím, vrátil kapli, v níž už velké stromy narostly, dřívější lesk a obraz, který v ní nečestně na zdi visel, zlovůlí kacírských kluků potřísněný blátem a pavučinami pokrytý, od záhuby a zapomenutí zachránil. Dílo r. 1602 započaté dokončil r. 1604. Ze základů vystavěl nový kostel, vyzdvihl oltář a na něm umístil starodávný obraz, dal kostelu nové zvony, všechno potřebné náčiní a založil fundaci, aby kněz občas v něm sloužil mše sv. Kostel byl filiálkou fary v Hertwigswaldově.

Za to P. Maria vděčnost mu osvědčila. Vnuknutím jejím předpověděl (po 30letém záslužném působení) domácím svým (v Nise), že ten a ten den o půl druhé hodině v noci zemře. Přesvědčení jeho bylo tak nezvratné, že připraviv se svátostmi umírajících, v tu noc se všemi se rozloučil, o jedné hodině pak vstav z postele, hodiny sypací, které právě na půl hodiny byly odměřeny, obrátil, do úmrtních šatů obléci a na židli usaditi se dal. Připravuje se na poslední okamžik, žádných starostí o věci pozemské nepřipustil; a když písek v hodinách dopadl, zbožně duši odevzdal Bohu.

Syn jeho, Jan Zikmund, otcův nástupce ve statcích i cnostech, po porážce protestantů na Bílé Hoře r. 1620, svědkem stal se znovuoživlé zbožnosti věřících, kteří jsouce nyní svobodni u vykonávání povinností náboženských, u velikém množství k P. Marii do Bílé Vody putovali; aby

nebyl od svých poddaných zahanben, dal od Vratislavského světícího biskupa Martina Kolsdorffa dne 13. října r. 1623 kostel i hřbitov co nejslavněji posvětit. Od té doby sláva posvátného obrazu považována může býti za znovuvzkříšenou; neboť průvody velmi četné po té chodily do Bílé Vody z celého okolí, na př. z Pačkova, Kamence, Hertwigswaldova, a až ze vzdálených Čech. Zejména r. 1633 po nebezpečném moru nával poutníků byl neobyčejný; chtěliť slibům učiněným dostáti.

Dne 20. dubna r. 1651 zapálil blesk věž, která také shořela; i zvony se rozpustily. Kostel zůstal neporušen. Nové zvony dostaly jména „Anny“ a „Alžběty“. Na odvrácení podobných neštěstí učinili obyvatelé slib, že výroční den požáru každoročně oslaví zpívanou mší sv. s ofěrou, kázáním a průvodem, že si odeprou dobrodiní ohně a teplých jídel, dobytka na pastvu nevyženu, těžké práce a ručního zaměstnání se zdrží a že věnovati chtějí svíci v ceně 27 grošů, která by mezi mší sv. každodenně tak dlouho hořela, dokud by vydržela.

Z milostí v Bílé Vodě přímlovou P. Marie dosažených zapsány a zaručeny jsou následující:

R. 1638 Anežka Šinková z Bílé Vody věnováním voskové koruny dosáhla uzdravení prsou nebezpečně rozbolavěných. R. 1648 Michal Hirš z Kamence obětováním korunky sprostěn hlavy bolení, z něhož slepoty se obávali. R. 1652 Maria Pflugová z Kamence, nemocemi už k berlím odsouzená, nepatrným dárkem voskovým zdraví nabyla. R. 1660 Magdalena Fišerová slibem osvobodila se od bledničky nebo žloutenice, Jan Girlich od zimnice a Barbora Klainaidamová návštěvou

svatyně vyléčena z těžké choroby oční a syn její z pokroucení těla, které mohlo míti za následek zhrbatělost. Roku 1662 Julius Leopold František, hrabě Hodic, syn tehdejšího majitele Bílé Vody, Jiřího Maxmilian, spadl s koně a byl od něho podkovami pokopán, tak že měl na hlavě několik těžkých ran a nebezpečnou na koleně; o jeho uzdravení pochybovali, kdo ho viděli; mladík však mezi pádem vzýval jméno P. Marie Bělo-Vodské a pak v duchu slíbil, že k ní pěšky poputuje a po sv. zpovědi přijme Tělo Páně; od té doby uměnšily se jeho bolesti, rány se zavřely a on se docela uzdravil.“

Tím končíme zprávy čerpané z knížečky svrchu uvedené.

Z dalších dějin Bílé Vody vyjímáme:

Jakub Arnošt, říšský hrabě Liechtenstein, metropolitního chrámu v Solnohradě a kathedrally Olomoucké kanovník (od r. 1728 biskup Sekavský a od r. 1738 biskup Olomoucký) založil r. 1727 v Bílé Vodě, která k jeho panství Hertwigswaldovskému náležela, kolleji ctih. OO. Piaristů, aby ne-
toliko poutníkům svátostmi přisluhovali a slovo Boží hlásali, nýbrž také mládeži zbožnost a bázeň Boží, pak sv. náboženství i počátky věd a hudby vštěpovali. Při kolleji zřídil seminář pro 4 zpěváky, jejichž povinností bylo, každodenně před obrazem P. Marie při mši sv., která se obětuje za zakladatele šlechtného, zpívati *Salve Regina* a některé modlitby konati.

Roku 1727 také v Bílé Vodě a od ct. OO. Piaristů založena fara místní, začož jim ponechán patronát. Školu otevřeli v týž rok, a sice gymna-

sium; r. 1729 už měla 130 žákův a velmi prospívala, jsouc navštěvována od mnohých šlechticů.

Když se pak starý kostel osvědčil býti malým, položili r. 1755 základ k nynějšímu. Stavba však v nepokojích a svízelných sedmileté války tak se zdržela, že teprv po desíti letech mohla v něm sloužena býti první mše sv. Kostel je celý z pevného materiálu, klenutý a velmi úpravný. Náklad vedla kollej s dobrodinci. Konsekrován byl r. 1777 ke cti a chvále Navštívení P. Marie od Vratislavského biskupa Filipa Gottharda, hraběte Schaaffgotsche.

Kollej utrpěla mnohé citelné rány. Rozdělením Slezska a pozdějším ustanovením pruské vlády, že studie v cizozemsku odbyté v Prusku neplatí, pozbyla mnoho žákův a finančními ztrátami r. 1811 nastalo značné ztenčení příjmů, tak že od r. 1829 gymnasium nedalo se držeti. Vyučování mládeže obmezilo se na hlavní školu, která vedle gymnasia již od r. 1776 byla v Bílé Vodě otevřena.

Kostel nyní, po více než 100 letech, stkví se důkladnou obnovou v nové kráse. Zbývá jen, aby obnovila se ještě stará úcta k milostivému obrazu P. Marie.

27. Kaple bolestné matky Boží

(dříve 5 Ran Krista Pána)

na Brünnelheide u Visenberku.*)

I. Visenberk.

Na severu Moravy, u silnice spojující Šumperk se slezským Freivaldovem, stojí zámek Visenberk

*) Některé zprávy od Josefa Dirra, faráře Visenber-

od nepamětných dob. Panství Visenberské bývalo spojeno s panstvím Hrubo-Losínským (Gross-Ullersdorf) a náleželo rodině Žerotínů až do roku 1770, kdy pro dluhy prodáno bylo i s vysokými (hutními) pecemi a železnými hamry za 322.000 zl. klášteru Velehradskému. Klášter dal zámek o dvou věžích a jednom patře přestavěti a při té příležitosti v něm také zříditi kapli ke cti a chvále sv. Cyrila a Methoděje, aby členové řádu v ní mohli sloužiti mše sv., když by jako dohlížitelé nad správou statku občas tam dleli.

Po zrušení kláštera r. 1784 přešel statek na fond náboženský a ten ze zámecké kaple přistavěním presbytáře udělal farní kostel a u něho založil faru, k níž přiděleno několik dědin a kolonií okolních. Roku pak 1799 rozdělením částě panského dvoru zřízena u zámku také kolonie (hlavně pro drvoštěpy) a Visenberkem nazvána. Dnes má Visenberk asi 450 duší a je sídlem okresního soudu; majitelem statku je nyní svob. pán „Klein z Visenberku“.

II. Poloha kaple.

Jdeme-li z Visenberku po silnici dále na sever, dostaneme se na Červenou Horu (Rother Berg), která už stojí na hranicích Slezských, a odtud dosáhneme, lezouce stále do kopce pěšinami, za hodinu Brünnelheide (to jest „pustinu se studánkou“). Ta cesta je nejpohodlnější; jinak vedou na horu jen velmi příkré stezky z okolních dědin. *)

ského r. 1886, a od P. Kl. Janetschka, bibliotekáře v Králové klášteře na St. Brně.

*) R. 1884 založena vozní cesta z Koutů (Winkelsdorf na straně moravské) na horu, takže mohou nemocní

Na Brünnelheide je kamenná kaple, vydlážděná žulovými plotnami; z venku vypadá černavá, protože malta s dobrým pískem stála by mnoho peněz a také by omítka častému bouřlivému a dlouho trvajícímu mokravému počasí na tomto kopci vysokém dlouho neodolala. Z téže příčiny téměř každoročně kaple i uvnitř opravována býti musí. Nad oltářem je obraz bolestné P. Marie a v oltáři uzavřena jest socha taktéž bol. P. Marie, držící na klíně ssinalé tělo Kristovo. Soška ta za milostivou jest považována a dává se věřícím líbat. Mimo to nalezájí se v kapli ještě jiné obrazy: Ecce homo, sv. Petr, sv. Maří Magdalena. Kaple je do Visenberku přifařena.

Nedaleko kaple stojí bouda na prodávání obrázkův a jiných poutních památek, pak dále hostinec v poslední době rozšířený, a o něco níže studánka s výtečnou vodou v chaloupce. Vodě přisuzují léčivou sílu, obzvláště v neduzích očních a berou ji poutníci v nádobách domů.

Od kaple je rozkošná vyhlídka k jihu údolím říčky Dešny (Thessfluss), která na Brünnelheide vzniká, hluboko do Moravy. S homole nad kaplí rozvírá se veliký kus pěkného světa na sever, k Freivaldovu a Gräfenberku do líbezného údolí Běly ve Slezsku rakouském, a dále až k Nise a Vratislavě v Prusku; s ní viděti jest také nedaleký Praděd, nejvyšší horu moravskou a mnoho jiných kopců Jesenických hor čili Sudet. Praděd má 4716'

pohodlně až na vrch býti vezení. Přístup ze Slezska je pohodlnější než z Moravy. Brünnelheide (pustina) rozprostírá se na výšině 1406 metrů nad mořem.

výšky a ostatní návrší okolní jako Brünnelheide, Keprník, Petrstein atd. nejsou mnohem nižší.

Pro tuto výšku a vyhlídku lze si pomyslit, že krajina svými půvaby láká pouze v létě; vedle proceství a zbožných poutníků přechetní pocestní nebo touristé jen k vůli přírodním krásám na Brünnelheide docházejí. V zimě však se list obrátí — cesty jsou pro závěje neschůdné a vyjma několik drvoštěpů daleko široko človíčka v lesích nenajdeš; mrazivý víchř skoro ustavičně šlehá zasněžené stráně. Pro tu nepohodu musí z kaple na podzim vše, co cenu má, odneseno býti do útulnějších údolí. Zejména soška milostivá bývá slavně přenášena do hřbitovní kaple v Rytířově (čili Rejpoticích, Reitenhau) k Visenberku přifařené, a tam na oltáři Marianském přes zimu přechovávána.

III. Stručné dějiny.

O starších osudech toho poutního místa nezachovaly se žádné zprávy. Brünnelheide totiž patřila (až do zřízení fary Visenberské) k farnosti Hrubo-Losínské, a tam bývali koncem 16. a na počátku 17. století nekatoličtí faráři čili kazatelé, kteříž když odtud byli vypovězeni, všechny listiny farního archivu z dřívější a ze své doby zničili.

O léčivé síle vody vypravuje se báje tato: „Jistý revírník střílil jelena a položil ho, když ho chtěl vykuchati, tak, že mu voda z pramene vtekla do chřtánu. Jelen, ucítiv ji, vyskočil, ač už myslivec doň byl nůž vrazil, a utekl. Nikde ho více nenalezl. Voda zhojila rány jeho. — Revírník dostal se pak jinam. Po letech on i rodina jeho nakaženi

byli malomocenstvím. Když pomoc lidská neprosplávala, zdálo se mu třikráte po sobě ve snách o léčivém tom prameni. Vydal se s rodinou k němu a umýváním zbaveni hrozná nemoci. Z vděčnosti dal prý revírník postavit zděný sloup a naň zavěsiti obraz pěti ran Kr. Pána“. — Od té doby počali prý tam lidé putovati.

Kapli a studni, jakož i hostinec vystavěl později velkostatek Hrubo-Losínský, neboť spravoval jmění kaple a bral nájemné z hostince. Co zejména kaple se týče, původně byla dřevěná a snad už stála v XVI. století, než se ve Visenberku uhostili nekatolíci, neboť kostelní inventář Hrubo-Losínský z roku 1806 praví, že obraz 5 Ran Krista Pána, který byl v kapli zavěšen, byl tam přes 200 let ctěn. R. 1757 vystavěl Ludvík Antonín hr. Žerotín, pán na Visenberku a Hrubém Losíně, místo dřevěné zděnou kapli kamennou a zároveň dal malovati nový či přemalovati starý, neznatelný obraz 5 Ran Kr. Pána.

Když císař Josef II. zrušoval kláštery, kostely a kaple, zavřena byla r. 1788 i kaple na Brünneleide a obraz pěti ran Krista Pána na dřevě malovaný, jenž se v ní nalezal, přenesen byl do farního kostela v Hrubém Losíně, kdež se na levé straně u hlavního oltáře podnes nalezá, a obětní dary (jmění kaple) v obnosu 659 zl., odevzdány chudobinskému ústavu ve Visenberku.

Počátkem našeho století zbožná mysl kapli obnovila (ze dřeva?) a obdařila obrazem bol. P. Marie. Poutníci k ní zase počali putovati a z jejích dárků, které byly odváděny od ustanoveného k tomu sluhy do důchodů panství Hrubo-

Losínského, od roku 1844—1846 vystavěna kaple kamenná nákladem asi 1950 zl. víd. val. Stavivo částečně poutníci dobrovolně na horu vynesli. Jednalo se pak o posvěcení kaple. Olomoucká arcib. konsistoř vysvěcení povolila pod tou výmin-
kou, aby napřed bylo zabezpečeno trvání a udržo-
vání kaple v dobrém stavu. Což se urovnalo tím
způsobem, že milodary kaple nadále odváděti se
měly farnímu úřadu ve Visenberku, aby je v ko-
stelních účtech zapisoval a na kapli vynakládal.

Na to hned konal farář Visenberský, Tadeáš Thiel, přípravy ku posvěcení kaple. Dal vymalo-
vati čtyry obrazy (Ecce homo, bož. Matku Boží,
sv. Petra a sv. Magdalenu), opravit kapli a oltář
a lavice do ní udělati. Na sv. Maří Magdalenu
roku 1850 o 5. hod. sloužena byla ve Visenberku
mše sv., pak šli či vlastně lezli věřící v průvodu,
za modlitby a zpěvu, na horu přes 4000 stop vy-
sokou, kde je přijal farář, jenž už na ně čekal,
posvětil kapli a po kázání přiměřeném sloužil první
mši sv. — Když se byli poutníci pod širým nebem
občerstvili, vykonali pobožnost křížové cesty u 14
zastavení na návrší zbudovaných, a konečně se u
velikém průvodu vrátili do Visenberku, kde udě-
uděleno sv. požehnání.

Od té doby každoročně dne 22. července
z Visenberku ubírá se proceství ku kapli, kde bývá
pak kázání a mše sv. — není-li příliš špatné po-
časí. Mešní roucha a náčiní, jakož i kámen oltářní
musí se pokaždé nésti z farního kostela na horu
a po vykonaných bohoslužbách beře se zase domů.

Roku 1852 darovala selka Alžběta Kunzelová
z Bratrušova u Šumberku obraz bol. P. Marie, jenž

visí nad oltářem. Příčina byla tato: Žena ta už 18 dítek porodila, ale všechny jí buď hned při porodu buď do 3 dní zemřely; když byla po 19té v jiném stavu, plna důvěry vzala onen obraz a na zádech ho zanesla darem do kaple. P. Maria vyslyšela prosbu její a dala jí zdravou dceru, která podnes žije i s matkou (r. 1886).

Opatrnou správou zvýšil nynější farář Visenberský, Josef Dirr, jmění (kapitál) kaple od roku 1861, kdy obnášelo 721 zl., na 3405 zl.; tak že trvání kaple je pojištěno jednak úroky, jednak každoročními milodary, jež asi 70 zl. obnášejí.

IV. Rozměry poutí.

Místa, z nichž poutníci chodí na Brünnelheidu, rozložena jsou kolem ní do vzdálenosti 5—6 mil, na příklad Bruntály, Vrbno, Cukmantl ve Slezsku rakouském, ba Nisa v Prusku, pak Králíky v Čechách a Zábřeh a Rymařov na Moravě. Z mnohých měst a dědin dostavují se průvody.

Poutě počínají asi v polovici června a trvají do počátku října, kdy pro zimu už sotva lze na hoře vydržeti. Nejsilnější návštěva je na sv. Maří Magdalenu, čili o výroční památce posvěcení kaple, kdy sejde se přes 1500 lidí.

Celkem obnáší počet zbožných navštěvovatelů hory ročně mnoho tisíc. Ku stolu Páně musí přistupovati v domově, protože na hoře mše sv. se slouží jenom 22. července.

V kapli za oltářem visí 8 párů berel a také v domečku u studánky zavěšeny jsou staré berly, obrázky a jiné obětní dary — nemá, avšak přece výmluvní svědkové dosažených milostí.

28. „Marianské ranní červánky“

v Přibislavicích u Třebíče.*)

V příjemném údolí u řeky Jihlavy takorča se všech stran horami a skalnatými vrchy obklíčeném stojí poutní místo Přibislavice, míli od Třebíče vzdálené.

Přibislavice jsou prastará dědina. Již před r. 1226 tam byla fara, ale velkolepý chrám, který nyní zdobí náves, ještě nestál. Tenkrát měli kostel menší s dřevěnou věží, ale na tehdejší poměry dosti prostranný. Také se tam tehdy ještě nechoďilo na poutě. Jejich původ zaznamenán jest ve farním protokolu následovně:

R. 1561, kdy se po naší milé vlasti valně bylo rozšířilo bludné učení Lutrovo, odpadl od víry katolické také farář Přibislavický, jménem Jiří. a zůstal nějaký čas v Přibislavicích na faře pod ochranou protestantského Hynka z Valdštejnů, pána v nedaleké Brtnici. Po způsobu odpadlíků vyházal z kostela všechny obrazy a ničil ve své zaslepenosti a zatvrzelosti vše, co svatého bylo. I oběť mše sv. s ostatními obřady katolickými odstranil a dal vápnem všechno zalíčiti, co na víru katolickou připomínalo. Když byl uvnitř kostela hotov, shledal, že ještě venku na zdi kostela jsou dva

*) *Marianische Morgenröthe oder kurze Beschreibung der Wallfahrtskirche zu Přibislawitz bei Trebitsch an dem Flusse Iglava. (Mst.) v. Sebastian Jelínek, Pfarrer ebendort 1856. — Krátké popsání poutního chrámu Páně v Přibislavicích u Třebíče na řece Jihlavě. Z domácího protokolu vypsáno a do češtiny přeloženo od Frant. Čermáka, faráře v Přibislavicích. Rps. R. 1875.*

stejně malované obrazy P. Marie, jeden na evandělní a druhý na epištolní straně. Nemeškal a svou zlořečenou rukou i tyto svaté obrazy sám zabítil. Obraz na straně evandělní tím byl porušen.

Avšak obraz na straně epištolní, k jihozápadu, pronikl zpod vápna. Zpozdlý odpadlík opakoval své ničící úsilí, ale bez výsledku. Zuřivý odpadlík byl brzy s fary zahnán a náhle prý zemřel, obraz však, ač malta kolem něho opadala, že bylo holý kámen viděti, zachoval se na stěně a vždy jasněji prostupoval a jakoby sám sebe obnovoval.

Zpráva o této události vždy více se šířila a obyvatelstvo obdivem naplňovala. Také jeden rybář z Přibislavic, Dominik Chalupa, muž 75letý, roku 1719 v noci, když chodíval z domu k řece, aby tam prohlídl udice a sítě, vídával dvě světla, ana před obrazem P. Marie zářila, což přísahou potvrdil před komisí od nejdůst. Olomoucké konsistoře vyslanou. Lid, jenž již zvláštní úctou k P. Marii lnul, počal se tím více k ní utíkat ve svých potřebách. Přicházeli domácí, přicházeli přespólní a mnohých milostí dosahovali. Ve farním archivu v Přibislavicích je spisek: „Marianské ranní červánky“ a v něm se vypravuje dvacet příběhů, jak tam byli lidé na přímluvu P. Marie podivuhodně uzdraveni. Také majitel Brtnického panství, Antonín Rombald hrabě z Collalto, uzdraven byl na přímluvu Přibislavické P. Marie, když máje zlý a nezhojitelný vřed od lékařů byl jako opuštěn. Z vděčnosti dal přistavěti ku starému kostelu kapli tak, že milostivý obraz se v ní nalezal, chráněn jsa před nepohodou deště a sněhu, jimž p ř e s

163 let*) byl vydán. Kaple byla r. 1724 od Velkomeziříčského děkana posvěcena za přítomnosti dvou synů Rombaldových, přčetného duchovenstva a velikého množství zbožného lidu. Tak octl se obraz P. Marie pod střechou.

Starý kostel i s novou kaplí nestačovaly velkému návalu poutníků, kteří z okolí až na pět mil přicházeli. Čítaloť se ročně jen těch, kteří přistupovali ku stolu Páně, na 47.000.

Touto horlivostí jsa pohnut, umínil si hrabě Tomáš Vinciguerra z Collalto (jehož podobizna na faře se nalézá), že zbuduje prostrannější kostel. Strhl kapli a na jejím místě přistavěl r. 1764 ku starému kostelu, jenž zůstal státi, chrám nový 20 sáhů dlouhý, 8 široký a 13 vysoký. Při tom nebylo obrazem P. Marie pohnuto, nýbrž jak na zdi starého kostela byl, tak octl se v novém chrámě nad hlavním oltářem. Škoda jen, že vznešený dobrodinec zemřel, dřív než stavba byla ukončena; ku dvěma věžím, které měly kostel zdobiti, položeny jen základy. Jsou tedy v Přibislavicích kostely dva: nový prostranný Marianský a za hlavním jeho oltářem menší starý, zasvěcený sv. Anně.

Obraz P. Marie je 5 stop vysoký, olejovými barvami velmi prostě malovaný. Představuje Matku Boží, která stojíc drží Ježíška na levém rameni a podává mu růži. Na hlavách obou stkvějí se koruny pozlacené a drahokamy ozdobené. Kolem obrazu je zlatá řása z paprsků rovných a plamených. Vše to chrání před porušením zasklený rám či skříň taktéž pozlacená, jež uvnitř chová různé

*) Proto klademe počátek úcty k obrazu na rok asi 1560.

stříbrné a zlaté oběti, penízky, několik šňůrek perel a křížky. Na rámu zasazeno 15 různobarevných sklených lamp, které, jsouce rozženy, skytají oku velmi krásný pohled. I na zdích je několik záslibných obrázků, jichž význam však není znám.

* * *

K zázračnému obrazu P. Marie Přibislavické putuje podnes velký počet věřících. Na 10.000 jich chodívá ročně k sv. přijímání.

První hlavní pouť je v pondělí svatodušní. Vzdálenější procesí přicházejí už v neděli odpoledne, bližší v pondělí ráno. Sejde se na 25 průvodů a mnohý čítá na sta poutníků. Kostel je při službách Božích — obzvláště ranních — nabit.

Druhá pouť je na den Navštívení P. Marie, 2. července. V ten den navštěvují P. Marii věřící z městské farnosti Třebíčské v hojném počtu s duchovním. S nimi sejdou se průvody z Kamenice, Chlumu, Benetic, Starče, Vladislavy, Roketnice a Čáslavic. Všichni se shromáždí o 1. hod. před odchodem ve chrámu Páně, vykonají společně růžencovou pobožnost o 15 desátcích, načež přikleknou duchovní přítomní k oltáři a nejstarší z nich udílí sv. požehnání. Hluboce pohnutí loučí se pak zbožní ctitelé Marianští.

V den 15. srpna, o Nanebevzetí P. Marie, konají svou pobožnost Budějovičtí při ranní; na velkou zase z okolí se berou u velkých průvodech, zejména z Trnavy, Červené Lhoty, z Heraltic a odjinud. Kostel až se otrásá velebným zpěvem: „Tisíckrát pozdravujeme Tebe, o matičko Krista Ježíše“.

V neděli před sv. Anděly Strážnými vysílá své zástupce farnost Jejkovská v Třebíči a na sv. Anděly Strážce farnost Podklášterská, též z Třebíče. Podklášterští docházejí, když byli Přibislavice po ranních službách Božích opustili poutníci farnosti minoritské z Jihlavy. Tak jeden jakoby podával ruku druhému.

Největší nával věřících je na Narození Panny Marie, jemuž zasvěcen jest kostel. Na 30 průvodů s 5000 účastníky už je večer přítomno, mezi nimiž vynikají svým krojem rolníci z okolí Jihlavy a Luk. Pohnutlivo jest, když poutníci přicházejíce ku svatyni, padají na své tváře a líbají posvátný prah, než-li jej překročí. Na slavnost samu ještě putují Brtničtí u valném počtu.

Menší schůze bývají na Jméno Panny Marie, kdy mimo 2 vzdálenější procesí, zavítají do Přibislavic z Kněžic, z Opatova, z Předína, a konečně na slavnost Růžencovou.

Tím končí se poutní doba.

Panno Maria, potěš poutníky, kteří u Tebe útěchu hledají!

29. Milostivý obraz P. Marie u ctih. OO. Jezuitů v Brně.

Když sv. František Borgiaš († 1572) byl generalem Jezuitů v Římě, vyprosil si u sv. Otce dovolení, aby směl dáti dle milostivého obrazu z kostela P. Marie Sněžné (nebo Větší), jenž pochází od sv. Lukáše, několik jiných vymalovati.

Jednu z těch podobizen poslal r. 1572 novicům do Brna. Vedle jiných dobrodiní, která blahoslavená Panna prosícím ji u něho uštědřila, je následující nejpamátnější: Když Tomáš Lothring v Brně prodělával svůj noviciát, zeschlo mu jedno rámě tak, že stal se neschopným k nastávajícímu stavu svému a málem už byl by býval propuštěn. V úzkosti své utekl se před milostivý obraz a poručil Panně Marii potřebu svou. A hle! Neduh, který byl považován za nezhojitelný, brzy pominul sám, tak že šťastný novic v řádu mohl setrvati a také až do své smrti v řeholi zbožně věk svůj trávil.*)

Obraz ten nalezá se ve chrámě Jezuitském v Brně na evandělní straně hned podle hlavního oltáře.

30. Poutní místo Zašová**) u Valašské Meziříče.

Asi 6 kilometrů východně od Valašské Meziříče na pravém břehu Bečvy rozkládá se dědina Zašová, k níž přifařeny jsou také Střítežské Paseky, které po levém břehu roztroušeny jsou až do vzdálenosti 10 kilometrů.

*) Gump. part. 2. cent. 5. Imag. mirac. 442. — Pak Balbina: Diva Turzanensis z r. 1658 str. 20., kde cituje také „Historia Soc. Jesu in Borgia“. — Tamže v seznamu obrazů zázračných a navštěvovaných od poutníků pod č. V

**) Prameny: Protocollum domesticum Ord. SS. Trin. Zašov. ab ao 1725—1781. Rukopis v moravském zemském archivu. — Středovský: Rubinus Morav. p. 14. — Dodatky faráře Zašovského, Josefa Odstrčila z r. 1886.

Zákoutí Zašovské od staletí hojně jest vyhledáváno od věřících, aby tam úctu vzdali P. Marii a od ní milostí si vyprosili před Jejím obrazem. Víme z jistých okolností, že tam bývala dávno fara samostatná; v druhé polovici XVI. století, když mnozí katolíci odpadli od víry svých otců, potkáváme se v Zašové s pastory. Po roce 1621 poměry zase k lepšímu se obrátily: víra katolická nabyla půdy, fara však už nebyla znovuzřízena, nýbrž Zašová byla přifařena do Val. Meziříče a a později do Rožnova.

Kostelíček tehdy byl nepatrný, dřevěný, měl jen dva oltáře a majetku skoro žádného. R. 1672 nalezaly se v něm některé stříbrné dary, P. Marii za vyslyšené dary věnované, jako: tabulka na třech řetízkách, dvě korunky, zlatý řetízek, prsten a j. Hlavním pokladem — jenž arci všechno nahrazoval — byl milostivý obraz P. Marie. Ten lákal a vábil k sobě všechny ctitele Marianské z dalekého okolí.

O původu obrazu P. Marie Zašovské zaznamenal roku 1712 Středovský, spisovatel a farář v Pavlovicích u Přerova, v knize „Rubinus“ (na straně 14.) velmi zajímavou zprávu. Mluvě totiž o rodu bl. Jana Sarkandra, připomíná, že po matce světec ten pocházel ze šlechtického rodu Kornicův a že týž rod Kornicův dal malovati obraz P. Marie Zašovské. Píšeť Středovský takto:

„Aniž tuto smíme mlčením pominouti, že staří „Kornicové, vojenského ducha mužové, vynikajícími „také byli ctiteli Marianskými. V kostele dědiny „Zašová zvané (který jest filiálkou kostela Rožnovského), nejblahoslavenější Panny Marie — syna

„Božího na paži nesoucí — obraz od nepamětných dob slyne zázraky, jak dostatečně „dosvědčují přecetné různých lidí, i vyššími církevními důstojnostmi, i krví věhlasnou se stkvoucích, zavěšené u Divotvorkyně z vděčnosti záslibné dary, žádný však smrtelník k jeho původu proniknouti nemohl, aniž odkud by byl přišel? říci uměl; přese vši píli, s jakou častěji druhdy a také nyní od nového Rožnovského duchovního správce, pana Františka Karla Wagnera, Marianské úcty horlivého milovníka, po tom bylo pátráno. Nedávno náhodou zajisté přešťastnou navštívil jsem i já Marianské pobožnosti sídlo, a prohlížeje bedlivěji Veliké Matky obraz, spatřil jsem muže šlechtického a do těžkého brnění oděného, na témže prastarém obraze, po levém bl. Panny boku, an kleče se modlí: a zároveň zpozoroval jsem u nohou modlícího se obrněnce malíčkový Kornicův znak rodinný. Čímž jsem nejenom byl poučen, že ten zázračný obraz od Korniců pochází: nýbrž i dostatečný podán důkaz, že oni byli přeušlechtilými Matky Boží ctiteli. A od té předků svých mateřských zbožnosti neodrodil se ctihodný Jan Sarkander: jak bude patrné z následujícího vypravování. —“

Nepatrný kostelíček nestačoval pro četné poutníky a také duchovním potřebám nemohlo býti vždy jak náleží vyhovováno, protože v Zašové kněz nebydlil a jen občas z Rožnova docházel. I počal Valašsko-Meziříčského panství majitel, Karel Jindřich hrabě Žerotín, stavěti okolo r. 1714 chrám důstojný, přes 42 metrů dlouhý, asi 18 m. široký a skoro 17 m. vysoký. Příčiněním Rudolfa Magna

Podstatského, svobodného pána z Prusinovic odevzdán chrám řeholníkům. Rožnovu zůstala práva farní, řeholníci však skoro úplně duchovní správu vedli. Císař Karel VI. dne 11. listopadu 1724 povolil založení kláštera pod tou výminkou, že v Zašové smí pouze 13 řeholníků „moravské“ řeči znalých bydleti, že nebudou příspěvky (almužny) sbíratí, a že vyučovati mají lid v katechismu a základních pravdách víry.

Řeholníci Zašovští patřili k Trinitářům čili k řádu nejsvětější Trojice na vykupování zajatých. Řád ten byl založen za papeže Innocence III. v čas křížáckých válek od Jana z Mathy. Účel jeho hlavní byl vykupování a osvobození zajatých křesťanů z otroctví a okovů Saracenů. Šlechetný úmysl našel vřelého ohlasu skoro po celé Evropě ano později i v Americe, takže řád velice se rozšířil po Francii, Španělsku, Itálii a jiných zemích. Již r. 1200 podařilo se jim vykoupiti 186 křesťanů z otroctví v Marokku. V Evropě měli v 18. století 300 klášterů a během 437 let vykoupili 30.720 otroků. Třetinu příjmů dle řehole musili na to věnovati. Rozumí se, že řeholníci zabývali se též jinak užitečně a také z nich vyšlo mnoho učených mužů. Oblek jejich byl: bílé roucho s červenomodrým křížem na prsou.

Členové toho řádu tedy byli uvedeni do Zašové. Nový kostel byl vysvěcen*) a jím odevzdán a obraz P. Marie do něho co nejslavněji přenesen 15. července 1725 od kanovníka Olomouckého a

*) benedikován. — Konsekrován byl r. 1742 od knížete biskupa Olomouckého, hr. Liechtensteina.

probošta Brněnského, hraběte Torre-Vallesassina.***) Na podzim téhož roku položen základní kámen kláštera a po třech letech, po něž bydleli řeholníci prozatím v jednom dvoře, byl hotov. Trvání kláštera pojištěno bylo od různých dobrodinců dostatečnými, ač ne hojnými důchody.

Poměry poutního místa zavedením řeholníků utěšeně se zlepšovaly. Domácí protokol klášterní o tom praví: „Od té doby den co den návštěva lidu u Divotvorné Bohorodičky takovým množstvím vzrůstala, že i jednotliví protivné strany stoupenci (kteří totiž byli proti zavedení řádu do Zašové) nabyli přesvědčení nad slunce jasnějšího, jak veliký mezi stavem místa toho a Marianské úcty dřívějším a nynějším jest rozdíl a jak veliká toho byla potřeba, aby tam byli ustanoveni řeholníci, dále jaká úleva faráři Rožnovskému a ubohým rolníkům vzešla, když každodenně služby Boží bývají konány, po všechny neděle a svátky kázání činěna, nevědomí v nauce křesťanské vyučováni a svátosti bezpočetně jak zdravým tak nemocným od našich udílěny. Neboť od 25. července roku 1725 až do

*) Nemůžeme tuto nezmíniti se, že hrabě ten byl velehorlivým knězem. Domácí protokol kláštera Zašovského o něm praví, že byl „pán zbožností a ušlechtilostí světoznámý „a v pracích duchovních na vinici Páně dělník neunavný, „kterému, ač byl kanovníkem a infulovaným proboštem, „největším bylo potěšením: kazatelny kázáními chvalořečnými i katechetickými naplňovati, chrámy slavnými službami Božími (v infuli) ozdobovati, je žehnáním Bohu posvěcovati, vězně a k smrti odsouzené osvobozovati, do „Marie Celly každoročně pěšky putovati.“ — V naší poutní knize čtenář se s ním na mnohých místech posvátných setkává jako s horlivcem pro slávu Boží.

konce prosince 1728 napočítáno bylo 61.390 osob obojího pohlaví, které svátostí pokání byly smířeny a Tělem Páně občerstveny; a jejich počet, jak patrně, rok co rok značně se zvyšuje.“

Za mnoho dobrého k díkům povinna jest právě tato krajina prostým, avšak příčinlivým a horlivým řeholníkům, kteří r. 1756 při 21.000 zl. kapitálů měli pouze 850 zl. ročních příjmů; přes to však r. 1784 klášter zrušen byl pod záminkou, že vykupováním křesťanských zajatců z tureckého otroctví mnoho peněz vyváží se za hranice říšské!

Zrušením kláštera nadešla potřeba zvláštní fary. Ta byla r. 1784 vskutku založena a někteří členové řádu při ní zůstali až do smrti. Duchovnímu dána za obydlí část kláštera; druhá část s velkou zahradou prodána soukromníku.

Kostel roku 1808 odvésti musel přes 70 liber stříbra, poněvíc to votivních dárků, tak že schudl a chudým zůstal.

Roku 1871 dne 1. června zastihlo Marianský kostel, jakož i vedle stojící faru hrozné neštěstí. K 11. hodině v noci vzňala se chaloupka daleko pod kostelem stojící; vítr rozmetl samohaše směrem ku kostelu a tak vyhořel kostel i s farou. Vše zničeno — i farní archiv. Pojištěno nebylo nic. Kostel pak zakryt cinkovým plechem, fara taškami; leč věže, druhdy velebně k nebi strmicí, zakryty prozatím pouze prostými příklopy, což zůstalo podnes. Nynější farář (od r. 1885) některé okrasy ve chrámě provedl a zanáší se chvalitebným úmyslem, že jej celý opraví i věže dostaví. Zdař Bůh!

* * *

Jak vypadá obraz milostný, již jsme částečně

seznali. P. Maria drží na rameni Ježíška. Po levé P. Marie straně kleče modlí se obrněný muž a u jeho nohou je vymalován znak Kornicův.

Bližší popis podán jest v domácím protokolu již uvedeném (a nyní v zemském archivě v Brně chovaném). P. Maria oděna jest v šat tří barev, právě barev to řeholního obleku Trinitářů. A obraz celkem má podobu kříže — odznaku to řeholníků. Nad těmi okolnostmi měli řeholníci nelíčenou radost a považovali je za zvláštní znamení a řízení Boží, jak se to jeví z následujících slov v protokolu zapsaných: „Neméně to jest podivuhodno! „že divotvorný ten obraz třemi Trinitářského obleku „barvami jest vyznačen; neboť chtěl togou, t. j. „svrchním rouchem, červenati se, pláštěm se bělati „a vespod modrým malován býti barvivem. Nej- „větším však věštebním znamením jest, že dřevěná „tabule, na které uvedenými barvami přemilá Boho- „rodička jest vypodobněna, na způsob kříže proti „všech malířů zvyku vyvedenou býti se jeví, jakoby „samovolně byla už před věky slíbila, že nakloněna „bude prsoum Trinitářův a od nich nošena.“

Obraz je jeden a čtvrt metru vysoký a 95 ctm. široký, jednoduše malovaný a zasazený do drahocenného rámce, který dal r. 1726 František Antonín hrabě Rottál z měděného plechu zhotoviti. Obraz je podnes velmi dobře zachován.

* * *

Větší průvody poutnické docházejí každoročně z těchto míst: Z Palačova (rodiště † biskupa Litoměřického, Vahaly) v neděli po Božím Těle; z Vítkova (Wigstadtl) ve Slezsku v neděli před sv. Petrem a Pavlem; z Rožnova velký průvod s kně-

zem o sv. Petru a Pavlu; v den hlavní pouti, o Navštívení P. Marie, dostavují se proceství z Valašské Meziříče velké s knězem, z Hutiska, Halenkova s knězem, z Nového Hrozenkova s knězem, z Horní Bečvy a Velkých Karlovic, dále z Krhové, Perné a Petřkovic; dne 15. srpna dochází velké proceství s knězem z Lešné, jakož i z dalekého Příboru; dne 8. září bývá tam průvod s knězem z Hodslavic u Nového Jičína. Mimo to docházejí po celé léto každou neděli jednotlivci z Valašské Meziříče, Nového Jičína, ze Štramberku a odjinud. — Poutníků přistupuje ročně ku stolu Páně 1000 až 1200.

Zápiskův o milostech a zázracích není; za to však jich důkazem jsou četné obrazy ze slibu darované, které v sakristii i kostele jsou zavěšeny. — R. 1836 zuřila v Zašovské farnosti cholera tou měrou, že od 17. září do 7. října zemřelo na ni v Zašové 52, v Stríteži 15 osob. Všudy srdcelomný nářek a pláč; ano i nejzarytější hříšníci k Bohu se vraceli. Usnešeno, že den 7. října bude dnem kajícím. Všichni farníci, vyjma nemocné, shromáždili se na konci dědiny u kříže, při okresní silnici z Meziříče do Rožnova vedoucí, a odtud v průvodu brali se do chrámu Páně. Hned na prahu svatyně padli všichni na kolena a plačíce a rukama lomíce lezli po kolenou ke hlavnímu oltáři, na němž postaven byl milostivý obraz P. Marie Zašovské, a kolem oltáře, prosíce Boha, aby hroznou metlu, choleru, od farnosti na přímlovu P. Marie odvrátiti ráčil. A hle! Božská všemohoucnost položila choleře meze; zemřelať téhož dne jen ještě jedna osoba, ostatních však 40 nemocných se uzdravilo.

Na památku té udalosti Zašovská farnost pátek po slavnosti Růžence P. M. — „pátek cholerový“ — světlí tím způsobem, že nikdo nepracuje a všichni službám Božím slavným ráno i odpoledne obcují. R. 1886 konáno bylo 50leté jubileum milosti do-
sažené velmi okázale.

31. Milostivá socha sedmibolestné P. Marie v kollegiatním chrámu sv. Maurice v Kro- měříži. *)

Motto: Ve vši strasti, úzkosti a nouzi
pomoz nám o přeblahoslavená Panno Maria.

I.

Starobylá socha bol. Panny Marie v Kroměříži dostala se ke kostelu sv. Maurice před dávným časem jako dar nejmenovaného sochaře.

Představuje P. Marii, ona sedíc drží na klíně tělo Syna Božského s kříže sňatého a zarmouceně naň hledí. Soudě dle bohatých záhybů na šatech P. Marie, pochází socha z doby, kdy sloh gothický byl v plném rozkvětu.

Z počátku umístněna byla v předsíni. Po opravě kostela, kterou provedl biskup Stanislav Pavlovský z Pavlovic r. 1582, byla do kostela vzata a pod kůrem, blíže vchodu, postavena, kde se kolem ni vždy více ctitelů a prosebníků shromažďovalo k soukromým pobožnostem. Sem se uchýlila část lidu v osudný den 26. června r. 1643, když Švédové města dobyli, vydrancovali, na 500 lidí povraždili

*) Dle zprávy zaslané farním úřadem r. 1887.

a město zapálili. Kostel sv. Maurice bylo jediné celého města stavení, které tehdáž neshořelo.

Roku 1694 dal jí biskup Karel II. z Liechtensteinů místo důstojnější, po boku hlavního oltáře, a založil slavné požehnání pro všechny svátky bl. P. Marie. Od té doby se úcta bol. P. Marie velice zmáhala a z v d ě č n o s t i z a vyslyšené prosby mnohé vzácné dary záslibné jí byly věnovány. Kardinál Wolfgang hrabě Schrattenbach, obzvláštní ctitel milostivých obrazů Panny Marie na Moravě, vystavěl roku 1730 zvláštní kapli při chrámu sv. Maurice a tam u veliké slávě sochu bol. Matky Boží dal přenést, vyvoliv sobě u její nohou býti pochován. Kapli tu zbožní ctitelé Matky Boží roku 1755 příslušně ozdobili. Nejnověji opravy provedeny r. 1879 nákladem bratrstva, o němž ihned budeme vypravovati.

II.

Již okolo r. 1765 farář Těšnovický, Antonín Žiška, založil u sochy bratrstvo černého škapulíře, věnovav k tomu účelu 1000 zl. Doba Josefinská dílo jeho zmařila a kapitál přiřknut z polovice fondu normálních škol, z polovice chudobinskému ústavu.

Úmysl šlechetný faráře Žišky však stal se zase skutkem, a sice roku 1871, kdy postní kazatel v chrámě sv. Maurice, zvoliv si za předmět řečí svých dojemných sedm bolestí P. Marie, po každém kázání s lidem s kazatelny jednu sedminu z bolestného růžence se pomodlil a po posledním kázání věřící ku založení bratrstva bol. Matky Boží vybídl. Lid zbožný houfně se přihlašoval a když provincial ctih. OO. Servitů z Jinomostí, P. M.

Perzager přislíbil, že bratrstvo přidruží k spolku tamnějšímu, hojnými odpustky obdařenému, a zaslal povolení a plnomocenství ku svěcení škapulířův a růženců, vymoženo svolení nejd. arcibiskup. ordinariatu a dne 15. října 1871 bratrstvo slavně založeno.

Bratrstvo nyní čítá 2780 údův a je velmi dobře spravováno. Má vytištěné 1. stanovy se seznamem odpustků bratrstvu povolených, 2. návod, kterak se mají členové modliti růženec o sedmi bolestech P. Marie s případným rozjímáním ku každému sedmeru „Zdrávasů“, 3. obrázek sochy milostivé s krátkými dějinami a litaní k bolestné Matce, složenou od papeže Pia VII. — Těmi tiskopisy členové přistupující bývají poděleni.

Od založení bratrstva modlívali se členové v kostele sv. Maurice při ranní mši sv. každý všední den růženec o 7 bolestech P. Marie; o zasvěcených svátcích Marianských je odpoledne rozjímání a po něm se kněz s lidem modlí týž růženec; v sobotu o suchých dnech je ranní mše sv. pokaždé obětována za bratrstvo a po výroční slavnosti posvěcení chrámu Páně, zpívané rekviem za zemřelé jeho členy. Hlavní slavnost, ač o všech Marianských těch dnech účastenství jest velké, neobyčejným návaem věřících se vyznamenává — a sice v pátek před květnou nedělí. Již v předvečer přicházejí mnozí až od Prostějova, od Polešovic, Vracova, Napajedl, Holešova, Bystřice pod Hostýnem. Zpovědnice jsou téměř obleženy, neboť i nečlenové mohou získati plnomocných odpustků. Ráno sotva kněží proderou se kostelem natlačeným do sakristie. Na 1000 věřících přistupuje ke stolu Páně.

Členové bratrstva modlí se také, jako v růženci živém, vždy po celý měsíc, jednu sedminu toho růžence, s rozjímáním tajemství případného.

III.

Co do milostí dosažených, seznali jsme již, že socha byla mnohými dárky z vděčnosti za obdržená dobrodiní okrášlena. Důvěra věřících v „Matku milostí“ dosud neochabuje. Zvláště matky hledávají se svými nemocnými dětmi a nalezají pomoc. V nejnovější době jistý muž, jménem Řezáč, z Vico-mělic, založil fundaci u kaple chrámu sv. Maurice na poděkování, že v útlém svém věku byv chromým a matkou tam obětován bol. P. Marii, zdravotních přímých údů nabyt.

32. Matička Příborská.*)

Na hlavním oltáři farního chrámu ve městě Příboře v arcidiecési Olomoucké nalézá se obraz — či lépe řečeno socha — nejsvětější Rodičky Boží, který do Příbora v XVI. století z Prahy přivezen byl.

Ve farních pamětních knihách farář J. Holub r. 1695 při popisu farního kostela pod svou kněžskou vírou na základě hodnověrného podání vypravuje o obrazu mezi jiným toto:

„Ctihodný tento obraz v Praze jedna měšťanka víry katolické pro muže kacířského v kuchyni za dveřmi zachovávala a při něm každodenně svou modlitbu konala, což když manžel její kacíř a

*) Dle zprávy Ant. C. Stojana, kaplana Příborského.

pravé pobožnosti katolické protivník vyšetřil, na to okem nenávisti vzhlídl, pobožnosti této konec učiniti ustanovil. I poručil obraz z místa toho odebrati a v pivovaře do rozpálené pece uvrhnouti a spáliti. Však milostí Matičky Boží, která sobě v obrazu tomto zalíbila, nikoliv hořeti nechtěl, nýbrž toliko plamenem palčivého ohně zatemněl a očadl. V tom zajisté naplněno jest, co věrný Pán Bůh své milé Matičce skrze proroka Izaiáše v 43. kapitole 1. a 2. verši těmito slovy zaslíbil: „Nechtěj se báti! — neb ty jsi má — půjdeš-li do ohně, neshoříš a plamen neuškodí tobě.“

„Jistý kněz Vavřinec Affelius, kanovník Pražský, obraz z ohně do svých rukou a ku své opatrnosti přijal a když na Příborskou faru investován byl, spolu při svém do města příjezdu roku 1597 obraz přivezl.

Obraz stal se pramenem hojných milostí, které Matička Kristova udílela utíkajícím se k ní.

„Tak ze slibného daru, to jest plechové tabulky malované a stříbrem okuté a ve chrámě zavěšené dozvídáme se, že rytíř slavné paměti Jiří z Harasova, někdy hejtman Hukvaldský, dvakráte obrazem milosti dosáhl. Ponejprv l. 1647 zachráněn jeho služebník, když za tmavé noci jel s pánem s Hukvaldu a kůň s ním padl a jeho, majícího nohu ve třemeni, dvoje hony smýčil přes dřevo dubové, krkoškovité, které leželo na chodníku. Pán, nemoha jej zadržeti, poručil jej bl. P. Marii Příborské a ihned kůň se zastavil a sluhovi pomůženo bylo. — Podruhé l. 1649 uzdraveny byly čtyři děti Harasovy. Jedna z nich, dívka 13letá, tak byla osypána, že se ani člověku nepodobala a ne-

bylo znáti na ní, kde nos, kde oči má. I poručili ji rodiče bl. P. Marii Příborské a když se v kostele za ni modlili, prohlídla na jedno oko a znenáhla přišla zase ku svému zdraví, což po lidském rozumu k nemožnosti počítáno bylo.“

Ve farních knihách pak ještě zaznamenáno jest: „Jistý Václav Liška, soused Příborský, byl ve svém zraku neduživý, tak že téměř neviděl. I přišlo mu na mysl, aby se utekl s uníženou prosbou k Matičce Boží Příborské. Což když po několikráte učinil, na oči docela uzdraven jest. Potomně při tom z milosti Matičky Boží nabytém zraku dlouhé časy písařem výběrčím byl a až do své smrti (r. 1665) o milosti přijaté pro větší čest a chválu obrazu Matky Boží vypravoval.“

To uvádí farář Holub v pamětních knihách farních a zmíniv se o hojném počtu poutníků prosebně končí: „Když přespólní, zdaleka z cizích krajin a končin přijdou — vyslyš je Pane v tomto svatém domě.“

A poutníci přicházeli a přicházejí stále. Již přes dvě sta let zbožní věřící utíkají se k Matičce Příborské se svými tělesnými a duševními neduhy a často spomoženo jim, čehož důkazem hojné slibné dary, jako stříbrné ruce, nohy a podobné, kterýmiž uzdravení na poděkování okrášlili obraz, čehož důkazem ona důvěra, s jakou k ní domácí i přespólní, jmenovitě Valaši z jihovýchodních Karpat, se obracejí.

Na Narození P. Marie, Příborskou to pouť, tisíce a tisíce poutníků přítomno bývá a v jejich písniích stále se ozývá: „Matičko Příborská, Paní naše, oroduj za nás.“ Novějšího času poutníků

přibývá a skoro všichni chtějí svátostmi pokání a oltářní se obcerstvit. I v noci nepřejí si oddechu, nýbrž! semo tamo při rozžehnutých svíčkách ve skupinách stále prozpěvují a se modlí.

O pouti Příborské něco se stává, co zřídka kde nalézáme, totiž: večer a ráno o 4 hod. na věži Panence Marii překrásně vyhrávají. Což člověka unáší a až k slzám radostným nutí. A což teprve, když k hudbě zvonění se přidruží!

Nuže spomáhala jsi Matičko Příborská, spomáhejž i nadále a nedopusť, aby lid Tvůj od Tebe se odloučil, nýbrž Tebe ctil a zveleboval a tak časné i věčné spásy došel.

* * *

Okolí Příbora posvěceno je také památkami na naše slovanské věrověsty sv. Cyrila a Methoděje. V Trnávce nedaleké nachází se kříž tak zvaný cyrilo-methodějský (o čemž ještě promluvíme níže¹⁾) při „Konici“) a ve Větrkovcích je starožitný kostelík, jenž původně byl zasvěcen sv. Cyrilu a Methoději, později pak přezván svato-Václavským.²⁾

33. Kosteliček Narození Marie Panny u Hranic.*)

Město Hranice (německy Weisskirchen) vzalo jméno své dle domněnky dějepyců odtud, že okraj ten rozprostíral se na rozhraní oněch částí

¹⁾ Časopis spolku muzejního Olom. 1886 str. 27. ²⁾ H. Krch: O kulturním významu svatých Soluňanů. 1885.

*) Prameny: Liboria Scholze: Památky města Hranic 1864. — Téhož: Teplice u Hranic v kalendáři Moravanu na rok 1893. — J. [K. Rippára: das Marienkirchlein bei Weisskirchen, 1855.

Moravy, které na konci desátého století od Poláků zaujaty jsou.

Tenkrát krajina ta byla ještě pusta a divá zvěř obývala ji. Prvním, kdo ruku položil na bujné pralesy, je vymýtil a půdou úrodnou pluh táhl, byl řeholník z našeho stáří a zásluhami ctihodného kláštera benediktinského v Rajhradě, jménem Jurik čili Jiřík. Ten sel zde s povolením svých představených první símě vezdejšího chleba na panských nivách, první símě chleba duchovního v srdcích lidu. Pustinu daroval za to Olomoucký vévoda Bedřich r. 1169 klášteru Rajhradskému.

Benediktini založili v osadě Hranické faru a vystavěli kostel.

Dlouho však statek ten jim nezůstal. Proti všemu právu markrabě Vladislav r. 1201 jej Rajhradu odňal a dal klášteru Premonstrátskému v Hradišti u Olomouce. Již tehdy Hranice byly trhovým městečkem a padesát let později povýšeny jsou na město, které rozmanitými výsadami rychle ku značnému blahobytu povzneslo se. Opat Hradištský Chvalko dal je r. 1291 vysokými zděmi a hlubokými příkopami opevniti.

* * *

Východně od Hranic asi půl hodiny cesty, na úpatí skalnatého kopce částečně lesem porostlého, stojí **kostelíček Narození P. Marie na hřbitově**, na kterém se pochovává z přífařených osad: Černotína, Hlusova a Zbrašova. Ode hlavních dveří kostela, které jsou zastíněny dvěma košatými lípami, otvírá se překrásný rozhled po rozkošné krajině, na město, jeho bujně zelené okolí a daleko na západ. Kostelíček pochází ze 16. století (z roku

1595) a jde o něm pověst, že vystavěn jest na onom místě, kde druhdy stával farní kostel zbudovaný od mnicha Jiříka. Tomu však sotva lze dáti za pravdu.

Kdo ho stavěl a proč? Jen domněnkou lze odpovědět: R. 1430 čeští Husité pod Janem Tovačovským města Hranic dobyli a je vydrancovali. Jelikož tam delší dobu leželi, ujalo se po nich bludné učení a vzrostlo do r. 1467 tak, že obec moravských bratrů (neboť tak se v pozdějších letech velká část Husitů jmenovala) odvážila se přijati do svého středu bludaře Valdenské, vyhnané z marky Braniborské. Valdenští sice hned příštího roku z Moravy byli vykázáni, bratři však pod záštitou světských pánů, do jejichž neobmezeného majetku Hranice počínaje rokem 1491 se dostaly, zmohli se tak, že od r. 1500 měli svého pastora a r. 1510 katolickou faru v Hranicích na čas si osvojili a jsouce příčinliví, vystavěli si se schválením a za podpory své vrchnosti modlitebnu a bratrský dům pro duchovenstvo a školy a hojnými statky je nadali. Může se říci, že bludná nauka ovládla většinu obyvatelstva. V těch okolnostech katolíci sotva směli se ku své víře znáti a bezmála ani v městě svých duchovních správců neměli; proto — tak se mnozí domnívají — vystavěli si za městem kostelíček, aby tam s okolními katolíky bez vyrušování konali bohoslužby. Toť asi původ kostelíčka P. Marie. Rok stavby bude bezpochyby rok 1595, neboť ten letopočet nalézá se za hlavním oltářem.

R. 1619 nekatolická obec Hranická spolčila se proti katolickému Ferdinandu II., pravému panovníku a velezrádně s nekatolickými stavy holdo-

vala německému kalvinistovi, Falckraběti Bedřichovi. Také majitel Hranic, Václav Mol z Modřelic byl mezi velezrádci.

Když pak Ferdinand II. vyhrál bitvu na Bílé Hoře, odsouzen byl Mol r. 1622 k smrti, kterýžto ortel proměněn mu byl v doživotní žalář na Špilberku u Brna, kdež také zemřel; město pozbylo svobod, kterýchž bylo od svých pánů dříve dostalo.

Statek Hranický ještě s jinými obdržel za své platné služby proti vzbouřencům kacířským od Ferdinanda r. 1622 darem František z Dietrichsteinů, kardinal a biskup Olomoucký, kterýžto rod katolický ho podržel až podnes.

Týž kardinal poslal do Hranic missionáře z tovaryšstva Ježíšova, aby přivedli obyvatelstvo na cestu spásy. Roku 1624 už se v městě setkáváme zase s katolickými faráři.

Avšak ač Hraničtí obrácení na víru a věrnost ku císaři a králi slibovali, přece těžko jim bylo zapomenouti a odřeknouti se svých dřívějších přátel, svých názorův a domněnek náboženských. Při nejbližší příležitosti zase se odbojnicky postavili proti císaři a katolickému náboženství. General Mansfeld, jenž byl z hlavních vůdců vojsk proticísařských, přitáhl r. 1624 ku Hranicím a jejich obyvatelé naklonivše se k němu, sehnali a poskytli mu ku podpoře 1000 tolarů, summu to na tehdejší bídne poměry značnou. Z města bylo ovšem jen 180 tolarů, a ty byly vypůjčeny, ostatní složeno v okolních vesnicích. Mansfeld na to odtáhl k Lipníku. Když pak přitáhlo vojsko španělské katolické, uzavřeli obyvatelé město a hájili je. V čele odbojných měšťanů stál dědičný rychtář z Bělotína, Malík, bý-

valý rytmistr v císařském vojsku a odrážel dlouho udatně útoky na město činěné. Lid svůj již nespokojený chlácholil nadějí na brzkou pomoc od Mansfelda; ale když i on ztratil důvěru v pomoc, vrhl se se zámecké věže do příkopu a tak svému životu učinil konec. Měšťané za to odpadnutí byli těžce pokutováni; musili 5000 dukátů ve 40 dnech zaplatiti do důchodů knížecích a vůdcové odsouzeni byli ku smrti, nebo těžkému žaláři a velkým peněžním pokutám. Poprava vykonána 16. října 1627 v den sv. Havla. Někteří byli na nové šibenici oběšeni, jiní mečem sřati.

Od té doby Hraničtí už vpravili se do svého osudu a dali se horlivými věrozvěsty uvésti do lůna samospasitelné církve. Doby tehdejší byly krušné, lidé byli schudlí a válečnými pohromami ustrašení. I vzpomněli si na „pomocníci křesťanů“ a počali navštěvovati náš kostelíček P. Marie. Poutě do něho nabyly v brzku takové obliby, že když později Hranice byly Švédy obsazeny a někteří občané zase odpadli od víry, lid přece ku P. Marii putoval a prý i samého pastora donutil, že průvod doprovázel a modlitby předříkával. Zejména k roku 1672 a 1690 vypravuje se, že ku P. Marii přicházely průvody jak časté tak četné.

V kostelíčku nacházejí se (mimo kazatelnu, kůr a sakristii) 4 oltáře. Třikráte za rok konají se tam služby Boží slavné a také sloužívaly se mše sv. při pohřbech.

Mimo kostelíček Marianský byla na hřbitově brzy po něm vystavěna **kaple sv. Antonína**. I před ní stojí mohutné lípy, pod nimiž se někdy káže. —

Za kaplí bývala přirozená skalní **jeskyně**, která nyní už je vylámána. V ní usadil se r. 1686 poustevník a od té doby tam sídlívali mužové, kteří ve své samotě život věnovali modlitbě, rozjímání a obsluze kostelíčka Marianského. Jeden z nich byl polský šlechtic z Krakova, Šebestian Srzemski, jenž též v Krakově na kněžství byl vysvěcen. Dosáhnuv v nedalekých lázních zdraví, zamiloval si pěkný ten kraj a žil od r. 1752 v jeskyni jako člen třetího řádu sv. Františka. Nemalých o památné to místo získal si zásluh. Založil ve zdi hřbitovní 14 kaplí s obrázky křížové cesty, aby poutníci pobožnost tu prospěšněji konali. Při stavbě sám pracoval jako prostý nádenník a pak poutníkům, když přicházeli, horlivě modlitby a zpěvy předříkával. Také vystavěl pouštku čili jizbu jako byt pro sebe a jeho nástupce. A konečně r. 1766 uložil 1000 zl., které byl po otci zdědil, jako kapitál na fundaci ku poustevně za tím účelem, aby poustevník nechodil po sbírkách a žebrotou lidi neobtěžoval, nýbrž aby staral se o kostelíček, modlil se a jiné k pobožnosti vedl. Kdyby poustevna přestala, měly se úroky rozdělovati Hranickým chudým.

Mimo poustevnu jsou ještě dvě kaple ve hřbitovní zdi, jedna zasvěcená dušičkám v očistci a druhá sv. Maří Magdaleně.

Asi r. 1780 poustevna skutečně osiřela a proto podíl z fundace připadá od té doby chudým.

R. 1784 zrušena byla jako nepotřebná (?) císařským rozkazem kaple sv. Antonína. Zkáze unikla tím, že majitel statku Hranického ji koupil za 50 zl. a později, r. 1825 městu daroval. Načež se

o potřebné opravy dobrodinci postarali. Jest v ní jeden oltář.

O některých památkostech Hranic a okolí. — Teplice.

Město má rozkošnou polohu. Obzvláště přijede-li se po železnici od Přerova, překvapuje svou zvláštní krásou. Uprostřed náměstí stojí pěkný kostel r. 1764 posvěcený. Na rohu náměstí je radnice; dům ten daroval roku 1544 měšťan a krejčovský mistr Skřítek, věž na něm vystavěl majitel panství Hranického, Kropáč z Nevědomí, a dal do ní r. 1571 hodiny z Opavy se dvěma cimbály, aby obyvatelům naznačovaly dobu a čas, kterého mají v konání svých povinností a ke cti a chvále Boží užívat; v kamenu nade dveřmi je vytesána podoba člověka s nápisem: „Skřítek 1544“. Před farou, kde se kašna nachází, stál farní kostel Hranický, který v druhé polovici minulého století rozbouřen byl. V Klichové ulici slouží chrám sv. Šebastiana, r. 1780 vyzdvižený, za skladiště soli.

Dáme-li se k Bečvě, která pod Hranicemi teče, přijdeme na krásné, nyní dobře obnovené tržiště, posvěcené kroky a třicetiletou prací zakladatele Jurika, pode jménem „náměstí Motošinské“. Nyní tam stojí mezi dvěma lípami kamenná socha sv. Jana Nep. Bečva je na ryby dosti bohata, ale majíc prudký spád, vydírá, když se rozvodní, zde onde mohutné díry, hrne křemel a písek na jiná místa, i na úrodná pole, a zanechává lidem své staré řečiště, které novou pílí obdělávati musí, aby jim aspoň po letech užitek přineslo. Přes Bečvu vystavěn je důkladný most ze dřeva dubového.

Zámek vrchnostenský stojí, jak jej obnovil Kropáč z Nevědomí v 16. století. U Hranic jsou také vojenské školy a při nich překrásný kostel sv. Barbory, r. 1863 nákladem 67.429 zl. zbudovaný.

V okolí Hranic stálo několik hradů, jako Švrčov, z něhož zbyly dosud kusy zdí a příkopy, Hrádek. z něhož viděti pouze příkopy, Drahotuš, jenž po sobě ani památky nezanechal, a Helfenštýn čili Helštýn, jehož

obrovské zříceniny na břehu Bečvy proti městu Lipníku hrdě na příkré skále strmící, vzbuzují podnes obdiv.

S náměstí Hranického vedou rozličné cesty do Teplic můžeme jít buď obyčejnou vozní cestou, nebo, chceme-li užiti překvapujícího pohledu do Teplického údolí, raději půjdeme pěšky na vrch „na hůrku“ a tam odtud dolů do Teplic, anebo se dáme na člunu zavézt, nebo překročivše Bečvu budeme se brát po levém její břehu.

Teplické lázně či koupele jsou přes 300 let pro léčivost své vody chvalně známy, neboť již r. 1580 popsal je dr. Tomáš Jordanus de Klausenburg. Původně byla tam jen veliká kamenná, zdí obehnaná nádržka, sloužící za společnou veřejnou koupel, a každý se koupal, jak a kdy chtěl, jak se mu užitečným a prospěšným býti zdálo anebo jak mu druzí zkušenější poradili. Teprv Jan Kropáč z Nevědomí, majitel statku Hranického, opatřil koupel střechou, vystavěl na blízku hostinec pro pohodlí hostův a zařídil navedem dra Jordana léčení průmyslné, jehož zásady až posud v platnosti jsou; neboť jak nemoce tak kyselka zůstaly si stejny. Nynější budovu vystavěla kněžna Gabriela Hatzfeldt-Wildenburgová ve slohu italském, dům hostinský ve švýcarském, a byly oba domy r. 1865 hotovy. V dalších letech musely ještě jiné budovy a poplužní dvůr zařízen býti, jakož se hledí všelikým potřebám a pohodlí hostů vyhověti. Teplice leží mezi rozsáhlými lesy na břehu Bečvy a po cestičkách dobře chovaných lze se v celém okolí procházeti.

V Teplicích užívá se k léčení hlavně dvou zřídél, a sice zřídla, z něhož se bere voda na koupání, pak zřídla, kde se bere voda výhradně na pití. Zřídlo na koupání je v lázeňském domě a tvoří nádržku na 54 krychl. m.; pravidelně může se z něho každodenně asi 600 hektolitřů vody čerpati; teplota její obnáší asi 14 stupňů Cel. Zřídlo k pití obezděno jest cihlami cementem dobře spojenými v podobě kusého kužele, jehož stěny do výšky k sobě se kloní, čímž se nejen brání rozkladu kyselky, nýbrž se mírní co nejvíce i prcháni kyseliny uhličitě; teplota obnáší asi 22° C.

Nemocce,*) které se v Teplicích s prospěchem léčí, jsou následující:

*) Kurrenda bisk. konsistoře Brněnské č. 5. r. 1871.

1. Počasná nádcha (chronický katar) dychacího ústrojí (počátky souchotin), pak žaludku a střev, zvláště když spojena je s přílišným tvořením se kyseliny (žáhy).

2. Nedokrevnost po velké ztrátě krve a štáv, a po těžkých nemocech, zvláště hlavničce, úplavici a koleře.

3. Hostečnost kože, svalů, kloubův a pakostnice.

4. Nemoce kostí, zvláště zánět kostí a okostic spojený s hnisáním po zlámaninách a ranách střelných a sečných.

5. Počasná vyraženina kožní, která je spojena s protivným svrběním; vředy na nohách.

6. Čivní bolesti: poloustranné bolení hlavy (migréna), bolest v kyčlích (ischias), křeče

7. Krtice, křivice (rhachitis) a měknutí kostí.

Léčební prostředky:

1. Podnebí nabývá vlastností léčebných tím, že rozsáhlé, většinou jehličnaté lesy, které na blízku lázní po obou stranách údolí se prostírají, při větru (nejvíce jihozápadním) přinášejí vzduch věru balsamický, na ozon přebohatý, který částečně vodními výpary z blízké Bečvy, částečně dešti se schlazuje, vlhkým a tedy pro choré a slabé ku dýchání přiměřenějším se stává. Vdýchnutí takového vzduchu posilňuje málokrevné, odstraňuje dráždění ku kašli, podporuje vyměšování šlemu (hlenu) u nemocí plicních, osvěžuje lidi nervosní a duševně churavějící.

2. Pití vody ze zřídla, která obsahuje kyselinu uhličitou, uhličitán vápenatý a železnatý. Kyseliny uhličitě je ve pramenech Teplických veliké množství. Kdo vodu hned u zřídla pije, přizná se, že voda, mimo to, že vlažná je a nákysečná, má pernou chuť, právě z kyseliny uhličitě pocházející, kteráž v ústech, jícnu i v žaludku působí jakýs lehký cit palčivosti a když se v žaludku ovlažením sprostila solných částí, vystupuje několika rázy ven lehtajíc v nosu. S ní opouští tělo lidské i jiné plyny, žaludek pocítí zvláštní teplotu a čivy lehkost; také chuť k jídlu se dostaví a záživnost se podporuje. Dr. Jordanus praví ve své knize: „De aquis medicatis Moraviae“, „žeť obyvatelé Hranic, již kyselku tu při slabé záživnosti jako lék pijí, za krátký čas 4 - 5krát za den jísti musí, aby hlad ukonejšili“. Dále pozorovati lze, že jisté svaly ústrojí zaží-

vacího živěji se pohybují a že kyselina uhličitá do krve vniklá také srdce i čivné uzliny k jadrnější činnosti pobádá: ze kteréž příčiny krev v těle veseleji proudí, duch i tělo nabývají svěžesti, ráznosti a odhodlanosti. — Uhličitán vápenatý je hlavním činitelem při obnově tělesného pletiva, slouží k výrobě kostíku vápeného a k vyvinutí kostí, svalů a čivů. Blahodárná jeho moc ukazuje se při nemocech, ve kterých tělo příliš mnoho ze sebe vydává anebo nedostatkem vápenatých solnin trpí. — I uhličitán železnatý do krve přechází a dosazuje jí látky, když bledne po těžkých vysilujících nemocech.

3. Účinnivé koupele v kyselce. Hodí se při nemocech kožních všeho druhu, při slabosti čiv a tělesného ústrojí vůbec. Kyselina uhličitá působí v koupeli především na kůži a její čivnou soustavu; cit při tom jest takový, jako lehké mražení, načež ale záhy blahý pocit příjemné teploty následuje: při tom kůže rumění, nabobří a mnoho potu vydá. Kyselina jako plyn usazuje se v nesčíslném počtu větších i menších perliček na porách kůže a působí zvláštní příjemný cit až rozkošný a pobízí svaly těla k rychlejším pohybům. Že ale z vody také mnoho plynu a to bez přestání uchází, který ve vzduchu komůrky, v níž je koupel, zůstane, pocítí každý v koupeli blahý účinek této kyseliny uhličitě i v očích, nosu a plicích v plné míře, což snadno pozorovati lze, ana ústrojí jejich více vody nebo šlemu (hleny) vyměšují; ba ani čivné uzliny, které něco hlouběji v těle se nalézají, nezůstanou plynem tím nedotknuty. — Uhličitán vápenatý v koupeli působí dráždivě na kůži, podporuje odstranění pokožné buničiny a vysušuje důkladně slizové pokožky, se kterými do styku přijde.

Koupele nacházejí se v přízemí lázeňského domu a je tam celkem 17 komor. Zařízení je slušné, vany pojmu po dvou hektolitrech vody, která se parou ohřívá. — Také je upravena douche čili koupel kropivá; voda padá s výše 4 metrů a síla její může se dle libosti zmenšiti nebo zvětšiti. — I parní koupel je zařízena.

4. Mléko lze dostati čerstvo dojené v poplužním dvoře vedle lázeňského domu.

5. Žinčice připravuje se na Helštýně, kde se veliké

stádo Taterských ovcí chová. Kdo letní dobou na Helštýně byl a tam na temeni hory ve stínu košaté lípy na krásném květnaném koberci si hověl, který mu tam Tvůrce nebeský prostřel, zůstane opojen jak pohledem na okolní krajinu, tak i přelíbeznou vůní lučních kvítek a travin. Jak jsou všechny ty rostliny šťavnatý! Jak jinak tedy, než že žinčice (ovčí sirovátka), která tam se vyrábí, musí býti také výborné jakosti. — Při užívání žinčice hlavní podmínkou zůstane, aby žinčičář měl vždy dobrou chuť k jídlu a netrpěl na průjem; zkrátka aby záživnost jeho byla docela v pořádku. Odporučuje se při podčasných nádechách plicních a chřtánových, nepřiliš zastaralé zatvrdlosti jater, zlaté žíle a jiných nemocech.

6. Sílicí koupele s trestí smrkového jehličí. Trest z jehličí smrkového vyrábí se každého dne z pupenců právě v lese nasbíraných, dle lékařského návodu, pomocí páry, a přidává se jí 3—10 litrů do každé koupele. Také se jí užívá při nemocech plicních.

Aby hosté při pití jak kyselky, tak mléka nebo žinčice i při deštivém počasí mohli potřebnou procházku konati, zřízena jest mezi domem lázeňským a švýcarským polokrytá chodba na 70 metrů dlouhá a na 4 metry široká, jejíž střecha na 12 sloupích plazivými růžemi ozdobených spočívá, což jest lázním velikou ozdobou, zvláště v čas květu růží.

Při pohodlném počasí procházejí se hosté slabší pod košatými kaštany a lípami mezi domem lázeňským a švýcarským, nebo přejdou přes most na „Smetánku“. velikou to louku s více než 1000 kroků dlouhým stromořadím lip. — Další procházka velmi vděčná vede po tarasu lázeňském po levém břehu Bečvy do Opatovské rokle, čili „údolí Marianského“. Jiné výlety jsou: 1. Ku věhlasné propasti. Jestliť to ve vápenité skále vodou vyhlodaná prohlubeň, anebo náhlým převratem přírodním povstala 220 stop hluboká rozpuklina, v ten způsob jako Macocha u Blanska, na pravém Břehu Bečvy. Na dně propasti, německy „Gevatterloch“ zvané, stojí voda zelenavá, jejíž přítok a odtok poznati nelze. Při bedlivém pozorování z blízka viděti bubliny z ní vystupovati, které nemile páchnou plynem jako sir-

kovým nebo uhlíkovým. Ze dna nahoru je podívaná hrozná na ohromné balvany skal, které tu nad hlavou hrozivě visí, jakoby spádem člověka rozdílti a pochovati chtěly. Propast stala se r. 1883 jevištěm hrozného činu; pověstný vražedník služebných, které si spořivostí nějaký kapitál uchovaly, Hugo Schenk, jednu oběť své lakoty, Timalovou, do propasti shodil a tak usmrtil. — Kdo jde odtud dále ku Hranicím, octne se u „čertovy kazatelny“. Zde vody, které před časy tvořily v rovině mezi Černoštinem, Hustopečí, Lešnou, Kamencem, Skaličkou a Ústím mocné jezero, prolomily horu vápencovou. — Dále přijde se do Švrčova a pak k soše sv. Jana na skále, odkud je pěkná vyhlídka: totiž v levo poslední výpustek karpatských hor s Helštýnem na konci, v pravo malebné skupiny hor oderských, uprostřed údolí Bečvy s městy Hranicemi, Drahotušemi a Lipníkem až ku Přerovu; i nazpět do Teplického údolí jest pohled krásný. Celou tu cestu lze vykonati ve stínu dubů, lip a buků za dosti krátký čas.

Také po levém břehu lze hned od lázeňského domu vstoupiti do lesa, až na vrch, kde prý před časy stával hrad Teplický; nejdelší procházku konají k „bílému kameni“, odkud viděti i celé údolí Bečvy, i tak zvané moravské Kravařsko. Nedaleko od toho místa s jednoho Sbrašovského pole, něco výše položeného, viděti jest všecky ty krajiny uvedené, a k tomu ještě celé údolí Bečvy nad Černoštinem až k Val. Meziříčí.

Věku XVII. původem náležejí:

34. Mařatice u Uh. Hradiště.

U Mařatic, ve vzdálenosti asi půl hodiny od Uh. Hradiště, vystavěl se svolením kardinala Dietrichsteina a městské rady Uh.-Hradištské ze dne 18. prosince 1613, na pozemcích farských děkan Hradištský Václav Kulíšek kostel ke cti a chvále Nanebevzetí P. Marie. Kulíšek byl dříve ženat a primatorem v Uh. Hradišti a co nejrozhodněji se jako primator opíral Luteránství ve městě se zmáhajícím. Kardinal František z Dietrichsteinu si jej zamiloval a vzal, už jako vdovce, za sekretáře a později na kněze vysvětil.

Děkan Kulíšek mínil u kostela založiti také faru; když však s toho sešlo, připadla většina toho jmění (dle vůle zakladatelovy) faře Uh.-Hradištské, začez farář byl zavázán šestkrát do roku v Mařaticích služby Boží konati, pak o dnech křížových a o Nanebevzetí P. Marie (v tento den s nejsvětější svátostí) průvody z Uh. Hradiště tam voditi a kostel Mařatický v dobrém stavu udržovati. Částky z té fundace připadly škole městské, bratrstvu Nejsv. Těla Páně (které už je zrušeno), františkánskému klášteru a městskému chudobinci.

Když za císaře Josefa II. městský hřbitov,

který se nalezal kolem nynějšího chrámu františkánského, byl zrušen, vyhlédnuto místo u kostela Mařatického na hřbitov nový, což bylo městu velmi vhod, poněvadž veškeré pozemky k účelu tomu dal farář zdarma. Blíž u města nový hřbitov založen býti nemohl, neboť bývá celé okolí Uh.-Hradištské za jarních a podzimních povodní úplně pod vodou, podobajíc se nemálo vlašským Benátkám. O dušičkách ovšem také v Mařaticích konají se zádušní služby Boží.

Mařatice sice přiřazeny jsou do Derfle, avšak hřbitov s kostelem je vyjmut a patří do Uherského Hradiště.

Na slavnost Nanebevzetí P. Marie koná se tam „pouť“. Byla od císaře Josefa II. zakázána, r. 1805 však zase dovolena. Ač účastenství při ní je veliké, přece komunikantův není, hlavně pro nedostatek zpovědníků. Ráno o 7. hod. jsou v Uh. Hradišti tiché služby Boží; v devět hodin vyjde průvod s nejsv. Svátostí, jehož účastní se městská rada a veliké množství farníků, načež je kázání a slavná mše svatá, po níž se průvod vrací do města. Odpoledne bývá slavné požehnání.

Ve farním chrámu nejsou v ten den velké ani odpolední služby Boží a rovněž tak v blízké farnosti Derflenské.

Úhrnem dostavuje se z okolí na 4000 lidí, průvody však nepřicházejí.

35. Zaniklé poutě k P. Marii Jevičské.*)

Gemma Moraviae Thaumaturga Brunensis, r. 1736 vydaný spis, na straně 323. vypravuje o milostivé soše P. Marie v Jevičku u ctih. OO. Augustiniánů, jak následuje:

„O jedné věci ještě, jako o znamenitosti, musím promluvit, že týž P. magister Kirschner**) r. 1617, nevím odkud, s sebou pro kostel přinesl jakousi ctihodnou, sličného vzezření sochu Panny Marie, která nabádala poutníky k uctívání a věřící k lásce, tak že netoliko zbožně velebena, nýbrž místy za sochu milostivou považována byla; kteroužto místa toho páni Žalkovští, vystavěvše a založivše jí kapli s věčným světlem a s oltářem, za svou patronku obzvláštní uctivě přijali; a ku kteréž okolní lid v průvodech přicházel a dosud přichází, tak že ročně na 16 tisíc poutníků se čítá, kteří tam svou pobožnost vykonávají.

„Milostí pak od věřících obdržených dosvědčují záslibné obrázky u značném počtu tam dané a dárky zavěšené; o nichžto vypravovati snadno by bylo, kdybychom se neobávali, že čtenáře tím unavíme. Proto pouze jednu, nad jiné vynikající událost zde uvedeme, abychom jak dle drápu lva poznáváme, tak z té milosti obzvláštní ostatních bezpočetných se domyslili. Vypravování je potvrzeno od ctih. pana děkana Svitavského, jenž vydává svědectví pravdy své farnici, a ve svém pečeti opatřeném rukopise toto uvádí:

*) Některé zprávy podal P. Klement Janeček, Augustinián a bibliotekář na Starém Brně.

**) Převor Augustiniánů v Jevičku 1615—1652.

„Já nížepsaný na česť svou kněžskou dosvěd-
„čuji, že mých farníků, Františka a Pavlíny Acht-
„lových dvouletý syn, jménem Kašpar, po tři čtvrtě
„roku takou slepotou byl postižen, že utrápení ro-
„dičové jeho obávali se pro něho věčné tmy. Roz-
„ličných prostředků bez výsledků užívali. Lidské
„tedy pomoci úplně jsouce zbaveni, utekli se do
„Jevička a svého synáčka na slavnost sv. Jakuba
„r. 1698, ze slibu matce milosrdenství obětovali,
„aby pohlednouc na něho, jej osvítila. Víru pevnou
„brzy milost následovala, neboť přesmutná vrátivši
„se do Svitav, v oktavě sv. Jakuba zanesla svého
„slepého synáčka do chrámu sv. Jiljí, kde obvyklé
„služby Boží se konaly. Tam hošík náhle oči
„otevřel, a skočiv matce s klína, bez průvodčího
„po kostele pobíhal a matce obrázky ukazoval,
„tak že se všichni divili a hlásali patrnou P. Marie
„Jevičské pomoc. Čehož pravdu mimo jiné mnohé
„(neboť slepota dítěte byla známa) přísahou potvr-
„zují Kašpar Hosler a Jiří Jahl, měšťané Svitavští,
„s nimiž podpisem a pečetí obvyklou souhlas svůj
„vyjadřuji.

„Ve Svitavách, 26. srpna 1698.

(L. S.)

Melichar Ferdinand Sünn,
děkan a duchovní správce tamtéž.“

K doplnění této zprávy podáváme:

Seznam milostí dosažených, který sestaven
byl dle četných malovaných obrázků záslibných,
v klášterním kostele kdysi zavěšených, nalézá se
ve spisech P. Adeodata Hanzelia, Jevičského Augu-
stiniána, a obsahuje leta 1668—1721. Některé pří-
pady jsou, jako shora uvedený, potvrzeny od Svi-
tavského děkana.

Ct. OO. Augustiniáni usadili se v Jevičku již v XIV. století. Ve válkách Husitských klášter byl vypálen a málem by byl zanikl. I ujali se ho Augustiniáni Brněnští a od té doby (1444) stal se dcerou kláštera sv. Tomského v Brně. Převor Jakub Kirschner (1615—1652) měl veliké zásluhy o klášter Jevičský, jež téměř znovuzaložil po pohromách válečných. Sochu milostivou dovezl roku 1617 z Brna, kde stála v poblížkých vinohradech a umístil ji na postranním oltáři konventního kostela.

Úcta ku P. Marii Jevičské velmi se rozšířila. R. 1683 vyšel tiskem ve Vídni německý zpěvníček o Jevičské Panně Marii, věnovaný svobodnému pánu Zikmundu Saku na Biskupicích*) a roku následujícího v Litomyšli český.

Město Jevičko patřilo od roku 1584—1720 šlechtickému rodu pánů Žalkovských ze Žalkovic. Ti přijali P. Marii za svou zvláštní patronku a vystavěli jí při kostele kapli s oltářem, na nějž byla postavena.

R. 1711 načítáno bylo mezi poutníky 22.375 komunikantů. Dne 24. července 1721 povoleny byly od sv. Stolicе plnomocné odpustky pro svátek Nanebevzetí P. Marie. Mezi jinými průvody přicházely pravidelně každý rok průvod slavný o Narození P. Marie z Mor. Třebové a o Nanebevzetí P. Marie ze Svitav.

Roku 1729 k milostivému oltáři v Mariánské kapli založil fundaci 1000 zl. na mše svaté Fran-

*) Gesangbüchel von der Gewitscher Jungfräulichen Gottes Mutter.

tišek Lang, Uhersko-Brodský správce. Tak to zůstalo až do r. 1762.

Ten rok byl konventní kostel stržen a na jeho místě počato se stavbou nového, jenž hlavně přispěním Augustiniánského opata z Brna, Matouše Pertschera, do r. 1766 byl dokončen. Socha milostivá dána pak na hlavní oltář, kde se dosud nachází.

Obrázek P. Marie Jevičské našli jsme ve spisku r. 1779 v Brně vydaném: „Maria rozkoše zahrada s obzvláštními v markr. moravském, v král. českém a v k. slezském se nacházejícími zázračnými obrazy“. Vydavatel pojal tam jen nejznamenitější a jemu známé obrazy P. Marie, a sice z Tuřan, Křtin, Líšně, Brna od sv. Tomáše, se sv. Kopečku, z Vranova, Žarošic a Jevička. Jevičská P. Maria stojíc drží v pravici žezlo, na levém rameni nese Ježíška, který v levé ruce drží jablko (či zeměkouli?).

Roku 1784 stal se v Jevičku ten převrat, že klášter Augustiniánů byl zrušen a jejich konventní chrám prohlášen za farní. Dřívější farní kostel zasvěcený sv. Mikuláši, jenž stával v nynější farské zahradě, byl sbořen a ze staviva jeho zbudována fara. Městská věž je téměř jediný z něho zbytek.

Zákazem poutí za císaře Josefa II., jakož i zrušením kláštera úcta k P. Marii Jevičské ochabla. Poutě přestaly docela. V lidu okolním však dosud zachoval se název Panny Marie „Jevičské“, (jak připomíná Fr. Tauber, tamnější farář) a také si lid vypravuje, že se socha způsobem prý zázračným do Jevička dostala. Potkala prý ji jedna žena a tázala se jí, kam že jde? Soška prý odpověděla:

Jsem Boží děvčka,
spěchám do Jevička.

36. Španělská kaple v Novém Jičíně. *)

(Bolestná Matka Boží.)

I.

O původu španělské kaple kolují mezi lidem různé pověsti. Tak na příklad vypravují si, že v těch místech jeden španělský princ zabit byl od rolníka, načež prý španělský král dal vystavěti kapli a každoročně prý tam mnoho peněz posílá. Pověšť ta, jakož i mnohé jiné podobné, jsou holou smyšlenkou. Věci se mají takto:

Jedním z nejrozhodnějších přívrženců „zimního krále“ Bedřicha Falckého, od protestantských vzbouřených stavů českých r. 1619 zvoleného, byl Jan Jiří braniborský. Ačkoliv osud Bedřichův bitvou na Bílé Hoře (dne 8. listopadu 1620) byl rozhodnut, přece slezští přátelé jeho, v čele majíce Jana Jiřího, a obávající se zaslouženého trestu, nechtěli se poddati a hájili ztracenou věc ještě dále. Umínili si, že počnou boj znova ve Slezsku a na Moravě. Proto vpadli počátkem r. 1621 do Horního Slezska, zmocnili se měst Svídnice a Kladska, dali si od katolíků v Nise zaplatiti ohromné výpalné, obsadili Opavu a Těšín a stekli dne 22. července také tvrz Hradec u Opavy. Několik dní před dobytím té tvrže vnikla životní setnina markraběte braniborského Jana Jiřího do nedalekého hradu

*) Prameny: 1. Dr. Beck, Geschichte von Neu-Titschein. 1854. 2. Kurzgefasste Geschichte der spanischen Kapelle zu Neutitschein. Von Wilhelm Jakel, Stiftskaplan an der sp. Kapelle. 1882. 3. Některé soukromé zprávy Jos. Raimanna, kaplana tamže z r. 1886. 4. Die span. Capelle zu N., von Enders, Znaim 1841, Neutitschein 1851.

Raduně, vyloupila zámecký katolický kostel, otevřela rakve ve hrobce rodinné, mrtvoly znectila a vyházela na silnici a chrám učinila jevištěm žoldnéřských prostopášných hodů.

Týž čas, několik dní před sv. Jakubem, císařský plukovník Koše se 400 španělskými vojíny a praporem německých pěšáků přitáhl do Nového Jičina, aby nápomocen byl katolíkům. Musíme zde podotknouti, že i Novo-Jičínští protestantismu byli oddáni, králi Ferdinandu II. nevěrnými se stali a tehdy trest svůj očekávali.

Košé dozvěděl se, co se stalo na Raduni, umínil si ihned, že pomstí hanebnosti od vojska braniborského spáchané. Večer dne 21. července vytrhl z Nového Jičina a dorazil ráno 22. července k Raduni, kde vojáci se byli oddali bezstarostnému odpočinku. Po krátkém odporu byli pobiti, načež se císařští s ukořistěným praporem vrátili do Nového Jičina.

Odvážný ten čin nezůstal pro císařské vojíny beze smutných následků. Sotva uslyšel markrabě na Hradci dlící o porubání své osobní setniny, ihned se značným vojskem stíhal císařské a večer dne 24. července už stál před Novým Jičínem. Na návrší nad městem (ve vrchní části nynější „silnice horní brány“) udeřil markrabě na císařské, kteří proti nepříteli daleko četnějšímu hrdinně se bránili. Jelikož císařští necouvali, dal zapáliti stodoly předměstské, čímž i větší část města popelem lehla. Před sebou rozzuřeného nepřítele, za sebou hořící město — v tomto osudném postavení císařští neměli jiné volby, než s mečem v ruce prosekati se skrze řady nepřátelské.

Bravurní čin ten podařil se jen plukovníku a sedmi mužům; ti unikli šťastně do Valašské Meziříče, kde vojsko císařské leželo. Ostatní španělští vojáci byli vesměs po udatném boji přemoženi a muž vedle muže pobiti. Jenom zbytku praporce německých vojáků pěších dán pardon pod tou výminkou, že vstoupí do vojska braniborského. Dne následujícího byly mrtvoly padnuvších císařských od obyvatelů města sebrány a v těch místech, kde byli padli, ve třech velkých šachtách pochovány.

Pro úplnost tu podotýkáme, že braniborští byli konečně přece přemoženi. Novojičínští za své dřívější odpadlictví pozbyli svou samostatnost a statek jejich napřed císařské komoře přidělen; později, r. 1624, vydáno město i se jméním jako nadace šlechtickému konviktu, který Jezuité v Olomouci založili, a měšťané stali se poddanými Jezuitů. Když řád r. 1773 byl zrušen, byli měšťané poddanosti zbaveni a statek dán Tereziánské akademii ve Vídni.

V očích katolíků hrdinská smrt španělských vojinů*) nabývala časem rázu mučennictví za svatou věc a proto jim byl postaven na věčné časy od měšťanů Novojičínských čestný pomník — kaple, při níž později kosti padlých ve společném hrobě byly uloženy. A ta kaple nazvána kaplí španělskou.

*) Vojáci ti byli vlastně rodáci vlaští, z Neapolska. Neapolsko těch dob patřilo Španělsku. — Císař Ferdinand II. dostal od španělského krále ku svému boji proti Bedřichu Falckému 23.000 mužů pomoci. Oněch 400 vojáků byla jich částkou.

II.

Malá ta kaple r. 1668 ozdobena byla obrazem bolestné Matky Boží, držící na klíně Božského Syna a stávala se čím dále tím oblíbenějším útočištěm všech obtížených, kteří Matce Boží své stesky přednášeli a za její pomoc prosili. Brzy nabyla pověsti místa milostivého. Přicházeli poutníci a skládali dárky na její ozdobení. Tak narostl značný obnos, že mohlo se pomýšleti na rozšíření kaple.

Za faráře Pavla Josefa Běhala r. 1724 položen základní kámen ku většímu kostelíčku, který roku 1727 dne 24. září vysvěcen jest od Valašsko-Meziříčského děkana Jana Jiřího Bauhofera za přísluhy faráře Novo-Jičínského Jana Hertela a jiných kněží a za přítomnosti celého zastupitelstva obecního a přečetných věřících. K obsluze kostelíčka, který byl 17 metrů dlouhý, 7·5 m. široký a 8·5 m. vysoký, a k sloužení mší sv. ustanoven za malý plat kooperator Novo-Jičínský.

Oblíbenost a dobrá pověst kostelíčka v celém okolí vzrůstaly. V soukromých i veřejných potřebách věřící se tam utíkali. R. 1733 na sv. Floriana (na příklad) podniknut slavný průvod z farního chrámu Novo-Jičínského za vyprošení potřebného deště do španělské kaple; účastnilo se ho téměř celé město.

Na cestě z N. Jičina do kostelíčka vedoucí u něho samého postaveny byly v 18. století od různých dobrodinců dva kříže a osm soch, totiž: Neposkvrněného Početí a sv. Anny, bolestné Matky Boží, sv. Ignata z Lojoly, sv. Jana Nep., sv. Ja-

kuba, sv. Antonína Paduanského a sv. Floriana (kterážto poslední již zanikla).

Veliká byla slavnost r. 1742, když Olomoucký biskup Jakub Arnošt hrabě Liechtenstein v Novém Jičíně visitoval a při té příležitosti i španělskou kapli konsekroval.

Ku potěše věřících uštědřil papež Benedikt XIV. všem, kdož by v den sedmibolestné P. Marie po hodném přijetí sv. svátostí španělskou kapli navštívili a v ní obvyklé modlitby odpustkové se pomodlili — plnomocné odpustky.

Mše svaté slouženy bývaly vždy v pátek po celý rok a pak po celou oktavu všech věrných zemřelých u hlavního oltáře, jenž byl privilegovaný, t. j. mše svaté u něho sloužené byly spojeny s odpustky pro zemřelé, za něž slouženy byly. Dle možnosti bývaly mše svaté také v nedělích a o svátcích po farních službách Božích.

Aby poutníci mohli konati pohodlně pobožnost křížové cesty, vystavěna kolem kostela klenutá chodba 4 metry široká, která byla ozdobena 14 štacemi a jinými obrazy na utrpení Kristovo se vztahujícími. Na obou koncích chodby byly kaple a v prostředku (proti presbytáři kostelíčka) třetí kaple s oltářem sv. Josefa.

Náčíní a rouch bohoslužebných měla španělská kaple hojnost. Zvláštní zmínky zasluhuje zvyk, že na bol. P. M. a na Jméno P. Marie ministranti bývali oblečení do jasnočervených kabátů, bílých kalhot a punčoch, do střevíců s přaskami a kulatých španělských klobouků s péry. Lid jim říkal „Španělé“.

Obětavost věřících přivedena na zmar r. 1787,

kdy císař Josef II. španělskou kapli dal zavřítí jako prý „nepotřebnou polní kapli“. Obraz bolestné P. Marie odnesen do farního chrámu, kde se nalezal napřed nad hlavním oltářem, nyní na pravé stěně presbytáře; ostatní náčiní a roucha rozdána různým kostelům. Stavení samo koupilo měšťanstvo, právo nálevu požívající, a užívalo ho za skladiště obilí a náradí. Počátkem tohoto století pak erár od nich je převzal a různými stavbami přeměnil na skladiště soli.

III.

Tak to zůstalo až do r. 1834, kdy erár kaple za sklad už nepotřeboval a dražbou ji prodával. K dražbě dne 4. dubna konané dostavil se mimo jiné také Novo-Jičínský měšťan a obchodník sukrem František Xav. Mech a oznámiv přítomným, že stavení zase vrátiti hodlá původnímu účelu jeho, t. j. bohoslužbám, koupil kapli i se zahradou 930 čtver. sáhů velkou za 2850 zl. konv. m. Summu tu zaplatil většinou ze svých peněz; nějaký příspěvek měl od měšťanky M. Feigové. Pak se dal do oprav; nákladem 5800 zl. konv. m. uvedl vše do slušného stavu, pořídil nový hlavní oltář s obrazem bolestné Matky Boží, výborné varhany (od J. Neussera) a zvon, upravil byty pro kostelníka a kněze. Pak uložil 5000 zl. konv. m., aby z úroků placen byl kněz a další summy na vydržování kostela, varhaníka atd.

Za to dostal Frant. X. Mech právo patronátu pro sebe a po své smrti pro mužské příbuzné. R. 1841 ustanovil prvního fundačního kněze a 9. května téhož roku jako stařec jednaosmdesátiletý k největší

své útěše dočkal se vysvěcení kaple. Slavnost ta byla velikolepá a účastnilo se jí vojsko, úřady, školy a lidu nepřehledné davy. Benedikci vykonal Novo-Jičínský děkan a farář Pavel Heger, a měl také první mši sv. Po slavnosti kostelní všichni blahopřáli a děkovali vroucně staříčkému Mechovi, jenž přečkav radostný ten den ještě rok, odebral se klidně na věčnost, aby vzal odplatu od Odměnitele všeho dobrého.

Fundační kaplani, kteří měli povinnosti konati služby Boží v neděli a ve svátek ráno i odpoledne, vynasnažovali se, aby návštěvu španělské kaple rozhojnili. Zejména P. Josef Schwarz, od r. 1859 do 1873 ustanovený, docílil toho ozdobováním kaple a slavnostmi nově zavedenými — vzkříšením, průvodem Boží-Tělovým, májovou pobožností, pak vymožením privileje odpustkové pro hlavní oltář (r. 1862). Pro nával věřících stala se kaple nedostačnou.

I našel se zase dobrodinec, který poskytl peníze potřebné na rozšíření kostelíčka. Byl to Ignát Mischel, šlechtic z Kaiserhuldu, rodák Novo-Jičínský, c. k. podplukovník ve výslužbě — druhý to téměř zakladatel kaple. Nákladem nemalým, ku kterému Mischel sám přispěl 7000 zl., dostala španělská kaple nynější podobu kříže a rozměry: totiž délku 25 metrů, šířku 7·5 až 17 m., výšku 8·5 m. a věž na 40 m., tak že může pojati 500 osob. Má mimo hlavní oltář dva boční: sv. Josefa a sv. Anny.

Mischel však nedočkal se vysvěcení kaple; skončil právě, když mu bylo oznámeno, že zasazen byl úhelný kámen do klenutí.

Tak stojí svatostánek, co do velikosti druhý v Novém Jičíně, zevně i uvnitř obnovený, pravá to okrasa obce a zve k sobě zbožné navštěvovatele, kteří netoliko v čas bohoslužeb, nýbrž i jindy rádi v něm prodlévají, aby tichou modlitbou duši v Bohu osvěžili a příkladem Marie Panny pro všechny případy života posilnili.

IV.

Pravidelné poutě do španělské kaple se neodbývají, ale návštěva je přes to přehojná jako k místu milostivému v okolí věhlasnému. Nejvíce lidstva přichází v májových pobožnostech a na slavnost sedmiboletné Matky Boží na 3. neděli měsíce září. Svědky dosažených milostí jsou četné záslibné dary: stříbrné ruky, nohy, oči, srdce a pod., které dříve zavěšeny byly na sloupech oltáře, nyní však v kostelní pokladně jsou uloženy.

Jelikož kaple stojí dosti vysoko, skýtá rozkošnou vyhlídku po jedné straně na rozvaliny hradu Staro-Jičínského, na druhé straně do celého skoro údolí Odry.

37. Zhořelá kaple Loretská a kostel sv. Šebestiána nad křížovou cestou v Mikulově. *)

Roku 1623 dal výtečný kardinal František z Dietrichsteinů, biskup Olomoucký, vystavěti na své útraty v Mikulově na nejnižším náměstí kapli Loretskou, věrně podle původní vlašské kaple v Lo-

*) 1. Beschreibung der Wunderzeichen Gottes durch die hl. Jungf. Maria in der Loretocapelle zu Nikolsburg. Nikolsburg 1839 mit einem Anhang über die Wunderzeichen

retě. Učinil tak z lásky a něžné úcty k Panně Marii. Nešetřil peněz při stavbě a kolem kaple dal i sloupení zbudovati a obdařil ji štědře skvostnými rouchy a náčiním. Aby dílo to budoucím věkům zachoval, doporučil jeho vydržování co nejvřeleji v poslední své vůli ze dne 29. prosince 1637 dědici Maxmilianovi, knížeti Dietrichsteinovi.

Již tehdy, anebo brzy po tom vystavěn byl kolem kaple kostel sv. Anny, v němž bylo osm oltářů: sv. Anny, sv. Františka, Zasnoubení Panny Marie, sv. Maří Magdaleny, sv. Jáchyma, sv. Rosalie, sv. Apollonie a sv. Josefa. V kostele sloužival probošt Mikulovské kollegiatní kapitoly slavné mše svaté na všechny větší Mariánské a některé jiné svátky, v kapli Loretské však byla zpívána každý den jedna mše sv. (vyjma Boží Hod vánoční, velikonoční a svatodušní), při níž fundační zpěváci obstarávali zpěv a hudbu. Kardinál a jeho dědic na vydržování kostela a kaple uložili kapitál 6000 zl. a všechny ostatní útraty, které nebyly úroky toho kapitálu kryty, musily býti od majitelů panství Mikulovského uhražovány.

Zrovna vedle kostela sv. Anny stál klášter a kostel, které též kardinál Dietrichstein již r. 1611 dal vystavěti ctihod. OO. kapucínům. Z toho kláštera a kostela vedly troje dvéře do chrámu svaté Anny. Kapucínům, jichž tu bývalo 30 až 40 a kteří skoro výhradně od majitelů panství bývali živeni, svěřena byla stráž a opatrování svatyň a zpovídání věřících, kteří se všech stran Moravy do

auf dem hl. Berge bei Nikolsburg. — 2. Wohlhaupter J.: *Miracul, welche Gott durch Maria . . . in Laur. Hause zu Nikolsburg gewirkt.* Wien 1674.

Loretské kaple počali putovati brzy po jejím vystavění.

O milostech tam dosažených již r. 1620 vyšla v Mikulově tiskem knížka německá pod titulem: „Popsání zázraků Božích na přímlovu sv. Panny Marie v kapli Loretské v Mikulově způsobených“. A r. 1674 vydal J. Wohlhaupter ve Vídni německou knihu: „Zázraky, které Bůh na přímlovu Panny Marie . . . v domu Loretském v Mikulově učinil“.

Ku skvostům, které kardinal Dietrichstein kapli byl věnoval, brzy přidružily se dary věřících z vděčnosti za dosažená dobrodiní v počtu tak hojném, že poklady uschovávány bývaly ve zvláštní klenotnici, jejíž stráž svěřena též ctih. OO. kapucínům.

Seznam pokladů v klenotnici uložených roku 1672 obsahuje následující předměty: 3 zlaté a 24 pozlacených stříbrných kalichů; 1 zlaté a 1 stříbrné ciborium; 4 velké a 16 menších zlatých řetízků; 5 zlatých korun s velkými perlami a 5 s orientálními drahokamy, 1 stříbrnou korunu s českými drahokamy; dále od zlata: 9 ozdobných stužek na krk s drahokamy, 9 růží a jiných ozdob na prsa, 150 prstenů, 1 čtverec na píd' dlouhý a široký, 1 infuli, náprsní kříž, 15 penízků s oušky a jiných 20 záslibných darů, 2 korunovaná srdce; z křišťálů: 10 svícňův a kříž; ze stříbra: 26 lamp, 2 svícny po 2 loktech vysoké, 13 jiných menších, 2 mísy, kaditelnice s loďkou, 5 kotlíků na svěcenou vodu s kropáči, 6 soch, 9 oltářních křížů, 7 pohárů, 47 jiných záslibných darů, 3 zvonky, 16 relikviářův a obrázků, 2 krabice na hostie, anti-pendium (celé lité), 9 andělů kolem sochy P. Marie, 2 ramena ku svícňům; 4 oltářičky ze dřeva ebe-

nového, vykládané stříbrem; 2 mešní knihy stříbrem kuté; 48 šatků pro sochu P. Marie, namnoze velmi drahocenných; mešních ornátů úplných, kasulí a jiných bohoslužebných předmětů — veliké množství. Dle poslední vůle kardinalovy směl kníže Dietrichstein v nouzi na poklady ty sáhnouti, musil je však ihned, jakmile se jeho poměry zlepšily, zase do stavu dřívějšího uvést.

Od r. 1701 dal Leopold kníže Dietrichstein kostel sv. Anny znovu vystavěti a od nejlepších umělců moravských bohatě ozdobiti. R. 1710 zbudoval nové 2 věže.

Hlavní oltář věnovala roku 1714 Edmunda, kněžna Liechtensteinová, rozená hraběnka Dietrichsteinová, a okrášila ho obrazem sv. Anny nebo sv. Rodiny, malovaným od Římského mistra Guida Reniho. Obraz ten samotný od znalců ceněn byl na 4000 dukátů.

Dne 14. září r. 1784 vypukl v Mikulově oheň a strašný požár ztrávil mimo 350 domů měšťanských také nádherný kostel sv. Anny s kaplí Loretskou a milostivou sochou. V kostele uhořelo mnoho lidí, kteří se tam byli utekli.

Poklady z klenotnice zachráněné převzala knížecí rodina Dietrichsteinová; větší část jich byla pak prodána ve prospěch náboženského fondu.

Kláster od kapucínů opuštěný a jejich zahrada byly na parcelly rozděleny a jako stavební místa rozprodány. Kostel sv. Anny s kaplí Loretskou zůstaly ve ssutinách. Teprv r. 1845 Frant. Josef kníže Dietrichstein přeměnil nákladem 200.000 zl. ssutiny na rodinnou kryptu s kostelem, který byl r. 1852 od biskupa Brněnského, Antonína Arnošta

hraběte Schaaffgotsche konsekrován. Od té doby opět v něm každodenně slouží se mše sv.

Rodinná hrobka Dietrichsteinů nalezala se pod kaplí Loretskou, od r. 1784 v kollegiatním chrámě, a od r. 1853 v nové kryptě. Všechna těla byla tudíž dvakráte přenášena. Kardinál Dietrichstein však pochován jest v Olomouckém stoličném chrámě.

Týž kardinál vystavěl na kopci, který východně od města prudce stoupá, a „svatou horou“ sluje, původně však „taneční horou“ (Tanzberg od tanců zvláště 1. května tu obvyklých) se nazýval, kostel ke cti a chvále sv. Šebestiana, který byl obstaráván od proboštův a r. 1672 měl 3 oltáře. Od paty hory až k němu vedlo 16 kaplí křížové cesty, kteráž se končila Božím hrobem. — R. 1786 byl kostel sv. Šebestiana zavřen, r. 1865 však zase opraven. Rozumí se, že poutníci, kteří navštěvovali kapli Loretskou, neopomenuli tu vykonati pobožnost křížové cesty.

38. Korunovaný zázračný obraz P. Marie na Svatém Kopečku u Olomouce.*)

I. Původ.

Rozsáhlá planina kolem Olomouce ohražena jest na východní straně pásmem hor lesem porostlých. Jsou to nejjižnější výběžky moravsko-slezského pohoří, Sudet, odkudž je překrásná vyhlídka: na západ daleko za Olomouc, na jih a

*) Prameny: Relatio inventionis sacri loci montis praemonstrati ad Olomucium in Moravia, Fol. — Beschreibung des nächst Olmütz liegenden hl. Berges. Olmütz 1677. 8. — Mons praemonstratus, d. i. Beschreibung des hl. Maria-

východ přes celou požehnanou Hanu. Tam vypíná se dnes velebná budova chrámová a zve k sobě pozemčany dole se pachtící do výšin, v nichž člověk blíž se cítí nebešťanům věčně se radujícím.

Před rokem 1629 nebylo ještě památky o tomto poutním místě, nyní tak hojně navštěvovaném. Původ jeho je pamětihodný.

Jan Andrýsek, měšťan Olomoucký, muž zbožný a šlechetný, za svým obchodem vinařským častěji jezdil do Rakous. Na jedné cestě takové zůstal přes noc se svými vozky nedaleko Lulče. Ráno — byla neděle — šli do kostela. Andrýskovi se líbila velmi poloha kostela Lulečského, zasvěceného bl. P. Marii. Stál dlouho zamyšlený, pozíraje po úrodných rovinách a pahrbcích do nezměrné dálavy. Zjevil důvěrně svým lidem, že by rád jednou podobný kostelíček zbudoval. Vozkové slíbili z ochoty přívoz staviva.

Dlouho přemýšlel Andrýsek, jak by úmysl svůj provedl; nedostávalo se mu peněz a také nenalezal

Berges umweit Olmütz. Olmütz 1679. 8. — (Wunder des Marienbildes im k. Stiftkloster Hradisch, Olmütz 1711. 4. S mnohými ocelorytinami. — Continuatio gratiarum, oder Fortsetzung der Gnaden des Marienbildes im k. Stiftkloster Hradisch (s 33 ocelorytinami). Olmütz. 1712. 4.) — Enthronisticum Parthenicum in Coronatione B. V. M. in monte sancto prope Olomucium. Olom. 1733. — Athenaeum sive Universitas Mariana statuæ in sacro monte praemonstrato Moraviae ad Olomucium a Laurentio Kayser. Olom. 1732, Fol. — Sanctum Saeculare Marianum Olom. 1732, Fol. — Mons pietatis, to jest důvodné popsání svaté a milostmi mnohými se stkvoucí Marie Hory. V Holomouci 1680 v 8¹ od Norberta Želeckého z Počenic, opata Hradištského. — Mons praemonstratus, neb předukázaná Hora, to jest pravdivé a dokonalé sepsání sv. Hory, kterou P. Maria

vhodného místa. Když však neočekávaně zdědil značné jmění a vozkové mu slib připomínali, umínil si, že zamilovanou svou myšlenku provede. Také jej k tomu pobídl sen. „Nacházel se jakoby v lese, na místě utěšeném, květinami a libovonnými zelinami posetém. Jal se trhati je. V té spatřil Matku Boží, ona Ježíška v plášť zahaleného na pravici nese. Začalo poprchávat a proto napomínala ho, aby jí uchystal příbytek přislíbený, ukazujíc levicí na místo, které se jí líbilo a kdež i množství staviva bylo nahromaděno“.

Nemaje déle pokoje, koupil si hned koně jízdného a vydal se v tuhé zimě, ku konci února r. 1629 z Olomouce na cestu, aby to místo P. Marii oblíbené vyhledal. Za branami městskými samý sních. Na zdař Bůh pustil se bezcestnou krajinou k horám a lesům. Dorazil šťastně k dědině Droždínu. Za ní nakupeno sněhu jako hradeb. „Jen dále“, pobízel oře. V lese stromy plny jinovatky. Zahalil si obličej pláštěm a pustil koni uzdy, ať jde, jak a kam chce. Hrozná vichřice strhla se,

v markrabství moravském, panství kláštera praem., míli od Holomouce sobě vyvolila. V Holomouci u J. J. Kiliana 1680 v 8¹ s obrázky ded. Fr. Kar. Libšteinském hr. Kolovrat hejtman m.řm. V Hradci Králové u V. J. Tybelly 1732 v 8 od Norb. Želeck. atd. — Krátké vypsání o nalezení a stoletní slavnosti a slavném korunování zázračného obrazu Marie Panny na sv. praemonstratské Hoře blíž Holomouce, v Hradci Králové u V. J. Tybelly 1733 v 8. — Kurzgefasste Geschichte des nächst Olmütz gelegenen Wallfahrts-Ortes heil. Berg, von Thomas Gröger, Coop. daselbst, Olmütz. 1832. — Doplnky od farního administratora ze sv. Kopečka, D. Manžela. — Viz také „Notizen-Blatt.“ 1887 Nr. 9, Seite 68—71.

stromy praštěly a hučely, kůň se vzpínal. Jezdec polekaný odhalí plášť — a hle, vše ticho a klidno najednou. Zahalí se znovu a dere se zase houštinami. Tu se mu zdá, jakoby se byl octl na mýtině. A vskutku! Byl na mýtině a ta se podobala onomu místu, které byl viděl ve snách. Skočil s oře, vrhl se na kolena, pozvedl ruce i oči k nebi, odkud se slunce skrze obláčky mile naň usmívalo a modlil se: „Nejsladší a nejmilejší Pane můj! Žádáš-li, abych na tomto místě Tobě a nejdražší Máteři Tvé vystavěl slíbený dům, račiž udělití mi síly a milosti, abych vůli Tvou božskou vyplnil.“ Pak olámal kolem větve, aby místo poznal, vsedl na kůň a nastoupil jinou stranou zpáteční cestu.

Brzy byl u Samotišek. Potkal drvoštěpa, který se nemálo divil, že v počasí tak krutém nachází v neschůdném lese osamělého jezdce. Od něho dozvěděl se Andrýsek, že les, místo ono a celé panství patří řeholníkům premonstrátského kláštera v Hradišti u Olomouce.

První starostí Andrýska bylo, aby si vymohl dovolení ku stavbě. Šel do kláštera Hradištského a přednesl tehdejšímu opatu Leodegarovi prosbu. Hluboce dojat vyslechl zbožný a pohromami válek těžce zkoušený muž takou prosbu a s radostí dal svolení. Cítě však na sobě blízkou smrt, prosil své bratry řeholní, aby ten, který z nich stane se jeho nástupcem, úmysl Andrýskův podporoval.

Za pomoci kláštera pracováno pilně o stavbě, tak že r. 1633 již byl kostel ke cti a chvále Boží a Navštívení P. Marie posvěcen za návalu převeli-kého množství lidu. Malý byl sice ten dům Boží

a vzdálený, ale přece začali poutníci četní její navštěvovati. Příčiny byly:

II. Objevení se milostivého obrazu.

V kronice Svato-Kopečského kostela se vypravuje takto:

Když počali kostel stavěti, usadil se u něho v nedaleké chýži poustevník Matěj Sigar; dohlížel na dělníky a pak v dostavěném kostele zastával služby kostelníka. Když už hlavní oltář byl hotov, tu jednoho dne před svitáním uslyšel poustevník překrásný zpěv jakoby poutníků. Spěšně opustil mechové lůžko a vyběhl s klíči otevřít kostel. A hle! dvěře chrámové byly otevřeny, vnitřek osvětlen, před oltářem množství mládenců v bílých rouchách jasným oblakem zahalených. Stařec padl v bázni na tvář — a když přišel k sobě, mládenci byli zmizeli, zanechavše na hlavním oltáři obraz Panny Marie tak něžný, že před ním přes hodinu v nábožném zanícení zůstal klečeti. Tak stalo se roku 1632, tedy dříve než kostel posvěcen byl.

Obraz ten je na kamenné desce 1 stopu a 2 palce vysoké a půl stopy široké vytesán rukou uměleckou. Jakost kamene není zjištěna. Půda desky jest jasnomodrá a zlatými poseta hvězdami; uprostřed vyvstává jako jitřenka na noční obloze obraz Marie se zářícím obličejem postavy vzpřímené, jakoby chtěla všem, kteří se k ní utíkají, býti ochranou. Na pravém rameni drží Ježíška. Obličej její, ač panenský, podobá se vážné matroně a libě dojíká a důvěru vzbuzuje. Vlasy zlaté, na čele rozdělené, splývají jako v plamenných kotoučích na šíji. Hlavu má poněkud nakloněnu k Je-

žíškovi, na něhož se s něžnou mateřskou láskou usmívá, ale tak, že se zdá, jakoby se dívala také na své pobožné ctitele. Dlouhé, až přes nohy sahající červené roucho zahaluje její čisté tělo; řasnatý plášť pak, jenž s levého ramene volně padá, drží P. Maria pravicí pod Ježíškem pozdvížený. V levici má Maria zapovězené ovoce stromu rajského, po kterém Ježíšek pravici vztahuje na znamení, že následky neposlušnosti prvních rodičů na se vzíti chce a od nás odvrátiti. Ježíšek není oděn na upamatování, že Syn Boží z lásky k nám dobrovolné chudobě sebe podrobil, aby nás obohatil.

III. Milosti dosažené.

Jiná neobyčejná událost při svěcení kostela zjedнала poutnímu místu ještě více věhlasu. Svobodný pán z Bory zdržoval se v Olomouci, aby jsa slepý nadobro, radou věhlasných lékařů nabyl zraku. Na povzbuzení Andrýska, v jehož domě bydlel, vydal se mladý muž na Sv. Kopeček, aby hledal u Boha pomoci, které mu lidé nemohli poskytnouti. Bylo to na den svěcení kostela 3. dubna 1633. Lidí přítomných byly veliké davy. Prodral se do vnitř chrámu. Tu klečel, mezi tím co světící biskup oběť mše sv. konal, u prostřed kostela a vroucně prosil Všemocného za milost a „Potěšení zarmoucených“, to jest Pannu Marii za přímlovu. I otevříný jsou oči jeho — viděl zástupy lidu kol sebe, viděl oltář, viděl obraz Matky Boží. Do své smrti hlásal potom, jaké milosti se mu na přímlovu Matky Boží dostalo.

Když se událost rozhlásila, počali poutníci z Moravy a ze Slezska u velkém počtu navštěvovati

Sv. Kopeček a četné záslibné dary a tabulky a písemná dosvědčení jsou důkazem, že nebyli ve svých prosbách oslyšáni.

IV. Osudy Sv. Kopečka až do r. 1669.

Takový nával poutníků přiměl řeholníky Hradištské, že sami péči o zachování kostela a o služby Boží převzali. Hrůzy však třicetileté války zastihly i ta místa. Olomouc byla v letech 1642 až 1649 od Švédů obsazena, klášter Hradištský vydrancován a řeholníci rozehnáni. V okolí co nechali Švédi, brali loupeživé bandy spustlého lidu. Jednou odehnána byla Švédům stáda. Z pomsty, že nemohli dostihnouti pachatele, zapálili a vydrancovali kostel na Sv. Kopečku; obraz milostivý při tom zmizel. Ruka Boží brzy vůdce svatokrádežné hordy Švédské potrestala; sotva se navrátil do Olomouce, zachvátily ho bolesti v životě a za nedlouho skončil.

Poutě za těch okolností na čas přestaly.

Když Švédi mírem uzavřeným donuceni byli Olomouc opustiti, panovala všeobecná radost. Vše vracelo se do starých kolejí. Také řeholníci Hradištského kláštera zaujali své spustlé celly a přičinili se, aby vyhladili stopy přesmutných časů válečných.

I kostel na Sv. Kopečku neležel dlouho v ruzech. Na prosbu Andrýska, jemuž opět ve snách P. Maria dodala odvahy, opravil jej opat Bedřich Šínal v letech 1650—1656. Mezi tím, co se na něm ještě stavělo, přišel neznámý člověk k Andrýskovi a podal mu zázračný obraz P. Marie, jenž byl při vypálení kostela Svato-Kopečského zmizel

řekl: „Tu Vám přináším, co Vám náleží a co hledáte“; načež odešel, aniž by se vědělo, kdo byl.

Tak stal se kostel zase střediskem a cílem bezpočetných poutníků — ale byl malý. Proto počali opatové premonstrátské pomýšleti na stavbu chrámu důstojného.

V. Nynější kostel a jeho osudy až do roku 1732.

Již opat Tomáš Olšanský, za jehož moudrého řízení klášter se zotavil, chtěl se pustiti do stavby; smrt jej však zachvátila r. 1666 předčasně, tak že jen mohl ji nástupci doporučiti.

A skutečně, zvolený po něm opat, bohabojný Bedřich Sedlák, položil r. 1669 základní kámen k novému velechrámu a nástupce jeho, opat Aleš Vorstius, „muž všem užitečný, každému drahý, nikomu obtížný, zbožný, rozumný a při velké učenosti velmi blahosklonný“, dokončil jej skoro úplně. Kostel o dvou věžích tvoří kříž, u prostřed něhož se vypíná na čtyřech pilířích mohutná bāň. Neuprosná smrt nepopřála Aleši, aby sám posvětil veledílo to. Zemřel r. 1679 v Teplicích.

Norbert Zelecký, rytíř z Počenic, jenž po něm stal se opatem, dal ještě téhož roku kostel vysvětit od Olomouckého biskupa Karla, hraběte z Liechtensteinů a pečoval o vyzdobení a zvelebení posvátného místa. Nelze mlčením pominouti, že se obrátili na víru katolickou někteří nekatoličtí umělci, kteří byli při stavbě kostela zaměstnáni. Tak Jan Jáchim Aigen, zlatník Norimberský r. 1676, malíř Jan Steeger z Augsburgu roku 1677, zá-

mečník Daniel West z Vratislavi a stolař Michal Schuber, rodák saský r. 1679. Také vystavěl velikou budovu pro duchovní, založil špitál pro 12 chudých mužů (nyní je z něho myslivna) a k jejich zaopatření, jakož i k vydržování kněží, kterých v letě 12 a v zimě 8 na Sv. Kopečku konalo služby Boží, koupil statky Konice a Stražisko. Špitálníci musili zastávati službu kostelnickou a obsluhovat duchovní.

Pro pohodlí poutníků zbudoval prostrannou hospodu nad kostelem, která však neopatrností podomka shořela. Tehdy 96 osob ze sousedních měst — z Prostějova, Litovle, Uničova, Šternberku, Fulneku a Hranic — v plamenech zahynulo. Jsou pochováni na hřbitově, tam kde stojí až podnes kaplička na památku smutné události vystavěná.

Horlivost opata pro slávu Boží a Bohorodičky nacházela následovníků. Zbožní věřící odevzdávali mu značné summy na fundace. Největších zásluh si však získal o Sv. Kopeček svobodný pán Jan Václav Zeller z Rosenthalů, šlechtic český, který všechno jmění a zejména statky v Čechách, Hrochův Týnec a Trojovice, ze zvláštní úcty k zářnému obrazu P. Marie v poslední vůli r. 1705 poručil opatství Hradištskému, aby je spravovalo a výnos obětovalo k větší slávě Boží a přeblahoslavené Matky Ježíše a na vydržování tolika kněží na Svatém Kopečku, kolik jich třeba ku zpovídání a duchovní obsluze poutníků tu- i cizozemských.

Opat Bernard Vanke, jenž panoval od r. 1709—1714, Olomoučan rodem, přičinil se o to, aby klášterní residence na Sv. Kopečku povýšena byla na převorství pod vrchním dozorem opatů

Hradišfských a vřaděna byla do počtu česko-moravských klášterů.

Opat Beneš (1714—1721) dostavěl residenci od Norberta započatou a spojil ji krytou chodbou s chrámem; podobně kapli Jména P. Marie (anebo sv. Anny), kterou zbudoval, s chrámem krytými chodbami spojil. Mimo to vystavěl prelaturu a byty pro výpomocné kněze po obou stranách kostela.

O okrasu chrámu zásluh neocenitelných získal si jeho nástupce Robert Šancius (1722—1732). Ohromné byly summy k tomu účelu vydané; nešetřeno ni zlata, ni stříbra, ni mramoru. Klenba ozdobena nádhernou stukaturou (vypouklou prací) a malbami. Nad hlavním oltářem, v presbytáři, vyobrazena jest Loretská litanie, v báni „Zdrávas královno“, nad lodí čtyry doby stáří lidského, chválící P. Marii, a malby na stěnách vztahují se na životy svatých, jimž poboční oltáře jsou zasvěceny. Země dostala novou kamennou dlažbu bílemodrou. Zázračný obraz nad hlavním oltářem zasazen do stříbra, hlavní oltář pak sám okrášlen skvostným tabernáklem, který celý potažen jest stříbrem (stál 19.319 zl.); stříbrní cherubové, svícny a drahocenné antependium zvyšovaly jeho nádheru, tak že hlavní oltář byl pravým trůnem Velebnosti Boží v nejsv. Svátosti skryté. I ostatní oltáře vyzdobeny a kostel obdařen drahými rouchy a nádobami. I varhany nové pořízeny za 12.000 zl.

Vše to připravováno na důstojnou oslavu stoleté památky nalezení obrazu P. Marie — avšak opat Robert povolán na věčnost, nedočkav se žádoucí slavnosti. Krátce před smrtí dostalo se mu potěšení, že Marianské místo milostivé viděl navští-

veno od několika vzácných hostů a že je mohl na tamnější prelatuře pohostinsky přijati, jako: kurfirsta Mohučského Františka Ludvíka a tehdejšího vojvodu Lotarinského, napotomního německého císaře Františka I., který celý pašiový týden a vzkříšení Páně na Svatém Kopečku slavil.

VI. Stoletá památka založení Sv. Kopečka a slavné korunování obrazu Panny Marie roku 1732.

Tato památka konána byla s nevýslovnou slávou. Opat Norbert Umlauf (1732—1741) vynaložil na ni vše, co mohl. Prostřednictvím Olomouckého biskupa, kardinala Wolfganga, hraběte ze Šrattenbachů, dosáhl od papeže Klementa XII. plnomocné odpustky na čas osmidenní slavnosti pro účastníky pouti, jestliže se vyzpovídají a nejsv. svátost oltářní přijmou.

Příčiněním téhož kardinala-biskupa poslány z Říma dvě koruny zlaté, aby jimi byl obraz korunován. V Římě totiž poručil Alexander hrabě Sforza Palavicini celé své jmění k tomu účelu, aby z výnosu pořizovány byly koruny, jimiž by znamenitější obrazy a sochy P. Marie po světě křesťanském korunovány byly. Koruny rozdává kapitola Vatikánského kostela v Římě a podělila mimo mnohé jiné také poutní místa: Loretě v Itálii, Čenstochov v Polsku a sv. Horu v Čechách.*)

Slavnosti jubilejní počaly večer před Naroděním P. Marie a účastenství bylo ohromné. Hlavní sláva byla v den Naroděním P. Marie. Kníže-biskup Sekavský měl velké služby Boží, k nimž nesčíslné

*) Viz I. dílu I. část str. 243.

průvody se dostavily; největší z Olomouce, jejíž obecní rada brala ve proceství podíl a sice ve španělských oblecích. Les od schodů u kostela až dolů pod horu byl prosekán a do široké cesty lesem vedoucí vstoupilo se branou slavnostní; od ní až na horu po obou stranách postaveny okrasné sloupy, pyramidy, obelisky a nahoře před chrámem byla zase brána. Hudba, střelba, zvonění na Sv. Kopečku, v klášteře Hradištském, v Olomouci a okolních dědinách celý týden nebralo konce. Velkolepé bylo večer 8. září osvětlení kostela, věží, bran, a celé cesty jakož i kláštera. Před kostelem hořel plamen 4 sáhy vysoký, v němž stkvělo se jméno Maria. — Každý den se kázalo česky i německy a 80 až 90 zpovědníků stále zaměstnáno bylo s kajicníky, jichž přistoupilo ku stolu Páně 99.925! Kolik teprv sešlo se poutníků vůbec!

V jubilejním týdnu však nemohla korunovace býti konána. Koruny přivezeny byly později. Ustanoven k této radostné události den 21. září. Město Olomouc slavilo ji o závod s klášteřem Hradištským a celým okolím. Po tři dny před tím od Božího rána do noci byly častěji za den kolem radnice vypalovány hmoždíře, všemi zvony hláhleno a hudební sbory hrajíce procházely městem. Tak dělo se i po celém okolí. Dne 20. šel dle návodu opata z panství klášterních na Sv. Kopeček průvod 10.000 poutníků, vedený 12 řeholníky v pluvialech.

V den korunovace jel světící biskup Olomoucký uprostřed skvělého průvodu na Sv. Kopeček a před ním nesený na drahocenných poduškách koruny.

Průvod rostl krok za krokem — v každém místě, kterým se bral, přidávali se k němu poutníci s hudbami. Jiné průvody od jinud přicházely. Olomoucký vynikal jak velikostí, tak vznešeností osob a darem, jež město věnovalo, totiž svíčkou cent těžkou s nápisem:

Offert In Ipsa Die Coronationis senatus et
populi IVLio-MontanVs.

(věnuje v den samé korunovace obecní rada i měšťanstvo Olomoucké). Zvonění a střelba nepřestávaly. Na schodech před chrámem Sv.-Kopečským očekávali je řeholníci s opatem v čele. Služby Boží byly napřed české. Po nich světící biskup za přítomnosti všech vzácných hostí sedě pod baldachinem přijímal přísahu od Hradištského opata, a od převorů a podpřevorů Hradištských a Sv.-Kopečských, že římské zlaté koruny milostivému obrazu zachovají. Po té byly koruny dle návodu z Říma obdrženého posvěceny a v průvodu slavném nošeny. Následovaly německé služby Boží a když byly ukončeny, přistoupil světící biskup k oltáři a za rozličných modliteb a za zpěvu „Ave Stella Maris“ korunoval napřed Ježíška a pak přeblahoslavenou Jeho Matku, načež zanotil *Te Deum laudamus*. Mezi tím dáno venku znamení a střelba a zvonění zaznívalo zase v celém širém okolí.

Odpoledne uspořádán ještě velikolepý průvod kolem kostela s korunovaným obrazem a večer osvětlení, hudba a střelba.

Jakkoliv veliký byl náklad, veliké byly summy, které opat věnoval na slavnosti ty, přece i na dále ještě okrašloval a zveleboval Sv. Kopeček. Mimo jiné dal zhotoviti okolo obrazu drahocenné paprsky, do

korun zasaditi drahokamy a v prostranství za kostelem postaviti překrásnou sochu sv. Norberta.

VII. Osudy Sv. Kopečka až do našich dob.

Od r. 1742 vládl v klášteře Hradištském opat Pavel Ferdinand Václavík. I on věnoval Sv. Kopečku největší pozornost, nemohl však větších obětí přinášeti, neboť r. 1742 musil vpadnuvším Prušákům dáti 100.000 tolarů, aby zachránil klášter od vypálení.

Olomouc tehdy padla do moci Prušáků. Když nepřítel město opustil a z Moravy odtáhl, pospíšil si konvent Hradištský, veden jsa prelátem, na Sv. Kopeček, aby vyplnil sliby v tísní válečné učiněné. Drahocenná mešní roucha, velké, silně pozlacené srdce stříbrné a stoliberní svíci přinesli jako oběť slíbenou. Také město Olomouc, jha nepřátelského sprostěné, uspořádalo slavný průvod k zázračnému obrazu P. Marie a darovalo svatyni vzácné věci z vděčnosti, že bylo zachráněno od vydrancování. Městská rada položila na oltář 9 zlatých dvoulotových srdcí, měšťanstvo pak jiné 44 lotů těžké stříbrné srdce a voskovici přes cent těžkou.

R. 1748 dne 19. června navštívila Jejich c. k. Veličenstva, císař František I. a Maria Terezia poutní to místo, dali se zaznamenati do bratrstva sv. Jména Marie a podepsali se vlastnoručně do knihy bratrské.

R. 1749 byl kostel na Sv. Kopečku na prosbu opatovu přivtělen ke kostelu Panny Marie Sněžné v Římě, tak že užívá týchž svobod a výsad; tím docíleno, že poutníci mohou dosáhnouti plnomocných odpustků na slavnosti: Neposkvrněného Početí,

Zvěstování, Narození a Nanebevzetí P. Marie, nepluomocných odpustků na všechny ostatní slavnosti Marianské.

Několik let uplynulo zcela klidně. Avšak roku 1758 pochodeň války znovu vzplanula a naše drahá vlast opět byla zaplavena pruským vojskem. Dne 2. května přišli Prušáci do okolí Olomouckého a oblehali město nepřetržitě do 2. července. Hned první den vtrhlo nepřátelské oddělení na Sv. Kopeček a vydrancovali klášterní residenci, kostel však a byt prelátův šťastně zůstaly nedotknuty. Jelikož duchovenstvo obávalo se opětného drancování a jiného znepokojování, vymohlo si pro sebe i klášterní budovy ochranný list od jenerala Keitha. Vzdor listu a stráži ochranné však mnohé nepříjemnosti musilo duchovenstvo snášeti, jelikož nejen sprostí nepřátelští vojáci, nýbrž i nižší i vyšší důstojníci dovolili si za rozličnými záminkami rozmanité vydírání, takže řeholníci mnohý den beze všeho jídla ztrávili.

Konečně přišel den vysvobození! Vítězství Laudonovo a houževnaté hájení Olomouce donutilo Prušáky, že s nepořízenou odtáhli a den 2. července věčně památným zůstane Olomoučanům těžce zkoušeným, ba všem Moravanům! Tentž byl den spásy a zachránění! V den Navštívení Panny Marie navštívil Bůh věrné město Olomouc se svou milostí a pomocí! A na ten den připadají také posvětné hody chrámu Svato-Kopečského.

A hle, sotva nepřítel odtáhl, již Olomoučtí povznesli očí svých k hoře, s níž seslána jim pomoc; neboť brzy přišli jakož i Hradišští u slavnostním průvodu na Svatý Kopeček, aby tam po-

děkovali se za vyprošenou ochranu a pomoc Boží; a až podnes vydává se každoročně procesí Olomoucké v den vysvobození od nepřátelských vojáků na Sv. Kopeček, aby tam památku výroční s myslí vděčnou slavilo.

Od té doby klášter v Hradišti znenáhla se zotavil tak, že mohl pomýšleti na opravu a okrasu svých budov klášterních a kostelních, a r. 1776 byly obě věže na Sv. Kopečku, jelikož se nezdály býti dosti úhledné, snešeny a na jich místo nové, které dosud stojí, postaveny a měděným plechem pokryty.

Roku 1784 zastihla krutá rána klášter Hradištský i převorství na Sv. Kopečku. V tomto roce obojí bylo císařem Josefem II. zrušeno a statky jejich prodány. Tak ztratil i Sv. Kopeček statky své v Čechách: Hrochův Týnec a Trojovice, které prodány byly za 83.110 zl. a obnos ten připadl českému náboženskému fondu. I špitálek zrušen.

Kněží jak v klášteře Hradištském, tak na Sv. Kopečku zůstali pohromadě až do 18. ledna 1785. Ten den konali současně tu i tam poslední slavné služby Boží a kněžské hodinky. Když s bolestnou slzou v oku odzpívali „Salve Regina“, rozešli se na vše strany do světa. Jen několik jich zůstalo na Sv. Kopečku a bydleli v klášterní residenci až do r. 1792. V tom roce koupil Olomoucký měšťan Jan Freywald budovu, sbořil ji až na jedno křídlo a ze staviva nabytého vystavěl si v Olomouci prostranný dům.

Od r. 1785 zřízena jest na Sv. Kopečku fara a k farnosti přivtěleny mimo obec Sv. Kopeček, Droždín, Lošov, Posluхов, Radikov a Samotišky.

Po zrušení kláštera trpěl rušivým zubem času kostel na Sv. Kopečku jakož i ostatní stavení s ním spojená. Nebylo opatů, kteří by je byli opravovali. Také musil kostel roku 1809 skoro všechno stříbro odvesti.

Pověst svou však zachoval povždy. Sama císařovna Karolina Augusta navštívila jej.

Řízením Božím stal se arcivévoda rakouský Rudolf arcibiskupem Olomouckým. Jeho přičiněním (arci až po jeho smrti) ustanovilo Jeho Veličenstvo císař František I. rakouský dne 30. srpna 1834, aby jistina utržená za statky Hrochův Týnec a Trojovice z náboženského fondu českého vyzdvižena a dřívějšímu účelu navrácena byla.

Obnos 83.110 zl. odevzdán klášteru Strahovskému v Praze, aby řeholníky Premonstráty ze svého středu vyslal na Sv. Kopeček. Odevzdání kostela Sv.-Kopečského vykonal sám kníže-arcibiskup Olomoucký Sommerau-Beckh dne 8. listopadu 1846 za velikého účastenství.

Tím nastala Sv. Kopečku doba nová, neboť řeholníci pečují o okrasu a zvelebení stánku Mariina ze všech sil svých, vstupující ve šlépěje šlechtných předků.

Milý poutníku, až navštívíš kostel na Svatém Kopečku a vzdáš po Bohu čest Jeho přeblahoslavené Matce, neopomeň pomodliti se také za všechny dobrodince toho svatostánku a to především za řeholníky, kteří jej s takovými oběťmi zbudovali a zvelebili.

* * *

V naší době přicházejí na Sv. Kopeček poutníci na všechny zasvěcené svátky P. Marie; v průvodech

však jen od měsíce června do první neděle v říjnu buď v neděli nebo ve svátek, jak v které farnosti jest zvykem, a sice ze všech okolních farností — a také ze vzdálenějších krajín jako z Velkých Prosenic, Klenovic, Prostějova, Klobouk, Opavy, Kocvírova (Ketzelsdorf) a odjinud — z Moravy a Slezska. Co do počtu poutníků: r. 1678 na hlavní svátky Mariánské přistoupilo na Sv. Kopečku 57.819 osob ku stolu Páně a slouženo bylo 1814 mší sv. — Počet ostatních poutníků byl mnohem větší. Roku 1679 o Navštívení P. Marie bylo 21.145 kommunikantů. — R. 1705 148.126 za celý rok; mší sv. 6023. — Roku 1750 187.486 kommunikantů. Počátkem tohoto století klesla návštěva na 32 000, vzmožila se však zase k hojnosti dřívější. Počet přistupujících ku stolu Páně obnáší nyní ročně na 25 tisíc, poutníků vůbec přes sto tisíc. Nejčetnější schůze jsou v čas 40hodinné pobožnosti v neděli po Nanebevzetí P. Marie k nabytí plnomocných odpustků.

Pořádek služeb Božích na slavnosti Mariánské v letních měsících jest následující: o 5. hod. ráno tichá mše sv., pak sv. přijímání v kapli sv. Anny; o 6. hod. ranní mše, po ní kázání; hned po něm pak o 8. hod. tichá mše; o 9. hod. mše se zpěvem písně; pak kázání české (při slavnostech a v zasvěcené svátky P. Marie současně kázání německé v kapli sv. Anny); hned po kázání zpívaná mše sv. s hudbou. — Odpoledne o 3. hod. požehnání.

VIII. Popis kostela.

Kostel vystavěn jest na způsob kříže a ve hlavních rysech prý jest podoben kostelu P. Marie

Sněžné v Římě. K bráně průčelní, na straně západní se nacházející, vedou kamenné schody, po jichž stranách stojí několik pěkných soch svatých. Brána jest ozdobena třemi figurami, které představují Božské cnosti: víru, naději a lásku. Ve výklencích na průčelí stojí mistrné sochy sv. Štěpána, (patrona kláštera Hradištského), Augustina, Norberta a P. Marie s Ježíškem. Jedna věž okrášlena jest pozlacenými hodinami slunečními a nese zvon přes 45 centů těžký, druhá věž má bicí hodiny a tři zvony o 10, 6 a 3 centech.

Rozměry vnitřku jsou značné — délka 55, šířka 10 až 31, výška 26 $\frac{1}{2}$ metru. Nade středem lodě chrámové vznáší se bane 12 m. vysoká, která na čtyřech pilířích spočívajíc v pěknou lucernici vybíhá a malbami na omítce okrášlena jest. Také klenutí chrámové ode čtyř mistrů vlašských ozdobené má pěkné malby a sice v presbytáři litanii Loretskou a v lodi odznaky a podobenství o Matce Boží. O hlavním oltáři z mramoru Čelechovického pracovali taktéž vlašští mistři (Fossati, Fontana, Mana) a Vídeňák Jan Hagenmüller; nad stolem oltářním je tabernákl a nad ním zázračný obraz Panny Marie. Pozadí oltáře, jež sahá až ku stropu, má velký obraz Navštívení Panny Marie a menší o rodokmenu Pána Ježíše Krista. Postranní oltáře ve výklencích lodě chrámové postavené zasvěceny jsou: sv. Josefu (s ostatky sv. Liberata ve skříni skleněné), sv. Augustinu, sv. Andělům Strážcům, sv. Pavlíně (v tom místě stávala původní od Andryska vystavěná kaple), sv. Jáchima (s ostatky sv. mučedlníka Viktora), dva sv. Kříži a jeden sv. Norbertu. Také kazatelna a sochy čtyř evangelistů

ve výklencích pilířů pod bání stojí za podívanou. Varhany o 32 mutacích, velmi důmyslně sestavené, stály 42.000 zl.; mimo to jsou ještě menší varhany na jednom z menších oratorií, která se u presbytáře nalézají. Na dveřích do 2 sakristií vedoucích jsou umělecké lité desky kovové, na nichž vpodobněny jsou děje zázračného obrazu. Krypty jsou taktéž dvě; v jedné pochováni jsou opatové Hradišští Robert Umlauf († 1741) a Pavel Ferdinand Václavík († 1784).

Kostel býval tak bohat na stříbro, že r. 1809 odvedeno ho bylo do státní pokladny 376 marek! Rouchy namnoze nádhernými dosud je zásoben. V červnu r. 1860 neznámý svatokrádce odcizil mimo různé nádobí, votivních penízů v ceně 600 zl. r. č.

Vzadu za hlavním oltářem, a sice na otevřeném prostranství spojuje krytá chodba v polokruhu vyvedená — kostel s kaplí Jména P. Marie (nebo sv. Anny). V kapli dosti veliké je oltář, kazatelna, kůr s varhanami a dvoje oratorium, na chodbách jsou obrazy křížové cesty. Účel těch chodeb jest, aby při silnějších poutích pohodlněji mohli se lidé vyzpovídati, aby jim mohlo i mimo kostel býti kázáno, aby i při nepříznivém počasí průvody vykonány býti mohly. Na prostranství mezi chodbou a kostelem stojí výtečně provedená socha sv. Norberta s polovypuklou prací na podstavci.

Ku konci podotýkáme, že skoro veškerá díla kostela Marianského ať stavitelská, ať malířská, ať řezbářská nebo sochařská a jiná, jsou umělecké trvalé ceny a svědčí o nemalé obětavosti ctihodných členů kláštera premonstrátského v Hradišti.

39. Panna Maria „pod vrbami“ v Slupu.*)

Již v XIII. století byl ve Slupu (Zelubu) farní kostel. Z dějin jeho nás zajímá zpráva z první polovice 17. století (1633), že v těch dobách do kostela Slupského na sv. Marka a o slavnostech sv. Kříže četné průvody chodívaly, aby uctily P. Marii, jejíž socha se tam nalezala, a obecně P. Marií „pod vrbami“ (sub salicibus, unter der Weide) slula. Ještě koncem minulého století návštěva průvodů z okolí byla značná, obzvláště o prvním dni křížovém, kdy 10 až 12 kněží ve zpovědnici vypomáhávalo. — Poutě už přestaly, jen v pondělí křížových dnů (feria II. rogationum) přicházejí poutníci po různu, 200 - 300 osob z okolí, aby vykonali pobožnost ke cti a chvále P. Marie „pod vrbami“.

Socha představuje stojící P. Marii, ana nese Ježíška na levém rameni. Pozlacené paprsky s 12 hvězdami ji obklopují.

40. P. Maria Pomocnice v Líšni.**)

U Líšně směrem východním je vrch, který nyní ovocným stromovím jest posázen; dříve tam býval les. Vrchu tomu říkají „kostelíček“, poněvadž až do roku 1782 ozdoben byl kostelíčkem Panně Marii zasvěceným.

*) Dle zprávy zaslané od Ferd. Starschowitze, faráře Slupského, Brněnské konsistoři r. 1855.

**) Bývalý poutní kostelíček P. Marie u Líšně. Vypravuje P. Pavel Pavelka. V Brně 1881. — Method roč. VII., č. 8. a 10.: „Líšeň u Brna na Moravě, napsal P. Pavelka zám. kaplan v Líšni. — A jiné.

O původu kostelíčka vypravuje zbožná pověšť: „Eliška Bergrová, svobodná paní na Líšni, měla synáčka slepého od narození. Chodívala s ním často na onen vrch na procházku. Když jedenkráte po něm se procházeli, tu synáček zastaviv se a ukazuje v jedno místo, zvolal: „Hle, maminko, tam se cosi třpytí!“ Eliška celá udivená pospíchala na ono místo, kam jí synáček ukazoval; neviděla však ničeho. Synáček ale, jenž od té chvíle prohlédl, vypravoval, kterak uviděl Marii Pannu s Ježíškem na rukou, krásným světlem ozářenou. Eliška jsouc přesvědčena, že synáček její jedině pomocí Marie Panny byl uzdraven, slíbila, že na poděkování Pánu Bohu a Rodičce Boží za tu velikou milost dá na místě tom vystavěti kapli.“ — Až potud vypravuje pověšť.

To pak jest jisto, že Eliška Bergerová byla paní zbožnou a na onom vrchu vskutku dala zbudovati kapli, zprvu jen dřevěnou a do ní vymalovati krásný obraz „Panny Marie Pomocné“ dle vzoru P. Marie Passovské. Brzy pak kolem dřevěné vyvésti dala kapli zděnou, či kostelíček pět a půl sáhu dlouhý a 2 sáhy 5 střevíců široký, zaklenutý a mramorem dlážděný, jenž měl věžku a jeden oltář zasvěcený „Navštívení P. Marie“ a kolem chodbu, v jejíž třech rozích taktéž stály kapličky s oltáři. Sám kardinál a biskup Olomoucký František Dietrichstein jej 11. července 1634 vysvětil.

Eliška u něho založila také fundaci, aby každou sobotu sloužena byla u obrazu mše sv. ke cti a chvále P. Marie.

Záhy počali věřící putovati k Panně Marii do Líšně, důvěřující v pomoc její. Obzvláště na slavnost

„Navštívení Panny Marie“, která se světívala jako svátek „P. Marie Líšeňské“, četná přicházívala proceství z Brna, Obřan, Tvarožné, Pozořic, Šlapanic, z Tuřan a z Komárova, doprovázená svými duchovními správci. Průvod z Brna dostavoval se velmi slavně, s nejsv. Svátostí oltářní; súčasťňovali se ho i radní městští. Zápisy v pamětních knihách Líšeňských výslovně mluví o 12 osobách doprovázejících nejsv. Svátost. Bezpochyby to bylo 12 měšťanů, z nichž střídavě vždy 6 podnebesí a 6 rozžené svíce neslo. O velikém množství poutníků, kteří toho dne v Líšni se scházívali, souditi lze z toho, že bývalo s nimi přítomno přes 20 kněží, kteří buď průvody přivedli, anebo zvláště na výpomoc ve zpovědlnicích pozváni byli a sice: děkan a 2 kaplani z Brna, faráři Obřanský, Komárovský, Tuřanský, Tvaroženský, Pozořický a Líšeňský s kaplanem; pak ještě z Brna 1 jezuita, 2 dominikáni, 2 kapucíni, 2 františkáni a 1 minorita. Všichni pak na zámku bývali pohostěni. Brňané se v kostelíčku také rádi dávali sezdávati, jak se toho lze v matrikách dočísti.

Líšeňská P. Maria byla proslulá; o tom svědčí ta okolnost, že Balbin roku 1658 ve spisu svém o Tuřanské P. Marii dvakráte o ní se zmiňuje, a sice: 1. mluví o ní jako o milostivém obraze v nedalekém sousedstvu Tuřan se nalézajícím a pak 2. uvádí ji v seznamu mezi obrazy a sochami Panny Marie zázračnými, které se v Čechách, na Moravě a ve Slezsku nacházejí a poutníky navštěvovány jsou. Pak také Středovský r. 1705 ve spise svém: „*Mercur. Moraviae Memorabilium*“ čítá Líšeň (Lissna) mezi místa Marianská, v nichž jsou obrazy zázračné.

Za panování císaře Josefa II. kostelíček zavřen. Obraz přenešen do chrámu farního v Líšni. Velký byl pláč a nářek věřících, když jej v kostelíčku s oltáře snímali. R. 1785 kostelíček sbořen.

Lid si vypravuje, že se obraz ještě několikrát octl prý v kostelíčku, až mu byl zbudován zvláštní oltář, na němž dosud se nachází. Obraz je asi 95 centimetrů vysoký a 20 široký. Ve svátky Marianské bývá ozdoben 33 stříbrnými penězi a jinými dary záslibnými. U oltáře toho sloužena bývá každou sobotu mše sv. tichá a na svátky P. Marie velká mše sv.

Na „kostelíčku“ označuje místo, kde druhdy stávala kaple, nyní železný kříž. Líšenští posud k místu chovají úctu, a při rozličných příležitostech, jako na př. v křížové dny, v čas jubilejní, za dlouho trvajícího sucha nebo mokra a jindy v průvodech na „kostelíček“ se ubírávají, aby si přimluvou P. Marie od Boha pomoci vyprosili.

* *

U Líšně je také předhistorické hradisko zvané „Staré zámky“ nebo „Alikletna“. Jest to vrch, jenž za osadou severním směrem strmí a tam, kde voda Říčka do roviny teče, ostrohem vyčnívá. Plocha toho vrchu má asi třicet mír výsevy, tak že na tom hradisku několik tisíc lidí pohodlně místo míti mohlo. K řece sváží se dosti příkře; od severu k jihu jest násep posud asi 2 sáhy vysoký a lze nyní ještě výběžky jeho na dobrý kus cesty v poli pozorovati.

Soudě dle předmětů na Alikletně nalezených od J. Kniese, který tam s povolením majitele, hr. Egberta Belcrediho, po tři leta kopal, pochází hradisko z doby neolitické splývající již se znalostí bronzu a i železa. Vykopány tam hlazené nástroje kamenné a kostěné, mnoho srpů bronzových, zbraní železných (z dob pozdějších), mlýnské kameny,

hlíněné nádoby na krahu pracované Má se za to, že tam dokonce byla řádná slévárna na bronz.

Mimo památky ty nalezeno tam již dříve několik mincí Římských; na jedné z nich je patrný nápis „Vespasianus“, což svědčí, že obyvatelé hradiska měli obchodní styky s Římany hned v I. století p. Kristu. Vespasian totiž vládl l. 69—79. Nedaleko odtud vedla obchodní cesta Římanů na sever.

Některé cenné předměty z hradiska uloženy jsou v komnatách zámku Líšenského, jiné ve Františkově museu, úplnou pak sbírku, čítající na 200 kusů, má dosud učitel Jan Knies.*)

41. Fridlandská Matka chleba u sv. Mikuláše ve Znojmě.**)

Ve farním kostele sv. Mikuláše ve Znojmě stojí na postranním oltáři dřevěná socha P. Marie, 23 palců vysoká, o níž se vypravuje toto:

Maršálka Matěje hraběte Gallasa v 30leté válce sprovázela na jeho polních taženích manželka jeho Dorota, rozená hraběnka z Lodronu. Jednou zastihla v kostele spustošeném několik vojáků, ani chtěli sošku Panny Marie spáliti. Zachránivši ji, přilnula k ní velikou láskou, úctou a zbožností. Hraběnka s sebou vozívala skříňku na chléb pro sebe a své, z něhož začasť i raněným vojínům rozdávala. Skříň pokryla kobercem, postavila na ni mezi dvě svíce sošku P. Marie a tak si upravila

*) Časopis Matice Moravské: Dr. B. Dudík: „Předkřesťanská pohřebiště na Moravě“ r. 1875. V. Brandl: „Analecta topografica“ r. 1881. — Komenský: Jan Knies „Pravěká hradiska v okolí Brna“ r. 1884.

**) Zpráva od far. Znojmského, Ferd. Schüllera podaná bisk. konsistoři Brněnské r. 1855.

jakoby oltář. Dokud socha na skříni stála, nebylo prý chleba, ať se ho rozdalo sebe větší množství. I vojáci soše neobmezenou důvěrou byli oddáni.

Když napotom císař Ferdinand III. hraběti Gallasovi daroval Valdštýnovo panství Fridland, dala zbožná paní sochu do tamnější kaple zámecké, kde brzy proslula jako socha zázračná a dostala jméno „fridlandské matky chleba“, nebo prostě „Fridlandky“. Po smrti Gallasově provdala se hraběnka za knížete Jana Ferdinanda Liechtensteina v Krumlově a vzala sochu s sebou do Krumlova. Poslední vůlí z r. 1666 věnovala ji klášteru Klarisek ve Znojmě. Když klášter byl r. 1782 zrušen, socha přenesena k sv. Mikuláši, kdež podnes se nachází.

Úcta a důvěra k soše zejména paní Znojemských je veliká. Opatřilyť jí sbírkami mnohé šatky a okrasy a také oltář, na němž se nalézá, ozdobily. Každou sobotu a v Marianský svátek u oltáře toho koná se Loretská litanie na odvrácení cholery a jiných nakažlivých nemocí a skoro každodenně sloužena bývá u něho mše sv.

42. Milostivý obraz Panny Marie u ctih. OO. Jezuitů v Opavě.

Okolo r. 1648 daroval Štěpán hrabě Würben jezuitskému kostelu v Opavě obraz P. Marie — dílo polské panny, jež měla otcem malíře, avšak jej v umění předčila. Bohorodička nese na levém rameni Jezulátko spanilého obličej.

P. Vojtěch Martinides, tehdejší rektor koleje,

zavedl velkolepé, stkvělé slavnosti o svátcích Marianských, jejichž středem byl zmíněný obraz nad tabernáklem vystavený. Obrazu tomu velmi mnozí občané připisovali vděčně své zdraví tělesné i duševní; on byl společným jejich útočištěm a útěchou v dobách nebezpečí a hrůzy. Jisto jest o dvou pannách, jichž oči po mnohou dobu světla byly zbaveny, že temnotu s očí rukou Mariinou setřely (neboť oči o její ruku otíraly) a pak lépe viděly než před oslepnutím. Obětních darů za dosažené milosti bývalo u něho mnoho zavěšeno.

Obraz dosud nalezá se v kostele jezuitském v Opavě na hlavním oltáři.

Kostel po zrušení řádu stal se filiálkou Opavské fary P. Marie a později (r. 1785) filiálkou fary sv. Jiří. Ctih. OO. Minorité v něm na neděle a svátky ráno i odpoledne konají české bohoslužby.

43. Monserrat u Cizkrajova.*)

I.

Mezi Slavonicemi a Dačicemi, v jihozápadním zákoutí naší milé vlasti Moravy, je farnost Cizkrajov neb Ciekrajov, která proslula poutním chrámem P. Marie Monserratské, navštěvovaným ponejvíce od okolních německých osadníků, kdežto z českých osad putují do Kostelního Vydří.

Do končin těch křesťanství záhy se dostalo. Pověst vypravuje, že sv. Cyril a Methoděj v Bilkově u Dačic víru katolickou hlásali. Dějepis pak dosvědčuje, že veškeré far-

*) Die Marien-Kirchen am Mont-Serrat bei Sitzgras nächst Zlabings in Mähren. Von Josef Springer, Kaplan in Sitzgras. Wien, 1866. — Notizen-Blatt 1859 Nro 4. — Brünnener Zeitung 1859 S. 1798; 1864 Nro 494—6; 1865 Nro 229.

nosti Dačického děkanství již r. 1300 a některé již dlouho před tím založeny byly. Husité zle v těch krajích Čechám pohraničných řádili, tak že po jich přemožení mnoho kostelů znova musilo býti stavěno anebo aspoň důkladně opraveno.

Kdežto se města Jihlava, Telč, Jemnice a Slavonice proti českým Husitům statečně bránila, otevřela německým protestantům a jich bludům brány dokořán. Již roku 1522 Jihlava přijala do svého středu Pavla Sperata, z Vídně a jiných míst vypovězeného, a ustanovila ho protestantským kazatelem. O tehdejšího faráři Cizkrajovském, Jilkovi, se praví, že „již sotva pravověrným byl“. Protestantství se rozlezlo v celém okolí, katoličtí faráři byli napořád vyháněni, a blud panoval asi 100 let.

Bitvou na Bílé Hoře r. 1620 zlomeny byly jeho síly a od té doby znenáhla katolická víra zase nabývala vrchu v celém Rakousku. Zprávu o vítězství katolických vojsk na Bílé Hoře přinesl tehdy císaři Ferdinandu II. rytíř Bartoloměj z Tannazoll-Zillu, jenž jak v oné bitvě, tak v dalších bojích války třicetileté věrně bojoval za svého zeměpána a za své přesvědčení katolické. Obzvláště se vyznamenal roku 1626, když město Linec v Horních Rakousích obležené ode vzbouřených sedlákův osvobodil. Byl povýšen na c. k. podplukovníka ještě několikrát měl příležitost, prolévati v půtkách krev svou. — Jednou pak zůstal na bojišti ležeti, čtrnácti ranami posetý. Ve smrtelné úzkosti, kdy na pomoc lidskou téměř nemožno bylo spoléhati se, zaslíbil se těžce raněný voják, že podnikne pouť do Monserratu ve Španělsku, uzdraví-li se. Zdraví vskutku nabyv, a opustiv stav vojenský, vydal se na dlouhou cestu, aby dostál slibu danému. Veliký obraz, který visí ve hřbitovní kapli Slavonické na straně epistolní, podává podnes potomstvu zprávu o té pouti. Představuje Matku Boží Monserratskou; u její nohou klečí Tannazoll v rouše poutnickém, vedle něho leží klobouk a poutnická hůl.

Tam u milostivého obrazu slíbil Tannazoll dále, že vystaví kostelíček filiální a za tou příčinou dal shotoviti sochu P. Marie, podobnou soše Monserratské. Když se ze Španělska vrátil, byl r. 1634 jmenován hejtmanem kraje

Jihlavského. Císařští hejtmané krajští, jižto za těch dob více vojenskými než správními úředníky byli, vybíráni bývali ze zasloužilých, majetných vyšších stavů téhož kraje a trávili svůj čas nejvíce na svých statecích. Tak i Tannazoll. Byl majitelem velkostatku Bolíkovz (Wölkingu), svobodného dvoru v Cizkrajově a domu č. 45 ve Slavonicích.

Velmi bouřlivé pro onen kraj byly ty doby. Švédský general Torstenson dne 13. března r. 1645 obsadil Jihlavu a jako velitele zanechal tam plukovníka Österlinga. Österling stal se postrachem celého okolí. Pod ním stojící švédští jezdci podnikali beztretně loupežné výpravy z Jihlavy netoliko do blízkých osad, nýbrž také až do Znojma, Brna, ano i k samé Praze a k Vídni. O Österlingovi vypravoval si lid, že je zapsán ďáblu, že chytá koule vystřelené do rukou a podobné věci hrůzné. Jihlava sama trpěla nesmírně od nepřátelské posádky; především musila zaplatiti 5000 tolarův a 30.000 zl. výpalného, pak měsíčně po 3000 zl. a později po 1600 zl.; obyvatelé všichni přidržováni k nebezpečným pracím opevňovacím a neměli co jísti; sklepy a krypty rozryty po pokladech prý tam skrytých; kostely spustošeny, bohoslužby zastaveny; 212 domů ve městě, tři celá předměstí a vně zdí pevnostních vše sbořeno a jen 189 domů ve městě zachováno.

Proti krutému, nesvědomitému Österlingovi konečně vypravilo se vojsko císařské. I náš Tannazoll ještě jednou meče se chopil a dne 7. února 1647 po boku císařského plukovníka Schneidera s řadovým vojskem a s rolníky, kteří byli ozbrojeni sekýrami a podobnými nástroji, před Jihlavu táhl. Avšak teprv, když general Souches, věhlasný obrance Brna proti Švédům, odhodlal se k vypuzení nepřitele z Jihlavy, podařilo se to, arci po zoufalé sebeobraně Österlingově, který, když opevnění u jedné brány bylo prolomeno, ve městě samém dal stavěti reduty, ulice zazdívati, ano i radnici opevňovati. Teprv když zdívo nové prohlížeje od nepřátelské kule smrtelně byl raněn, vrchní velitelství plukovníku Klaudiu Pengsoniovi odevzdal. Dne 7. prosince 1647 Švédi město konečně vydali, vyhradivše si volný odchod. Vestfalský mír roku 1648 ukončil krvavou válku třicetiletou.

Podobně jako Jihlava, také okolí Cizkrajova bylo spuštěno. Z osmi farností děkanství Dačického zbyly jen čtyry. V Cizkrajově byla škola s pěti chlapci. Některé dědiny byly docela opuštěny, některé měly jen tři, ba jednoho obyvatele. Kostely byly tak vydrancovány, že z té doby se v celém děkanství zachoval jen obraz sv. Jiří v Lidheřovicích, sochy dvanácti apoštolů ve Slavonicích a několik zvonů. Všechno náčiní a nářadí kostelní musilo býti znova budováno.

První zbožný skutek Tannazollův po uzavření míru bylo vyplnění slibu. R. 1651 vystavěl kamennou, klenutou, prostrannou kapli na kopci ku svobodnému dvoru jeho příslušném. V ní byla socha Monserratské P. Marie veřejně účtě vystavena. Hora od té doby nazývána „Monserratem“. Slovo „Monserrat“ složeno jest ze dvou slov „Mons“ a „serratus“ a znamená „horu pilovitou“, která má hřeben na způsob zubů na pile nasekaných. Španělská „hora pilovitá“ totiž tak vypadá.*) Mimo to vystavěl Tannazoll šest jiných kaplí a čtyry poustevny; neboť i ve španělském Monserratě mimo klášter bylo po skalách v rozličné vzdálenosti a výšce 12 pousteven, které vypadaly z daleka jako ptačí hnízda.

Dne 27. ledna 1652 byl Tannazoll od císaře Ferdinanda III. do stavu starého rytířství povýšen a těšil se té hodnosti ještě do roku 1658, kdy v Bolíkově zemřel 4. července. Pochován jest po boku své manželky ve farním chrámu P. Cizkrajovském.

Hned po vystavění kaple počali lidé na Monserrat z okolí putovati, tak že statkář Schneidau ze Starého Hobzí ji dal zvětšiti.

Faráři Cizkrajovskému Sissenbeckovi však zalíbila se myšlénka, proměnit kapli ve chrám, který by poutníkům úplně vyhovoval. K jeho přimluvě daroval k tomu účelu kníže Filip Erasmus Liechtenstein roku 1696, když na své cestě v Slavonicích (tehdy vedla z Prahy do Vídně hlavní silnice přes Jihlavu a Slavonice) přenocoval, 555 zl. a slíbil, že summu na 3000 zl. doplní. Když však kníže roku 1704

*) Popis Monserratu obsažen jest v „Cestě do Francouz a Španěl“ od dra Chmelíčka, vydané dědictvím Cyrila Methodějským r. 1869. I. díl.

v bitvě u Bromidy v Italii zahynul, upustilo se od stavění až do r. 1712, kdy statkář ve Starém Hobzí, hrabě Maxmilian z Deblína, kostelu přenechal potřebné stavební místo a 100.000 cihel. Do r. 1716 byla stavba hotova. Sissenbeck také dal před kostelem, kde kopec byl velmi příkrý, vystavěti větší klenutý Boží hrob, a tak před hlavním vchodem získal pěknou prostoru rovnou, kterou na místě zábradlí pevnou zdí obehnal. Když tehdy stavěli, nedostávalo se jim často vody a tu neočekávaně v kostele samém vedle hlavního oltáře vyprýštil se pramen ze skály. Sissenbeck dal obnoviti také kaple.

Aby pak i o duchovní správu na Monserratu bylo dostatečně postaráno, založena byla tři kaplanská místa v Cizkrajově (z nichž jedno později přešlo na farnost Lipoleckou). Sissenbeck dokončiv a zabezpečiv dílo záslužné, zemřel r. 1734.

Pobožnosti na Monserratě konané, zvláště v každou sobotu, jakož na tři hlavní slavnosti: 1. května na sv. Filipa a Jakuba, 2. července na Navštívení P. Marie a 8. září na Narození P. Marie, bývaly z blízka i z daleka hojně navštěvovány. R. 1754 na příklad napočítáno neméně než 9472 přistoupivších ku stolu Páně, ač farníků bylo pouze 1200, roku 1761 byly tam slouženy 603 mše sv. I vysoká šlechta tam občas pobožnosti své vykonala, na př. hrabě Lothar Fr. z Osteinu, hrabě Josef z Deblína, jenž častěji v průvodech pěšky chodíval ze St. Hobzí, jeho manželka roz. hr. Braidová, general Antlau, kanovník Olomoucký Karel z Rosenthalu, hrabě Julius Hardegg, Antonín Butz z Rolsbergu, Fr. hr. Locatelli a jiní.

Tu přišel rok 1785. a císař Josef II. dal také Monserrat i s kaplemi zavřítí. Zdáloť se tehdejšího času býti příliš mnoho (!) míst, vybízejících k modlitbě! Z kostela zachráněna pouze socha P. Marie, která směla — „beze vší slávy, jen v tichosti“ — přenešena býti na hlavní oltář farního kostela v Cizkrajově. Náčiní a nádobí kostelní, jakož i roucha rozprodána dražbou. Stavení i s kaplemi koupil tehdejší majitel Starého Hobzí, rytíř Flick a přenechal odklizení staviva zednickému mistru Dunkelovi ze Slavonic. Střecha i klenba snešena a z její cihel vystavěn tempel

židovský v Bolíkově; dláždění dostalo se do Jemnice; kamenné sochy a jiné předměty do okolí. Dvě kaple proměněny v byty, jimiž dosud jsou. Tak zůstala na Monserratě zřícenina, jejíž klenbou byly šedé oblaky a střechem modrá obloha. Selští hoši pásli v ní dobytek a vypravovali si, co od rodičův a dědův o krásném kostele slychali. Zdi byly porostlé divokým kapradím, kavky hnízdily v rozpuklínách a obletovaly kvákající v hejnech svatyni spustošenou. Monserrat ležel v rozvalinách, obraz to zkázy, naplňující žalem navštěvovatele, jimž zdál se naříkati: „Smilujte se, smilujte se nade mnou, aspoň Vy, přátelé moji.“

II.

Němé to volání nezůstalo neslyšáno; myšlénka znovuzbudování svatyně ve mnohých srdcích byla chována. Arci nenadešla doba příhodná hned. Ještě r. 1830 bylo největší kamení ze zříceniny vytrženo a z něho vystavěn klenutý most přes struhu u Mutné (nebo Mutic), po níž se odváděla voda s polí. Mezi těmi kameny byl jeden tak veliký, že ho žádný nechtěl vézt, aby nepolámal vůz; teprv když slíbeny byly za to tři dni roboty, našel se člověk, jenž ho odvezl. Když byl most hotov, strhl se roku 1830 na Boží Tělo veliký liják. Most až do základů stržen a z ohromných kamenův oko lidské až podnes ani památky nespatrilo — ani ve struze ani v blízkém potoce. Kde stál most, byla struha nejhlubší. Od té doby nenašlo se bořivé ruky, která by byla na zříceniny se odvážila.

Obzvlášť pilně s nimi zabýval se starý Haberl, ovčák v Mutné. Jemu podařilo se r. 1841 nalezti zasypanou studni. Když ji vyprázdnil, voda zase se prýštila. Tam, kde stával hlavní oltář, dal vystavěti výklenek a do něho zavěsil obrázek Panny Marie Monserratské. Brzy nad tím i stříška se vznášela a k té kapličce shromažďoval na odpoledne neděl a svátků lidi ku pobožnostem. Ano i ve všední dny po práci, pozdě večer, často až do noci, modlívali se tam. A při tom stále opakoval: „Monserratský kostel musí býti zase vystavěn.“ Když se ho pak jednou tázal Cizkrajovský kaplan: „Ale stařečku, kdo má kostel stavěti?“ smekl klobouk a řekl: „Cizkrajovský kaplan, neboť je založen pro Monserrat.“

A hle, přání starého muže a mnohých jiných neočekávaně bylo vyplněno. Roku 1857 svěcen byl pod kopcem železný kříž a po svěcení průvod ukončen ve zřícenině Monserratské. Děkan z nenadání učinil po krátké závěrečné modlitbě návrh, aby byl aspoň přední díl kostela obnoven. S radostí hned složeno na ten účel 17 zl. 30 kr. konv. m. Majitel svobodného dvoru Josef Krafka hned se přihlásil, že dá na střechu všechnu křidlici, děkan dal 100 zl. a i jiní něčím přispěli. 24 klad a 26 kmenů poskytla obec Vlaskovec a mlynáři Cizkrajovský a Bolíkovský zdarma je rozřezali; ostatní stavební dříví došlo z Mutné, Mutišova, Holešic, Norovic, Chvaletína, Slavětína a Lidheřovic, celkem 310 kmenů. Jelikož bylo dřeva dost, ujednáno, že bude přikryta celá zřícenina a Krafka slíbil křidlice na celou střechu. Cizkrajov dal 16.000 cihel na opravu zdí. I stavitelský mistr, Jan Stromer ze St. Hobzí, i tesařský Fiala, slíbili podporu nejmožnější. Konečně poprošen majitel panství Rudolce a Bolíkova, c. k. praporník ženijní, Michal Angelo Pichioni, aby jako architekt vypracoval plán na střechu.

Když byl plán hotov, lešení připraveno a krov utesán, dne 15. října r. 1858 na sv. Terezii vazba na Monserratě byla sestavena. Z okolních dědin sešlo se mnoho mužů. Všichni shromáždili se v rozvalinách — naposledy pod širým nebem. Krátká modlitba, krátká promluva — a ve jmenu Páně chutě k dílu! Šedesát mužů chopilo se klad; bez ohledu na poledne pracováno až do večera. Na druhý den odpoledne vazba byla hotova. Sotva byla zalaťována, počato se zavěšováním křidlice (asi 30.000 kusů). Obyvatelé obcí okolních ji netoliko zdarma dovezli, nýbrž ihned ve dvojí řadě z ruky do ruky na střechu podávali. Za dva dni byla práce dokončena. Vazba tím se vyznamenává, že spotřebovala málo dřeva, je pevná a tak sestavena, že vzdoruje výborně silným větrům občas tam řádícím. Koncem roku 1858 bylo příjmů na hotovosti 661 zl. 99 kr., vydajů 290 zl. 79 kr., zbývalo 371 zl. 20 kr. na budoucí rok!

Nyní pomýšleno na upravení zevnějšku kostela. Týž architekt ochotně o plánech pracoval dále. Heslem bylo: „Stavěti, jak dalece s Boží pomocí bude možno, ale dobře a pevně; budoucnost ať pokračuje“.

Všechny přifařené obce, jakož i jiné okolní slíbily pomoc. Na zevnější úpravu bylo však potřeba mimo tesané kamení 54.160 cihel, 306 fur kamení lámaného, 800 měřic vápna. A příspěvky nescházely se po tisících! Tři leta pracováno s největším napjetím sil, a už mnozí ztráceli mysl, a málem byli by řekli: „Počali stavěti a nemohli dokončiti“; ale „Pán stavěl dům, a proto stavitelé nepracovali marně“. Dne 15. srpna 1861 už vytažen na věž kříž!

Mezi tím, co se stavělo, často pohlížel k hoře Vincenc Christian z Mutné, a když viděl, že věž bude brzy hotova, vypravil se 70letý stařec do Znojma, aby provedl, co dávno v srdci skrýval; dal uliti pro Monserrat zvon. Dne 31. října 1861 nesli mladíci z farnosti zvon 136 liber těžký na svých bedrách na horu. Když byly dozněly první jeho zvuky, oznámil děkan, že Jeho Veličenství císař Ferdinand Dobrotivý dal na stavbu 500 zl.! Ve všech očích zaleskly se slzy hlubokého pohnutí a vděčnosti. Vznešený příklad ten způsobil, že obce ihned slíbily další pomoc a Krafka 10.000 cihel na klenutí.

Hotovosti však nebylo žádné, neboť oněch 500 zl. právě stačilo na zaplacení dluhů! Dlouho rozvažováno, má-li se zaklenouti pouze presbytář anebo hned celý kostel. Skromné prostředky radily k prvnímu a důvěra v Boha rozhodla pro zaklenutí kostela celého!

Z jara r. 1862 za pomoci sta rukou obětovných klenba vystavěna. Spotřebovalo se 63.200 cihel. Rodina Neuteiflova z Mutné darovala druhý zvon o 208 librách. V souladném zvuku ohlašují nyní oba zvony s temene Monserratského slávu Boží a P. Marie po celém okolí. Třikráte za den připomínají věřícím, aby pomodlili se „Anděl Páně“.

Roku 1863 pracováno o vnitřní opravě a zasazeno 13 velkých oken a 7 menších. Roku 1864 loď chrámová vydlážděna bílými žulovými tabulkami. Země kolem kostela srovnána. Roku 1865 dokončen kůr pro hudebníky a jiné práce. Dne 4. května dovezl největší dobrodinec kostela, František rytíř Ehrenstrom z Vídně, darem křížovou cestu malovanou dle Führicha, stříbrnou monstranci 92 lotů těžkou a překrásnou stříbrem potaženou lampu. Také varhany, oltář, kazatelna a několik lavic už bylo postaveno, zkrátka

kostel byl hotov. Všichni dobrodincové chrámu plesali radostí nad dílem podařeným.

S povolením biskup. konsistoře dne 2. července 1865 přenesena milostivá socha P. Marie Monserratské po 80 letech z farního kostela do nového. Pohnutlivé bylo loučení se farníků s ní, dojímavé vyjádření obecního představenstva, že propouští ji jen pod tou výminkou, aby vrácena jim byla, kdyby kostel na hoře měl zaniknouti. Na 10.000 lidí dostavilo se ku slavnosti, ač byl silný víchř. V průvodu nejslavnějším přenesena socha a pak kostel od děkana Slavonického, Vavř. Marka, požehnán. Od té doby návštěvy z celého okolí byly přčetné.

Nejvíce těšili se však všichni na konsekraci chrámu, kterou slibil Brněnský biskup, hr. Antonín Arnošt Schaaffgotsche, že ji sám předsevezme a sice na den sekundice faráře Cizkrajovského V. Peniška, který měl o kostel největší zásluhy a také první mši sv. v ní ten den sloužiti chtěl. Dvojnásobných těch duchovních hodů účastnilo se 33 kněží a na 10.000 lidí ostatních při vzorném pořádku. Do kostela šli skoro jen mužové. Dojem byl hluboký a všeobecný, když první zvuky varhan klenbami chrámovými zavzněly a svaté obřady počaly. Po skončených bohoslužbách lid nemohl se dlouho od kostela odloučiti. Mezi tím co proud lidstva jednou stranou se tlačil ven, druhou stranou nové davy do kostela vnikaly. Kostel se nevyprázdnil. Modlitby a zpěvu bez přestávky, bez konce! V prostranném presbytáři oltář od klečících byl obležen, kteří vysílali prosby k milostivému obrazu s vroucností uchvacující. Ještě odpoledne přeplněn byl kostel při požehnání lidmi, kteří tam byli setrvali od Božího rána. V pravdě katolická to slavnost — nedělaná, nenucená.

Druhý den, když byl biskup vyprovozen, sloužil na Monserratě mši sv. premonstrátský kněz P. Krafka za přítomnosti stařenky matky, příbuzných, rodiny Krafkovy, která tolik byla pro nový kostel obětovala, a přčetných věřících. Od té doby bohoslužby byly a směly býti na hoře konány, kdykoliv se toho naskytla potřeba, anebo si toho někdo přál — arci ne na závalu farních služeb Božích. Ze vznešenějších hostí, později se dostavivších, jmenujeme

rodinu svobodných pánů Dalbergů, hraběcí rodinu Palaviciniův z Jemnice, prelata Arnošta Šírka z Nové Říše a hraběnkou Wallisovou.

Kostel je 19 sáhů dlouhý, 6 široký a přes 7 vysoký a činí velmi milý dojem jak svými rozměry, tak svou úpravou. Rouchy, nádobami a náčiním je, díky dobrodincům štědrým, poměrně hojně zásoben. Sám papež Pius IX. daroval stříbrný pozlacený kalich. Věžka, v níž jsou dva zvonky zavěšeny, je nevysoká a vznáší se nad hlavním průčelím.

U prostřed presbytáře stojí hlavní oltář, krásná to práce řezbářská. Sestává ze tří výklenků bohatě vyzdobených a štíhlými sloupky oddělených. V postranních výklencích jsou sochy sv. Filipa a Jakuba. Milostivá socha Panny Marie trůní nad tabernaklem v prostředním větším výklenku. Socha z lípového dřeva vyřezávaná představuje sedící královnu nebeskou, skoro v životní velikosti. Maria drží v pravici kouli, z níž vyrůstá lilie. Ježíšek korunovaný pravicí žehná a levicí drží zeměkouli s křížkem; sedí v luně své matky. Bílý atlasový plášť s překrásnými krajkami hedbávnými zahaluje sochu. Co do provedení řezbářského patří socha k lepším pracím své doby a jest zcela podobna původní soše ve Španělsku. Tannazoll ji dal tam na místě shotoviti roku 1643; dle toho lze si vypočísti, jak je nyní stará. Barvy jest tmavé.

Za epištolní stranou oltáře je padacími dveřmi zakrytý vchod do studně, jejíž voda se dole ve skalní prohlubině shromažďuje. Voda prýští se ze skalných stěn zdánlivě tvrdých a suchých a teče kanálem do studně dva sáhy hluboké vně kostela. V některých dobách nashromáždí se tu vody mnoho; je vždy čerstvá a čistá.

Vydání na hotovosti se stavbou spojené obnášelo pouze 9672 zl. 15 kr. r. č. aúčastnili se ho dobrovolnými dary všechny stavy — i mnohé chudé osoby sice s velikým strádáním a sebezapřením, ale s tím větší radostí a potěchou. Malými prostředky provedeno dílo veliké!

Kostel obdařen jest také odpustky od papeže Pia IX. Plnomocných získati může, kdo v oktávě sv. Filipa a Jakuba, Navštívení a Narození P. Marie po přijatých svá-

tostech pokání a oltářní kostel Monserratský zbožně navštíví a tam se pomodlí za jednotu křesťanských knížat, za vykořenění kacířstev a za povýšení kat. církve.

Kostel obsluhuje a v pořádku drží poustevník, jenž je zároveň kostelníkem.

Kostel Monserratský povstal ze ssutin svých pomocí bl. Panny Marie; kéž pomoci téže Panny dostane se každému, kdo v Jejím chrámě potřeby své jak tělesné tak duševní důvěrně Jí přednese!

44. „Hora Uhlířská“ u Bruntálů v rak. Slezsku. *)

(Köhlerberg bei Freudenthal.)

P. Maria Pomocnice.

I. Kostel P. Marie Pomocnice na Hoře Uhlířské, tři kilometry cesty znenáhla stoupající od Bruntálů vzdálený, ozdoba celého okolí překrásného, jež lze s hory přehlédnouti, původ svůj má ve slibu rytíře německého řádu, Osvalda z Liechtensteinu, který od r. 1641 byl místodržitelem Bruntálským a r. 1643 proti Švédům (pod Torstensonem) bránil Sovinec (Eulenberg na Moravě). Zabloudiv totiž na honě v lese, nemohl z něho vyblouditi; hladem a vysílením zmořen jsa už se viděl v hrdle smrti. Tu však našel uhlíře, kteří jej zachránili. Přičítaje vysvobození své od smrti Panně Marii, pomocnici křesťanů, slíbil, že jí ku poctě vystaví na místě tom kapli.

Dne 24. srpna r. 1653 podepsal na zámku Bruntálském zakládací listinu a dal ještě v týž

*) Většinou dle zprávy P. Antonína Neumanna, vikáře v Bruntálech z r. 1886.

rok stavivo svážeti. V březnu roku příštího počato se stavbou dřevěné kaple, která 5. června vysvěcena byla od Olomouckého světícího biskupa Gobbara. Do kaple daroval věrné vypodobnění věhlasného milostivého obrazu Passovské „Panny Marie Pomocnice“.

Ihned si oblíbila zbožná mysl obyvatelů Bruntálských a okolních novou svatyni a četní poutníci navštěvovali „Pomocnici křesťanů“. Nával stal se tak značným, že když se byl u kaple — k obsluze její a poutníků — usadil r. 1728 člen třetího řádu sv. Františka, zamýšlel velmistr řádu něm. rytířů, kurfiřt Mohučský, František Ludvík, vystavěti a nadati hospic pro 8 kněží a 4 bratry řádu kapucínského. Čehož však pro různé překážky neprovedl. Za to místodržitel Bruntálský, rytíř něm. řádu, A. svobodný pán z Werthensteinu, z příspěvků dobrodinců a (z větší části) nákladem řádu dal na místě kaple vystavěti do r. 1765 nynější úhledný a prostranný chrám, 40 metrů dlouhý, 16 m. široký, s šesti oltáři. Z Bruntálů ke kostelu P. Marie vede překrásné, dvěma řadami od velmistra Karla Lotarinského založené stromořadí.

II. Pamětní kniha v kostelním archivu uložená svědkem jest četných milostí, kterých na přimluvu P. Marie Pomocnice dosaženo bylo. Tak na str. 14. čteme: „Když r. 1758 dne 2. května král pruský opět válku na Moravu uvedl a my se zde nepřátelského vpádu obávali, obrátil jsem se já Antonín Langer, dědičný rychtář v obci Ptějlovu (čili Týlovu, ve farnosti Lomnické, severně od Berouna moravského) s několika okolními rychtáři k P. Marii Pomocnici na Hoře Uhlířské s prosbou, aby nás

uchránila návštěvy nepřátelské. Prosba naše byla vyslyšena. Z povinného díku obětovali jsme Bohu a P. Marii tuto záslibnou tabulku do chrámu Páně na věčnou památku“.

Mimo ten případ zapsáno jest v pamětní knize jiných několik, v nichž se Panna Maria na Hoře Uhlířské osvědčila býti „Uzdravením nemocných“. V kostele nalezají se dvě záslibné tabulky a různé dary stříbrné, které vroucí dík za dosažené milosti tam uložil.

III. Co do rozměrů poutí 1. ve dny určité každoročně ze slibu dostavují se: ze Spillendorfu (přifařeného) v sobotu před nejsv. Trojicí; z farnosti Kočovské (u Rymářova na Moravě) dne 19. června; z Brunzeifu na Moravě, tři hodiny vzdáleného, dne 24. června; z Bruntálů dne 29. června čili na sv. Petra a Pavla; ze Starého Vegelseifenu a Wildgrubu, farností slezských, dne 2. července; z filiálky Bruntálské, ze Starého Města dne 31. července; — 2. ve dny neurčité přicházejí: z Rymářova a k němu přifařených obcí: Harachova, Janoušova, Jamartic a Janovic, z farnosti: Moravice Dolní a Fridlantu, z obcí: Stránky a Staré Vsi (vesměs na Moravě); pak ze slezských farností: Razové, Leskovic čili Spachova a Messendorfu.

Ku stolu Páně přistupuje poutníků ročně asi 1500; a bylo by jich mnohem více, kdyby byl dostatek zpovědníků.

Největší pouť bývá na sv. Petra a Pavla, kdy sejde se 4000—6000 věřících, pak na Nanebevzetí a Jmeno P. Marie. Neboť v ty dny v průvodech na Horu putují přčetní obyvatelé okolních osad.

Bruntály spojeny jsou železnicí (mor.-slezskou

centrální drahou) s Opavou na jednu a s Olomoucí na druhou stranu a leží skoro uprostřed celé tratě, tak že lze do Opavy dostat se za 2, do Olomouce za půl třetí hodiny. Železnice mohou pohodlně použiti Rymářovští, Velko-Štáhelští a Fridlantští; většina však poutníků — z nichž nejvzdálenější mají asi 5 hodin cesty — přicházejí pěšky, někteří na vozích přijíždějí.

Mimo kostel, letní byt pro jednoho kněze a jedno hospodářské stavení, kde se také nalévá, není na hoře pro nedostatek vody žádného stavení. V boudách u kostela prodávají v neděle a svátky a když se poutníci ohlásí: potraviny, obrázky, modlitební knihy a jiné. Jelikož na hoře nelze přenocovati, bližší poutníci pospíší si časně z rána, aby dorazili do služeb Božích a odpoledne odcházejí; vzdálenější ztráví noc v Bruntálech, anebo v jiných blízkých osadách.

IV. Pořádek služeb Božích. Od r. 1770 bydlí v letě u kostela P. Marie jeden kněz německého řádu rytířského. Ztrávív jako vikář zimu v Bruntálech, přestěhuje se vždy koncem dubna na Horu Uhlířskou a zůstane tam do počátku října. Po celou tu letní dobu sloužena bývá ve všední dny mše sv. o půl osmé; v neděle a svátky o půl desáté konají se velké služby Boží, odpoledne o půl páté růženec a o 5 hod. litanie a sv. požehnání.

Na sv. Petra a Pavla, na Nanebevzetí a Jméno Panny Marie bývají ranní služby Boží a pak velké s assistencí.

45. Zaniklé poutě o svátcích Marianských do kostela nejsv. Trojice v Babicích.

Z r. 1657 a 1670 zachovala se stručná zpráva, že do kostela nejsv. Trojice v Babicích, který r. 1657 patřil do Roketnice a r. 1670 do Mor. Budějovic, chodívaly tehdy o svátcích Marianských poutníci i z dálky. Kterak poutě ty povstaly, není známo, ani po kterou dobu trvaly.

46. Bývalé poutě na svátky Marianské pro odpustky do Olbram-Kostela.

O faře Olbram-Kostelské děje se zmínka už r. 1230 a brzy na to povýšena byla na proboštství, které potrvало až do r. 1556, načež proměněno zase na pouhou faru. Památkou z oněch slavnějších dob je presbytář v kostele, dolní část věže a prostý kříž náprsní stříbrný, který proboštové nosívali a jenž na faře dosud je uschován.

Koncem 16. a počátkem 17. století vládlo v Olbram-Kostele kacířství, jemuž učiněn konec od Jezuitů Znojemských r. 1628. Uvedliť celou farnost zase do lůna církve samospasitelné, katolické.

K roku 1657 činí se zmínka o poutích, které z okolí do chrámu Páně tamnějšího na každý svátek Marianský byly konány pro odpustky. Papežské breve (list), jímž byly odpustky uděleny, dosud chová magistrát Znojemský. Poutě časem přestaly.

47. Socha Neposkvrněného Početí P. Marie na Vápence u Frýdku (ve Slezsku).*)

I.

V sedmnáctém století byl majitelem panství Frýdeckého Frant. Eusebius hrabě z Oppersdorfu, muž zbožný, který si získal o církev velikých zá-

*) Prameny: Geschichte der Marienkirche in Friedek. Manuscript von Jos. Karl Schipp. 1805. — Dějepis farního kostela u svatého Jana Křtitele ve Frýdku. Sepsal Karel

sluh zbudováním několika kostelův*) a hojnými bohatými nadacemi. Jeho nákladem postavena byla r. 1663 také kamenná, jeden metr vysoká **socha** P. Marie pod širým nebem na kamenném sloupě u panských vápenic nedaleko Frýdku. Představuje Matičku Boží, ona stojí na půlměsíci na levém rameni Ježíška a pravicí drží žezlo — na znamení, že vládne nebi i zemi pro Syna svého. Oba mají korunky. Socha z pískovce umělecky vyvedená není natřena, nýbrž má barvu starého kamene přirozenou — tmavo-sivou.

Okolní katolíci měli hned z počátku k soše té velkou úctu, která vzrostla obzvláště od roku 1700, když se roznesla zvěst, že socha bývá v noci neobyčejnou září osvětlena. Zpráva rozšířila se brzy daleko široko. Poutníci u velkém počtu netoliko z blízka, ale i z Uher a Polska docházeli v průvodech, aby úctu vzdali P. Marii a vyprosili si od ní pomoci. Některá neobyčejná vyléčení utvrdila je v důvěře a od té doby poutě stále se množily.

Poutníci pobožnosti své konali jak u sochy tak ve farním kostele sv. Janu Křtiteli zasvěceném, kdež obcovali mši sv. a kázání. Kostel však sotva farníkům stačil. Proto vystavěl r. 1706 farář Frýdecký Faldina z obětí poutníků dosti velkou dřevěnou **kapli** pod titulem P. Marie Sněžné (5. srpna)

Findinský, farář Frýdecký. R. 1876 v Těšíně. — Dodatky podány r. 1876 od V. Humplíka, administratora poutního kostela — a r. 1886 od Jana Ježíška, taktéž adm.

*) Ke cti sv. Antonína Pad. vystavěl na kopci Prašivé kostel (poutní), pak zbudoval z tvrdého materialu kostely v Dobré a v Bruzovicích.

nad sochou a tam se svými dvěma kaplany vedl péči o duchovní potřeby ctitelů Marianských.

Tehdejší majitel panství Frýdeckého, František hrabě z Pražmy, jenž velice byl nakloněn Minoritům Opavským, umínil si, že je u kaple usadí. Ale chtěje provésti úmysl svůj, velmi nešikovně a bezohledně si počínal, tak že jenom sporů a různic naseł a konečně ničeho nepořídil.

Odvolává se na to, že je patronem a že kaple se sochou stojí na panském pozemku, odňal faráři Faldinovi násilím jmění kaple a dal je spravovati od svých úředníků, povolal Minority z Opavy, dal jim byt a zaopatření na zámku a jim odevzdal duchovní správu u kaple — vyloučiv odtud farní duchovenstvo. Také mluvil, že založí u kaple Minoritský klášter.

Farář opovážlivé zkrácení svých práv nesměl strpěti a vedl stížnost u knížete-arcibiskupa Vratislavského, kurfirsta Mohučského, Františka Ludvíka. Několika kommissemi bylo dáno faráři za právo a když patron přece neuhnul, zbavil jej biskup patronatu (který měl osobně). Hrabě tím podrážděný počal vzdorovati: dal z kaple na zámek odnésti všechno nářadí, jako kazatelnu, lavice, zpovědnice a opovážil se ku všeobecnému pohoršení položit ruku také na posvátnou sochu a odstraniti ji v noci do zámecké kaple, maje úmysl, že ji pošle k Minoritům do Opavy. Tehdy se však okázala láska a úcta Frýdeckých k milostivé soše; aby zamezili její únos, střehli a hlídali střídavě zámku.

Mezitím biskup předložil stížnost nejjasnějšímu panovníku, císaři Karlu VI., a teprv když on roku 1712 dal za právo duchovní vrchnosti, uhnul hr.

Pražma nutnosti a vydal kapli netoliko sochu, která už po dva měsíce stánku svému odcizena byla, nýbrž i jmění a náradí. Propustil také Opavské Minority domů; klášter sice chtěl stavěti a nabízel ho tu Servitům tu Karmelitům, ale úmysl neuskutečnil do své smrti r. 1731, kdy také farář Faldina odebral se na věčnost.

Za tohoto faráře zastihla kapli také nemalá nehoda. Byla i se sochou vichorem skácena, přičemž rozdrtila se soše pravá ruka, která nahrazena jest dřevěnou.

Vyjma ty neshody a nehodu, jejichž památky a stopy brzy byly vyhlazeny, konaly se služby Boží v kapli nepřetržitě a poutníci přicházeli velmi četně. Duchovenstvo farní neunavně jim sloužilo.

Přečetné byly milosti, jichž podosáhli, kdo k Marii se utíkali. Na faře veden o tom schvální seznam již za Faldiny. *) Jeho nástupce Přibyl, kněz učený a zbožný, sebral důkazy milostí dosažených a podal je ku prozkoumání Vratislavskému knížeti-biskupovi ve dvou svazcích. Ve válkách však spisy ty se ztratily. Jiné důkazy nahromadily se a zůstaly v kapli: záslibné dary všeho druhu u velikém množství.

Svědomitá a nezištná správa majetku Marianské kaple naspořila z ofěr značný obnos, tak že se mohlo pomýšleti na **stavbu nového kostela**. Plán vypracovaný biskupovi se nelíbil a proto musil jeho architekt Wittner zdělati jiný. Základní kámen položen byl r. 1740. Pro války však ne-

*) Faldina pocházel ze Skalice u Frýdku. Viz: Skalice u Frýdku k stoleté památce farní samosprávy l. P. 1885 podává Fr. Hawlas, kaplan. V Brně 1886 v Benedikt. tiskárně.

mohlo se pracovati. Až r. 1744 vykopány základy. Po opětne přestávce jednoroční započato s vlastní stavbou. V letech 1746 1751 vyvedeno zdivo kostela se střechou a obě věže až po nejvyšší patro. Dokončeny nemohly býti pro nedostatek peněz. Od roku 1751 do 1759 pracováno ještě na omítání, líčení, dláždění a vnitřní úpravě. Skoro dvacet let tedy trvala stavba kostela, který patří podnes k největším a nejpěknějším Těšínského knížectví. Jeť 47 metrů 25 ctm. dlouhý, 25 m. 25 ctm. široký; výška jeho uvnitř až po klenutí obnáší 22 m. 75 ctm., věže 60 metrů. Znalci nazývají ho mistrovským dílem stavitelským. Útraty stavbou vzniklé obnášely do roku 1759 pouze 46.477 zl. Obnos ten u porovnání s prostorným a masivním stavením je malý a svědčí o obezřetném si počínání stavebního výboru. Celá summa zapravena byla z majetku kaple, ofěr a dobrovolných příspěvků. Mnoho se uspořilo darovaným stavivem, bezplatnou prací a dovozem; staří lidé ještě počátkem tohoto století si vypravovali, že venkované když šli v neděli a ve svátek do kostela, nakládali po cestě na svá bedra kameny a břímě své skládali u kostela.

Největších zásluh získali si o provedení nádherného stánku Marianského: předně tehdejší farář Pascha (nebo Paska, nástupce Příbylův) svou pílí, horlivostí a štědrostí, pak František hrabě z Pražmů, syn svrchu jmenovaného odpůrce Faldinova, neboť věnoval kostelu polovystavěnému v poslední vůli celé své jmění.*) Podotknuto zde budiž, že celá

*) Byl setníkem ve Wolfenbüttelském pluku a zemřel svobodný následkem souboje.

pozůstala po sporumilovném hraběti Pražmovi rodina, totiž manželka Karolina i s dítkami, svou zbožností a štědrostí ku kostelu v plné míře zásluhu učinila za příkoří od něho činěná.

Radost všech dobrodinců velechrámu byla dovršena, když ho sám kníže-biskup Vratislavský, Filip Gotthard ze Schaaffgotsche, za největšího návalu okolního lidu nejslavnějším způsobem vysvětil či konsekroval. Velkolepé ty obřady vykonány byly dne 13. května na čtvrtou neděli po Velikonoci. Kostel pak zasvěcen jest památce Navštívení Panny Marie.

Týž kníže-biskup od té doby stal se a zůstal věrným přítelem kostela Marianského. Oblíbil si ho nad jiné, svým zamilovaným chrámem ho nazýval, skoro každoročně ho navštěvoval a hojně obdařoval, všechny jeho ctitelny obrazy na svůj náklad malovati dal, v něm kázal, svátost svěcení kněžstva uděloval, do něho biřmovance z dalekého okolí po mnohá leta zval a péči svou i mnohým jiným užitečným zařízením osvědčil. Tak na příklad již roku 1759 nařídil, aby za své největší dobrodince, faráře Paschu a hraběte Františka Pražmu, kostel každoročně dal sloužiti zpívané rekvie, pak ustanovil u kostela schválního administratora, který jsa prvním kaplanem místního faráře jako řádný představený poutního kostela na starosti má pořádek vnitřní a obsluhu poutníků. Administrator bývá ustanovován po návrhu faráře. Týž kníže-biskup chtěl také ve Frýdku založiti dům pro kněze na výslužbě, aby pomáhali zpovídati a mše sv. sloužiti. Za tím účelem zamýšlel koupiti velkou

panskou sýpku a upravití ji na obydlí. Avšak sešlo s toho.

V novém kostele stkvěla se a stkví na hlavním oltáři milostná socha P. Marie. Zbožní ctitelé se ještě čteněji dostavovali než dříve. Proto mohly býti r. 1763 pořízeny nové varhany a roku 1777 dostavěny obě věže. Na útraty s věžemi spojené musilo býti také mnoho záslibných dárků prodáno a když to vše nestačilo, ještě peněz vypůjčeno, které teprv časem byly oplaceny.

Roku 1781, za vlády císaře Josefa II., octl se kostel v nebezpečí, že měl býti s mnohými jinými kostely jako nepotřebný (!) zavřen. Jen to ho zachránilo, že Josef Karel Schipp, tehdejší administrator Frýdeckého archipresbyteriatu u c. k. komise v Těšíně dokázal jeho nutnou potřebu. Udalt', že farní kostel sv. Jana je malý, že pohřební kostel sv. Jodoka taktéž je nepatrný a že tudíž třetího kostela většího jest skutečně zapotřebí, aby farníci povinností svým náboženským vyhověli — a to tím více, jelikož krásná kaple sv. růžence stojící na náměstí taktéž byla zavřena a ku sboření určena. Poutní kostel tudíž ponechán jako filiální chrámu farního a od té doby se v něm konají služby Boží, kdykoliv je větší nával věřících, a v měsících letních vůbec i obyčejné bohoslužby.

Abychom se o dalším zvelebování nádherné budovy zmínili, dokládáme, že r. 1791—1794 pořízen byl nový hlavní oltář kostelu přiměřený; r. 1795 darován zvon „Maria“ přes 30 centnýřů těžký, a na zadní straně hlavního oltáře zbudována kaple a oltář sv. Jana Nepomuckého; r. 1796 zase darována stříbrná lampa 23 liber těžká a jiné.

Rok 1798 přinesl změnu, že farnost stala se zase patronátní. Panství bylo totiž po hraběti Pražmovi, synu Františka Pražmy, koupeno od Marie Kristiny, arcivévodkyně rakouské a jejího chotě Albrechta, královského prince polského. Kníže-biskup tak vznešeným majitelům daroval patronátní práva (a sice reální).

Méně důležité jsou další události a osudy kostela. Několikrát byl okraden o obětní sbírky; jednou, bylo to r. 1804, oloupila zlodějka sochu P. Marie o drahocennou šňůru perel, byla však prozrazena, perly vrátila a trest svůj ukončila smrtí v kriminále Novo-Jičínském.

Když v prvním desetiletí našeho století všechny kostely musily své poklady odevzdávati, aby se odpomohlo špatným finančním poměrům státním, také poutní chrám Frýdecký vydal, co měl, mezi jiným i zmíněnou drahou lampu.

Veliké ozdoby dostalo se Frýdeckému chrámu poutnímu v posledních letech přičiněním výtečného faráře a děkana (arcikněze) Karla Findinského — křížovou cestou, která kolem kostela byla zbudována. Daleko široko podobného díla není. Zastavení jsou kaple tři sáhy vysoké s dvěma stupni, ve slohu podobném jako kostel, vystavěné v podlouhlém polokruhu ve vzdálenosti 18 sáhů od kostela, osmi sáhů jedna od druhé; v každé kapli je obraz polovypouklé práce z pálené jemné hlíny, shotovený v umělecké dílně Maierově v Mnichově. Za kostelem mezi dvěma zastaveními křížové cesty je na povýšeném místě velká krásná kaple z tesaného kamene, pěkně uvnitř malovaná. — zasvěcená nejsladšímu srdci P. Ježíše a Panny.

Marie, v níž se o poutích a dle potřeby i jindy mše sv. slouží. Ta kaple sama stojí asi 5500 zl., každá štace pak 600 zl. A vše vystavěno z milodarů poutníkův a z většího dílu z obětí obyvatelů města Frýdku. Dílo tak nákladné provedeno za krátký čas. Na počátku r. 1874 ještě o něm zmínky nebylo. V tom roce ku pobídce faráře Findinského kaplan Jan Ježíšek o potřebě křížové cesty k poutníkům s kazatelny promluvil — a hle, hned po kázání sebráno 360 zl. Požehnání Boží viditelně na tom podniku spočívalo, tak že roku 1877 již všechny kaple křížové cesty a r. 1881 kaple za kostelem posvěceny byly.

I na okrasy nebylo zapomenuto; neboť mezi jednotlivými kaplemi jsou malé zahrádky roztomile upraveny a za kaplemi rozmanité křoviny a konečně stromy lemují takořka celý ten velkolepý kruh okolo krásného kostela. Nad to r. 1883 dostal chrám novou střechu, r. 1884 nové věže plechem kryté a r. 1885 byl z venku opraven, že radost je naň patřiti.

O dostatečné duchovenstvo postaral se též děkan Findinský způsobem důmyslným. Z prostředků od duchovenstva a arcibiskupa Olomouckého vyprošených vystavěl nákladný dům vedle kostela pro pensionované kněze. Čtyři tam mají pohodlné byty, každý 3 světnice, kuchyň a ostatní příslušenství, ba i kousek zahrádky pro domácí potřeby. Pensisté vypomáhají hlavně sloužením mší svatých a zpovídáním.

II.

Nedaleko Frýdku, v lese „Hájku“ nachází se **kaple sv. Kříže**. Obyvatelé Frýdku, Místku a okol-

ních míst rádi k ní putují. Také o poutích skoro každý průvod do Hájku se ubírá, aby tam svou pobožnost vykonal a ze studánky vody, jíž se síla léčivá připisuje, se napil. Kaple je dřevěna a stále otevřena; v ní jsou nepatrné obrázky křížové cesty a kříž, před nímž každý skoro pátek a také v jiné dny mnoho svíček, darovaných od Místeckých a Frýdeckých, hořívá.

III. O poutích Frýdeckých.

Již bylo podotknuto, že poutě počaly asi rokem 1700. Neobyčejné zjevy přírodní a zázračná uzdravení lákaly navštěvovatele se všech stran — z Polska, Uher i Moravy. První a nejsilnější průvody přicházely z Hané. Podnět k nim dala tehdejší majitelka Tovačova, která nočním viděním byvši vyzvána, dala se v nosítkách dopravit do Frýdku, a před sochou P. Marie pozdravila se z nemoce nevyléčitelné. Z vděčnosti pořádala každoročně processy svých poddaných, které bylo vždy provázeno několika panskými vozy, aby se jimi sloužilo se slabším dalekou cestou. Příklad ten brzy následovaly i jiné Hanácké obce, tak že pro četnou návštěvu z požehnaného toho kraje bývala socha často nazývána P. Marií Hanáckou.

Počet poutníků rozhojnil se, když byla vystavěna roku 1706 kaple a ještě více vzrůstal, když dokončen nádherný kostel roku 1759. Také vznesení hosté jsou mezi poutníky zaznamenáni. Roku 1744, když ještě stavba kostela byla v počátcích, navštívil posvátné místo kníže-biskup Olomoucký Liechtenstein. R. 1745 pobožnost svou u sochy vykonali král a královna Polska a Saská i s krá-

lovskými princí, když cestující Frýdkem přenocovali na tamnějším vrchnostenském zámku. Roku 1750 poklonu svou Nebes královně učinil kardinál Troyer, kníže-biskup Olomoucký.

Dle protokolu o procestvích vedeném navštěvovalo Frýdek od r. 1756 do r. 1781 každoročně sedm až deset tisíc poutníkův u velkých průvodech z různých vzdálených krajin, nepočítaje menší průvody a poutníky z okolí. Většina jich přistupovala ku stolu Páně.

R. 1781 vydán byl od zeměpanských úřadů zákaz veškerých poutí a od té doby návštěva Frýdku ochabovala, tak že koncem minulého století skoro jen z okolí poutníci přicházeli. Mezi vznešenými hosty té doby vyniká kardinál a kníže-arcibiskup Olomoucký Colloredo, jenž roku 1784 světě nový kostel v sousedním Místku navštívil též Frýdecký poutní chrám. Na počátku století našeho r. 1804 neopomenul také vojvoda Albert, když statky v knížectví Těšínském prohlížel, u sochy P. Marie se pomodliti.

Počet poutníků během tohoto století zase vzrostl tou měrou, že návštěva každoroční může nazvati se velmi značnou.

Poutě trvají po celé léto každou neděli. Větší průvody přicházejí:

1. Na sv. Floriana z okolních farností na památku výbavy z roboty. Toho dne bývalo v době robot jim volno pouť svou do Frýdku vykonati.

2. Pátou [neděli po Velikonocích a na slavnost sv. Petra a Pavla velké průvody od Hranic, Lipníka a Přerova.

3. O Navštívení Panny Marie, 2. července, jakožto na hody přichází (jsou-li ve všední den) toliko lid z blízkých vesnic moravských a slezských. Následující pak neděli se

teprv hlavní velká pouť koná. Již v pátek a sobotu přední průvody docházejí, v neděli pak sejde se na 20.000 duší, většinou z Haliče a Slováků z Uher.

4. O Nanebevzetí P. Marie 15. srpna opět silná návštěva; tentokráte převládají Němci.

5. Konečně o Narození P. Marie 8. září a v neděli na to poutníci všeho druhu se dostavují.

* * *

Pořádek služeb Božích jest následující: V zimě konají se velké služby Boží ve farním kostele, toliko na sv. Štěpána a na svátky P. Marie jsou v poutním chrámu. Ostatně každý den v zimě v létě slouží se u Panny Marie mše svaté.

Hned po Velikonocích počnou se i velké služby Boží konati u P. Marie, a také bývají každou sobotu a v svatvečer svátků Marianských u P. Marie o 5. nebo o 6. hod. litanie a sv. požehnání.

Dne 2. července na Navštívení P. Marie (případne-li na všední den) bývá o 10. hod. české kázání se slavnou mší sv. a odpoledne litanie se sv. požehnáním.

V pátek před příští nedělí (na kterou se vlastně hody slaví) přicházející průvody vykonají sv. zpověď, navštíví pak „Hájek“ asi půl hodiny vzdálený, kde v kapli se modlí křížovou cestu a pijí ze zřídla vodu, k níž, jak řečeno, mají velkou důvěru a také do sousedního Místku. V sobotu už po druhé hodině počnou se sloužiti mše sv. až do půl jedenácté. Mezitím přistupují ku sv. přijímání v počtu dvou až tři tisíců. Zpovídá se od brzkého rána do půl dvanácté a od 2 do 7 až 8 hodin. Večer o 6. hod. je české kázání a slavné nešpory. Kostel zůstane celou noc osvětlen a otevřen a poutníci ve skupinách podle svého nářečí písně zpívají nebo se modlí. V neděli ráno zase po druhé hodině slouží se mše sv. a zpovídá se. Ku stolu Páně přistupuje ten den šest až osm tisíc věřících. O 7. hodině je zpívaná mše sv., po ní v kostele kázání německé, venku polské; o 10. hod. zase v kostele české kázání a zpívaná mše sv. Odpoledne o 3. hod. slavné nešpory.

Týž pořádek zachovává se i na Narození P. Marie; o Nanebevzetí P. Marie není polského kázání.

Poutníkům chodí v ústřety administrator kostela P. Marie a větší průvody vítá promluvou; v kostele jim pak sv. požehnání udílí.

K hlavním slavnostem bývají okolní duchovní zváni na výpomoc; počet zpovědníků s místním duchovenstvem obnášívá 20 až 30, někdy ještě více, protože některé průvody přicházejí se svým duchovním.

48. Kaple P. Marie Pomocnice v Brtnici, bývalé poutní místo.

Na pahorku u Brtnice dal r. 1672 Antonín, hrabě Collalto, vystavěti kapli, opatřil ji potřebným náčiním a rouchy a uložil 200 zl. na fundaci, aby v ní mohla býti každou sobotu v měsíci sloužena mše sv. Oltář ozdobil obrazem Panny Marie Pomocnice, který dle vzoru P. Marie Pasovské namaloval P. Kosmas, kapucín z Tyrolska. R. 1780 vymoženy byly pro kapli také plnomocné odpustky na neděli po Navštívení Panny Marie. Byla-li návštěva kaple již dříve hojná, rozmnožen tím počet poutníků měrou netušenou.

Dne 21. června 1785 kaple zrušena a náboženský fond ji prodal r. 1801 vrchnosti Brtnické, která v ní upravila byty pro nižší knížecí služebníky. Poutě od té doby zanikly.*) Obraz P. Marie přenesen do farního kostela a postaven nad tabernakl hlavního oltáře. Úcta věřících k němu se jeví dosud tím, že u něho rozžihají po celý rok voskovice.**)

*) Volný. Topografie.

**) Josef Italy, farář Brtnický, podal nám tuto zprávu r. 1886.

49. Milostivý obraz ve chrámě Nanebevzetí Panny Marie v Telči.

Nejstarší paměti o městě Telči jeviště své mají u chrámu Nanebevzetí P. Marie, jenž v předměstí „Staré Telči“ stojí na menším hřbitově.

Tam především poutá naši pozornost kamenná kazatelna, pod širým nebem o sobě vystavěná. Dle pověstí starých kázal prý v ní sv. Methoděj, apoštol náš a proto také Methodkou sluje.

Vedle ní nalézá se kaple sv. Rocha, která prý zaujímá místo kaple od sv. Methoděje založené.*)

Je-li tomu tak, musila Telč již tehdy — v dobách říše velkomoravské — býti důležitou stanicí pro rozvoj víry katolické.

Třetí vzácná památka, která týž hřbitov zdobí, jest kostel P. Marie. Kronika města Telče o jeho původu vypravuje s velkou určitostí: že dne 15. srpna 1099 Olomoucký vévoda Ota Černý v těch místech, u lesa „Vlče“, porazil na hlavu vévodu českého Břetislava II. a z vděčnosti za to vítězství na bojišti vystavěl kostel Nanebevzetí P. Marie. Zpráva ta však je mylná, neboť Ota byl vévodou Olomouckým teprv od r. 1107 do 1126.**)

Pravděpodobnější je domněnka, že zmíněného vítězství asi roku 1106 dobyl Olomoucký vévoda Svatopluk nad českým vévodou Bořivojem a že Svatopluk kostel zbudoval a Ota okolo r. 1121 jej rozšířil a (nestála-li tu již ves) nyníjší „Starou Telč“ u něho založil.***)

*) Sborník Velehradský, ročník III., str. 282 a 283.

**) Brandl: Kniha pro každého Moravana, str. 273.

***) Gregor Wolny: Die Markgrafschaft Mähren, VI. p. 514.

V listinách věrohodných první zmínka se činí o Telči jako vsi r. 1207; ale r. 1278 nařídil český král Přemysl Otakar II. Oldřichu z Jindřichova Hradce, aby „město“ Telč opevnil.

O dalším rozvoji města z nejbližší příchů dvou věků víme málo. Roku 1283 byl tam jakýsi farář Jindřich. Později však už jmenují se dva faráři, jeden ve Staré Telči u kostela Panny Marie Nanebevzaté, druhý u sv. Jakuba v Nové Telči.

Hradby městské neodolali Husitům, kteří roku 1423 pod vojevůdcem Žižkovým, Bzdinou, násilně do města se vedrali, mnoho obyvatelů na náměstí shromážděných pobili a 4 radní s oken radnice shodili, z nichž 81letý městský rychtář Jakub Perníkář do tří dnů následkem pádu zemřel. Také nedalekého hradu Šternberku se zmocnili a pobořili jej. Když však uslyšeli, že se Jan z Hradce se silným vojskem blíží, hledali spásu v útěku do Čech. Jan jich dostihl anedaleko Horních Dubenek u rybníku „Bory“, napotom „Krvavec“ zvaného potřel, tak že jich jen několik domov uzřelo.

Roku 1448 kázal s velkým úspěchem v Telči s kazatelny Methodky horlivý věrověst z řádu františkánského, Jan Kapistran.

Z dalších dějin městských vyjímáme následující zprávy, které se bezprostředně nebo prostředně chrámu P. Marie Nanebevzaté týkají:

Roku 1460 Jan z Lipníka věnoval oltáři sv. Petra a Pavla v kostele P. Marie všechny příjmy ze vsi Vilimeče u Studené, aby z nich zvláštní kněz u toho oltáře sloužil každý týden tři mše sv. za duševní spásu jeho manželky a všech pří-

buzných a konal jisté vigilie kvatembrové. Kněz ten „oltářník“ byl podržzen faráři u P. Marie.

R. 1520 Adam z Jindřichova Hradce svému správci v Telči, Dětřichu Dobrovodskému z Dobré Vody, k jeho návrhu přenechal neobsazenou faru ve Staré Telči i s důchody a desátky, z čehož správce se zavázal, že znovu vystaví zámek Telečský. An tak neučinil — ač důchody farní mnoho let bral, byl r. 1538 u zemského práva žalován, aby přijaté peníze nahradil. Tehdy, zdá se, že fara i kostel o valnou část jmění kmenového byly zkráceny.

Znenáhla zalidnila se Nová Telč více než Stará, tak že ve Staré přestali býti faráři. Od r. 1569 už jen o jedné faře v Telči se vypravuje. Kostel Nanebevzetí P. Marie stal se filiálkou sv. Jakuba.

Počátkem století XVII. stali se pány velkostatku Telče Slavatové. První z nich byl hrabě Vilém Slavata, jenž r. 1618 shozen byl od vzbouřenců s okna Pražského hradu. Rodina Slavatů držela panství to až do r. 1691.*) Jsouc ryze katolickou, pečovala také o to, aby škody od nekatoликů v Telči víře způsobené byly napraveny. Za tím účelem usadila tam ct. OO. Jezuity od r. 1651, vystavěla jim klášter a pak i kostel Jména Ježíš, a svěřila jim i obsazování far na celém panství. Tím církevní život do nového, hbitějšího přešel proudu. I hřbitov osvěžen. Neboť hned roku 1653 vystavěl Telečský měšťan Jiří Feit z vděčnosti za šťastně přečkaný mor kapli sv. Rocha (snad na

*) Roku 1712 zemřel poslední toho jména hrabě — v Římě, Jan Karel Joachim, jako general řádu karmelitského

místě kaple starší, jak jsme svrchu podotkli). A brzy po tom opraven, rozšířen, zaklenut a vyšší věží opatřen kostel P. Marie, jenž tehdy měl tři oltáře; útraty s tím spojené zapraveny od dobrodinců.

Když se hřbitov ukázal býti malým, založen r. 1672 nový větší na „velkém předměstí“, avšak i na dále na starém bylo také pochovááno. Týž rok při visitaci kostelní udáno, že v kostele P. Marie nalezá se na jednom oltáři milostivý či zázračný obraz Panny Marie. Zajisté že byl od věřících velmi ctěn a hojně, obzvláště na svátky Marianské, navštěvován. Z té příčiny bezmála také papež Klement XI. bullou, u P. Marie Větší v Římě dne 14. února 1719 danou, uštědřil těmžž kostelu pro svátek Nanebevzetí P. Marie plnomocné a pro jiné svátky Marianské neplnomocné odpustky. V kostele konávala se hlavní pouť na 15. srpna velmi slavně a hlučně; přicházelo mnoho lidstva z okolí i z Čech a kázalo se v kostele i venku. Slavnost trvala po celou oktavu. Druhá, menší pouť připadala na Narození P. Marie. R. 1767 kostel opět byl rozšířen.

Když r. 1773 řád Jezuitů byl zrušen, žádali měšťané Telečtí r. 1785, aby u kostela P. Marie zřízena byla zase lokální kuracie (fara); prosba jejich nebyla vyslyšena.

Kaple sv. Rocha r. 1785 byla sice zavřena, ale od jedné paní z Telče koupena a kostelu P. Marie darována.

Nyní vypadá kostel P. Marie asi následovně: Je 36 kroků dlouhý, z nichž 12 připadá na presbytář, v tomto 7 a v lodi 24 kroků široký, 5 – 6

sáhů vysoký. Loď má pavlače. Věž stojí na evangelní straně presbytáře, je 15 sáhů vysoká a její spodní část (nejstarší prý celé budovy), bývalá to sakristie, tvoří kapli. Mimo hlavní oltář je 6 postranních. Na vnitřní stěně evangelní strany v kůru nalezá se obraz domnělého zakladatele kostela s nápisem: Otto II. Marchio Moraviae ecclesiae hujus fundator 1099.*)

50. Bývalá kaple Loretská, odpustky obdařená,

u ctih. OO. Servitů v Jaroměřicích (u M. Budějovic).

Velikomyslný a zbožný majitel panství Jaroměřického, Jan Antonín hrabě z Questenberku, který budovy církevní v Jaroměřicích buď sám založil aneb aspoň okrasami opatřil, vystavěl r. 1673, anebo snad již o něco dříve, na předměstí Lhotě Loretskou kapli s tak zvanou křížovou chodbou a svatými schody.***) V kapli za přítomnosti císaře Leopolda I., který na cestě z Prahy do Vídně na zámku přenocoval, dne 17. září r. 1673 sloužena první mše svatá.

Dne 1. října 1675 týž hrabě položil u kaple základní kámen ku klášteru, který dokončiv odevzdal ct. OO. Servitům. Z počátku byli jen čtyři kněží, r. 1674 už vzrostl jich počet na dvanáct. Když o jejich potřeby tak bylo postaráno, že nemusili žebrotou obtěžovati, potvrdil založení kláštera i císař Leopold I. Později klášter ještě více členů čítal.

V letech 1724, 1747, 1748, 1757, 1776 vymoženy byly pro kostel, pro kapli sv. Jana Nepomuckého a pro bratrstvo

*) Dnes kostel P. Marie není považován za poutní. Tak zvaná pouť (patrocinium) slaví se 15. srpna arci i od okolního lidu, ale to je zvykem i u jiných kostelů, které poutními nejsou. O milostivém obraze neví se ničeho. Což oznámil far. Telečský Fr. Plhal.

**) O původních sv. schodech v Římě viz I. díl 1. část str. 150 a následující.

bolestné P. Marie, které tu bylo založeno, neplnomocné i plnomocné odpustky z Říma. Jak kaple Loretská, tak odpustky byly příčinou, že věřící dosti četně Jaroměřice navštěvovali.

Dne 17. března 1785 klášter zrušen, náboženský fond převzal značné kapitály, vrchnost budovy, které pak byly upraveny z části na faru a z části na školu.

51. Bolestná Matka Boží

u sv. Tomáše v Brně.*)

Ct. OO. Augustiniáni, kterým kostel sv. Tomáše až do r. 1783 patřil, utrpěli veliké škody a ztráty při oblehání Brna od Švédů. Mezi jinými také na kostele tolik bylo potlučeno, že jej musili přestavěti. Loď chrámová zbudována r. 1662 a oltáře v ní r. 1675. Jeden z postranních oltářů zasvěcen bol. Matce Boží, jejíž socha životní velikosti z kamene vytesaná na něm se nachází ve výklenku uzavřeném sklennými dveřmi. U oltáře okázale konány bývají obě výroční slavnosti sedmi bolestí P. Marie, zvláště v pátek před květnou nedělí.

Ač poutě se k soše nekonají, přece veliký počet záslibných obrázků, jimiž stěny kolem oltáře pokryty jsou, jakož i dárky zlaté a stříbrné, které ve výklenku jsou uzavřeny, pak známost sochy bolestné po Brně a okolí rozšířená a hojná její návštěva z města i venkova, dokazují zřejmě, že osvědčila se tu Matka Boží pro mnohé útočištěm hříšníků, potěšením zarmoucených a pomocnicí křesťanů.

*) Dle zprávy faráře Ignata Knorra, zaslané r. 1855 bisk. konsistoři v Brně.

Cenné dárky r. 1817, 1853 byly ukradeny a také r. 1855 po dvakráte zloděj, výrostek spustlý, pokoušel se o opětne oloupení sochy, byl však polapen.

Úcta k té soše milostivé trvá podnes.

52. Soška P. Marie z Foy-e v Hlubokých Mašůvkách.)*

I. Založení poutního místa.

Mašůvky stojí asi 2 hodiny cesty severně od Znojma na silnici k Jevišovicím v údolí Svatoňovce zvaném.

Již samo jméno toho údolí „Svatoňovec“ zdá se naznačovati, že místo to, kde nyní poutní kostelíček stojí, už v dávném věku u okolních obyvatel za svaté bylo považováno. A to hlavně pro zdravou vodu, která se z tak zvané „svaté studně“ prýští; její léčivá síla byla dávno již známa a neduživci všeho druhu si umýváním a koupelemi v ní pomáhali a také Božským propůjčením od tělesných neduhů často pomohli.

*) Prameny: 1. „Les Vierges miraculeuses de la Belgique, to jest: Zázračné P. Marie v Belgii, dějiny svatyň, v nichž jsou ctěny, legendy, poutě, bratrstva, spisy o nich vydané“. To dílo vyšlo za spolupracovníctví několika duchovních a spisovatelův; obsahuje 106 zpráv a 40 obrazů Marianských věrně vypodobněných, které se nalézají v kostelích a kaplích Belgie. Dílo vydáno v Bruselích roku 1856. — 2. Le P. Poiré, La triple Couronne de la bienheureuse Vierge Marie. Edition de Tournai. — 3. Lipsin Louis, Abrégé de l'histoire de Notre-Dame de Foy, avec un traité préliminaire historique et dogmatique sur le culte des saintes images. Liège. — 4. Bouille (Pierre), Histoire de la Découverte et Merveilles

Z vděčnosti vystavěli nade studní dřevěnou prkennou kapli. Vypravuje se pak, že jistý nemocný malíř ve Znojmě snem byl vybídnut, aby tam putoval, že se pozdraví. S velikým namáháním vydal se na cestu. Pro slabost musil cestou bezpočtukráte sednouti si a odpočívati. Došel do kaple, pomodlil se. Pak šel a napil se té vody. I cítil se ihned tak zotaveným, že zpáteční cestu bez obtíže vykonal. Nemoha vděčnost lépe osvědčiti, namaloval obraz Panny Marie, „Očekávání Narození Páně“ a do kaple dřevěného věnoval.

Když husitské nepokoje vypukly a později také protestantské bludy se i do té krajiny vloudily, hynuly návštěvy jako květy, když je mráz spálí a Mašůvky přicházely v zapomenutí.

Když byl r. 1648 mír uzavřen, nastala i studánce nová doba. Lidé zase k ní začali choditi pro zdraví. První z milosti Boží neduhu tam sprostěn byl J. Krukensteinhauser z Kroměříže. V soudním výslechu na věčnou památku vypověděl, že když za příčinou těžké nemoci bylo mu v Mašůvkách už čtyry neděle se zdržovati, vedle rady

de Notre-Dame de Foy, trouvée en un chesne près de la ville de Dinant, pays de Liége l'an MDCIX. Liége 1620. — 5. Dinaux (Arthur), Notre-Dame de Bonne-Espérance. Valenciennes 1834. — Oettinger (E. M.), Bibliographie biographique etc. Bruxelles 1854. — (Nota: Tento material mi byl udán od profesora církevních dějin, B. Jungmanna, na universitě v Lovani.) — 6. Pouť ku Panně Marii v Mašůvkách. Sepsal Frant. Poimon, duchovní správce v Mašůvkách. (Rukopis v tamnějším farním archivu.) — 7. Registratura biskupské konsistoře Brněnské. — 8. Některé dodatky od far. Mašůveckého, Frant. Čiháčka. — 9. Versuch einer Geschichte Brünn's. Von Christian d'Elvert. 1828.

obyvatelů tamních napil se vody léčivé a ihned se pozdravil. Kteréhož dobrodiní obdržel brzy na to také jeho nemocný nevlastní syn Bruner. I umínili si, že studánku vyčistí, divoké stromoví kolem vymytí a skály odválí, aby byl přístup k ní schůdnější.

Uč se, milý poutníku, vděčnosti od těchto mužů.

Od té doby stará důvěra věřících se obnovovala a návštěva léčivé vody stále rostla.

Když tedy místo to počalo v klidných dobách opět slynouti svatostí, vzbudil Bůh dobrodince, aby se postarali i o zevnější jeho zvelebu. Nástrojem Božské prozřetelnosti byl Ludvík Radvít ze Souchesu. Souches (vyslov Sůš) pocházel rodem z francouzské pevnosti Rochelle (vyslov Rošel), jednoho z hlavních sídel a útulků francouzských protestantů čili Hugenotů. Narodil se r. 1608 z rodičů sice šlechtických, ale chudých. Jsa protestantem, měl malou naději, že by ve své vlasti došel kdy slávy a štěstí, a proto pustil se do Německa, válkami zmítaného a vstoupil do služeb vojska švédského. Brzy však pro svou náhlost a prchlivosť rozmrzel se s nimi a dal se k vojsku rakouskému. Jako podplukovník stál nějaký čas před Olomoucí, kterou Švédi měli obsazenu. Vyznamenav se zde i jinde, byl povýšen na velitele posádky Brněnské. Vida, že Švédi skoro všechna důležitější města moravská šmahem sobě podrobují, dal silné hradby a hluboké příkopy, kterými Brno, vojskem jen slabě obsazené, opevněno bylo, na rychlo opravit i učinit všemožná opatření, aby se město ubránilo. Švédi, vedeni Torstensonem, 3. května r. 1645

skutečně Brno oblehli a s velikým úsilím do něho se dobývali. Měšťané však a studující vstoupili do řídkých řad vojska a nadobyčejným napjetím všech sil město hájili a zachránili. Posledním útokem nejzuřivějším, ale marným, jako byly všechny ostatní, hnali Švédové proti hradbám na třech místech — na Petrově, proti Jezuitské koleji (nyní kasárně) a proti bráně u sv. Tomáše — v den Nanebevzetí P. Marie 15. srpna. S krvavými lebkami byvše odražení, s hanbou odtáhli. V obleženém městě dodával vedle Radvita jak bojujícím tak obyvatelstvu zmužilosti člen řádu tovaryšstva Ježíšova P. Martin Středa. Když se císař pán dozvěděl o tom vítězství, vyznamenal měšťany Brněnské a povýšil vůdce Radvita na nejvyššího polního strážmistra, velícího generala na Moravě, kommandujícího v Brně, tajného radu a rodu jeho dal titul svobodných pánů. K tomu všemu ještě císař pán Ferdinand III. prodal mu velmi lacino (za 92.119 zl.) komorní statek Jevišovický, ku kterému Mašůvky patří. Radvit tehdy již byl katolíkem, neboť jako protestant nemohl za poměrů tehdejší doby dostati inkolatu (domovského práva) a tudíž také nemohl statku v zemi koupiti. Radvit také jmenován později hrabětem. — Vavříny, jež si vydobyl hájením Brna, nebyly poslední. Udatnost svou osvědčil ještě v Polsku proti Švédům a r. 1664 v Uhrách pod velkým vojevůdcem Montecucullim proti Turkům; začez zase hojně byl odměněn. Konečně, když císař rakouský Leopold poslal r. 1674 pomoc Holandsku proti francouzskému králi Ludvíku XIV., táhl Radvit zase do boje. Že však se nechtěl všem rozkazům svého velitele podrobovati a jednal často i proti

jeho vůli a na svou přest. byl z Hollandska odvolán. Usadil se v Brně, kdež jako soukromník žil. Zemřel v stáří 75 let a pochován jest ve chrámě sv. Jakuba. Pomník, který mu jeho potomci dali uliti z broncu, představuje jej, jak klečí, jsa oděn v brnění.*)

Živobyť Radvitovo proto jest tuto obšírněji vypsáno, že on Mašůvky velice zvelebil. Vymohl si povolení tehdejšího biskupa Olomouckého Karla II. braběte Liechtensteina a vystavěl r. 1680 na místě prkenné kaple nynější zděný, 20 kroků dlouhý a 10 kroků široký kostelíček ke cti a chvále Panny Marie z Foy, kteréž sošku v Belgii byl ve válkách obdržel v jednom klášteře panenském a při vojenských výpravách a bitvách, jichž se účastnil, prý pod svým brněním na prsou nosil. Soška ta dosud na hlavním oltáři se nachází. Svrchu zmíněný obraz Panny Marie byl zprvu nad sakristií a později nad presbytářem zavěšen.

II. Popis sošky P. Marie z Foy.

Soška představuje P. Marii, ona stojí na podstavci a drží v náručí Ježíška tak, že jeho nohu svou levicí podpírá a jeho zádečka svou pravicí opírá. Ježíšek levou ruku má položenou na ňadra své matky a v pravé drží jablko; čímž naznačuje, že P. Maria jako druhá Eva napravila, co první Eva neposlušností svou a svedením Adama byla

*) Podobizna Ludvíka Radvita v životní velikosti nachází se s vyobrazeními jeho důstojníků z náčelnictva, dohromady pět obrazů, v hospodě od něho v Mašůvkách vystavěné, jejížto místnosti hlavně pro četné poutníky a lázeňské hosty jsou určeny.

provinila. Ježíšek oděn jest prostě pláštíčkem na způsob hranostaje pomalovaným, P. Maria pak řasným šatem a pláštěm, jenž jí až k nohousplývá. I její šat je omalovaný, ale barva již líbáním poněkud je setřena, přece ale zbytky barvy nachové s kovovým leskem na hlubších místech šatu se zachovaly, jakož i četné lilie (odznaky panské čistoty), kterými ozdoben jest její plášť. Na hlavách mají obě osoby zlaté korunky, okrášlené 7 a 5 drahokami. — Soška je dle znalců mistrně z dubového dřeva vyřezána a je s podstavcem v jedno spojena; i oděv je vyřezán a proto nebývá soška do žádných jiných šatků oblékána. Výška sošky i s podstavcem a korunou obnáší 20 centimetrů a bez podstavku a bez koruny 13 ctm.

V zádech sošky připevněna jest stříbrná plocha, která v paprsky vybíhá.

Na podstavci pak jest nápis DE FOY.

III. Původ sošky Panny Marie z Foy (čti Foa).

Již zmínili jsme se, že soška do Hlub. Mašůvek darovaná pochází z Belgie. O jejím původu oznamujeme toto:

Foy (to jest „víra“), dědina diecéze Namurské, vzdálená asi hodinu cesty od města Dinantu v Belgii, byla prostým dvorcem před nalezením obrazu zázračného. Počátek svůj vzala stavbami, které vyvésti nutno bylo, aby se poskytlo přístřeší poutníkům přivábeným u velikém počtu na to místo svou úctou k matce Boží.

Socha Panny Marie z Foy byla nalezena roku 1609 uvnitř dubu: avšak ona se tam nacházela a

byla ctěna již dávno před tím, neboť bylo třeba staletí, aby dub, na kterém byla připevněna dle zvyku druhdy velmi rozšířeného, nabyl pamětihodné tloušťky osmi stop v průměru, které měl, když shledali toho potřebu, aby ho porazili.

Nalezáme v knize vytištěné v Liége r. 1734, kterou spisovatel prohlašuje za pouhý výtah z většího díla, následující podrobnosti o soše ctěné pod jménem Panny Marie z Foy (Notre-Dame de Foy).

Dne 6. července 1609 lodník, zv. J. z Limoire, koupil od barona Cellesa silný dub, z jehožto dřeva mínil vystavěti loďku.

Tesař, když se dal do práce, aby jej přeřízl, shledal, že je zkažený a zhola nezpůsobilý k účelu, k němuž původně byl určen; obdržel na to rozkaz, aby jej rozštípal na spálení. Konaje tu práci, našel v duši stromu sochu sv. Panny, držící dítko Ježíše v náručí. Nad ní byla mřížka rezem prožraná a u nohou její kámen a coupek vlasů.

Děvečka ze dvorce, kterou tesařovy výkřiky podivu přilákaly do těch míst, ujala se sochy a odnesla ji k sobě. Po šesti nedělích baron Celles, uslyšev všechny ty podrobnosti vztahující se na nalezení toho svatého obrazu, pronesl přání spatřiti jej. Dal pak vydlabati výklenek v jednom z dubů nejbližších onomu, jenž byl zkácen a tam byla umístěna socha i s mřížkou železnou, nalezenou s ní.

Později, když navštěvovatelé rozhlásili zázraky vykonané na tom místě k jejich užitku na přímluvu svaté Panny, dělali ze dřeva zkáceného dubu sošky, které staly se předmětem úcty neobyčejné.

Už uplynula dvě leta od té doby, co obraz

P. Marie nalezal se ve výklenku vydlabaném přičiněním barona Cellesa, když jednoho dne bylo zpozorováno, že ze tří prutů železných, z nichž pozůstávala mříž, zbýval jen jeden. Jelikož bylo snadno vytáhnouti sochu, když byla mříže tak poškozena, a ona přece na svém místě se nacházela, domnívali se lidé, že z toho mohou souditi, že zloději byli zadrženi pohnutím svaté hrůzy.

Baron Celles, obávaje se, aby nebyla odnesena tato soška, ku kteréž byl nabyt velikou úctou, dal ji odnésti do kaple svého zámku, až by jí dal vystavěti kapli na místě, kde byla nalezena.

Mezitím, co bylo pracováno o zbudování té modlitebny, množila se uzdravování, milosti děly se nápadnější a způsobily tak velké hnutí, že kníže-biskup z Liége se viděl pohnuta naříditi vyšetřování, jehož výsledkem bylo ujištění, že všechno, co bylo zázračného rozhlášeno, je úplně dokázáno.

Kaple byla dokončena r. 1618 a 21. listopadu, v den Obětování svaté Panny, byla socha s neobyčejnou slávou do ní přenesena.

Brzy na to stalo se nezbytným, nahraditi kapli chrámem, jenž by vyhovoval velikému počtu poutníků, kteří přicházeli prositi na to místo. Dne 8. září 1624 nový chrám byl postaven pod ochranu P. Marie a posvěcen u prostřed návalu věřících, jichž bylo přes 12.000.

Kostel ten, týž, který vidíme podnes, má 132 stop délky a 38 stop šířky. Světlo dostává 19 okny; zdi jsou dílem z tesaného kamení, dílem z cihel. Oltáře jsou tři: hlavní je z mramoru černého a jaspisu a je darem knížete-biskupa z Liége, Ferdinanda Bavorského. Ve výklenku vyhloubeném nad

tabernaklem, nachází se stříbrná skříňka, v níž je umístěna socha P. Marie. Do vnitř skřínky lze potopiti zrak skrze mřížku, která ji z předu uzavírá.

Socha spočívá na podnoží; není vyšší než půl stopy vpočítaje podstavec i korunu. Šat je uměle-
řasný: závoj zahaluje vlasy svaté Panny, jejíž hlava je ozdobena korunou. Tvář P. Marie je nanejvýš milostná; zdá se usmívati na svého božského Syna, který spočívá na její pravici a jemuž levicí jemně nohu drží. Dítě Ježíš opírá jednu ruku o ňadra své matky a v pravé drží jablko, s nímž jakoby si pohrávalo. (Popis souhlasí i se soškou Mašůveckou.)

Socha je v půdě bělavá, avšak silně zahnědlá stářím. Je viděti na levé straně stopu seknutí od sekery tesaře, jenž měl sklátiti dub. Seknutí odštíplu hlavu P. Marie a levou ruku dítěte Ježíše, avšak obojí bylo tak šťastně přiděláno, že skomolení sotva je znatelné.

Arcivévoda Albert a princezna Isabella přišli na pouť k P. Marii z Foy, a než se ti vznešení hosté odtud vzdálili, zabezpečili kostelu důchody potřebné, aby každodenně před oltářem P. Marie mohla shořeti dvouliberní svíce z bílého vosku.

Ctihodný Pater Bouille, z tovaryšstva Ježíšova, který sepsal dějiny P. Marie z Foy, přičiniv k nim listiny a doklady zázraků, které se jí připisují, dal vyřezati více soch ze dřeva dubu, v němž byl nalezen obraz zázračný a ze dřeva onoho stromu, na němž byl umístěn po svém nalezení. Několik jich je ctěno ve Valenciennesu.

Jednu z nich lze viděti ve chrámě vystaveném uprostřed lesa de Raismes; ta byla darována řeholníkům Karmelitům od Filipa, vojvody

z Aerschotu a knížete z Aremberku. Ta je známa pode jménem „P. Marie blahé naděje“ (Notre-Dame de Bonne-Espérance).

Podnes, ač uplynula dvě staletí, obraz Panny Marie nalezený uvnitř dubu, je cílem četných poutí. Nemluví-li se o zázračných léčeních, která dala podnět k úctě P. Marie z Foy, návštěvy většího dílu poutníků, které se dosud udržely, dokazují, že nalezají u P. Marie útěchu a pomoc, kdo jí žádají od její moci.

* * *

Jednou z těch sošek, které byly vyřezány dle vzoru P. Marie de Foy, nalezené v starém dubu, jest také soška darovaná pánem Ludvíkem Radvitem do kostela ve Hlubokých Mašůvkách. *) A podobně jako soška původní, stala se i tato nápodobená předmětem vroucí úcty zbožných poutníků, kteří ji z blízka i z daleka velmi početně navštěvovati a ctíti počali a to s mnohou útěchou a s mnohým prospěchem a přesvědčeností, že Maria,

*) O tom, kterak ji dostal, vypravuje se následovně: Když mladý Radvit jako praporečník sloužil ve vojsku protestantském u Švédů, jednou přepadl s tlupou vojáků v Belgii panenský klášter. Jeptišky utekly se do kostela a tam klečíce před oltářem modlily se. Když Radvit i do kostela se vedral, šla mu velebná matka vstříc prosíc jej, aby jim nic zlého neučinil a je za pokojem nechal, že vojákům dají jísti a píti a jemu že dají, co mají nejvzácnějšího v celém klášteře. Radvit se táže, co by to bylo? Tu vezme vel. matka sošku P. Marie s oltáře a podává ji Radvitovi řkouc: „Vezmi sošku, nos ji na prsou pod krunýřem, a my se za tebe budeme modliti, abys na přímluvu Matky Boží byl v nebezpečných válkách zachráněn před každou střelou i sečnou ranou“. Radvit dar přijal, vojáci byli počastováni a jeptišky dostaly ochranný list. Radvit nosil sošku

neposkvrněná Panna a Matka Boží, v tělesných i v duchovních potřebách jest pravou matkou milosti, uzdravením nemocných, potěšením zarmoucených pro všechny ty, kdo ji v tomto vyobrazení s dětinnou důvěrou ctí a se k ní utíkají.

IV. Další příběhy poutního kostela.

Od roku tedy 1680 stála kaple a P. Maria byla v ní horlivě ctěna. Poustevník ubytoval se v nejbližším sousedstvu, opatroval, čistil a zdobil kapli. Scházel však duchovní. Teprv když r. 1701 hrabě Karel Josef Radvit ze Souches vládu nastoupil, povolal pro rozmnožení cti a slávy Boží a úcty přeblahoslavené Panny Marie kněze řádu premonstrátského z Louky na Dyji u Znojma a opatřil jej ročním platem na vyživenou, aby aspoň v letě a to jenom v neděli a ve svátek mše sv. v Mašůvkách sloužil, hříšníky s důvěrou k P. Marii se utíkající břemene hříchů sprostoval a v jisté dny slovo Boží k útěše posluchačů hlásal. To pak se také s takovým duchovním užitkem dělo, že pod krunýřem a ač prodělal mnoho bitev, zůstal neporušen. — Co se věrohodnosti toho příběhu dotýče, podotýkáme, že Radvit do Belgie nepřišel v službě Švédů, nýbrž v službě rakouské, když už byl katolíkem. Koncem července roku 1674 překročil s císařským vojskem u města Namuru řeku Maasu; v listopadu bylo dobyto od císařských opevněné město Dinant a zůstalo v jich moci až do května 1675, kdy bylo vzato od Francouzů pod velením Créquy-ho. Poutní místo Foy jen hodinu cesty vzdáleno jest od Dinantu, a tak mohl Radvit snadno upozorněn býti na zázračný obraz P. Marie tam ctěný, a jelikož bylo více sošek dle původní vyřezaných v okolí, snadno si mohl jeden opatřiti. Avšak i vypravování o panenském klášteře (v Dinantu?) a jak tam sošky nabyly, samo sebou není pravdě nepodobno.

r. 1724 už přes dvacet velikých procesí nejen z okolních míst, nýbrž také a to z větší části z pohraničného Rakouska přišlo, takořka slibem se zavázavše, že každoročně svou synovskou povinnost u Matky Boží v Mašůvkách vykonají, aby tím každoroční požehnání na své role a vinice vyprosili.

Hrabě Karel Josef (svrchu jmenovaný) brával se také častěji pěšky s procesím ze svého zámku Jevišovického do Mašůvek a trvával tam příkladně a mnohé radostné slzy prolévaje na pobožnosti. R. 1725 také rozmnožil důchod knězův, aby mše sv. v neděli a ve svátek nejenom za leta nýbrž i za zimy, tedy po celý rok byly slouženy.

Podobaloť se však také, jakoby srdce ku pobožnosti Marianské vlažná a ustydlá se rozehrívala, ježto takové množství v zimě v letě hříšníků jinak nekajících se hrnulo ku zpovědnici a stolu Páně, že z kláštera Louckého ustanovený kněz zřídka kdy před jednou hodinou s poledne od služeb Božích se vracel, nemoha ani tak všem požadavkům věřících vyhověti. To pohnulo pečlivého vznešeného patrona poutního kostelíčka k tomu, že s prelatem Louckým, Antonínem Nolbekhem, ve srozumění vešel, aby duchovní z téhož premonstrátského kláštera stále v Mašůvkách bydlel a služby Boží nepřetržitě horlivě obstarával, ku kterémuž cíli a konci také nadací list dne 1. května roku 1744 od urozeného pána Jana, hraběte z Ugartů, jenž 20. listopadu 1743 Jevišovice koupil, byl vystaven a obydlí poustevníkovo v prostrannější pro kněze bylo rozšířeno. Od toho času bydlívali kněží z Louckého premonstrátského kláštera v Mašůvkách a služby Boží tam konali.

Roku 1770 byly z Říma pro poutní kostel vymoženy na sedm po sobě běžících let plnomocné odpustky, kterých tam poutníci o slavnosti Navštívení P. Marie mohli získati.

Kostelíček měl dosti drahocenných skvostů, mezi jinými od r. 1719 také stříbrnou monstranci dvě libry těžkou. Byl však r. 1783 okraden a co ještě stříbrného zbylo, odvedeno jest r. 1811 při všeobecném odvádění kostelního stříbra.

Když byl r. 1784 Loucký klášter zrušen a r. 1793 poslední premonstrátský zpovědník a lokální kooperátor Zikmund Launek z Mašůvek za faráře do Myslibořic přesazen, zůstal poutní kostelíček po pět čtvrtí roku bez vlastního kněze a byl toliko z Přímětic administrován, až kněz z Čech, z Královéhradecké diecéze, Antonín Stoupa, do Mašůvek dosazen byl. Po té povždy jen světští kněží za lokální kooperatory a zpovědníky v Mašůvkách byli ustanovováni.

Roku 1860 byla duchovní správa v Mašůvkách od fary Přímětické oddělena a na samostatnou lokalii čili místní duchovní správu povýšena.

V. Pořádek služeb Božích a poutních procesí.

Kostelíček je po celý rok ve dne otevřen, tak že může od ranního zvonění na klekání až do slunce západu každou chvíli býti navštíven.

Mše sv. ve všední dny bývá sloužena v zimě o 8 hodinách (vyjma roraty, které počínají o 6½ hod.); v letě, počínaje 40denním postem o 7 hodinách, leč by kdo den před tím o jinou hodinu byl požádal.

V neděli a ve svátek od 1. října do 30. dubna o 8. hod., v letě a na císařské hody, na Boží hod vánoční a velikonoční o 10. hod.

Odpolední služby Boží počínají po celý rok v neděli a ve svátek o 2. hod.

V květnu navštěvuje Mašůvky procesí ze Žďáru do Marie Cell putující, a někdy také z Křížanova, v srpnu podobně na cestě do Marie Cell procesí z Třebíče a Polny pod jednou korouhví spojené. Spíše podobně činila procesí z Velké Meziříče, z Radostína, z Nového Veselí, z Bohdalo-
lova, ze Hlinska v Čechách a z jiných míst, dokud do Marie Cell putovávala.

Schvální poutní průvody přicházejí do Mašůvek v následující dny

Počátkem června z Jevišovic.

Na den sv. Antonína Pad. (13. června) z Tasovic.

Druhou nebo třetí neděli po sv. Duchu z Prace, z Pavlic a Lechovic.

Na slavnost sv. Petra a Pavla (29. června) z Kyjovic, Těšatic, Bohounic a z Vranína.

Na slavnost N a v š t í v e n í P. M a r i e (2. července) z Jevišovic. V sobotu na to, jako ve svatvečer před hlavní slavností (hodami) odpoledne: z Blížkovic, Rybníků, Rešic, Myslibořic, Krumlova, Výmyslic, ze Šepkovic, Tulešic, Častohotic, Krhova, Hrotovic, Jaroměřic, Rouchovan, Dukovan, z Dolních Dubian, Příspa, Babic, Jakubova, Kynic, Lukova, Valče, Dědic, Mohelna, Čáslavic, z Újezda a Bohušic. — V neděli pak na hlavní slavnost ráno: z Lipníku, Petrovic, Olírozenic, z Blatnice, Vranovské hospody, Citonic, Přímětic, Mlíčovic, Tvořirázu, z Horních Kounic, Třtěnic a Višňové, z Unanova, Moratic, Horních Dunajovic, Bihařovic, Pavlic, ze Slatiny, Šrámků, Vitonic, Olbram-Kostela, z Mikulovic a Žerotic. Týž den bývá více mší sv slouženo.

Na sv. Annu (26. července) z Kuchařovic, Tasovic a ze Suchohrdel.

V neděli na to: z Milfronu, Vejrovic, Bohůmělic (Pum-
nitz), Vranovské hospody, z Nesechléb, Nového Šaldorfu, Stošíkovic a z Boskovatýna. Spíše přicházely také prů-
vody z Horního Retzbachu a jiných míst dolnorakouských, pak ze Štítar, Koverníku, Lukova (Luggau), z Louky a až do r. 1855 velmi četné procesí ze Znojma.

Na den sv. Donáta (7. srpna) ze Starého Šaldorfu.

V sobotu před slavností Jména P. Marie: z Dolních Dubian, Jamolic a Rouchovan; v neděli pak na den Jména P. Marie z Bihařovic, Medlic, Slatiny a z Horních Kounic.

VI. O milostech dosažených

ve Hl. Mašůvkách málo zpráv se nám zachovalo, protože se pamětní kniha o nich ztratila. Ale dosud stává několik záslibných obrazů, které jsou výmluvnými svědky vděčnosti za obdržená dobrodiní. Tak na průčelní stěně kůru visí pět obrazů, představujících Matku Boží nebo rozličné osoby v pobožnost ponořené. Nápisů odnášejí se ku věnování, jako: „Ex voto“, to jest „ze slibu“, anebo „Cu Kott unser lyben ffrauen — Ist unser ffertrauen“, to jest „V Bohu, naší milé Paní — jest naše doufání“. Letopočty jsou z roků 162, 1699 a 1703.

Jiný obraz jest v sakristii z r. 1859. O tom zapsán jest v domácím protokolu následující příběh: Manželé Václav a Františka Kováříkovi v Bihařovicích měli dcerušku Kristinu, která byla 2 leta a 9 měsíců slepá. Lékařové nepomohli. Když ji matka jednou vzala na pouť do Hl. Mašůvek a tam ji vykoupala, zavedla ji do kostela. Kristinka, tehdy 4letá, před milostivou sochou Panny Marie stojíc, najednou zvolala: „Maminko, já už vidím Matičku Boží.“ A od té doby viděla. Ještě jednou sice zrak jí se zatemnil, ale když podnikla s ní matka novou pouť, ozdravěla znova. R. 1859, když jí bylo 10 let, a už chodila do školy učit se číst a psát, dali rodiče její ten obrázek do sakristie ve Hl. Mašůvkách. — O této události církevní soud dosud pronesen nebyl, ale uvádíme ji zde, protože svého času v novinách o ní bylo psáno.

53. Kaple bol. Matky Boží u Popic (u Znojma).*)

Kaple ta stojí západně od Popic na návrší, s něhož je rozkošná vyhlídka do dálky. Obec ji roku 1815 a 1816 ze základů vystavěla a Znojemský děkan roku 1817 vysvě-

*) Ze zprávy farního adm. Popického, Josefa Laube podané bisk. kons. Brněnské r. 1855.

til. Je klenutá a pojme přes 100 osob. Na úhledném oltářě nalezá se obraz bol. P. Marie ze dřeva. Stěny a klenutí kaple ozdobeny jsou obrazy ze života P. Marie. Velká mřížová vrata kapli uzavírají. Jelikož kolem vede pěšina ze Znojma k Reci, zastavují se u ní často zbožní věřící.

Z okolí konány bývají k ní zvláště v dobách nakažlivých nemocí veřejné průvody prosebné. Neboť když r. 1680 polovice obyvatelů Popických morem zahynula, vedl tehdejší farní administrator, Pater z řádu křížovníckého Pavel Aleš Stros slavné proceství k Boží muce, která od nepamětných dob na tom místě stála a bol. Matce Boží byla zasvěcena. Bosý, v rouše kajicníka, nesa těžký kříž na rameni, vedl ovečky své. Prosby jejich byly vyslyšeny, mor přestal a od té doby každoročně veden bývá tam z Popic průvod v den Navštívení P. Marie o 2. hod. odpoledne, jehož se účastní množství lidu z celého okolí.*)

54. Milostivý obraz bol. P. Marie

v poutním kostele sv. Bartoloměje v Jivové.**)

Jivová je městečko, které asi 2400 obyvatelů čítajíc, stojí na 1½ míle východně od Šternberku. V jedné listině z r. 1547, ve které osada tehdy malá ještě, byla zvětšena a od své vrchnosti, kartuziánského kláštera v Olomouci, značně obdařena, čteme, že klášter vyhrazuje si z pozemků Jivovských pouze prázdné místo na vystavění kostela, školy, špitálku atd. Fara tedy tam byla založena teprv po r. 1547.

Poutním místem stala se Jivová od r. 1687,

*) Ze slibu na odvrácení cholery byla také vystavěna r. 1832—33 kaple P. Marie ve farnosti sv.-Hypolitské u Znojma a r. 1834 u Hodonic v děkanství Znojenském.

**) K Volnému další látku poskytl Alois z Canavalu, farář Jivovský r. 1887.

o čemž vypravuje pamětní kniha:*) „Roku 1687, v úterý po Božím Vstoupení, donesli za mne, Benedikta Ignata Heinricha, faráře skutečného, farníci moji z pouti polské a sice z kláštera Jasné Hory Častochovské, na plátně malovaný obraz Matky Boží bolestné, za 3 zl. 30 kr. koupený, představující P. Marii, ana drží na levém rameni Krista Pána s kříže sňatého. Obraz kostelu Jivovskému darovaný zavěšen byl po pravém boku.“ (Později dán byl na hlavní oltář.)

Obraz tedy nepředstavuje Častochovskou, nýbrž bolestnou P. Marii.

Jako hlavní příčinu, proč za milostný počal býti považován, zaznamenal farář Heinrich v téže pamětní knize — proměny barvy obličeje. Vypravuje: „Roku 1689, dne 16. května, který připadl na pondělek křížových dnů, když průvod byl ukončen a po mši sv. všichni odešli, což bylo asi o 7. hod. ráno, spatřil jsem, že levá strana obličeje P. Marie je celá červená, jako krvavá, až na několik bílých teček nejvíce kolem oka, což ukázal jsem kostelníku Pavlu Baierovi, jenž jediný ještě byl přítomen. I divili jsme se oba velmi. Když jsem o 10. hod. přišel do kostela, abych uvedl ženu, obraz už měl tvářnost obvyklou. A proměna ta děla se po 9 dní před velkým požárem Opavským.

*) Origo B. V. Mariae dolorosae Gibaviensis, quae in ecclesia dicta parochiali devote colitur. Item gratiae per intercessionem et merita hujus beatissimae matris obtentae a personis diversis se devoventibus. Kniha, jež nám byla zapůjčena, založena jest r. 1689 a obsahuje 22 popsaných listů fol., podávajících zprávy od r. 1687 do 1753. — Je ve farním archivu Jivovském uložena. Asi do polovice je psána latinsky, polovice druhá německy.

— Podobný zjev pozorován byl: Dne 1. srpna o 7. hod. ranní od faráře, obou kostelníků, rektora (učitele) a ženy jednoho konšele — a trval od počátku mše sv. až po „Orate fratres“ (přes obětování); 16. srpna po 7. hod. ku konci mše sv. a po celou hodinu asi od 100 farníků, z nichž mnozí radosti plačíce Boha velebili; 22. srpna okolo 7. hodiny, po 30 minut od nejméně 200 lidí, kteří z různých osad byli přišli na posvícení a jarmark; dne 23. srpna v týž čas zase od mnohých lidí. Týž zjev opakoval se ještě na sv. Šimona a Judu a o Všech Svatých. — Také viděl v srpnu farník Jan Richter, jda v noci domů, nad kostelní věž plamen jako pochodně hořící, což trvalo co by 70 kroků udělal.

Vše to bylo k rozkazu biskupské konsistoře Olomoucké od děkana Budišovského (Bautsch) Severina Fr. Zeiske, od faráře Jestřábského Tomáše Rupperta, a od faráře Berounského Bedřicha Janouška vyšetřeno a schváleno dne 2. prosince r. 1689“.

Od té doby k obrazu utíkali se věřící ve mnohých potřebách o pomoc a přímluvu — a ne bez výsledku. O tom nám opět zprávy podává pamětní kniha, v níž milostí dosažených a neobyčejných příhod zapsáno je do roku 1753 164 čísel. Jelikož 6 jich jedná o dvojích případech, bylo by jich 170. Rozdělují se na značnou část Moravy a rakouského Slezska, a sice událo se jich v Olomouci 51, v Šternberku 14, v Domašově (Domeschau) 6, v Slavoníně 5, v Jivové a ve farnosti 8, Loschu (?) 5, v Dolanech 4, v Bystřici, Německé Huzové, Třebové, Opavě a Libavě po 3,

v Rudoltovicích, Krňově, Pohořanech (přifařených), Bílovci, Droždíně, Vítkově, Brunzeifu, Bruntálech a Vesce po 2, v Budišově, Vítkově, na panství Bruntálském, v Senici, Těšíně, na Sv. Kopečku, Nelhublích, Svatoňovicích, Odrách, Samotiškách, Nedvězím, Kroměříži, Losíně, Svitavách, Bratnovicích, Rejharticích, Slavkově ve Slezsku, Osoblaze, Domašově (Domstadt), Nepřívazech, v Přerově, Smilově, Poyerdorfu (?), Razové, v Tremu (?), Tověři, Neřetíně, Poinisdorfu (?), Hrubé Vodě, Uh. Hradišti a Těšíkově (Tscheschedorf) po jednom. Jedna pak milost v Praze se udála. Místa, kde se ostatní případy staly, nejsou udána.

Nemocí a neduhů je mnoho druhů, z nichž věřící na přímlovu P. Marie Jivovské vyvázli, buď vykonavše modlitbu, nebo se k nějakému dobrému skutku zavázavše, na př. k pouti do Jivové, ku přijetí sv. pokání a nejsv. sv. oltářní, k modlitbám, ku vstoupení do bratrstva černého škapulíře 7bolestné P. Marie, které bylo zřízeno v Jivové, nebo (nejčastěji) k obětování mše sv. ke cti a chvále P. Marie Jivovské, za sebe nebo za duše v očistci, anebo konečně k dárku. Takové dárky byly na př. obrázek Ukřižovaného Spasitele, P. Marie Loretské, stříbrná lampa, ruka, srdce, obrázek, jazyk, nohy, kalich, oči, rámě a jiné, voskové svíčky, cínové svícny, antipendium s mappou. — Abychom uvedli nemoce jmenovitě: bylo od těžké a „smrtné“ nemoce osvobozeno 38 osob, od šílenství a bezvědomí 9, od zimnicí studených i horkých 9, souchotí (macies, hectica) 2, ochromlosti, oteklin a bolestí ruky, nohy, jedné nebo obou 15, mrtvice 1, vředů 3, vodnatelnosti 1, částečné či úplné sle-

poty dočasné a bolení očí z příčin různých 25, krvotoku 1, od moru r. 1715 3, jiných nakažlivých nemocí 1, trhání nebo píchání v těle a jednotlivých údech 9, neštovic 3, hlavničky 2, padoucnice 2, nemírného bolení hlavy 1, krku 1, od koliky a strašných bolestí 2, psotníku 6, od nebezpečí zadušení kostkami v krku 2, od hluchoty 2, otoku 1, polypu v nose 1, petečí 1, svrabu 1, neplodnosti 1; dále bylo nápadně pomoženo člověku, jenž nemohl ni jísti ni píti; v 2 případech nemocí dle lékařského dobrozdání nezhojitelných; v nemoci, kterou lékaři nemohli poznati; když střelci puška se roztrhla a utrhla půl malíka; dvakráte když byli lidé přejeti vozy s nákladem až 32 centů; když byly ženy v nebezpečí života při porodech (5); když byli nemocí trestáni za nesplněný slib (2); když jedna osoba měla ústa a obličej celý potrháný; když jiná pozbyla řeči; když k sobě přišlo dítě novorozené po 2hodinném bezvědomí, smrti podobném a ještě v jiných důležitých případnostech dvou, blíže neuvedených.

Také vypravují se jiné podivné události: a sice 1. že obraz bol. P. Marie v Jivové zůstal na hlavním oltáři neporušený, když při stavbě kostela nového klenutí spadlo a týž oltář rozbilo i vše co na něm bylo; 2. že zjevil se obraz jedné osobě a opět jiné, kteroužto druhou, zdravou, upozornil, že ještě téže noci zemře, aby se dala zaopatřiti — což se i vyplnilo; 3. že duše z očístce (ve 2 případech) vyprošovaly si u známých, aby za ně dali sloužit mše sv. u obrazu Jivovského (v 1. případě), aby tam podnikly pouť (v 2. případě); 4. že obraz P. Marie Jivovské, který měl jistý Olomoučan na

domě zasklený a zasazený mezi 2 okny, neporušený i se sklem zůstal, když 9. července r. 1731 strašné krupobití v Olomouci rozbilo tabul za více než 1000 zl., ač obě vedlejší okna byla rozbita a také do skla na obraze kroupy tloukly.

Z dlouhé řady osob, které dobrodiní dosáhly, společenským postavením zajímavý jsou: Jan Ferdinand Halama z Jičína, nejvyšší komoří vojvodství Krňovského, roku 1695; Antonín Klein, lazebník (chirurgus) Šternberský, r. 1721; Maria, manželka Hentzela, med. doktora v teplých lázních Losínských r. 1724; Ondřej Ignat Greipel, farář z Bratnovic, r. 1727; Martin Gäusser, sollicitator v Opavě r. 1745; pak Anna Magdalena, hraběnka Trautmannsdorfová, paní na Vítkově. Tato zanedbavši vyplnění slib před půl rokem učiněný (roku 1694), oslepla, ohluchla a na smrt onemocněla; uznavši nedbalost a vinu svou, ihned schválním poslem 30 svíček do Jivové poslala, prosíc zároveň, aby mše sv. byla na její úmysl sloužena u obrazu P. Marie bolestné; což když se stalo, uzdravila se docela, a za nedlouho po tom s celým svým dvorem a značným darem přišla se poděkovat, celou příhodu veřejně vykládala a slib splnila; na čehož důkaz dala před obrazem připevniti stříbrný obrázek oči vypodobňující.

To jsou zprávy pamětní knihy, vedené ode dvou farářů Jivovských, totiž od Benedikta Ign. Heinricha, Pátera z kláštera augustiniánského v Šternberku (1667—1719) a od světského kněze Antonína Zigače (1719—1754*). Za těch dvou

*) Zigač zemřel 15. října 1754, dosáhnuv stáří 64, kněžství 38 a farářování 35 let a pochován byl v kryptě,

mužů horlivého působení poutě značně zmohutněly. Kostel pro nával zbožných ctitelů Marianských stal se malým a proto r. 1717 počali Kartuziáni Olomoučtí stavěti nový — potřeby farnosti daleko přesahující, že může pojati 4000 osob.*) A při té stavbě stalo se, že se sbořilo nové klenutí a padlo na kostel starý, jenž uprostřed nového prozatím byl ponechán, a rozбивši jeho střechu a strop, zasyvalo a roztlouklo na dobro starý hlavní oltář — jediný milostivý obraz v ssutinách byl nalezen neporušený ani v nejmenším. Radostí až k pláči pohnuti jsouce farníci přenesli ho pod věž, kde mu upravili místočko, než by byl starý kostel opraven. Načež dán zase na jeho oltář a konečně r. 1720 o slavnosti Obětování P. Marie slavně přenesen na hlavní oltář ozdobné svatyně nové, již hotové.

Pro pohodlí poutníků bývalo v Jivové více kněží (než nyní). Matriky úmrtní od r. 1754, od které doby zapisování jsou kněži pochovávající, uvádějí až do r. 1793 vedle faráře současně tři kooperatory a sem tam ještě pensistu vypomáhajícího. Poutníci přicházeli z Moravy a Slezska rakouského i pruského.

Nyní zastavují se pouze průvody na cestě do Častochova a Vambeřic, nebo také jdouce dolů ku Sv. Kopečku.

Kostel měl mnohé dary od věřících, které milostí u P. Marie Jivovské dosáhli; r. 1810 jich

kterou v kostele u stupně presbytáře si byl připravil. (Dle matrik Jivovských.)

*) Celá farnost Jivovská nyní po 170 letech má jen 3000 duší.

valnou většinu (stříbrných) odvedli státu, tak že jich zbyla jen nepatrná částka.

V minulém století, ještě když byl patronem klášter kartuziánský (od císaře Josefa II. zrušený) dostal kostel plnomocné odpustky, jichž získati mohli, kdo o Božím Vstoupení jej navštívili, sv. svátosti přijali a na úmysl církve sv. se pomodlili. Odpustky ty byly r. 1869 od apoštolské stolice obnoveny a na všechny budoucí časy znovupotvrzeny.

R. 1887 slavena byla 200letá památka donešení obrazu z Častochova. Farář Alois, šlechtic z Canavalů, dal k té příležitosti milostivý obraz fotografovati. Jeden otisk laskavě zaslal i nám. Je patrné, že malíř nebyl umělcem. Pannu Marii pracoval dle vzoru P. Marie Častochovské a přimaloval jí do levého náručí Krista s kříže sňatého a sice obličej dle nějakého vzoru, tělo pak dle vlastní velmi pochybené komposice. Obličej oba jsou pěkně provedeny a obzvlášť tvář P. Marie je neobyčejně lahodného vzezření, tak že je s to upoutati každého, kdo se na ni pozorněji zadívá. Hlavy jsou ozdobeny plechovými korunami a obraz kolem do kola četnými záslibnými dárky a penízky.

55. Lechovice u Znojma.*)

I.

1. Socha P. Marie Lechovické představuje ji přímo stojící v životní velikosti. Je ze dřeva uměle vyřezána a vkusně omalována. Spodní, k tělu přiléhající šat je postříbřený, svrchní řasný plášť je na ruby tmavočervený, na líc

*) Hlavní pramen: Vypravování faráře Lechovického, Cyrila Otavy z r. 1886 dle zápisek domácího protokolu.

modrý, zlatými růžemi a zlatou obrubou okrášlený. Panna Maria nese na pravém rameni Ježíška, jenž drží v pravici pozlacenou zeměkouli. Žezlo, které královna nebes v levici má, pak koruny, jež zdobí hlavy obou, jsou ze stříbra zhotoveny, pozlaceny a drahokamy vykládány.

Socha stojí na pozlaceném, dvě stopy vysokém podstavci, majíc pod nohama okruh země a u nohou s každé strany jednoho andělíčka.

2. Socha patřila původně opatství Premonstrátů v Louce u Znojma. Opat Norbert Pleyer, muž vědecky vzdělaný a v hospodaření obezřetný, řídil klášter od roku 1659—1679, tedy po dvacet let a jemu podařilo se nejen statky klášterní rozmnožiti, nýbrž i uspořádáním archivu klášterního práva a majetek jeho lépe zabezpečiti. Mezi statky, kterých získal, jsou také Lechovice s Boroticemi, za něž dal r. 1660 Jeronymu, svobodnému pánu Cerbonimu 11.000 zl. rýnských. Tenkrát v Lechovicích nebylo ani fary ani zámku. Fara prý tam ve XIV. století bývala a r. 1517 její patronát odstoupen byl Klariskám ve Znojmě, ale od té doby zanikla i s kostelem na dobro, tak že se nikde o ní zmínka neděje. Premonstráti tedy měli statek Lechovický bez fary.

Opat Pleyer zvelebil také kostel klášterní v Louce. Dal sešlou loď jeho sbořiti a novou stavěti. Práce nákladná vyžadovala osm let, a dokončil ji teprv nástupce jeho opat Řehoř Klein (1679—1698), za něhož také zbudována hlavní brána a mramorové schody do Louckého kostela vedoucí. R. 1688, kdy kostel Loucký už byl hotov, všechny staré oltáře, sochy, zvony, varhany a jiné kostelní nářadí, kterého nebylo třeba v kostele novém, rozdáno bylo mezi farní chrámy klášterního patronátu. Tim způsobem přišla naše socha P. Marie do rukou tehdejšího kaplana Prostoměřického, P. Kašpara Krausanka, a on ji dal do chrámu místního.

Brzy na to zakoupil si ji jakýsi Melichar Pfeiffer, klášterní poddaný z Borotic, za 10 rýnských a vyhlídl jí pod Lechovickým kopcem velmi příhodné místočko u vysokého dubu nedaleko rybárny, vedle které pramen čerstvé vody ze země se prýštil.

3. R. 1695 nařídil opat Řehoř Klein, když Lechovice navštívil, aby na tom místě, kde socha stála pod dubem, vystavěna byla dřevěná kaple, která by ji před nepohodami počasí chránila, a vymohl u Olomoucké biskupské konsistoře povolení, aby se v kapli směla sloužiti mše svatá.

První mši sv. sloužil převor Loucký, P. Řehoř Kvasnička, na den Navštívení P. Marie a přistoupilo hned ten den přes 100 poutníků ku stolu Páně. Pouť ta, či vlastně památka posvěcení kaple opakovala se od té doby každoročně a poutníků stále přibývalo.

4. Po smrti Řehoře Kleina zvolen za opata Louckého Karel Kratochwill (1698–1712) a po něm Vincenc Wallner. Wallner dobyl si o Lechovice zásluh neocenitelných. Navštíviv je, ihned pojal k nim velkou lásku a dal nad zřídlem čerstvé vody, které se nedaleko kaple P. Marie prýštilo, vystavěti zděnou studánku na způsob kapličky. Tehdy se přihodilo, že opat, hledaje v průvodu P. K. Krausanka zřídlo, zabořil se do země a tak sám hlavní zdroj výborné vody našel. Studánka ta posud v Lechovicích pod kopcem se nachází. Poutníci zovou ji studánkou posvátnou nebo svatou a brávají si z ní vody domů.

Nedlouho na to dal na blízku milostivé kaple vystavěti domek (původně pro poustevníka, později) pro kněze určený, který by o potřeby kaple a poutníků se staral. Ježto ale poutníků přibývalo, umínil si opat, že tam vystaví kostel. Jednalo se však o vhodné místo. Tam, kde dřevěná kaple stála, bylo údolí močálovité, neúhledné; za tou příčinou se svými spolubratři usnesl se na tom, že vystaví kostel na kopci a sice v tom směru, jak stála kaple s milostivou sochou.

Povolán výtečný stavitel Kristian Daniel z Vídně a ten stavbu od roku 1718 do 1721 provedl velmi důkladně a úhledně. Roku 1723 na den sv. Matouše byla milostivá socha u přítomnosti opata Wallnera, probošta rytířského řádu křižovnického z Hradiště nad Znojmem, Jana Rivoly, četných otců kláštera Louckého a za velikého návalu zbožného lidu ve slavnostním průvodu do nového chrámu Páně přenesena a na hlavním oltáři všeobecné poctě vystavena.

R. 1741 socha umístěna ve výklenku nad novým hlavním oltářem, kdež podnes se nachází.

5. Řeholníci Loučtí se starali i na dále o okrasu svatyně tak, že vše, co podnes v kostele a na kostele cenného jest, od nich pochází. O duchovní potřeby poutníků pečovali tím způsobem, že vystavěli u kostela r. 1740 prostranný dům čili residenci a v něm dle potřeby více méně členů své řehole vydržovali.

Když r. 1784 klášter Loucký byl zrušen a jeho statky náboženskému fondu přiděleny, založena v Lechovicích lokálka s jedním duchovním. Roku 1805 dne 23. listopadu Francouzi kostelu pobrali všechna roucha, tak že nějaký čas proto ani služby Boží nemohly býti konány. Statek Lechovický r. 1824 od náboženského fondu prodán, a dnes patří Maxmilianu, svobodnému pánu Kübekovi. Nynější zámek Lechovický je rozšířená residence premonstrátů Louckých.

II.

Hlavní pout se v Lechovicích koná začátkem července, na neděli po Navštívení P. Marie. Týž den tam putují průvody s kněžími: z Prostoměřic, Miroslavy, Slupu, Strachotína, Našiměřic, Malých Dyjakovic, Velkých Oleksovic a Milfronu, pak asi deset procesí bez duchovních, tak že počet poutníků na 6000 duší obnáší. Mimo to docházejí během roku četné průvody, a sice: 21. května z Jiřic; 13. června, na sv. Antonína z Kodavy, Hostěhradic a Skalic 14. června z Velkých Křidlovic; 13. července z Tasovic a Hodenic; 23. srpna z Litobračic; 8. září z Těšatic a Valtrovic, celkem ke 4000. Ročně tedy asi 10.000 poutníků.

III.

Okolí Lechovické je velmi půvabné. Chrám Páně stojí na kopci a vévodí celé žírné krajině kolem Znojma a podél Dyje se prostírající. Okolo kostela se zelená nízký, bujný lesík a ověňuje také zámek s nádherným parkem, faru, školu a některé panské budovy se dvěma hostinci. Vesnice Lechovice, asi 600 obyvatelů čítající, rozprostírá se malebně pod kopcem, asi deset minut od chrámu Páně, a vede do ní krásné stromořadí a zelené louky. Ve vesnici jest pošta

a telegrafní stanice a vine se touž vesnicí také široký pruh císařské silnice, spojující Pohořelice se Znojmem. Znojmo není ani dvě míle vzdáleno. V dědině jsou památny také tak zvané lochy; jsou to podzemní chodby gothického tvaru, vyhloubané v pískovci, z nichž vedou těsné spojující otvory do 5 komůrek. R. 1857 a 1858 prozkoumal je kustos moravského musea Trapp a vyslovil domněnku, že v dobách válek švédských obyvatelé v nich skrývali sebe i své zboží. Lochy však budou původu mnohem staršího a byly snad původně podzemními byty lidskými a ne pouhými úkryty před nepřátely. Tak je aspoň dokázáno o loších na jiných místech, na př. u Klobouk.

Zbývá nám podati ještě popis kostela. Je vkusně vystavěn v podobě kříže. Klenutí tvoří tři kupole, malbami na omítce ozdobené, z nichž největší a nejemělejší pne se nad lodí. Hlavní oltář vyveden jest dílem z mramoru, dílem ze sádry. Ve výklenku nad ním je (jak jsme už řekli) socha milostivá. Výklenek dá se sklennými dveřmi 9 stop vysokými uzavřítí. Kolem rámce na vše strany stkví se pozlacené řásy; více andělův a vůbec skvostné okrasy a čtyry mramorové sloupy velmi souladný s nimi tvoří celek, jenž dovršen jest velikou pozlacenou korunou a monogramem Blah. Marie Panny (B. M. V.). Hlavní oltář je první ozdobou chrámu Páně. Postranní čtyry oltáře zasvěceny jsou: 1. sv. Janu Nep. (s velmi cenným obrazem), 2. sv. Vavřinci, 3. svatým Rochu, Šebestianu a Rosalii a 4. sv. Florianu a Donatovi. Nade dvěma sakristiemi jsou dvě oratoria. Kostel je kamenem dlážděn, má tři vchody a dvě věže, z nichž jedna nese hodiny a druhá čtyry zvony roku 1680, kdy velký mor zuřil, lité. Největší z nich váží 48 centů, ostatní každý o polovici méně než předešlý, tedy 24, 12 a 6 centů. I ty zvony pocházejí z kláštera Louckého.

56. Mater dolorosa (Matka bolestná) na Gotteshausbergu*) u Friedebergu v rakouském Slezsku.**)

I.

Mezi Javorníkem a Freiwaldovem v severní špici Slezska rozkládá se přívětivé, avšak chudobné městečko Friedeberg mezi příkrými kupami hor a rozervanými skalisky žulovými, obtékané dvěma potoky. Asi polovice domů je z kamene, polovice druhá ze dřeva. Obydlí kamenná tvoří čtyrhhranné náměstí. Na konci městečka stojí u značné výši kostel s okrouhlou věží. Počet obyvatelů asi 1000

Již v XIII. století býval tu rytířský hrad a mezi jeho dávnými majiteli uvádějí se bratři Haugwitzové. Pod hradem znenáhla povstala dědina Friedeberg, kterou biskup Vratislavský Precislav roku 1358 za 3100 kop Pražských grošů přikoupil k biskupství, aby se zbavil loupeživých majitelů hradu. Za biskupa Martina Gerstmana roku 1582 hrad, jsa už na sesutí, byl opraven a stal se v třicetileté válce záštitou okolí. Na město povýšen byl Friedeberg r. 1793 a aby také jako město vypadal, odklidili občané ploty okolo domků a uspořádali je tak, že tvořily náměstí a postavili do středu jeho pomník Početí P. Marie. R. 1798 založena byla škola, r. 1813 lokálka, starý hrad proměněn na kostel, jemuž okrouhlá pevnostní věž pokorně slouží za věž kostelní.

II.

Již za starodávna (farní domácí protokol tvrdí, že v XII. století) na vrcholu sousední hory, která se nazývá Gotteshausberg, byl prý na kolu připevněn obrázek bolestné Matky Boží. K tomu obrázku putovávali věřící (v XVII. století?). Později dali nad ním zbudovati pilíř, kapličky podobný a r. 1712 kostelíček. Návštěva jeho neustála ani po r. 1784. kdy k rozkazu císaře Josefa II. měly podobné

*) Hora jmenovala se původně Hausberg. Když na ní byl vystavěn kostelík, dostala jméno „Gotteshausberg“, t. j. „hora domu Božího“. **) Dodatky k Ensu a Kneifelu poskytl Pavel Gottwald, farář Friedeborský r. 1887.

kostelíky býti zavřeny a zbořeny, neboť nikdo ho neodstranil. Zůstal státi, až by byl zubu času podlehl, kdyby se ho byl neujal šlechtetný dobrodinec.

Kníže-biskup Vratislavský, Jindřich Förster, přebýváje v letě občas na zámku v nedalekém Johannesbergu, častěji horu navštívil. Farář Friedeberský příležitosti té použil a poprosil jej, aby kostelík od úplné zkázy zachránil. Kníže-biskup ochotně pomoc přislíbil. Od r. 1878 do 1880 dal ze základu nový kostel na své útraty vystavěti. Překážky byly nemalé, dílo je však mistrné — v gotickém slohu až do nejmenších podrobností provedené z tvrdého materialu. Nádherný je oltář s obrazem Bolestné Matky Boží, v Římě malovaným — ježž také kníže-biskup velkodušně daroval.

Kostel je okrasou širého okolí (lze jej viděti na několik mil dálky) a útulkem hledaným zbožných ctitelů Matky Boží.

57. Riemerberg u Olbrechtic v rak. Slezsku.*)

Roku 1651 vystavěli ct. OO. Jezuité z Nisy na kopci Riemerbergu u Olbrechtic (v arcikněžství Cukmantelském), na místě, kde dříve stávala nepatrná kaplička, kostelík ke cti a chvále P. Marie „z Fäa“ zvané a přenesli do něho sochu kamennou, představující Pannu Marii s Ježíškem na zeměkouli, v průvodu asi 3000 věřících.

Od té doby tam konány byly poutě, při nichž (dle zápisek farní knihy Olbrechtické číslo I. str. 37.) přistupovalo ku stolu Páně 16 000—20.000 kajicníků.

Veliký nával poutníků přiměl ctih. OO. Jezuity, že na pobídku faráře Herbicha kostelík rozšířili r. 1733.

R. 1784 byl však z rozkazu císaře Josefa II. zbořen. Náčiní a vše co v něm bylo, i kapitály odevzdány farnímu chrámu.

Po kostele nyní není ani stopy.

*) Notizen-Blatt 1882, Nr. 7—9. „Die Pfarrkirche in Olbersdorf“ von Anton Peter.

58. Kojetín.

I. Kojetín je město asi 4400 katolických a 650 židovských obyvatelů čítající, jednu míli severozápadně od Kroměříže vzdálené. Kolem otevřeného vnitřního města rozkládají se tři předměstí — Vyškovská, Kroměřížská a Olomoucká ulice. Hlavní pramen výživy měšťanstva je orba, která tu, téměř uprostřed Hané, velmi jest výnosna. Pravou ozdobou a památkostí města je prostranný chrám o 2 věžích, zasvěcený Nanebevzetí P. Marie a v něm milostivá socha P. Marie, vystavená veřejné účtě na hlavním oltáři.

O Kojetínu se vypravuje, že stojí na témže místě, kde syn udatného a mocného krále Čechů, Moravanů a jiných Slovanů, Sama (jenž vládl od roku 627—662), Kojata na hlavu porazil a zničil pěti tisíci Moravanů vojsko 20.000 Avarů, a kde pak na památku hrdinného skutku založil město a dle sebe pojmenoval Kojetínem. Počátkem 10. století prý Maďari to město sbořili. R. 1059 prý Olomoucký vojvoda Oto vyzdvihl kostel a faru v Kojetíně a zbudoval pevnou tvrz a osadu rozšířil; jisto pak jest, že r. 1059 v listinách místo jako dědina pode jmenem „Kojata“ se naskytá. Zuřivost Mongolů, r. 1241 Olomouc oblehajících, zajisté Kojetín pocítil jako jiné okolní osady. Brzy na to darován byl od zeměpána Pražskému arcibiskupství. Tehdy (před r. 1280) byl bezpochyby Kojetín už městem a vedla městem tím i silnice z Olomouce do Kroměříže.

R. 1423 Žižka oblehl Kojetín, a když se mu nechtěl zholat jako Kroměříž poddati, dobyl ho,

vydrancoval a vypálil, při čemž prý přes 1000 obyvatelů v Rusavě nelidsky utopil. V nepokojích Husitských král Zikmund Kojetín (s mnohými jinými církevními statky) zastavil za 5000 dukátů a teprv r. 1699 podařilo se arcibiskupu Pražskému město se statkem zase vyplatiti. Brzy na to však arcibiskup Ferdinand hrabě Kühnburg Kojetín proměnil v majetek svůj soukromý, nahradiv ho sídlu arcibiskupskému jinými statky, a prodal ho roku 1726; cd té doby zůstal v rukou soukromých.

II.

Seznavše poněkud město, věnujme pozornost předmětu nejzajímavějšímu, milostivé soše P. Marie. Její děje jsou následující:*)

Vroucným ctitelem P. Marie byl zbožný měšťan a po mnohá léta primator Kojetínský, Tobiáš Demarko s manželkou Annou i s 6 dítkami, z nichž nejstarší František byl knězem a později děkanem Holešovským. Tobiáš úctu svou ku královně nebeské nějakým, byť i skromným způsobem veřejně chtěl osvědčiti a také jiné k úctě Marianské povzbuditi a proto po delší dobu zanášel se myšlénkou, že zjedná obraz P. Marie a vystaví pro něj kapli. Jistého dne, když zase podobnými myšlénkami se obíral, sedě na náměstí před svým domem, aby pookřál na vzduchu svěžím, uzřel jakéhosi cizince táhnoucího vozík, uzřel, jak cizinec zabobčuje k domu jeho, aby si odpočal. Vstane a jde mu vstříc, a hle! na vozičku spatří sošku P. Marie. S chvatem táže se cizince, kam že sošku veze, a

*) Škola B. Sr. P. r. 1883 dle „Pamětní knihy“ chované ve farním archivu Kojetínském.

když slyší, že na prodej, pln radosti koupí ji a jako u vítězoslávě přináší ji do svého příbytku. Soška zobrazuje slova písma sv.: „Onať potře hlavu tvou“. I. Mojž. 3. 15.

Brzy na to (okolo r. 1700) vystavěl kapličku, která podnes stojí. Lze ji z daleka viděti, když se jede od Přerova k Brnu, asi půl hodiny za Kojetínem na silnici k Měrovicím vedoucí, uprostřed košatých stromů. Nyní se jí říká „u sv. Anny“.

K soše v kapličce postavené počali se mnozí utíkati o pomoc v různých potřebách, a zaslíbené dary, z vděčnosti po zdích rozvěšené, hlásaly za nedlouho, že P. Maria proseb neoslyšela.

Z pamětní knihy, která sepsána byla o kapličce, vyjímáme tyto zprávy o milostech dosažených: 1. Maria, 12letá dcera Vavřince Jonáška z Polkovic, přes rok silnou padoucnici stížená, uzdravila se, jakmile ji matka Veronika Panně Marii obětovala. 2. Anna, vdova po Michalu Koláři z Bezměrova, dnou sužovaná a oteklá, tak že o berlách chodila, dovedla se ku kapli a setrvavši tam na modlitbách po 14 dní — nabyla zdraví. 3. Anežka, dcera Jakuba a Marianny Motalových z Měrovic, po čtvrt roku slepá, nabyla zraku okamžitě, když ji rodiče ku kapli přivedli a P. Marii zaslíbili. 4. Minářík Jan, měšťan z Kojetína, vyléčen z ušního neduhu. 5. Marianna, dcera Martina Skroňáka z Biskupic, jsouc na smrt slabá a téměř na zhasnutí, sesílela a zachována na živobytí ku prosbě rodičů. Případy ty zabezpečeny jsou výpověďmi svědků r. 1763–1766.

Ti a mnozí jiní, o nichž psaná svědectví nevypravují, zakusili v míře vrchovaté, že ten nejlepší stránku si zvolí, kdo zbožně ctí a vzývá Rodičku Boží. A proto také věřící hojně putovali k Panně Marii Kojetínské, tak že farář František Zvach, jenž tam působil od r. 1748–1773, uvažoval, nebylo-li by záhodno, pro pohodlí poutníků místo

kapličky vystavěti chrám z milodarů obětovaných. Šešlo však s toho z rozličných příčin, hlavně proto, aby farní chrám, který teprv asi před sedmdesáti lety (r. 1690) velikým nákladem od patrona, Ferdinanda, hraběte Salma-Neuburga, byl vystavěn, nezůstal zanedbán. Za to však vymoženo od Olom. biskupa dovolení, aby soška byla přenesena do farního kostela, což se dne 11. února roku 1767 děkanem Kroměřížským, Jindřichem Hofferem, stalo. Po slavných službách Božích toho dne soška prozatím dána na oltář sv. Josefa. Z milodarů však, které od poutníků darovány byly, vystavěn brzy na to krásný mramorový oltář hlavní, jenž podnes jest trůnem Matky Boží Kojetínské.

Od té doby slavnost střídala se se slavností; svátky Marianské konány s nábožným plesem a radostí. Bratrstvo Panny Marie na nebe vzaté, při chrámě již dříve založené, netušeného získalo počtu členů.

Dejž Bůh, aby sláva Matky Boží Kojetínské, která zlobou časův a nevděčností lidskou od té doby napolo zanikla, znovu byla vzkřísená!

59. Hora Karmelská u Kostelního Vidří.*)

Asi půl hodiny cesty severně od Dačic a 2 hodiny jižně od Telče vypíná se do výše 1700 sáhů nad hladinou mořskou hora, kteráž slove Karmel-

*) Prameny: Zápisky z farního archivu Kostelního Vidří, poskytnuté od Jana Smutného, faráře tamnějšího r. 1856. — „Seznam milostí pomocí P. Marie na hoře Karmelské u Kost. Vidří obdržných“ (latinská kniha v archivu). — Některé zprávy od tamnějšího faráře Jana Svobody z r. 1882.

skou proto, že na ní P. Maria Karmelská má svůj stánek. Leží v nejpěknější krajině Jihlavského kraje, tři hodiny cesty od hranic rakouských a českých. Mimo kostel s krytou chodbou nalezá se na hoře, lípovým stromořadím okrášlené, ještě fara, škola a dva kostelu patřící domky pro podruhy kostelní službě se věnující.

Z fary, velkolepého to jako zámku stavení, uprostřed vlastních zahrad a polí a velkostatkářských niv stojícího, je zajímavá vyhlídka po okolí. V kruhu asi tří hodin poloměru lemují obzor lesnaté hory: na západě se táhne pohoří česko-moravské, od něho na jih se točí výšiny ku Slavonicím a Hobzí, pak dále na východ k Nové Říši, a na sever až k Pavlovu, odkudž za Telčí vlní se k Studené, kde dotýkají se hranic českomoravských, uzavírajíce tak kruh.

V objemu těchto pohoří, která jsou vesměs vyšší než jejich střed, hora Karmelská, prostírá se krajina mírnými výšinami, nížinami a údolími prostoupená, v níž spojují se pestře a malebně v příjemný celkový obraz: háje lípové, lesíky jehličnaté, potoky, rybníky, polnosti, dědiny a panské dvory, mnohé silnice se svými stromořadími, u prostřed pak v nížině na úpatí hory na moravské Dyji vévodí město Dačice, ovládané s jedné strany zámkem v parku a s druhé klášterem ct. OO. Františkánů. Z farních osad vzdálenějších viděti jest k západu Lipolec, na jih Hobzí, Slavonice a kostel Mont-Serrat, za nimiž v mlhavé dálce vypínají se modrošedé hory dolnorakouské, na severo-východ pak od kostela sv. Jana u Telče míhá se v dálce Urbanov.

I. P ů v o d p o u t í.

Na severní straně hory prostírá se údolím stará dědina Kostelní Vidří se zámek a kostelíčkem. Již okolo r. 1300 u tohoto kostelíčka byl duchovní správce ustanoven. Tenkrát ještě na hoře nebylo ani památky po kostele a proto se veškeré služby Boží odbyvaly dole v dědině. Jako na mnohých jiných místech naší milé vlasti, tak i zde zavládlo v 16. století bludařství, tak že místo katolického faráře vedl duchovní správu kacířský pastor. Po mnohých teprv letech pastor byl vypovězen a farníci vrátili se do lůna pravé církve. Že však bylo málo kněží, nedostali svého faráře, nýbrž byli i se svým kostelíčkem přifařeni k cizím farnostem a sice střídavě několikrát k Telči a několikrát k Dačicím.

Koncem sedmnáctého století hora byla ještě porostlá lesem. V jedné křovině pak stál od nepamětných dob sloup s obrázkem, který stářím a nepohodami časů byl zašlý k nepoznání. U toho obrázku pozorována byla od r. 1698 často, zvláště v sobotu, v den to Panně Marii zasvěcený, skvělá záře. Když se to již dlouho opakovalo a lidé o tom v celém okolí vypravovali a rozličné toho příčiny vymýšleli, viděl se sám pán statku Bernard Jindřich Butz z Rolsberku, jenž byl c. k. poštmistrem ve Slavonicích a v Kostelním Vidří na zámku bydlel, pohnuta zkoumati co nejbedlivěji nápadný zjev, ale přirozených příčin vypátrati nemohl, ač záře stále byla vídána. Mnozí lidé kopali tam z pověry — po pokladech. Statkář Bernard přemítav delší čas o věci, dospěl k domněnku, že Bůh nadpřirozeným úkazem dává na

jevo vůli, že chce na onom místě zvláštním způsobem býti veleben a ctitelům poklady nebeské udíleti.

V těch dnech zdržoval se v Telči u příbuzných návštěvou hrabě Jan Karel Jáchym Slavata, kněz a general řádu Karmelského. K němu odebral se Bernard a vylíčil mu okolnosti neobyčejného zjevu, ustanovil se k jeho radě na tom, že na místě sloupu dá vystavěti kapličku s obrazem P. Marie Karmelské. Roku 1700 kaplička již byla hotova a nový obraz v ní veřejné úctě odevzdán a zavěšen od jmenovaného generala Karmelského, jenž ho také obohatil odpustky pro poutníky, kteří by zde patřičnou pobožnost vykonali. Načež, any poklady milostí otevřeny byly, záře pominula.

II. Stavba většího chrámu.

Během následujících let, když ctitelé Marianští mnohých milostí na tomto posvátném místě dosahovali a u hojnějším povždy počtu a s rostoucí důvěrou k P. Marii Karmelské chváтали, uznal nástupce na panství Kostelno-Viderském, Bernardův bratrovec a adoptivní (za vlastního přijatý) syn Matěj Jindřich Butz z Rolsberku, za nezbytné: na místě původní kapličky vystavěti kapli prostrannější. Když stavba už byla provedena, dal zbožný dobrodinec pozvati duchovenstvo i lid celého okolí, aby zúčastnili se dne 14. dubna 1735 okázalé slavnosti posvěcení. Pozvání neminulo se účinkem. Poutníků dostavilo se veliké množství. Radość zakladatele tím byla větší, an měl dva syny kněžími a jeden z nich, Jan Matěj, kanovník Olomoucký, děkan i farář Želetavský,

kapli světil a do ní obraz P. Marie Karmelské přenesl, druhý pak, Josef Ignat, týž den v kapli první mši sv. sloužil čili primici konal. Oba tito synové napotom stali se velkými dobrodinci Hory Karmelské.

Od té doby návštěva poutnická zase se množila a proto ku kapli přistavěna byla loď chrámová ze dřeva, kdežto kaple zůstala presbytářem. Což provedeno r. 1754. Také pro duchovenstvo četněji sem se scházející byla zbudována roku 1762 větší sakristie s oratoriem. Aby pak poutníci měli více pohodlí a místa pro zpověď a sv. přijímání, zřízena byla r. 1778 chodba krytá vně kostela na 16 kamenných pilířích spočívající (z níž část byla později upravena na školu). Na dlouhé té chodbě je kaple s oltářem Růžencové P. Marie, pět zpovědnic, křížová cesta a jiné obrazy.

Nedosti na tom! Dřevěná loď chrámová odstraněna a na místo ní vyvedena r. 1789 kamenná a vše obehnáno zdí a přístup na horu usnadněn schody.

Kostel je 17 sáhů dlouhý a přes 6 sáhů široký, dobře klenutý a tesaným kamenem dlážděný. Na hlavním oltáři, jenž je z černého mramoru, je měděný tabernakl pozlacený, nad nímž v rámci, stříbrným plechem potaženém, vznáší se zázračný obraz P. Marie Karmelské na dřevě vymalovaný.

III. Duchovní správa na Hoře Karmelské.

Již bylo řečeno, že původní farní chrám Kostelno-Viderský byl dole v dědině, ale že od kačířstva tam zavládlého nedostal svého faráře, nýbrž stal se filiálním brzy Telečského brzy Dačického

chrámu farního. Proto také duchovní správu zastávali ve filiálce duchovní z Telče nebo z Dačic.

Když na hoře povstal nový kostel Marianský, domluvili se J o s e f I g n a t Butz z Rolsberku (svrchu uvedený), jenž se mezi tím byl stal kanovníkem Olomouckým a Brněnským — a probošt Brněnský, hrabě Chorinský, že odevzdají duchovní správu poutního místa řádu Karmelskému, vědouce, že klášterníci vyhoví velmi dobře duševním potřebám četných poutníků. — I dali se do stavby kláštera čili residence na hoře a s velikým na tehdejší dobu nákladem 17.000 zl. ji šťastně ukončili. Ale, ač budova stála pro řeholníky uchystána, přece do jejích prostor nezavítali. Hlavní příčina byla ta, že s počátku nedostávalo se peněz na výživu řeholníků a na to již počal zavládati mezi tak zvanými osvícenci duch náboženství nepříznivý, který se obzvláště jevil nenávistí k řeholím. Mluvílo se o zrušení klášterův a bylo se tudíž obávat, že by klášter sotva zařízený mohl propadnouti záhubě. Byl tedy r. 1752 uveden do nádherných místností rozsáhlé budovy klášterní prozatím stálý kaplan, aby aspoň jeden kněz ustavičně byl hotov posloužit poutníkům. Brzy na to však povýšen kaplan na faráře a tím byla stará farnost zase vzkříšena, s tím však rozdílem, že farář nebydlel dole v Kostelním Vidří u farního kostela, nýbrž na hoře Karmelské v residenci, která byla opatřena ještě potřebnými hospodářskými staveními.

Když za císaře Josefa II. vyšel zákon, aby zrušeny byly všechny kaple a chrámy nepotřebné (prý), usilovali někteří úředníci o to, aby zavřen byl také kostel Panny Marie na hoře Karmelské.

Snahám těm však bylo odporováno tím platným důvodem, že kostela na hoře je nevyhnutelně třeba pro farnost, jelikož jen on vyhovuje svou prostranností četným návštěvám farníků. I stalo se, že po uvážení důvodu toho kostel dole ve Vidří byl zavřen a chrám P. Marie na hoře prohlášen za farní, jímž dosud zůstal, kdežto kostel v dědině, jenž se také zachoval, je jeho filiálkou.

Podobizny dobrodinců Kostelno - Viderských hraběte Chorinského a kanovníka Jana Matěje (bratra Josefa Ignata) Butze z Rolsberku, kterému od r. 1769—1803 panství Viderské patřilo, nalezájí se na památku na faře. Hrabě Chorinský (jenž se stal r. 1777 po založení biskupství Brněnského prvním jeho biskupem) vypodobněn jest, an drží v ruce list, na němž nakreslena jest residence a její půdorys.

Jan Matěj Butz z Rolsberku, majitel K. Vidří, zemřel r. 1803 jako infulovaný prelat a probošt Olomoucký v stáří 92 let, a byl v kryptě na hoře Karmelské pochován.

Mezi faráři Kostelno - Viderskými stal se známějším P. Filip Vít Filkuka, jenž byv Františkánem, r. 1792 faru převzal, r. 1817 však poděkovav se za ni, putoval do Jerusalema, kde stal se zase Františkánem v klášteře u Božího Hrobu a tam také roku 1837 jako osmdesátník zemřel, jsa všeobecně milován pro svou neumornou horlivost jako zpovědník obzvláště českých a německých poutníků a pro svou laskavou péči o poutníky v klášteře hostěné.

IV. Pořádek poutí a služeb Božích na Hoře Karmelské. — Škapulíř.

Poutní doba počíná po Velikonocích a trvá až do slavnosti Panny Marie Růžencové. Málo která neděle letní uplyne bez příchodu poutníkův. Na svátky Marianské arcí návštěva je četnější.

1. Hlavní pouť koná se na P. Marii Karmelskou dne 16. července a (nepřipadá-li den ten na neděli, tedy) na příští neděli, a trvá po celou oktávu, tak že zahrnuje v sebe i svátek sv. Maří Magdaleny. K této slavnosti a v její oktávě přichází asi třicet průvodů a) z Mor. Budějovic, Budče, Slatiny Horní, z Budiškovic a Ostojkovic, z Cizkrajova (Sitzgras),*) Budkova, Jemnice a Dačic, b) z Roketnice, Čáslavic, Heraltic, Pavlova u Urbanova, z Předína, Kněžic, Staré a Nové Říše, c) z Telče, Třeště, Červené Lhoty, Přibislavic, Brtnice, Opatova, d) Valtinova (Waltersschlag), Českého Rudolce (Böhmisch-Rudolitz), z Urbanova a z některých osad ze sousedních Čech.

2. Ku svátku Nanebevzetí P. Marie návštěva je menší. Dostavují se průvody z Třebelovic u Velkého Oujezda, z Chotěbudic, z Louky u Jemnice a z Volfířova.

3. Na svátky Narození a Jména P. Marie z Čech: z Počátek, Starého Města (Altstadt), Robozna, Strmilova Kumžáku a Dolní Cerekve; z Moravy: z Volšan u Lipolce, ze Studené, z Domamílu, Želetavy, z Babic u M. Budějovic, z Palupína, Panských Dubenek.

4. Na slavnost poslední, totiž na Růžencovou P. Marii, návštěva zase jest hojna. Asi 20 průvodů se dostavuje, mezi nimiž jsou: Moravané z Třeště, Mrákotína, Urbanova, Martinkova, Slatiny Horní, Velkého Oujezda, Staré a Nové Říše, Budče, Budiškovic, Lipolce (Lipolz) a Češi ze Strmilova a z Kumžáku.

Rozumí se, že z okolí bližšího taktéž ku každé slavnosti hojně ctitelé Marianští na Horu Karmelskou putují.

Z uvedených míst lze poznati, že poutníci přicházejí z Moravy a z Čech z dálky dvou až tří mil, a že závodí

*) Německá místní jména naznačují, že tam bydlí Němci.

v úctě k zázračné Matce Karmelské Češi i Němci. R. 1854 napočítáno v Kostelním Vidří 97, r. 1855 na 120 průvodů. Vezme-li se ročně 100 průvodů, páčí se počet ročních navštěvovatelů asi na 7000, z nichž arci někteří přicházejí dvakráte i třikráte do roka. Ku stolu Páně jich přistupuje ročně asi 800.

Pořádek služeb Božích jest následující:

1. Na největší poutě, to jest na neděli v oktávě P. Marie Karmelské a na Růžencovou P. Marii:

První mše sv. o 6. hod. v kapli Růžencové. O 7. hod. v kostele ranní mše sv. a po ní české kázání. O 10. české kázání a velká mše sv. Mezi tím dle hojnosti přítomných kněží jiné mše sv. — Na P. Marii Karmelskou je o 9 hod. také německé kázání a po celou její oktávu od 16. do 23. července — je odpoledne o 6. hod. litanie Loretská se sv. požehnáním.

2. V ostatní poutní dny jsou o 7. a 10. hod. české služby Boží

3. V obyčejné neděle a svátky konají se bohoslužby v letě o 7 hod. a v zimě o půl osmé.

Každoročně jednou může pro sebe nebo pro duši v očistci získati plnomocných odpustků každý věřící, jenž skroušeně se vyzpovídá a přijav nejsv. svátost oltářní navštíví farní či poutní chrám Kostelno-Viderský buď na slavnost Panny Marie Karmelské nebo některý den v oktávě téže slavnosti a tam se nějaký čas zbožně pomodlí za rozšíření svaté víry a na úmysl sv. Otce. Tak ustanovil papež Pius VII. 31. srpna r. 1806 pro všechny budoucí časy.

Co se dotýče škapuliře P. Marie z Hory Karmelské, mohou jej poutníci dostati od místního faráře. Je ochoten na požádání každému posloužiti. Bratrstvo škapuliře v Kostelním Vidří pozůstává bezmála z 1000 členů.

V. Dobrodiní na přímluvu P. Marie Kostelno-Viderské dosažená.

Ve farním archivu chová se kniha, která je nadepsána: „Seznam milostí pomoci bl. Panny Marie na hoře Karmelské u Kostelního Vidří dosažených“. Z té je patrné, s ja-

kou důvěrou okolní obyvatelstvo ku své mocné „pomocnici“ lnulo a jak štědře za to bylo odměňováno.

Seznam obsahuje 116 čísel, v nichž se vypisují záslibné obrázky či tabulky a jiné předměty, které do kaple P. Marie buď z vděčnosti buď s prosbou o milosti byly od zbožných ctitelů zavěšeny a vypravují příčiny čili příležitosti, při kterých byly ty předměty Panně Marii věnovány. Cítilť každý, kdo milosti stal se účastným, povinnost, aby tímto způsobem svou vděčnost dal na jevo a zároveň jiným věřícím dodal důvěry k téže přimlůvkyni. Tak povstala celá sbírka obrázkův a jistě by byla mnohem ještě bohatší, kdyby chvalitebný ten zvyk hned od počátku poutí byl zachováván býval.

Nejstarší záslibný dar pochází z r. 1732, jímž obecní písař Dačický, A. Stöher, vděčně vyznává, že jeho synáčkovi přimlůvou P. Marie pomozeno bylo od pokřivenosti krku. Od té doby se tabulky a obrázky množily, tak že některá leta jich i po desíti přibylo. Seznam veden byl až do roku 1753 od farářů Dačických, kteří tehdy v Kostelním Vidří jako ve fliálce duchovní správu vedli, pak od r. 1753 pokračuje novým farářem Kost.-Viderským, Matějem Filkukou, který vytrval na témže místě 35 let, totiž do r. 1788.

Za jeho úřadování vyšel od světské vrchnosti zákaz, záslibné obrázky v kostelích zavěšovati a proto i seznam dále veden býti nemohl; také musily býti obrázky odstraněny. Jen jako doplňkem byla ještě dvě dobrodiní zaznamenána, jedno k r. 1805 a jedno k r. 1814. Proto však nelze pochybovati, že jako dříve tak i nyní četných duchovních i tělesných milostí přimlůvou Panny Marie dosaženo bývá.

Záslibné tabulky pocházely od lidí všech stavův a různého stáří z okolí, z něhož se na poutě chodilo a dosud chodí. Dvě dány byly do kaple od rodiny zakladatelů hory Karmelské, od Rolsberků. O první praví seznam: „Mrtvici „nebezpečně raněného nejjasnějšího pána z Rolsberku, otce „svého, o jehož vyvážnutí velice pochybováno a jehož „úmrtí na jisto očekáváno, odporučila do kaple dcera, nejjasnější paní Františka z Rolsberku; když otec pomocí

„bl. P. Marie od smrti byl zachráněn, věnována byla tabulka na díkůvzdání r. 1747 pod číslem 43.

O druhém vypravuje seznam: „Když nejjasnější pán „Maxmilian Butz z Rolsberku jako důstojník bojoval „v bitvě u Frankfurtu na Odře, dělová koule tak nešťastně „zachvátila jeho meč, že ho kus utrhla, jemu však nic ne- „ublížila. Na důkaz úcty k P. Marii zasvětil oběť stříbrnou „i s onou koulí a tabulku r. 1760.“

Patrně, že rodina Rolsberků se odporučila stálé ochraně P. Marie a kdykoliv z nebezpečí některý člen rodinný vy-
vázl, přičítala to mocné své ochranitelce.

Podobně i jiné rodiny a jednotlivci činili a tak byli důvěrou svou proniknuti, že v nebezpečí sebe náhleji přikvapivším na P. Marii si vzpomněli a ji vzývali. Tak na příklad, když splášily se s dívčinou Kateřinou Krausovou z Dačic koně, když na jedoucího Ign. Jenišku, správce rybníků v Telči, v nejprudším cvalu kůň se svalil, když voják jeden padl s vozu pod kola, když Jakubovi Novotnému z Drnoholce koně se splášili a on dostal se pod ně a koně nohama pod kola, když Františku Jelínkovi, myslivci z Telče, pukla puška při střelení, když Alžběta Isaaková, manželka řezníkova z Kostelního Vidří, spadla s vysokých schodů, když při trhání skal nenadálým výbuchem prachu přišlo více dělníků do nebezpečí života — ve všech těch a podobných případech ihned vzývali pomoc P. Marie a byli vyslyšeni, že k úrazu nepřišli. Jeden příběh toho druhu budiž ještě uveden: „Justina Loiková, nájemnice u pana „Kommerera, sudího v Telči, vkročivši do světnice byla „padajícím stropem zasypána — stalo se to v sobotu před „nejsv. Trojicí 1748. Lidé v hojném počtu shromáždění „domnívali se, že už stala se obětí smrti; avšak vytáhli ji „zdravou a neporušenou. Ona pak přítomným hlásala „mocnou ochranu Panny Marie v kapli Kostelno-Viderské „milostiplné a že jen jejím přispěním od neštěstí byla ucho- „vána, ačkoliv byla v pozeňnaném stavu. Po třech nedělích „šťastně porodila zdravé dítě. Milost' dosaženou byla „ochotna přísahou potvrditi za přítomnosti tří kanovníků. „Na věčnou památku vděčnosti věnována tabulka č. 58.“

Že se v nemocech nejrozmanitějšího druhu věřící o

pomoc k Panně Marii s výsledkem šťastným obraceli, když lékařové pochybovali o uzdravení, je průvodno četnými důkazy. Tak na obrázkách záslibných děkují za uzdravení z nebezpečné hlavničky, z vodnatelnosti, vředův a otevřených ran, z oteklin, kamene, nemocí očních a ušních, zimničných záchvatů, úplavice, neštovic, z těžkého porodu, katarů, duševní pomatenosti, těžkého poranění a pohmoždění rozličných údů těla, křečů srdečných a jiných neduhů. Tak čteme v seznamu: „Sám sobě pomoci nemoha pan „Lukáš Menick, lékárník Dačický navštívil lékárnu Marianskou a tam velmi hojivé léky na rozehnání vředův obdržel r. 1744 č. 22.

Dále se vypravuje k r. 1770: „Jiří, sluha ředitele Dačického byv od koní pokopán, mnoho let měl v noze ránu „a bolest a pak ještě mnoho neděl zimnicí byl navštěvován. „Připisuje úplné uzdravení P. M. Kostelno-Viderské obětoval na znamení díky tabulku.“

K r. 1771: „Rosina Pačisková z dědiny Vilimče v polovici sedmého roku svého úplně se skřivila na těle, tak „že ani choditi nemohla a z místa na místo musila býti „převážena na vozičku. Já farář Kostelno-Viderský, Matěj „Filkuka jsem očitým svědkem, neboť jsem ji sám častěji „vidal během těch sedmi let, když někdy v letě v K. Vidří „se zdržovala. A hle! docela zdravá nyní chodí děkovat bl. „Panně K.-Viderské, své pomocnici; obrázek též dala na „znamení díky.“

Pohnutliva a příkladna jest důvěra otce, komorníka Telečského, který doporučil nemocné dítě P. Marii žádaje, aby s ním učinila, co by mu bylo nejprospěšnějšího; když pak umřelo, dal na díkůvzdání záslibnou tabulku do kaple roku 1745.

Podobně s úplnou důvěrou Panně Marii se poručivše zemřeli: Karel Klang, měšťan Dačický a Václav Breyl, oba r. 1764 a příbuzní pak, ovšem dle jejich poslední vůle, záslibné tabulky na poděkování věnovali. Ještě pohnutlivější je příhoda, která potkala téhož roku jistého Václava Grünwaldta z Telče; pozdraviv se poněkud z těžké nemoci, navštívil kapli P. Marie v Kostelním Vidří a prosil osobně Boží Máti za zdraví; odevzdávaje se však do vůle Boží a

vzýváje P. Marii, aby mu vyžádala, co mu je nejprospěšnější, skonal. I to považováno za zvláštní milost a zvěčněno tabulkou.

R. 1759 jistý mladík, jsa na prázdninách, nemohl se rozhodnouti, jaký stav by si měl zvoliti. Vykonav pobožnost v kapli, odhodlal se vstoupiti do řádu Karmelského a byl také přijat. Na poděkování P. Marii Karmelské zavěsil v kapli obrázek.

Nejvíce se k Panně Marii utíkali ve svých potřebách obyvatelé Dačičtí. Proto také na Dačice připadá dle seznamu nejvíce dobrodiní dosažených — totiž ze 116 třicet osm. Po těch hned přijde Telč s devatenácti případy, Jemnice s třemi, Kost. Vidří se čtyřmi a jiných 23 osad se dvěma nebo jedním. Při některých není místo udáno.

Nelze tvrditi, že by všechny ty případy byly zázračnými, ale že jsou milostmi namnoze neobyčejnými, nikdo nemůže popírati a některé skutečně nesou na sobě všechny známky zázraků.

60. Milostivý (?) obraz

Panny Marie Klatovské v Deblíně.

V postranní kapli farního chrámu Deblínského nalezá se obraz Panny Marie Klatovské a představuje ji, ana sedí s Ježíškem na klíně. Pod Božským dítkem jsou slova: „In gremio matris, sedet sapientia Patris“, to jest: Na klíně matky sedí moudrost otce.

Obraz je 4½ stěevíce vysoký a 2½ st. široký. Donesl prý ho jistý rytmistr (setník u jízdy) z Klatov v Čechách a kostelu věnoval.

Farář Deblínský, Martin Raus, jmenuje ho obrazem milostivým, který od jednotlivcův i z cizích farností (asi 200 osob ročně) bývá navštěvován o svátcích Marianských, avšak neudává nic bližšího či místnějšího o milostech tam dosažených.*)

*) Zpráva bisk. konsistoři v Brně zaslaná r. 1855.

Obraz se sotva před koncem XVII. století do Deblína dostal; neboť Klatovská P. Maria byla r. 1685 za zázračnou prohlášena.*)

61. Milostivý obraz P. Marie Pomocnice u sv. Kříže ve Znojmě.)**

V kostele Dominikánském ve Znojmě na hlavním oltáři nad tabernaklem nalezá se milostivý obraz P. Marie Pomocnice, ku kterému v minulém století četné poutě byly konány i z dálky.

Nyní poutníci jen z okolí v průvodech se dostavují a mnozí věřící pomoci v potřebách a nebezpečích dosahují.

R. 1736 vydán byl o obrazu spisek v Reci.

*) Pl. Mathona: Život P. Marie, kniha II. str. 404.

**) Ze zprávy far. u sv. Kříže ve Znojmě, zaslané bisk. konsistoři Brněnské r. 1855.

Ze století XVIII. pocházejí:

62. Bolestná Matka Boží v Jihlavě u sv. Jakuba.

R. 1702 přistavěna byla k farnímu chrámu Páně sv. Jakuba v Jihlavě osmihranná kaple nákladem Dra. Jak. Kielmanna a na prosbu tehdejšího faráře, P. Bedřicha Heilmanna, rodáka Jihlavského, obzvláštního ctitele Matky Boží. Na hlavním oltáři v kapli té, kterou kněz Strahovský, P. Václav Nosecký, s přítelem svým Halvachsem (oba byli malíři) obrazy sv. patronů českých okrášlili — stojí krásná socha „Bolestné Panny Marie“, kterou prý jakýsi učedník v prázdných chvílích ve sklepě byl vyřezal. Tato socha jest milostivá nebo zázračná, což ve mnohých případech zjištěno a písemnými doklady, které na faře se našly, potvrzeno. Také konávaly se až do doby nedávné četné poutnické průvody z okolí ku hlavní slavnosti (3. neděli po Velikonoci), které však nyní ochably. V ten den však dosud slouží se v kapli slavné služby Boží a ku stolu Páně přistupuje tři až čtyři sta kajcníků.

Socha je stářím začernalá a je vsazena do vyzlacené skříně, jejíž rám je zlatým plechem pobit a stříbrnými ozdobami okrášlen.*)

Při kapli bývalo bratrstvo Bolestné P. Marie, nyní však nejčistšího Srdce Panny Marie.**)

*) Zprávu tu dal: P. Jan Králík, farář u sv. Jakuba v Jihlavě.

**) Viz: Kalendář Moravan na r. 1886 str. 90, 91. — *Denkwürdigkeiten der Stadt-Pfarr-Kirche Skt. Jakob in Iglau, zusammengestellt vom Pfarrer Valentin Zödl. 1880.*

63. Provodov,

Marianské poutní místo.*)

Historie Provodova nesahá sice do dávné minulosti, avšak důstojně se druží ke zprávám o původu jiných, Panně Marii zvláště zasvěcených svatyň — : táž prostota a podivuhodnost v událostech, stejně nevyzpytatelné, zázračné účinky.

Provodov rozprostírá se na svahu kopce „Komonce“ na pásmu Karpat, porostlého lesem jehličnatým, a lid nazýval tu stráň „Maleniskem“, což podnes ještě slychati. Na začátku století osmnáctého, když divoké uherské tlupy Rakóczyho loupežné vpády až do Luhačovic, Pozlovic a okolního kraje dělaly, kostely plenily a obyvatelstvo ubíjely, skrýval se staříčký Pozlovický farář Jan Mlčák ve hlubokých lesích Provodovských a v jedné jeskyni, která od té doby má jméno „Mlčačka“, konal služby Boží obyvatelstvu z krajin vypleněných zde se skrývajícím. Zde se týraný lid těšil pravdami náboženství katolického a utvrzoval proti jizlivým jinověrcům, a také se radíval a umlouval, kterak by se nepřítel mohl zbaviti, — až se ho konečně zhostil, poraziv ho v průsmyku Vlarském u Brumova a vyhnav až za hranice. V té bouřlivé době žili v Provodově dva zbožní chudí manželé, Pavel a Anna Vlašticovi, věrni jsouce svaté víře. Manželka Anna mnoho trpěla velkým bolením hlavy a pomoci nikde nenalezala; konečně částečně i oslepla. Té doby, r. 1705, zdálo se jí jedenkráte v noci, že k ní přišel anděl v bělostném rouše a

*) P. Pl. Mathon: Život nejbl. Bohorodičky P. Marie a Její panického chotě sv. Josefa, kniha II. str. 473—476.

pověděl jí tři modlitby, kterým měla lid naučiti. Jsou následující:*)

I. Nejsvětější a nejblahoslavenější Panno Maria, pros za nás u Toho, jehož jsi svými prsy kojila; zachovej nás ode všeho nebezpečení tohoto světa a od svatých andělů dej nás přivést do života věčného. Amen.

II. Nejladší a nejmilejší Pane Ježíši Kriste, Synu Boha věčného, pojmi mne pro své přehořké utrpení a smrt do počtu svých vyvolených, které jsi svou drahou krví vykoupiti ráčil; nikoli pro mé zásluhy, neb jsem jen prach a popel, hříšný člověk, jehož jsi dobrovolným nesením kříže a svou smrtí vykoupil. Pane Ježíši! Tys zlomil okovy mé, Tobě obětovati budu oběť chvály, jméno Hospodinovo vzývati budu vždy. Přijmi mou hříšnou duši ve své svaté ruce a sproved' ji k životu věčnému! Pane Ježíši, přijmi mne na milost svou!

III. Aby ukřižovaný Pán Kristus nade mnou se smíloval, mou bídnou duši od zlých duchů vysvobodil, nechať rány Jeho jsou mým vykoupením, Jeho kříž mým vítězstvím, Jeho umučení mou radostí, Jeho krveprolévání hříchův očištěním a Jeho smrt mým životem věčným. Téhož Ježíše Krista proste, sv. Jene a Josefe, za hříšnou duši mou, abych Vás spatřiti mohl tváří v tvář u Otce, Syna i Ducha svatého. Amen.

Jak jí bylo uloženo, oznámila Vlastovicová tyto modlitby sousedům a vůkolnímu lidu a naučila jej modliti se je.

*) Vyňaty z „Památek“ v Luhačovicích, jež sepsal jistý úředník statku L.

Později, r. 1711, měla Vlačovicová opět sen: přišel k ní bíle oděný stařec a kázal jí, aby ho následovala. I vedl ji lesem až k místu, kde v zemi zastrčena byla hůl. „Zde jest místo,“ pravil, „kde prýští se voda, která nemocné uzdraví.“ Na to zmizel.

Druhého dne, když šla do kostela do Pozlovic, pohledla na místo, kudy ji ve snu stařeček byl vodil, a hle! spatřila hůl v zemi zaraženou a kolem ní prýstící se pramen. Pomodlila se odporučené jí tři modlitby a umyla se vodou nového toho pramene. Ku svému udivení pocítila ihned jakýs příjemný pocit, bolesti v očích se umírnily a také vše vůkol jasněji spatřovala. S velkou radostí chvátala do Pozlovic, aby v kostele Hospodinu díky vzdala. To uzdravení považovala za zázrak, a lidé, kteří ji znali, nejinak nežli zvláštní milostí Boží mohli si vysvětliti, že tak najednou plna života a veselosti práce své vykonává. Nicméně však byla věc dosti tajně držána, zvláště duchovenstvo Pozlovické pranic si toho nevšímalo z příčin závažných a dobrých. Ale když podobně divně touze vodou uzdravila se Barbora Nádeníková a Pavel Borain, rostla důvěra ve vypravování Vlačovicové, a když tato opětným viděním ve snu napomenuta byla, aby se starala o vystavění kapličky nad pramenem ke cti Bohorodičky, odhodlala se k nějakým krokům v té záležitosti, ač celý majetek její a manžela pozůstával z domku, dvou kravek a některé slepičky. Brzo na to ozdravěla pomocí vody z pramene na Malenisku jistá Dorota Jahodová z Pašovic a dala z vděčnosti a na památku ve Vídni malovati obraz „Matky Boží kojící“, který

podnes jest zvláštním Provodovu. Že však kaple ještě vystavěna nebyla, upevnila jej Vlastovicová na habru nedaleko léčivého pramene.

Tehdy onemocněl majitel statku Luhačovického, k němuž i Provodov patří, hrabě Volfgang Serényi,*) který největší část roku prodléval v Uhřích nebo ve Vídni, a vzdor vší lékařské pomoci nemohl se zbavit prudké zimnice. Opět měla Vlastovicová podivný sen či vidění, ve kterém jí poručeno, aby nemocnému hraběti pověděla, že se uzdraví vodou z Maleniska, když slíbí nad pramenem vystavěti kapličku. Farář Pozlovický, Tobiáš Kotásek, vyřídil tu zvěst hraběti a ten, jelikož v žádný lék již více důvěry neměl, učinil slib, že vystaví kapličku k uctění P. Marie kojící Ježíška. Po devět pak dní konal modlitby a umýval se vodou ze zázračného pramene a devátý den byl úplně zdrav — o Velikonocích r. 1713. Podivné ozdravení hraběte nemálo rozhlásilo se; že však bylo od mnohých připisováno výhradně přirozené léčivosti vody, dal ji hrabě Serényi prozkoumati a shledáno pramálo přirozeně léčivého v ní. Hrabě dal pak r. 1719 dřevěnou kapli (dle slibu) vystavěti. Od té doby uzdravení vždy více se množila.

Vypravuje se, že r. 1722, kdy velké zavládlo sucho, obraz P. Marie v kapli zavěšený krví se potil a opětným vyšetřováním dokázáno, že ani vlhkost místnosti ani látka obrazu nebyla toho příčinou. Vypravuje se také mezi lidem o nevysvětlitelných zjevech vzduchových.

*) Luhačovice měl od r. 1688 až do své smrti r. 1743. Po něm dědila je dcera jeho Alžběta Anna Maria, která zemřela r. 1809.

Kapli dřevěnou hrabě Volfgang Serényi dal nahraditi větší zděnou s oltářem a vymohl u biskupské konsistoře v Olomouci, aby každoročně na památku svěcení nové kaple ve výroční den 5. srpna mše sv. sloužena byla. Při té příležitosti nahražen starý obraz P. Marie novým; ale když prý jistý kněz onen starý obraz z kaple — ovšem v nejlepším úmyslu — odnésti chtěl, bylo prý mu v tom jakousi výstražnou událostí zabráněno. Proto dal onen kněz vystavěti oltář poboční a na něm starý obraz, Dorotou Jahodovou darovaný, poopravený zavěsil. Hrabě odevzdal farnímu archivu listinu, kterou dotvrzuje své zázračné uzdravení.

Od té doby byla kaplička střediskem početných poutí z celého okolí, a mnohý poutník tam dosáhl zdraví způsobem nevysvětlitelným. I dcera hraběte Volfganga, Eliška, patří mezi ty uzdravené.

Když se napotom provdala za Amanda, druhé linie rodu Serényích, učinili manželé r. 1752 fundaci na Provodov pro kněze, který povinen byl v kapli každodenně sloužiti mši sv. (týdně dvakráte za zakladatele), v duchovní správě v Provodově a Pradlisku vypomáhati, poutníkům kázati a sv. svátostmi přísluhovati, v ostatních pak záležitostech přináležel k faře Pozlovické.

Roku 1758 zřízena v Provodově samostatná lokalie, která pro pohodlí poutníků trvá až dosud.

Rozumí se samo sebou, že i kaple rozšířena byla na kostel.

64. Socha P. Marie v Netíně.

Když r. 1714 ohrožoval mor Velkou Meziříč, zaslíbili se měšťané k soše P. Marie v Netíně, že k ní podniknou každoročně pouť slavnou, budou-li od moru ušetřeni. Z vděčnosti za milost' dosaženou konávali tu pouť, jsouce v průvodu voděni jedním nebo dvěma kněžími, vždy 2. července, o Navštívení P. Marie.

Socha je ze dřeva vyřezávaná a představuje P. Marii s Ježíškem, v poloviční velikosti. Korunky zdobí hlavy obou. Nalezá se nad tabernaklem hlavního oltáře ve skříní.

K soše putovali mnozí z okolních farností, obzvláště o Nanebevzetí P. Marie, jemuž chrám Netínský jest zasvěcen. Průvody pak se hojně rozmnožily, když r. 1778 vy-moženy byly v Římě odpustky pro ten a 6 jiných Marian-ských svátků v roce.

Návštěva z Velké Meziříče a z farností okolí Netín-ského podnes je značna.*)

65. Podhradní Lhota (Rajnochovice).

Západně od Bystřice pod Hostýnem táhne se dědina asi půl šesta sta obyvatelů čítající a Pod-hradní Lhotou proto nazývaná, že nad ní na kopci stával hrad. Pověst vypravuje, že hrad patřival Templářům a když řád ten r. 1311 byl zrušen a vyhlazen, jeden z nich zachránil se (!) a žil jako poustevník u dřevěného kostelíčka sv. Anně zasvě-ceného, který se půl hodiny cesty od Podhradní Lhoty nalezal. Pravdivost pověsti té nedá se zjistiti.

Kostelíček sv. Anny i se Lhotou příslušel k faře i panství Kelčskému, majetku to arcibiskupa Olomouckého. R. 1716 vystavěl kardinal Schratten-

*) Dle Volného církevní topografie a dle zprávy Ne-tínského faráře Fr. Přikryla ku bisk. konsistoři v Brně z r. 1855.

bach nedaleko dřevěného kostel nový, pevný, též sv. Anně zasvěcený*) a po nějakém čase (1727) povýšil Lhotu na faru samostatnou. Farní i školní budova stojí nedaleko nového kostela. Také dovo-
lila r. 1721 vrchnost, aby v lesích kolem vymýťe-
ných bača Mikuláš Rajnoch se šesti syny se usadil,
v nich pásl a příbytky stavěl a tak povstaly Raj-
nochovice, v nichž vlastně nyní kostel s farou i
školou stojí, a které už vzrostly na dědinu přes
700 obyvatelů čítající a po horách velmi roztrou-
šenou. Podhradní Lhota, dle níž farnost se nazývá,
je menší a stojí půl hodiny od kostela vzdálena.

Starý kostelíček sv. Anny zachoval se až asi
do roku 1784, kdy císař Josef II. dal jej sbořiti.
Bývalé jeho staveniště nacházelo se na nynějším
hřbitově.

Na hlavním oltáři kostela, jenž nyní nese titul
Narození Panny Marie, nalezá se skleněná skříň
s dřevěnými a postříbřenými figurami Pána Ježíše,
jeho matky bl. P. Marie a babičky sv. Anny, u je-
jich nohou klečí rytíř (jejž považuje pověst za onoho
Templáře-poustevníka).

Podhradní Lhotu nalazáme jako poutní místo
Marianské uvedenou v kázání, které 10. května
r. 1736 činil v Brně při korunovaci obrazu Panny
Marie Svato-Tomské František Brandejský, farář
z Břestu — před tím farář v Podhradní Lhotě, a
kteréž kázání otištěno jest v „Conchylium Maria-
num“ etc.**)

*) Vlastně zasvěcen jest ke cti a chvále Boží, bl. P.
Marie a sv. Anny.

**) Viz stranu yy2.

Lhota však je vlastně poutním místem Marianským a svato-Anenským, a sice podnes. Věřící konají tam poutě čtyřikráte v roce: V pondělí Velikonoční a Svatodušní dostavuje se mnoho poutníků z okolí na velké služby Boží; třetí pouť je v neděli po Rozeslání sv. Apoštolů, které připadá na 15. července, kdy přichází ze slibu velký průvod z Bystřice pod Hostýnem; čtvrtá a hlavní pouť připadá na neděli po sv. Anně, kdy sejdou se průvody z Loukova a okolních farností.*)

66. Panna Maria Pomocná (Mariahilf)

na hoře Gottesgab u Cukmantlu v rak. Slezsku.**)

Zvláštní jest případ, který byl podnětem poutí k místu tomu. R. 1647 uprchla jistá paní, Anna Thanhaeuserová, z města Prudníku (Neustadt), které od Cukmantlu 2 míle vzdáleno jest a v Pruském Slezsku stojí, ze strachu před švédským vojskem do hor, v okolí Cukmantlu do značné výše se pnoucích. Jsouc těhotná, porodila tam dne 23. července 1647 chlapečka a dala mu na křtu sv. jméno Martin. Ten když odrostl a stal se radním města Prudníku, umínil si, že místo svého narození ozdobí obrazem P. Marie Pomocnice. Jelikož však 3. září 1713 umřel, nemoha úmysl svůj uskutečniti, učinila tak po jeho smrti dcera jeho Do-

*) Dle udání Tomáše Zaorala, faráře v Podhradní Lhotě (1888).

**) Prameny: Zpráva dle původních listin podaná od faráře Cukmantelského, Karla Neugebauera. — Geschichtliche Darstellung des Wallfahrtsortes Mariahilf auf dem Gottesgabbergu bei Zuckmantel. Freiwaldau 1854.

rota, provdaná Weissová. Dala od malíře Prudnického, Šimona Švarcera, namalovati obraz a jej od Prudnického soukenníka Františka Bocka a Cukmantelského tkalce Daniela Adolfa na onom místě na strom lesa a hory Gottesgab (t. j. Dar Boží) zvané nedaleko Cukmantlu zavěsiti.

Dle výpovědí obou těch mužů, přísahou potvrzených, pozorována od nich brzy na to záře neobyčejná, která vycházela od obrazu, jenž se na ně zdál usmívati. An se zjev i před jinými osobami opakoval, podroben byl od duchovního úřadu několikaeré pečlivé zkoušce.

Mezitím vzrůstal počet zbožných navštěvovatelů. Nemocní k obrazu P. Marie Pomocnice se zaslibovali, putovali tam a bylo jim spomoženo. Až do roku 1729 událo se šest případů uzdravení, kteráž byla od duchovní vrchnosti a dvou doktorů lékařství co nejprísněji vyšetřena a konečně za skutečné zázraky prohlášena.

Aby obraz v tehdejších nepokojných časích neutrpěl škody, byl se svolením bisk. ordinariatu Vratislavského v slavném průvodu přenesen do farního chrámu Cukmantelského, kde až podnes na hlavním oltáři se stkví nad tabernaklem.

Zde v patrném nebezpečí zachráněn jest způsobem podivuhodným od zkázy. R. 1833 následkem neopatrnosti vzňal se hlavní oltář a shořel; obraz zůstal neporušen. R. 1870 udeřil blesk do kostela klenbou nad hlavním oltářem, poškodil oltář na několika místech, rozbil okna, ale obrazu milostivého se nedotekl, ačkoli kovový rámec snadno mohl blesk přitáhnouti; i sklo na něm zůstalo neporušeno.

V lese samém na místě původního obrazu zavěšen byl roku 1834 podobný, dle něho malovaný, v dřevěné kapli; až r. 1842 větší kaple z pevného materiálu přičiněním tehdejšího faráře a biskupského komisaře Fil. Ditricha a obětavostí ctitelů Mariiných z blízka i z dále nebes královně jako důstojný příbytek věnována býti mohla.

Poutní místo, které mimo tu kapli ještě ve 103 jeskyních nebo zastaveních nejdůležitější okamžiky ze života P. Ježíše a P. Marie jednoduchými obrazy představuje, bohatou skýtá látku k rozjímání a ducha neodolatelně k Bohu povznáší; proto tam každoročně z rakouského Slezska, z enkláv, z Moravy a z pruského Slezska přčetné průvody přicházejí, tak že počet poutníků ročně na 60.000 hlav odhadnouti se může. Časté milosti a neobyčejná uzdravení, která se tam udávají, k nové vždy horlivosti povzbuzují.

Hlavní slavnost koná se v den Narození P. Marie, kdy tisíce lidu veliké prostranství před kaplí a poblízký les naplňují, aby vyslechli kázání hlásané s balkonu čili pavlače kostelní a přítomni byli následujícím slavným službám Božím a aby účastnými se stali plnomocných odpustků, které papež Řehoř XVI. pro všechny budoucí časy uštědřil všem, kteří by během oktávy Narození P. Marie svaté svátosti v Cukmantlu přijali, k P. Marii Pomocnici putovali a tam na úmysl sv. Otce se pomodlili.

67. Milostivý obraz Sedmibolestné P. Marie v Brušperku. *)

I. Asi míli severovýchodně od města Příbora leží na návrší nad potůčkem Ondřejnicí město Brušperk, r. 1269 až 1270 vystavěné od Olomouckého biskupa Brunona — od něhož i jméno má Braunsberg, to jest Brunova Hora. Nyní má 3500 obyvatelů, katolíků, Čechů.

Brzy po založení svém město dostalo vlastní faru. Nynější prostranný kostel pochází z XV. století, je původně gotický, ale značně přeměněný. Na hlavním jeho oltáři nalezá se obraz Sedmibolestné P. Marie, od domácích i okolních věřících za milostivý považovaný. Jeho děje jsou tyto:

Ve století minulém jistá slepá osoba ze Starého Jičina měla sen, aby k Brušperku putovala a pod kapličkou vodou z jamky u chodníčku se nalezající oči si protřela — pak že prohlédne. Podobně — umytím očí — uzdravila se prý jistá od narození slepá osoba z Trnávky. V té kapličce nalezal se obraz bol. P. Marie a její přímluvě uzdravení připisováno. Lidé si vypravují, že i obraz, byv porušen zapichováním květin polních od pasáků a pasaček, ihned celistvosti nabyl, jakmile vodou z oné jamky byl potřen.

Z jamky vyhloubili studánku a přikryli ji dřevěnou chýžkou. Okolo r. 1817 péčí jistého Tomáše Míška z Brušperku pramen vyčištěn do značné hloubky, vyzděn a nad ním vystavěna kaple, což později ještě zdokonaleno. Náklad vedli dobrodinci.

Když se byla rozličná nápadná uzdravení u pramene na přímluvu P. Marie udála, přáli prý si mnozí — onen obraz míti pod svou střechou. Z obavy, aby nebyl potají odnesen, byl nějaký čas střežen a u jistého Patera Jana, kaplana Brušperského, uschován.

*) Prameny: Pobožnost, jakou bratrstvo chordigerorum (nositelů pásu) z řádu sv. Františka Assisského ve farnosti Brušperské vykonávají sobě oblíbilo. Sestavená od katol. kněze diecése Olomoucké F. P. V Olomouci 1868. — Některé zprávy podané od Vincence Falty, faráře Brušperského r. 1886.

Všechny tyto pověsti nebo zprávy čerpány jsou z pamětí starých věrohodných občanů. Ve farním archivě pak zachovala se listina, dle níž Olomoucký ordinariat r. 1748 za faráře Pavla Červenky dovolil, aby obraz z kaple své původní slavně přenešen a pověšen byl do farního chrámu Páně, na stěnu při hlavním oltáři. — Po nějakém čase, když Brušperští přímluvy a pomoci P. Marie několikráte u míře neobyčejné znovu zakusili, dovoleno, aby obraz vystaven byl veřejné úctě na hlavním oltáři samém, kdež se podnes nachází.

Do kaple, kde dříve visíval, darovali občané obraz sv. Jana a Pavla, a do druhé — nad studní — r. 1833 nový obraz Sedmibolestné P. Marie.

II. Brušperk poutním místem není, ale na slavnost Bol. P. Marie množství přespolečných lidí i z daleka, také z pruského Slezska do Brušperka přichází obzvláště od té doby, co nynější farář V. Falta po sedm let (1877—1884) pobožnost tu na způsob missií po celou oktavu konati dal od ct. OO. Redemptoristů. U obrazu založeno jest bratrstvo P. M. Bolestné.

Zmiňujeme se tu také o jiném bratrstvu, ve farním chrámě u oltáře sv. Františka z Assisi stávajícím. Jmenuje se bratrstvem „nositelů pásu“. Kdo členem státi se chce, musí u oltáře toho opásán býti pásem bratrstva, svěceným od místního faráře, který k tomu oprávněn jest. Účel bratrstva popřední jest: rozjímati si častěji umučení Páně a ctíti sv. Františka proto, že Ježíš Kristus na jeho těle své svaté rány vyznačiti ráčil. Hlavní slavnost svou koná spolek ten na perciunkuli a proto v ten den také veliké množství lidstva v Brušperku se schází.

68. Malá Marie Cela u Komárova.*)

Roku 1722 vystavěl Valentin Weiss, rolník z Heršpic, svým nákladem kapli „na louce“ zvanou v pravo od silnice z Komárova do Tuřan ve-

*) Dodatky podal Mořic Dohnal, farář Komárovský roku 1887.

doucí a daroval do ní obraz P. Marie, jež byl před tím až do Marie Cely ve Štýrsku zanesl, aby se jím dotekl tamnější sošky zázračné.

Kaple bývala proto také nazývána malou Marie Celou. Brzy počali ji věřící u značném počtu návštěvovati, a kollegiatní kapitola Brněnská roku 1728 podala zprávu o stálém vzrůstání návštěv biskupu.

Roku 1731 nákladem dobrodinců, kaple byla rozšířena a Olomoucký biskup dovolil listem ze dne 16. února téhož roku, aby v ní mše sv. slouženy byly o všech svátcích Marianských, jakož i na druhou neděli po sv. Bartoloměji.

Po celých čtrnácte dní, co trvala každoroční pouť Brněnských poutníků do Marie Cely ve Štýrsku, konal v ní duchovní správce Komárovský odpolední pobožnost se sv. požehnáním. Dne 5. ledna 1779 byly z Říma vymoženy plnomocné odpustky, jichž bylo lze v té době čtrnáctidenní jednou získati.

Avšak r. 1784 pobožnost ta byla zakázána, kaple zavřena, obraz P. Marie do farního chrámu Komárovského přenesen a oltář do zámeckého kostela v Třebíči prodán, kde dosud je oltářem hlavním.

Památka na pobožnost zachovala se v Komárově pojmenováním ulice „Marie Celou“ (Klein-Maria-Zell), a v blízkém Brně — arcí způsobem poněkud světáckým — že v té době mnoho Brňanů, svátečně oděných, do Komárova vycházelo, aby si pochutnávali na Komárovských koláčích a pod.

Kaple zavřena zůstala jen na čas. Roku 1836 ujal se jí Komárovský mlynář Antonín Schindler s manželkou Antonií, dali ji obnoviti a sochou bo-

lestné Panny Marie ozdobiti. Po té byla ještě několikráte opravována a konečně roku 1848 velmi slavně vysvěcena, od kteréž doby nazývá se malou Marií Sloupskou (Klein-Maria-Sloup), protože se v ní socha bolestné P. Marie nachází.

* * *

Přeptavše se u farního úřadu, jak nyní věci se mají s obrazem původním a poutěmi, dostali jsme tuto zprávu:

Obraz je na plechu malovaný a měděným, dobře pozlaceným rámcem a září ozdobený. Nachází se posud ve farním kostele a sice na hlavním oltáři nad tabernaklem. Má na sobě zavěšený značný počet obětních dárků, asi 18 dvouzlatníků, 3 dukáty, stříbrný křížek s perlami, hvězdu též stříbrnou, pak tři křížky vojáků, kteří u Lipska bojovali (Kanonenkreutze).

V čas poutí Brněnských do Marie Cely ve Štýrsku přichází do Komárova do farního chrámu vždy na začátku a na konci pouti z Brna od sv. Tomáše procesí zbožných poutníků, kteří tam odpoledním službám Božím obcují a od faráře uvítání a zase až na konec Mariecelské ulice doprovázeně bývají. I jindy jednotliví Brňáci přicházejí, ale bývalý shon a jezdění a pověstné koláče Komárovské vzaly už za své.

U kapličky „malé P. Marie Sloupské“ zastavují se Slováci moravští i uherští, když se vracejí z pouti do Křtin a Jaroměřic (u Jevíčka) a vykonávají krátkou pobožnost pod lípou 300 let starou a již scházející, která stojí v pravo od kapličky.

Nota: Malá Maria Tabule (Maria Taferle). Manželka ohňostrojce Špilberského Quirina Sautera, decra

předního měšťanského kupce Grubra z Grubersbergu, darovala vinohrad ve vinicích svato-Tomských mezi Hutterským rybníkem a předměstím Brněnským, Cejlem, a měšťan Josef Plattner zbudoval z dobrovolných darů dřevěnou kapli (1726), v níž vystavena veřejnému uctění dřevěná socha P. Marie, která na pouti v Marie Cele byla koupena a s Marií Taferlskou dotknuta a posvěcena. Mnoho lidstva do kaple chodilo, oběti přinášejíce. Byly tam také slouženy slavné služby Boží (bez dovolení?) a bohužel i nějaký zlořád povstal. Ku stížnostem kapitoly sv.-Peterské a městského faráře prelát Sv.-Tomský dal sochu odvézti a kapli r. 1731 strhnouti. Socha byla dána, kam i milostivá (?) socha z kostela všech svatých (nedaleko sv. Anny) r. 1645 před obléháním Brna sbořeného se dostala, do kostela sv. Jakuba a r. 1762 umístěna na novém oltáři sv. Josefa.

69. Zázračný obraz P. Marie v Dubě, čili Hvězda, která vzešla na obzoru Dubském. *)

»Která jest to. ana kráčí jako dennice vycházející,
krásná jako měsíc, výborná jako slunce, hrozná
jako vojenský šik spořádaný.« Cant. 6. 9.

Po pravém břehu řeky Moravy táhnou se od Olomouce k Tovačovu nepatrné pahorky a po nich vede okresní silnice Urazíme-li po ní dvě třetiny cesty směrem k Tovačovu, octneme se u městyse Dubu, který stojí nad jedním ramenem řeky Moravy uprostřed požehnané, úrodné Hané. Dub jest stará osada. Manželka vojvody Břetislava, Judita, darovala ji z vděčnosti za pokřestění svého syna Spitihněva Olomouckému kostelu sv. Petra již před r. 1030. Roku 1220 Dub darován spolu s jinými

*) „Maria in horizonte Dubensi orta“, to jest Maria na obzoru Dubském vzešla. Od dra. Antonína Zhaniela, faráře Dubského, vydáno v Olomouci r. 1742. Viz výtah P. Kachnika ve Škole B. Sr. P. r. 1884.

osadami od Olomouckého biskupa Roberta tamnějšímu stoličnému proboštství. Kdy tam byl vystavěn kostel a založena fara, není známo. Okolo r. 1470 na místě farního kostelíka starého vystavěn a Všem Svatým zasvěcen byl kostel nový, který konsekroval zároveň s oltáři a hřbitovem Olomoucký biskup Stanislav Pavlovský r. 1586.

V sedmnáctém století fara Dubská občas nebyla obsazena, tak že tamnější duchovní správu okolo roku 1612 obstarávali Jezuité Olomoučtí a později (až do r. 1650) stala se kommendou nebo filiálkou fary Tovačovské. Švédové jak kostel tak faru a její majetek vydrancovali a poškodili. Tovačovský farář musil pro kostel Dubský mešní roucha v Olomouci a jinde vyprošovati a také okna a zvon pro něj pořídil a poněkud jej opravil. Avšak ještě roku 1672 nebyl kostel v pořádku, neboť měl tři oltáře porušeny.

Nové a to skvělé období počalo Dubu, když roku 1727 přenesen do farního kostela milostivý obraz P. Marie. O jeho původu zaznamenány jsou následující zprávy:

Muž, jež vyvolila si nebes královna, aby zhotovil obraz, na němž by se ukázala ctitelům svým jako pokorná a dobrotivá matka nemocných a sklíčených, jmenoval se Jiří Bušlík a byl synem jakéhos vojína. Ve svém mládí vychován byl v Brně, ve věku pak dospělejším odebral se do městečka Kunovic blíž Uh. Hradiště, kdež skrovně z toho žil, co rukama si vydělal. Jedenkrát vyryl nástrojem chatrným na desku obraz Rodičky Boží, v pravo se zářícím měsícem, v levo se stkvícím se sluncem, a otiskuje jej na papír, za čtvrt groše ctitelům

Marianským prodával. Jeden z obrazů těch koupil rolník Jiří Opálka z Nenakonic (u Dubu) a ve svém příbytku jej choval. Brzy však jakousi zvláštní úctou k obrazu byv naplněn, vzal jej a pověsil na lípu, která stála za osadou naproti zámku Nenakonickému tam asi, kde nyní socha svatého anděla strážného stojí. Bylo to v měsíci červenci r. 1727. Poněvadž stála lípa u cesty veřejné, zastavovali se kolemjdoucí před obrazem a modlili se.

Netrvalo dlouho a Matka Boží počala odměňovati ctitele své milostmi přehojnými. Po několik nocí po sobě následovavších obklopen byl obraz zvláštní oslňující září, což vidouce ctitelé Marianští, blížili se lípě, avšak nespatriili, než známý obraz Rodičky Boží. I přicházeli věřící, jižto rozličnými nemocemi, zvláště zimnicí, sklíčení byli, a hle, pomodlivše se, uzdraveni jsou. Tak 45letá žena jakás ze Věrovan, jež po 5 let slepotou stížena byla, ztraceného zraku opět dosáhla, když byla několi-kráté modlitbu svou před obrazem obětovala. Sama to hlásala a dosvědčili to i svědkové.

Zástupy lidu, jež se shromažďovaly před posvátným obrazem, den ze dne se množily, tak že tím nemálo bohoslužba v Dubském farním chrámu Páně trpěla. Tehdejší farář Dubský, Frant. Formánek (pocházel rodem z Telče a byl před tím farářem v Nových Hvězdlicích; do Dubu dostal se r. 1697 a zemřel tam r. 1741) podal zprávu o věci té biskupské konsistoři Olomoucké, kteráž nařídila, aby obraz bez všelike slavnosti do farního chrámu přenéstí dal. Duchovní správce svěřil úkol ten svému kooperatoru, jenž obraz u večer před sv. Václavem r. 1727 s lípy sňal, do farního ko-

stela přenesl a na evandělní straně poblíž hlavního oltáře na zed' připevniti dal.

Ještě větší láskou zahořeli ctitelé Marianští k obrazu posvátnému a proto počalo se vyjednávati, nebylo-li by s prospěchem pro lid věřící, aby obraz veřejně za zázračný prohlášen byl. I zkoumány jsou přísně dle zákonů církevních milosti, jež věřícím, obraz uctívajícím, zázračným způsobem uděleny byly. A když shledalo se, že vše tak se má, jak svědkové vypověděli, a že způsob, jakým uděleny byly obzvláštní milosti ctitelům posvátného obrazu, síly lidské přesahují, prohlásil tehdáž panující biskup Olomoucký, kardinal Wolfgang Hannibal hr. Schrattenbach, dekretem daným konsistoři v Kroměříži dne 19. listopadu 1729 obraz za zázračný a nařídil, aby prohlášení veřejně s kazatelny se stalo, jakož i aby konsistoř způsob prohlášení ustanovila. Konsistoř určila slavnost prohlášení na neděli 21. po sv. Duchu, která připadla tehdy na 22. den měsíce října r. 1730.

Slavnost konána velmi okázale. Ze všech stran přišla procesí. Ráno v den slavnosti přečten byl s kazatelny biskupský dekret, jímž se obraz za zázračný prohlašoval, a kazatel vysvětlil význam dekretu toho. Potom nesen byl obraz ve slavnostním průvodu kolem kostela a na hlavní oltář postaven jest. Následovalo druhé kázání a po něm byla slavná mše sv., již u hlavního oltáře konal hrabě J. Jos. Vratislav z Mitrovic, kanovník Olomoucký, později biskup Králové-Hradecký. Téhož dne sloužili ještě u posvátného obrazu mše sv.: hrabě Otto Honorius Egkh, biskup Thermopolský a infulovaný probošt stoličného chrámu Olomou-

ckého, jakož i hrabě Leopold Egkh, probošt u sv. Mořice v Kroměříži *) Mimo ty sloužilo u jiných oltářů téhož dne mše sv. 5 děkanů, 14 farářův a 21 jiných kněží.

A od onoho dne rostla úcta k obrazu Dubské Matky Boží vždy víc a více. Každoročně přicházela procesí se svými duchovními správci: z Olomouce, z Přerova, z Tovačova, z Kralic, z Kojetína, ze Vsetína, Bystřice, Fryštáku, z Frenštátu, Němčic, Klenovic, Kostelce, Senice, Dolan, z Velkého Týnce, Kokor, Předmostí, Duban, Vrahovic, Olšan, Vlkoše, z Tršic, Břestu, Hněvotína, Holice a z Jestřabí. Některá léta i slavnostní průvody z Prostějova, Litenčic, Březovic, Ivanovic, Slatenic a ze Zdounek.

A Matka Boží odměňovala hojnými milostmi ty, již se utíkali ku zázračnému obrazu jejímu. Dor. Zhaněl napočítal přes 33 případů, kdy rozličnými nemocemi sklíčení ctitelé Marianští na přimluvu Dubské Matky Boží uzdraveni jsou. Případy ty ztvrzeny jsou listinami. Nejsou to však případy všechny. Byloť jich mnohem více, jak svědčí rozličné záslibné dary, které na poděkování za přijatá dobrodiní k obrazu Matky Boží doneseny jsou.

Od r. 1730 počíná zvelebování poutního místa. Hned též rok dal Olomoucký stoličný děkan hrabě Oedt vystavěti rozsáhlé stavení na ubytování výpomocných kněží a uložil kapitál 8700 zl., aby to stavení v pořádku mohlo býti udržováno. Pro množství poutníků stal se i chrám malým a proto též Oedt umínil si zbudovati novou důstojnou svatyni. Stavba však vyžadovala takový náklad, že na

*) Byl pak od r. 1758—1760 biskupem Olomouckým.

ni nestačily ani summy od Oedta za živobytí věnované, ani summy vykázané v poslední jeho vůli — v níž kostel ustanoven universalním dědicem. Nalezli tudíž farářové Dubští, Frant. Formánek a dor. Antonín Zhaněl (1741—1759) příležitost, aby osvědčili obětovnost svou. Věnovalť první 31.000 zl. a druhý též značný obnos na stavbu, která trvala od r. 1734 do r. 1756, a za řízení stavitele Brněnského Jiřího Klíčníka ztrávila 150.000 zl. Kostel byl slavně konsekrován od Olomouckého biskupa Maxmiliana hraběte Hamiltona r. 1761.

O stálé, dostatečné služby Boží a duchovní pohodlí poutníků postaral se farář Zhaněl založením nadace pro dva kaplany, složiv r. 1759 7300 zl. kapitálů; a týž rok splacena nadace 3640 zl. na třetího kaplana. Duchovní všichni bydleli od roku 1747, kdy fara a část osady shořela, ve stavení pro výpomocné kněze od Oedta zbudovaném a bydlí tam podnes.

Další osudy kostela jsou v krátkosti tyto: Byl zvelebován a hojnými dary obohacován, tak že měl krásné oltáře a náčiním a rouchy kostelními bohatě byl zásoben. I milostivý obraz stkvěl se vzácnými a drahými dary. R. 1766 propůjčil papež Klement XIII. navštěvovatelům svatyně dílem plnomocné, dílem neplnomocné odpustky. Roku 1809 musilo býti stříbro kostelní do státní pokladny odvedeno a tak pozbyl kostel přes 50 liber stříbra (začež má obligaci na 1490 zl. víd. valuty na 3⁰ 0).

Velká pohroma kostel stihla, když r. 1853 dne 11. května k sedmé hodině večerní klenutí kostelní — nikoho nepoškodivši — se sbořilo. Od té doby vystavěna klenba nová, o metr vyšší a pásy

sesílená a také nová střecha dána, tak že k roku 1861, kdy slavena stoletá památka zbudování a konsekrace kostela, stkvěla se svatyně v nové kráse. K té stoleté památce dostával se sám arcibiskup Olomoucký, kníže Fürstenberg, a sloužil 20. října za četné assistance slavnou mši sv. Lidstva přítomno bylo ohromné množství z blízka i z daleka — také proto, aby se účastným stalo plnomocných odpustků, které r. 1860 byly kostelu od sv. Otce Pia IX. pro všechny budoucí časy uštědřeny. V jubilejní rok také povýšen kostel na proboštství a faráři na probošty.

Zbývá nám podati popis poutního kostela, přičemž podotkneme, kdy a od koho některé vzácnější předměty v něm byly sjednány.

Kostel poutní, jeden z největších a nejpečnějších na Moravě, stojí západně nad městysem na malé výšině a jeho štíhlé věže daleko široko po Hané viděti jest. Rozměry jeho jsou: délka 57, šířka 16 a výška 30 metrů. Dlážděn je bílým a modrým kamenem a pokryt křidlicí. Vně kolem něho táhne se chodba, která dole v přízemí je klenuta a otevřena, v prvním poschodí zazděna a 16 okny osvětlena. Nad chodbou ještě je zeď nebo římsa, na které postaveno jest 28 kamenných bud' soch světců, bud' vás (nádob). Hlavní oltář, zasvěcený Očišťování P. Marie, je vyveden z mramoru r. 1757 nákladem Olomouckého děkana stoličného chrámu, Jiřího, svobodného pána z Mayerswaldu; na něm umístěn jest zázračný obraz*) P. Marie. Pobočních oltářů jest osm, a sice oltář sv. Kříže, sv. Valentina, sv. Vendelína, sv. Josefa, sv. Jana

*) Volný v církevní Topografii mylně udává „sochu“.

Nepomuckého, sv. Andělů strážných, sv. Anny a sv. Jana Křtitele. Tento poslední je dar Olomouckého probošta Jana Kř. svobodného pána Peteani-Steinberga, který ho r. 1854 nákladem 3200 zl. k. m. nově zbudoval; oltář ten má privilegium, to jest mše sv. u něho sloužené za zemřelé spojeny jsou s plnomocnými odpustky. V presbytáři jsou proti sobě oratoria prostranná a klenutá, jedno na uschování náčiní kostelního, druhé na knihovnu. Na hudebním kůře jsou výborné varhany, které stály 11.000 zl. Na průčelí chrámovém, jež obráceno jest k západu, stojí dvě úhledné věže, na nichž mimo hodiny nalezá se 6 souzvučně laděných zvonů, koupených ze zrušeného kláštera Hradištského u Olomouce.

70. Sedmibolestná Panna Maria Sloupská. *)

I. Okolí Sloupské.

Málokteré poutní místo skytá tolik znamenitostí v okolí jako Sloup. Neobyčejná velebnost přírody bezděky na jazyk klade slova Žalmistova: „Jak veliký jest Hospodin a jak podivuhodní skutkové Jeho“. Vysoké hory vápencové, porostlé rozlehlými lesy a prorývané hlubokými údolími a potůčky, obklopují utěšené zátiší, které Sobě vyvolila

*) Prameny: 1. Kytečka ze Sloupa od Jana N. Soukupa, koop. ve Sloupě. V Brně 1854. — 2. Österr. Liter.-Blätter 1855 S. 56. — 3. Menšík: Kvítečka atd. str. 107 a násled. 1860. — 4. O některých jeskyních na Moravě a jich podzemních vodách od dra. Martina Kříže, notáře ve Ždánicích. V Brně 1878. (Na str. 175—183 uvedena je další bohatá literatura.) — 5. Umlauf: Wanderungen, Wien 1879. — 6. Mitth. der Centralcommission 1879 S. 64. —

Sedmibolestná Matka Boží za palác, v němž přijímá holdování a prosby svých ctitelův a uděluje jim milosti. Abys, milý poutníku, naučil se lépe znáti Všemocného ze skutků jeho, provedu Tě, než vkročíš do chrámu Páně Sloupského, po okolí.

Hned pod Sloupem v levo od silnice skoro kolmo vypínají se vysoké, bělošedé, skalnaté stráně. Pod nimi kamenité řečiště, které letního času bývá suché a jen po nějakém lijavci se naplní, anebo když Sloupský mlynář z rybníčka vodu na pilu spustí. Do strmých skal otvírají se jako do zakletých zámků dvě široké brány, jimiž vejde se do podzemních tajuplných, rozsáhlých jeskyní. Vejděmež hned do brány první. Jest to vchod

• A. Do jeskyně nicové,

která dostala jméno od měkkého kamene, travertinu, jenž se po stěnách tvoří a nickamínkem u lidu sluje. Jeskyně ta prostranná poskytuje v tuhé zimě překrásný pohled, když křišťálové rampouchy na kolik metrů dlouhé visí s klenutí porostlého zeleným, hnědým a červeným mechem a homole

7. Hölzel's Album. — 8. Nová krápníková jeskyně Sloupská od Frant. Bauera. V Brně 1881. — 9. Bilder aus der mährischen Schweiz und ihrer Vergangenheit von Dor. Heinrich Wankel. Wien, 1862. (Vyňatky sčestěné o Sloupě byly podány v Obzoru r. 1882). — 10. Průvodčí do moravských jeskyní. Na základě vlastního zkoumání vydal dr. M. Kříž. Oddíl I. Macocha, Punkva. — Jeskyně u Sloupu, Holštýna a Ostrova. — Žleb Sloupský, žleb suchý. Ve Žďanicích 1883. — 11. Sloup na Moravě. Napsala Lucie Wankel-Bakešová. V Olomouci 1888 u Kramáře a Procházky. Vyňatek z Časopisu vlast. muzejního spolku Olomouckého. — 12. Některé zprávy podané od faráře Sloupského A. Wolfa a jeho kaplana Jos. Sychry.

ledové se země rostou. To stává se proto, že voda stropem se prodírající a dolů kapající zmrzá. Jinak jeskyně ta památna je hlavně tím, že vede do překrásné

B. Jeskyně krápníkové, kteráž byla teprv r. 1879 objevena od Sloupského pohrabáče Václava Sedláka a je v celé své původní kráse zachována. Chceš-li ji navštívit, především se zamotej do teplého oděvu a ochlad' se, abys nenastydl ve vlhkých slujích. V nicové jeskyni čekají vůdcové; bez nich není dovoleno do hory památné vkročit, — dílem proto, abys, jsa neznámý, nezbloudil, dílem proto, abys nepoškodil poklady její, což se trestá také pokutou 1 až 10 zl. — Za mírné vstupné dostaneš svíci a jdeš, jsa doprovázen od spolehlivých lidí, opatřených též svíčkami, širokou rovnou chodbou, až se octneš v prostranném sklepení. Odtud dala obec Sloupská nákladem 200 zl. upravití nízkou chodbu nerovnou, v níž musíš přes dvoje schody dolů. Když ji projdeš, octneš se na stezce zábradlím opatřené. A již stojíš v té čarokrásné jeskyni. Jako s pavlanu patříš do sklepení ozářeného četnými světly. Jeho největší délka obnáší 34, šířka 26 a výše 32 metrů. Strop velebně jako ve chrámě sklenutý třpytí se nescíslnými krápníky nebo střechýli podoby tu kuželovité, tam svíčkovité, tu zašpičatělé, tam šroubovitě zatočené — skoro vesměs bělosti alabastrové. Mnohé krápníky na zemi čili na dně jeskyně mají podobu rozmanitých předmětův a dle toho jsou pojmenovány. Sejdeš-li dolů, spatříš „pomník“, krápník ze země vyrostlý na 2¹/₂ metru; kolem něho je menších 17, jsou „trpaslíci“, kteří ja-

koby strachem před nezvanými hosty vedle pomníku a za pomníkem se skrývají. I strop nad nimi je přehojně lesklými střechyli ozdoben.

Dále je zkamenělý vodopád, v pravém slova smyslu dokonalé umělecké dílo, nad nímž každý podivem ustrne. V sedmi odstavcích řine se voda od stropu dolů u výši skoro čtyr metrů. Vedle něho stojí socha v nadživotní velikosti, jako rytíř, jehož obličej významně k vodopádu jest obrácen; zdá se, že hlídá drahý ten klenot.

V pravo od vodopádu vidíš lesík, bohatostí a množstvím útvarů zajímavý. Sloupy bílé a žluté jsou pně, které dosahují až do stropu, a strop je místo větví a listí.

Opodál stojí kostelní svícen, který svou podobou těžké velké svícny připomíná, jež stávají v kostelích před oltáři.

Dále dojdeš ku pěti znějícím krápníkům. Klepne-li se dřevěnou paličkou na ně, hrají jako zvony. Jsa tím hlaholem k návštěvě chrámu připraven, vstoupíš v pravo od lesíka do kaple okrouhlé podoby, $9\frac{1}{2}$ metru dlouhé a 5 metrů široké. Na levo v kapli jsou „varhany“ a uprostřed kaple stojí jakoby několik „zbožných věřících“.

Před kaplí je překrásná záslona, jakoby se jí měla kaple zatahovati.

Mimo tyto hlavní znamenitosti nalezneš mnoho jiných zajímavých věcí, jež vypočísti ani není možno. — Radostí naplněn nad tak vzácným přírodním zjevem vrátíš se dřívějšími chodbami na denní světlo, velebě Hospodina, že vytvořil takové divy.

Asi 120 kroků dále, jda po potoku, najdeš bránu druhou, vedoucí

C) do starších jeskyní Sloupských, které viděly v tajemném lůnu svém už na tisíce navštěvovatelů: Rusů, Poláků, Srbů, Vlachů, Francouzů, Dánů, Angličanů, nejvznešenějších knížat a učenců proslulých. Vchod do jeskyně (kamž lze dostati se také z jeskyně nicové chodbou a ještě jiným mírně schůdným otvorem z venku) jest dosti prostranný. Asi na 100 kroků běží cesta temnou chodbou po rovině ku pahorku, na nějž ku většímu pohodlí místem stupně jsou udělány. Odtud rozbíhají se podzemní ulice na vše strany, nemajíce pravidelného spojení mezi sebou. Na některých místech sotva jeden člověk ohnutý se provleče, jinde na sta lidí postavití se může jako v prostranném chrámu. Chodby nejsou okrášleny tak pěknými krápníky, jako jeskyně nově nalezená, protože nikdo nestrážil jich. Vstup byl a jest každému volný. Průvodčí svými dračkami a loučemi také časem začadili zdi překrásných druhdy prostor. Na třech místech pozorovati u. výšce několika sáhů černé trámy ve stěnách kamenných jako zazděné. Jelikož již od nepamětných dob se tu nacházejí, povstala domněnka, že se tu před časy lid skrýval i se statkem svým před nepřítelem. Pravdě však podobnější vysvětlení jest toto: V zámecké zahradě v Rajci stávala kdysi skvostná kašna, kterážto skupením rozličného krápníku Sloupského ozdobena byla. Aby se krápník s vysokého klenutí bez úrazu dostal, bylo potřebí schválného lešení, a odtud ony pozůstalé trámy. Také prý na okrasu Lednické zahrady byly krápníky odtud vzaty už před r. 1669.

Roku 1775 dal tehdejší kníže Karel Salm a Reifferscheid zhotoviti z balvanů krápníkových dva stoly o 6 stopách délky a 3 stopách šířky, ježto uhlazené alabastru se podobajíce patří podnes ku památkostem knížecího zámku v Rajci. Dosud však ve prostorách odlehlejších nalezájí se vzácné útvary krápníkové — heboukové záclony, bohatá krumplování, vodopády, nádoby jakoby uměle pracované a na způsob lastur, hlavy zvířecí a jiné.

Rozsáhlé jsou ty podzemní místnosti; když se v nich sborem zapěje, nebo vystřelí — rozléhá se to do nekonečna. Délka jejich obnáší asi půldruhého kilometru, malé půl hodiny cesty, 1500 metrů. — Nejsou však rovny. S horních chodeb, které jsou dosti suché, slézá se, někde s nebezpečím života, do nižších, jimiž teče voda — v těch jeskyních ztrácí se totiž potok od Sloupu tekoucí, i kdyby byl sebe více rozvodněný — a dole se přichází k děrám, jimiž voda stéká do ohromných vodáren, podzemních to jezer. Mají tedy jeskyně Sloupské tři patra: horní chodby suché, prostřední, jimiž voda protéká a dolní patro, do kterého se voda vrhá a kde vodárny tvoří.

Že tomu tak, lze se snadno přesvědčiti. Asi 200 kroků ode vchodu octneš se v prostranné síni, v jejímž středu se rozevívá černá kotlina asi 20 metrů široká. Kolem ní jest zábradlí a běda tomu, kdo by se do ní svezl. Máť uprostřed díru, která vede do ohromné propasti. Kámen dolů hozený letí tiše několik sekund kolmo, pak udeří na nějaký výstupek a odráží se od stěny ku stěně, až po 15 sekundách dorachotí v dolním patře. Hloubka té

děsné díry je 70 metrů. — Tímto komínem dolů sestoupiti nelze, ač se do něho zkoumatelé jeskyň Sloupských na lanách spustiti dali. Jinakou cestou odvážil se dolů poprvé jistý Liechtensteinský kameník před rokem 1669. Spustiv se po provazích uviděl veliké prostory a stojící vodu — prý s velikými rybami (?). Když se vrátil a o divech, jež byl spatřil, vypravoval, padl prý náhle bez sebe a zemřel. Od té doby mělo se za to, že dole je jedovatý vzduch a nikdo nechtěl v jistou záhubu se vydati. Teprv po sto letech spustil se dolů dvorní archivář Nagel, ku prozkoumání jeskyň moravských od vlády vyslaný. Dojem, který na něj učinily Sloupské jeskyně ve svém podzemí, líčí následovně: „Zde (dole) je vše úžasné a strašné, nevidět nic leč ohromné balvany skalní, které jak zem tak zdi a klenbu přehroznými činí. O jeskyni v St. Baumè ve Francii, kde kající Maří Magdalena prý ztrávila část života, vykládá se jako zázrak, že každému, kdo ji navštíví, probudí se svědomí a na mysl přijdou všechny nepravosti za celé živobytí spáchané. Ale já jsem shledal, že tato jeskyně má podobnou vlastnost; neboť když jsem se v tom opuštěném, hlubokém, smrdutém a ošklivém bludišti skalním dobře ohlédl a rozvažoval příhodu onoho kameníka, obešla mě taková hrůza, že se mi všechny údy třásly a litoval jsem srdečně všech svých hříchů.“ — R. 1786 dne 29. září podnikl neohrožený zkoumatel přírody vlastenecké, Karel kníže Salm-Reifferscheid (již jmenovaný) v četném průvodu mužů proslulých rodem i učeností, výpravu chodbou, která na způsob velikánských schodů oklikami vede dolů až na prostrannou pla-

ninu, odkud onen obrovský komín vzhůru se vine. Bylo třeba 131 dřevěných schodů mimo množství provazových žebříků na příkrých skalách, než se odvážlivá mohla konati cesta. Sestoupivše badatelé na planinu zmíněnou, viděli se býti jako v dolejších poschodí podzemního toho paláce, kde opět chodby a klenby prorývají vnitřnosti země. Úžas však dostoupil nejvyššího stupně, když se jim tu objevilo jezero, po němž vozili se na člunu. Délka jeho obnáší 30, při šířce 12 a hloubce 10 metrů.

Roku 1804 Jeho Veličenstvo císař Rakouský, František I., v průvodu nejjasnější své choti, císařovny Terezie, neobtěžovali sobě shlednouti divokrásnou přírodu ve Sloupských skalách. Kníže Salm dal tehdá ku pohodlí nejvyšších hostů schválně zhotoviti nákladné schody se dvojím zábradlím až k oné dolní vodárně; na tisíce pestrobarevných světél rozlévalo báječnou zář po čarovné říši podzemní.

Od té doby vlhkost porušila dřevěné stupně tak, že nyní po nich do propasti sestoupiti nelze. Nicméně odvážliví jednotlivci o vniknutí do těch prohlubní, a ne bez výsledku, se pokusili, jako dr. Vankl, lékař v Blansku a notář dr. Kříž ze Ždánic.

Při první návštěvě r. 1786 nalezena v dolním patře hromádka kostí, nánosem vody zaplavených: skráně, zuby, lopatky, hnáty takové velikosti, že převyšují velikost našich zvířat. I domnívali se tehdy, že by podivná tato kostra byla z nějakého draka. Teprv roku 1850 kníže Hugo Karel Salm Reifferscheid jako důstojný stoupenec přírodolovného předka svého, kopati dal na některých místech vrchního patra jeskyň. A nalezeno tu

v jamách u hloubce více sáhů několik koster zvířat u nás neznámých. Kostry uměle sestavené rozeslány byly mnohým přírodovědeckým sbírkám. Od té doby vykopáno mnoho a mnoho kostí zvířecích. Chudí lidé je hledají a prodávají na spodium. Jsou to zbytky předpotopních zvířat: jeskynních medvědů, hyen, vlků, lvův a jiných dravců, kteří v skalních slujích po dlouhé a dlouhé doby se pelešili a z mamutů, nosorožců, sobů, losů a jiných, které oni dravci jako potravu do děr zavlekli. Množství kostí je tak veliké, že sám dor. Vankl vykopal jich asi z 2000 zvířat. Zbytky zvířat nalezeny také v jeskyni nicové.

Mimo stonožky, hlemýždě, pavouky a podobnou neřešť jsou dnes jedinými obyvateli rozsáhlých děr nesčíslní netopýři, kteří v nich v letě hledají přístřeší a v zimě v chumáčích spí spánek dlouhý až do jara, které je s celou přírodou probudí. Ti také dolní jeskyně naplňují smrdutým zápachem.

Avšak nech již temných jeskyň a vyjdi zase na denní světlo a teplo. I tam něco pamětihodného spatříš. Hle, hned před druhou branou stojí

D) Hřebenáč,

ohromný to kamenný, o sobě stojící balvan, mající podobu sloupu, vůkol něhož pohodlně obejítí můžeš. V objemu má 63 metrů, do výšky strmí 19 metrů. Již r. 1758 postavila Karolina, hraběnka Rogendorfová, na temeni skály sochu sv. Šimona Stylity. Ku posvěcení sochy bylo třeba schválního mostu dřevěného zdola na hřeben balvanu, odkud světící kněz zástupům kolem stojícím kázal.

Nyní toliko zděný sloupek na způsob Boží muky naznačuje místo, kde socha stávala. Za to

však hned vedle na výšině téže skály ční nákladný železný kříž, kolem něhož živoří několik lískových keřů a malých lip.

Od „sloupu“ toho dostal bezpochyby „Sloup“ své jméno.

Malý kousek cesty dále — opět pěkný zjev přírodní, tak zvaná

E) Kolna.

Jest to skalní široká chodba otevřená na obě strany, která má asi 20 metrů šířky a asi 100 m. délky. Se strany Sloupské je dosti nízka, končí však v opačné straně na způsob velkolepé brány. V tomto přirozeném tunelu či průkopu za nejstaršího pravěku bydleli lidé, po nichž nalezeny jsou (ve hlíně) zpracované parohy sobí, koštěná šídla a jehly, pazourkové hroty na šípy a jiné památky mnohé. Nyní v kolně za času bouřky a deště jen stáda útočiště hledají. Většina poutních zástupů, které přicházejí po silnici od Ostrova a Blanska, opouští cestu, aby tímto tunelem do údolí Sloupského vešli. Okolo Nanebevstoupení Páně lze pozorovati u nízkého východu ke Sloupu na sta hůleček a proutků, jakými poutníci, ponejvíce Slováci, skálu podepírají, nevinnou majíce domnětku, že tak klenbu zachrání, aby nepadla.

Poutník, který se ubírá ze Sloupa „suchým žlebem“ po silnici ku Klepačovu u Blanska, má příležitost prohlídnouti si světoznámou propast

F) Macochu.

Asi za 2 hodiny dojdeš úzkým žlebem, jenž lemován jest vysokými tu holými tu lesnatými stráněmi, ku pěšině, která v levo vine se do pří-

krého kopce. Zvolna jenom ubývá cesty a přece se člověk hodně udýchá. Vylezeš-li na kopec, což trvá asi čtvrt hodiny, ubíráš se pěkným lesem. Cesty se tam křížují. Nemáš-li průvodce, drž se stezky nejvíce vyšlapané, stále stoupající a tak dostaneš se bezpečně až na nejvyšší obrubeň hrozná propasti.

Děsná kotlina propadá se v tom místě kolmo na 72 sáhů do země, ostatní strany nejsou tak hluboké, protože u výši asi 30 sáhů od spodu počítaje, skalní stěny přecházejí ve stráně šikmé; největší délka propasti obnáší na vrchu 92 a šířka 40 sáhů. Výměra její obnáší na 2 jitra. Před časy nebylo možno leč ležmo s patrným nebezpečím s nejvyššího místa na dno dohlednouti. Vystavěli tam gloriety čili pavlač zábradlím opatřenou. Vznášela se skoro ve vzduchu nad stěnou, která jako otesaná až ke dnu propasti rovno se sráží. Ale základy pavlače uhnuly a sřítila se do propasti. Nyní je na témže místě postavena na pevných základech pavlač se zábradlím železným. Lidé trpící na závrať nemohou se dlouho dívati do děsného toho hrobu. Kámen shozený teprv za 8 sekund s temným rachotem ke dnu dopadá.

S toho nejvyššího místa puť se pěšinkou na levo dolů a po chvíli octneš se na místě nižším v boku propasti na tak zvaném můstku, odkud nejlépe lze přehlednouti a posouditi výšku kolmé skály, na kteréž jsi před tím stál. Máš ji v pravou od sebe. Rovno přes propať na druhé straně je otvor nazvaný komín, několik metrů široký. Má podobu kolmého koryta, 32 metrů hlubokého, na jehož dně nalezají se 3 okna; těmi se vrhá dešťovka

do Macochy, k jejímuž dnu ještě 53 metrů spadá. Na dně Macochy je viděti jako rovinu porostlou travou; v ní zrcadlí se dva zelené rybníčky potůčkem spojené.

Cestovatelé ujišťují, že v nebetyčných Alpách ve Švýcařích a jinde dosti podobných divů přírody se vyskytuje, nižádný prý však neplodí tolik hrůzy, jako Macocha, a to za tou příčinou, že obyčejné zmoliny přece nějaký, byť i sebe menší průsmyk nebo východ nechávají, ana Macocha oběti své na vždy pohlcuje.

I do té jámy podnikli odvážní zkoumatelé přírody výpravy. Dozvěděl-li ses (v dřívějším vypravování), milý poutníku, o nejstarších zkoumáních v jeskyních Sloupských, poslyš, co napsal dor. Martin Kříž, notář Ždánický, o výpravě své do Macochy v době novější.

„Roku 1864 dne 18. srpna,“ tak vypravuje, „tedy v letě, podnikl jsem výpravu do Macochy se stráně, nacházející se na levo od můstku. Zde na kraji kolmé stěny zbudováno bylo lešení, sáhající na 2 metry do Macochy. Na něm byl postaven a upevněn rumpál, s něhož napřed spuštěno bylo lano s velikým balvanem, až na dno sáhající a připraveno tak, aby co možno nejvíce napnuto bylo. Na druhé lano přivázali hornický kožený koš, do něhož jsem usedl a dal se zvolna dolů spouštěti, drže se lana druhého, abych se nehoupal. Asi za 4 minuty stál jsem v Macoše. Za mnou spuštěno několik průvodčích.

Jak jinak představoval jsem si půdu té propasti! Díváme-li se s pavlače, zdá se nám, jako by dno Macochy rovné bylo a jako by bujná louka

jeho levou část pokrývala; avšak tam, kde louka se býti zdá, jest ohromný kopec 95 metrů dlouhý, složený z balvanů vápencových a pokrytý menším kamením, jež, dotkneš-li se ho nohou, rachotíc k vodě se řítí. Tu roste několik bezů, vlaštovičník, pryskyřník, kopřivy a velmi krásné a vysoké pomněnky; také keř plný srstek jsme našli.

Po tom kopci dostal jsem se pracně k potůčku, rybníčky spojujícímu, a pak na druhý břeh na pahrbek, složený z jemného písku vodou nanešeného. Odtud teprv pohlédl jsem nahoru a mohu říci svědomitě, že o ohromných rozměrech a děsnosti Macochy může jen ten pravý obraz si učiniti, kdo z toho místa nahoru se podíval. Tu stojí člověk v pološeru, obklopen se všech stran tmavými otvory (jsouť v Macoše tři jeskyně a jedna ohromná podzemní vodárna); díry ty šklebí se z kolmých stěn, které na všech stranách propašť uzavírají, a z toho žaláře vězeň hledí toužebně na bujnou zeleň, ozářenou paprsky slunečními v nedostižné výši. Pavlač na nejvyšší skále sedí jako ptačí hnízdo a lidé se tam hemžící vypadají jako loutky na vzdáleném jevišti pohybující se na drátkách.

Jest sice možno dorozuměti se s osobou nahore stojící, musí se však zvolna a silným hlasem jedna slabika za druhou volati.

Zůstali jsme v Macoše po dva dni (18. a 19. srpna). I ve dne potřeba bylo teplého obleku (11° R.). Sluneční paprsky dorážely jen pod můstek na kopec, brzo se však trátily a o půl osmé hodině k večeru byla v Macoše tma. Oheň, který jsme rozdělali, šlehal vysoko a kouř se vznášel v podobě mračen dlouho nad námi, takže vystoupiv na

kopec pod můstek, ohně jsem neviděl a stál jsem tu jako nad mračnem, dno Macochy zastírajícím.“

Badatel ten vyměřil délku Macochy na dně na 142 metrů, šířku na 33 metrů. Delší rybníček má 32, kratší 28 a půl metru délky a oba jsou přes 5 metrů hluboky, kdežto potůček, asi 3 metry široký, sotva jeden metr hloubky má. Ve vodě pozorovány rybičky, nejvíce pstruzi, a v písku vytlačeny byly stopy jejich nepřátel, vyder.

O jméně „Macocha“ jde mezi lidem tato pověst: Zemřela žena mladá a zanechala manželovi hošíka roztomilého. Muž oženil se po druhé. Také druhé manželství požehnáno bylo dítětem. Žena jako zlá macocha špatně nakládala s hošíkem po první manželce, a když nicméně dítě prospívalo, pojala dábelický úmysl, že je sprovodí se světa, aby dědictví pojistila dítěti svému. Za bouřky vyvedla je na houby do lesa a když přišly k propasti, shodila je dolů. Načež se vrátila. Muž čekal do druhého dne, zda-li se hošík nevrátí, neboť macocha tvrdila, že se jí zatoulal. Sebral pak ráno sousedy a šli hledat. Přisedše k propasti slyšeli hlas hochy — ale kdo popíše jejich ustrnutí, když jej uzřeli za větev viseti v polovici srázné skály. Hned schystali provazy a žebříky a hochy šťastně vysvobodili. Anděl Strážce, ku kterému se dítě rádo modlívalo, zachránil je. Macochu za to přivlekli a vhodili do propasti. Odtud jméno její „Macocha“.

Pokud je známo, spustil se první do Macochy kněz Minorita, Lazar Erker s jedním komorníkem. Od té doby častěji se dolů odvážili dílem ze zvě-

řavosti, dílem z příčin vědeckých. Obzvláště v poslední době výpravy častější a větší provedeny byly.

Zbývá ještě zodpovídati otázku

G) Odkud a kam teče voda, která se na dně Macochy nalézá?

Do Macochy teče voda chodbami podzemními ze tří stran a) ze Sloupských jeskyní — a ty již známe; b) od Holštýna, vesnice to od Sloupu východně tři čtvrtě hodiny vzdálené. Na jižním konci osady je mlýn a pila, které potůček od Rostáně přicházející občas žene. Něco dále od toho mlýnu vypíná se kolmá skála, v níž se nachází malá, ale vysoká jeskyně „Lidomorna“ a na skále samé strmí trosky starého hradu Holštýnského. „Lidomorna“ bývala z venku zazděna a z hradu vedla k ní podzemní chodba, kterouž páni Holštýnští — již časem byli loupeživí rytíři — vrhali do hluboké jeskyně své oběti — odtud její jméno. — Okolo skály té vede stezka (z Ostrova do Holštýna) a hned pod stezkou ztrácí se voda z mlýnské struhy v několika skulinách mezi ohromnými balvany přes sebe nakupenými.

Přijde-li lijavec, nestačí ty skuliny, a potůček, zvaný Bílá Voda, žene se po řečišti pokrytém velkým štěrkem do zálivu naproti hradu na straně východní, kde víře a syče s jekotem přes obrovské skály do hlubin jeskyně, zvané Rasovna, se vrhá. R. 1858 bylo tak sucho, že voda v Rasovně, která tam vždy stává, až na kalužinu se ztratila. Prostory její, tehdy schůdné, změřeny byly na 350 metrů délky od dra. Vankla.

Od jeskyně té lze pozorovati podzemní dráhu

vody až k Macošě. Místy totiž jest viděti závrtky čili kotliny, které se propadáním země do vymletých dutin utvořily.

c) Třetí pramen vod do Macochy tekoucích je u Ostrova, ležícího jiho-východně od Sloupu. Nedaleko Ostrova ve stráni naproti dvoru má tak zvaná císařská jeskyně velkou podzemní vodárnu, do kteréž se stékají okolní vody třemi dírami. Z nichž jedna se nalezá v Ostrově samém naproti faře a jsouc uzavřena železnou mříží, vypadá jako otvor do kanálu, do kterého se ztrácejí vody z lijavců.

Roku 1804 navštívil císařskou jeskyni císař František se svou vznešenou chotí, — odtud její jméno. Něco později starohrabě Hugo Salm z jeskyně té na lodičce vnikl prý směrem k Ostrovu do podzemního rybníka tak velikého, že světlo nedosáhlo ani stropu ani postranních zdí; na vodě tvořil prach šedou pokrývku, která se za loďkou hned zavírala. Proto vrátil prý se starohrabě, obávaje se, že by nenašel zpáteční cesty.

Z těch tří míst tedy Macocha dostává podzemními chodbami a spády svou vodu. Jak podivuhodné jsou skutky Tvé, o Všemohoucí Tvůrce! —

Z Macochy voda už nemá daleko ven. Výtok její nalezneš, když se od Macochy vrátíš zase do údolí na silnici a jdeš asi 1000 metrů směrem ku Klepačovu. Pod nebetyčnou skálou spatříš jako sklep a odtud vytéká dosti silný potok — tiše, nesměle. Teprv když se dostane do skalnatého řečiště, poskočí si a vesele bublá radostí, že z těch temných skrýší vyvázl zase na světlo Boží. Voda je čistá jako křišťál a dobrá pro občerstvení. Jméno

potoku je P u n k v a. Teče zajímavým údolím až ku Klepačovu, kdež se vlévá do řeky Svitavy.

II. Sloup.

Starobylá*) je ta obec, avšak kostela dlouho neměla. Příčina jeho zbudování a původ poutí byl následující:

V Brně u ctih. OO. Minoritů opravovali od roku 1720 do 1730 kostel a proto odnesli sochu Sedmibolestné Matky Boží s postranního oltáře na chodbu klášterní. K soše velkou povždy úctou lnul Karel Ludvík hrabě Rogendorf, pán v Rajci a v Jedovnicích. Kdykoliv se v potřebách svých vroucně před ní pomodlil, dosáhl, zač žádal, od Boha na přímluvu bolestné Matky Boží. Vida ji na chodbě, vyprosil si ji, začož skvělým darem k opravě chrámu velkomyslně přispěl. Poděkovav se nad to za milost obdrženou, naložil drahocennou

*) Lucie Wankel-Bakešová v brožuře „Sloup na Moravě“ dokazuje, že Sloup již skorem před 1000 lety, brzy po příchodu sv. Cyrila a Methoděje, byl místem posvátným, že totiž v jeho skalách a jeskyních slovanští poustevníci — mniši žili. Předeslavši rozhled po mnišstvu slovanském, bez něhož církev cyrilo-methodějská nebyla — an i sám sv. Methoděj mnichem byl, opírá tvrzení své asi těmito důvody:

1. Není nic neobyčejného, že mniši-poustevníci bydleli ve skalních slujích buď uměle vytesaných, nebo od přírody utvořených. Příklady toho nalazáme zhusta v Thessalii, Malé Asii, Syrii, na Rusi u řeky Dněstru na vysokém útesu blíž vší Bakoty, pak v pohoří blíž dědiny Ljadovy, na Slovensku u Trenčína — Sobor u Nitry, v bývalé Pannonii u Blatenského jezera a jinde.

Sloup a okolí jeho má mnoho slují, v nichž může člověk přebývati, a jak lid dosud vypravuje, poustevníci v nich bydleli na př. v „kostelíku“ u Býčí Skály, v poušce

kořist na krytý vůz a dopravil ji bez zastávky až do Sloupa.

Záměr jeho byl, že ve Sloupě vystaví kapli pro sochu a že tak úctu k Panně Marii v těch místech, kde ještě stánku neměla, povznese. Aby předešel neslušnému převážení častému, dopravil ji přímo do budoucího její domova a odevzdal ji prozatím, než by kaple byla vystavěna, mlynáři Vavřinci Severovi, který ji, jsa zbožný křesťan, s radostí pod svou střechu přijal a ve zvláštní světnici k tomu cíli ozdobené umístil.

Před sochou každodenně Severa s rodinou modlívali se a hle! dcera jeho, 45 let stará, zaslíbivši se P. Marii bolestné, zbavena byla na její přímlovu dlouholeté padoucnice. Začez celý život svůj obsluze sochy zázračné věnovala.

Zvěst o milosti dosažené bleskem se roznesla po okolí. Přicházeli četní poutníci. I bylo nyní nutno vystavěti kapli a sochu do ní dáti, aby byl přístup zbožným ctitelům volnější. Tak stalo se nad ní. Ve Sloupě samém kostelníci v „pouštce“ bydlí a „poustevníky“ jsou nazýváni.

2. Ve sluji ruské u Bakoty nalezeny zbytky trámů a desek, o nichž má se za to, že jsou zbytky příbytků mnišských; v jeskyních Sloupských podobné trámové na jednom místě se nachází podnes a bývalo skoro ve všech podskalních chodbách Sloupských, jakož i ve Výpustku i v Býčí Skále.

3. Na skále Hřebenáči stávala socha sv. Šimona Stylity, poustevníka.

4. Dr. Martin Kříž našel v jeskyni nicové u Sloupu agnusku pod vrstvou travertinovou, 10 centimetrů tlustou. Jelikož pak dr. Vankl vyzkoumal, že se v t. zv. chodbě kostí Sloupské jeskyně nasazuje jeden milimetr vrstvy travertinové za 10 let, bylo by na utvoření 10 centimetrů po-

1730 na útraty hraběte. S povolením biskupa Olomouckého sloužíval v ní kaplan z Doubravice, kam Sloup byl přifařen, každý pátek mši sv. Pro pohodlí poutníků vystavěna před kaplí dřevěná bouda proti nepohodám počasí.

Tužby lidu však žádaly důstojného chrámu. Kdo do Sloupu k Matce Bolestné zavítal, kámen nesl ku stavbě nového kostela, tak že za několik let nemalá hromada kamení na návsi povstala.

Hrabě umínil si, že všeobecnému přání vyhoví, ale neuprosná smrt zabránila mu v tom. Ovdovělá choť Karolina úmysl zesnulého drahého manžela provedla. Svěřila stavbu vídeňskému staviteli Kana-
valovi. Za čtyry roky (1751—1754) ukončeno nádherné dílo. Veškerý náklad vedla hraběnka; žádný nesměl při něm robotovati, každá sebe menší práce byla placena.

R. 1754 neobtěžoval si sám biskup a kardinal Olomoucký, Ferdinand Julius z Troyerů, v neděli před sv. Šimonem a Judou kostel vysvětit. Socha

třeba právě asi 1000 let Pochází tedy agnuska ona z těch dob, kdy tu bydlel slovanský mnich poustevník.

5. Sloup ověnčen je posvátnými místy, památkami cyrilo-methodějskými, jako jsou Křtiny, které dle pověsti mají jméno od hromadného pokřtění pohanů, kaple sv. Klementa na pohřebišti pohanském u Lipůvky, Bořitov, sv. Kateřina u Vranova, kde apoštolové naši kázali, Blansko, kde dle pověsti lidu býval ženský klášter.

Co do prvního důvodu nezapomínejme, že poustevníci ještě před sto lety a tím hustěji ještě před 200 lety ve vlasti naší žili, anižby všichni byli mnichy (III. řádu). Namnoze potulovali se po zemi žebrajíce. Tak na př. dle účtů Vev.-Bytyšských poskytnuty od obce r. 1671 za 7 měsíců almužny po 2 krejcařích poustevníkům z Jedovnic, Dolní Bobrové, Oujezdu, od Hustopeče, ze Šakvic, z Byteše, Do-

Panny Marie v týž den z malé kapličky slavně přenesena byla na hlavní oltář nového chrámu.

Hraběnka dovršila šlechtitný skutek založením fary ve Sloupě r. 1755 a kaplánky r. 1758. Nad to přidala r. 1759 fundaci pro dva bratry třetího řádu sv. Františka, kteří oblečení jsou v háv minoritský, vedle posluhy u oltáře hlavně o čistotu kostela a zachování kostelních rouch měli pečovati. Bratři bydleli v „pouštce“. Fundace ta však dnes vynáší sotva pro jednoho bratra.

Chrám Sloupský slohu renesančního stojí na prostranné návsi posázené košatými kaštany a lípami. Délka jeho obnáší 40½, šířka 34, výška 30½ metru. Má podobu podlouhlého kruhu a v průčelí strmí dvě úhledné věže o 49 metrech výšky, v jejichž výklencích umístěny jsou sochy našich sv. věrověstů Cyrila a Methoděje. — Na severní straně stojí kaplička s oltářem játeho Spasitele, dřívější to stánek posvátné so-

mášova; na Veverí žil také poustevník — hrobař ženatý. Kostelníky Sloupskými byli dle nadace z r. 1759 dva bratři třetího řádu sv. Františka v habitě minoritském — a jmenovali se poustevníky

O trámech ve slujích a soše sv. Šimona už jsme mluvili.

Agnuska dle domnění mnohých pochází asi z času, kdy počaly poutě do Sloupa, nepřesahovalo by tedy její stáří 150 let. V „nicové jeskyni“ prý se travertin rychleji tvoří než v „jeskyni kostí“, a tak prý vrstva 10 cm. tlustá dříve mohla narůst.

Ostatně nedomníváme se, že důvody svrchu uvedené poznámkami našimi jsou vyvráceny; ponecháváme rozhodnutí zajímavé té otázky dalšímu bádání a potěší nás, bude-li rozřešena ve smyslu „Časopisu vl. muz. spolku Olomouckého“, v němž pojednání „Sloup na Moravě“ bylo r. 1887 uveřejněno.

c h y. V letě, když o velkých slavnostech více poutníků se sejde, než může chrám do svých prostor přijati, sloužívá se tu mše sv.

Uvnitř chrámu je toliko pět oltářů. Hlavní vyniká vkusem a důkladností. Je shotoven z Těštického mramoru barvy červené a černé. Nad tabernaklem mezi dvěma plačícími anděly nalezá se posvátná socha z lípového dřeva vyvedená. Pod křížem, přes jehož příční trám přehozeno jest roucho, sedí Matka Boží se sepjatýma rukama, oděná v řasnatý dlouhý šat, jenž jde až přes nohy. Hlavu její zdobí koruna, zpod které splývá závoj na způsob pláště až na zem. Plna žalu dívá se na zsinalé tělo Syna Svého, které na klíně drží a spíná nad ním ruce. I hlava Spasitelova okrášlena korunou. Za tímto skupením je záře paprsková a v té vznášejí se dva andělci, z nichž levý utírá si slze, pravý drží srdce sedmi šípy probodané.

Pod hlavním oltářem odpočívá zbožná hraběnka Karolina, jež v Pánu zesnula r. 1759, zanechavši po sobě trvalou památku.

* * *

Těžko bylo by vypočísti všechny průvody, jež do Sloupa každoročně putují. Některé 1. navštěvují Sloup jako průchodní štaci na své pouti do Jaroměřic u Jevíčka a do Křtin, 2. jiné jen Sloup za cíl své cesty vyvolují.

Ku poutníkům prvního druhu patří a) Slováci moravští, kteří Křtinami ve mnohých houfech na pátou neděli po Velikonocích a v křížové dny do Sloupa přicházejí, aby pak do Jaroměřic se odebrali. b) Od středy křížových dnů až do šesté neděle po Velikonocích stavují se ve Sloupě na

na cestě z Jaroměřic do Křtin Slováci uherští. Týž týden na Nanebevstoupení Páně bývá na zpáteční cestě z Jaroměřic ve Sloupě silný až 20 křížků čítající průvod Podbrňanů: ze Šaratic, Rajhradu, Šlapanic, Újezda a jiných míst a v sobotu na to procesí z Tišnova, Deblína, Drásova s jednotlivci až od Byteše a Velké Meziříče. c) V pátek po Nanebevstoupení Páně sejdou se poutníci od Dubu, Náměště, Olomouce, z Kladek, Konice Jesence, pak z Napajedel a Halenkovic, kteříž ubírají se do Křtin. Tam též jdou Hanáci z Olšan, kteří v pátek před sv. Duchem, a Češi z Poličky a od Koroughve, pak Prostějovští, kteří v sobotu na to přicházejí. Konečně d) před nedělí třetí po sv. Duchu dostavují se po druhé Prostějovští, tentokráte však ze Křtin.

Poutníků, kteří pouze do Sloupa jdou, jest počet přehojný. V jisté, určité dny ročně přichází úhrnem na padesáte, ve dny neurčité na dvacet průvodů. Kromě Nanebevstoupení Páně bývá nejvalnější schůzka o sv. Duchu, pak vůbec valná na slavnosti Marianské; není však ani jediné téměř neděle a svátku od jara až do tuhé zimy, aby aspoň jeden poutní průvod do Sloupu nezavítal. Ba i v pozdní zimě vydávají se jednotlivci z vůkolních městeček a dědin na kolik hodin vzdálených, aby u bolestné Matky Boží svou pobožnost vykonali. Hlavní voj poutníků arci hledati jest v okolí asi na tři míle.

Na památku, že socha bolestné P. Marie pochází z kláštera Minoritského v Brně, dostavuje se odtud hojný průvod na sv. Petra a Pavla. — Poslední procesí jsou: v týdnu po Všech Svatých

z Rogendorfu a dne 11. listopadu z Kotvrdovic. -- Počet všech poutníků může se udati na 50.000 až 60.000, z nichž na 10.000 přistupuje ku stolu Páně.

71. Marianské poutní místo Obiřtov. *)

P. Maria studniční v Zámku Žďáře.

Obiřtov je osada stará, na svahu nad říčkou Oslavou (Radostínkou) do trojhranu se rozkládající. Dnes má asi 400 katolických obyvatelů. Stráň nad říčkou posázena jest na vrchu mohutnými lipami a mezi nimi skrývá se úhledný kostel. Jest dosti prostranný a vezmeme-li k němu prostorů před hlavním vchodem, košatými lipami lemovanou a chráněnou, může službám Božím obcovati na 3000 lidí. — Původně náležel řádu Johannitů čili Maltezským rytířům Staro Brněnským, kteří měli u něho faru. Nejstarší listina o kostele a faře se zachovávalší pochází z r. 1341.

R. 1502 odstoupen byl zároveň se čtyřmi jinými okolními farami Cisteriáckému klášteru ve (Zámku) Žďáře.

Když se stal r. 1705 opatem kláštera Václav Vejmluva a jako patron shledal, že kostel Obiřtovský je chatrný a malý, dal r. 1735 vystavěti nynější, větší.

Kostel zasvěcen jest Navštívení P. Marie, což obraz nad hlavním oltářem, od mistra Zeleného v Brně r. 1877 výborně malovaný znázorňuje.

Střediskem ctitelů však v kostele jest socha P. Marie s Ježíškem, která pochází bezpochyby z kláštera Žďárského, neboť je úplně podobna sošce

*) Dle zprávy Arnošta Vlčka, faráře Obiřtovského, z r. 1886.

P. Marie „studniční“, která se dosud ve farním kostele v Zámku Žďáře na postranním oltáři chová a ctí. Žďárskou tu sošku donesli r. 1251 s sebou Cisterciáci, když přišli ze „Zelené Hory“ u Nepomuku v Čechách, aby klášter Žďár znovu založili. Običtovská je dle ní vyvedena.

S velkou důvěrou lid sochu vzývá. Téměř o každém svátku Marianském docházejí z okolních farností jednotlivci konat svou pobožnost. Hlavní pouť připadá na neděli v oktávě Navštívení P. Marie, kdy návštěva je velmi četná. Šestnáct až 20 průvodů z okr. Polenského (v Čechách), Žďárského, Novoměstského, Bystřického a Velko-Meziříčského té pobožnosti se účastňuje. Počet poutníků v den ten dosahuje někdy až 4000 osob. Největší průvody přicházejí z Polné a z Bystřice nad Pernštýnem, pravidelně už den před slavností, a z nich většina sv. zpověď vykoná a na večer křížovou cestu a růženec se pomodlí. Kommunikantů bývá tři až čtyry sta; bylo by jich více, kdyby lze bylo dostati kněze výpomocné. Neboť většina poutníků dostavuje se krátce před službami Božími. Lépe bylo před r. 1784, když ještě vypomáhali řeholníci ze Žďáru. Menší poutě jsou o Narození a Jménu P. Marie.

Kdy poutě počaly, nelze udati. Bezmála hned po vystavění nového kostela a ještě se rozmnožily od r. 1750, když opat kláštera Žďárského Bernard Hennet vymohl Običtovskému kostelu u papeže Benedikta XIV. pro oktavu Navštívení P. Marie plnomocné odpustky na 7 let. Odpustky nebyly později obnoveny, poutě však zachovaly se dosud.

Po zrušení kláštera Žďárského stal se Običtov

farou náboženského fondu. Od r. 1826 však patronat s panstvím Novo-Veselským a Žďárským přešel do rukou soukromých.

* * *

Na cestě mezi Običtovem a Ostrovem je pramen vody na palec průměru silný, k níž poutníci mají velkou důvěru zvláště v očních neduzích, berouce ji také domů nemocným. Roku 1855 dal Običtovský farář Karel Kandus s Ostrovským představeným Josefem Dvořákem u pramene vystavěti pořádnou studni a nad ní kapličku s obrázky Neposkvrněného Početí, sv. Cyrila a Methoděje a sv. Jana Nep.*)

72. Milostivý obraz P. Marie v Určicích u Prostějova.**)

Asi hodinu cesty od Prostějova směrem jihozápadním rozkládá se městys Určice. Již r. 1428 v nadační listině panny Kateřiny z Kravař zmínka se děje o kostele Určickém pod titulem bl. Panny Marie a sv. Jana Křtitele. Nedlouho před rokem 1720 vyhořel kostel a na jeho místě v letech 1727—37 vystavěn nový za značné podpory faráře Františka Nováka.

Nad tabernaklem hlavního oltáře je obraz P. Marie, při němž, jak ústní podání a staré zápisky dosvědčují,

*) Dle zprávy far. Običtovského, K. Kandusa, k bisk. konsistoři r. 1855.

**) „Historie krátká městečka Určic“ od P. Cyrila Kubíčka, býv. kaplana Určického. Rukopis drobným švabachem psaný a obsahující 7 archů chová se ve farním archivu Určickém. Jeden jeho odstavec věnován je milostivému obrazu. — V „Hlasu“ 1887 č. 267 byl výtah z rukopisu podán od Františka Heidenreicha, býv. učitele, nyní účetního záložny Určické. — Doplnky poskytl Jan Švéda farář Určický.

mnoho milostí dosaženo bylo. Je 46 centimetrů vysoký a 33 cm. široký, barvami olejovými malovaný na desce dřevěné. Představuje poprsí Matky Boží, k jejíž tváři se tulí Ježíšek již odrostlejší, objímaje ji zároveň. Obou tváře provedeny jsou velmi pěkně. Ježíšek oděn jest ve splývající šatky bledě-červené, spjaté pasem zeleným, se zeleným límcem (nebo šátečkem) okolo krku. Roucho P. Marie, jež zahaluje hlavu a splývá dolů na bedra a tělo, je tmavomodré a má zlaté lemování kolem obličeje. Na čele a levém rameni stkví se po hvězdě ze zlatých perel. Kolem hlav jest ozdobná zlatá svatozáře kruhovitá. V horních rozích obrazu jsou černě malovaná písmena řecká *MP* a *ΘΥ*, což znamená mater theou, Matka Boží. Půda obrazu je olivově zelená. — Zasazen jest ve zlatém 6 cm. širokém rámcí, upraveném na způsob skřínky, opatřené zasklenými dvířky se zámkem. Vnitřek rámu je 5 cm. hluboký. Kolem rámce přidělány jsou zlaté ozdoby slohu copového, mezi nimiž bezprostředně nad rámem, sedě na stříbrném obláčku a dolů na obraz pohlížeje, nese andílek zlatou korunu. Ve spodní části mezi zlatými ozdobami umístěno jest několik okřídlených hlaviček. Zpod těch ozdob vycházejí od obrazu na všechny strany přčetné zlaté paprsky.*)

O původu obrazu vypravuje lid: V Prostějově žil asi r. 1740 vysloužilý voják jmenem Bartoloměj Hrdiborský. Procestovav mnohé země, dostal od jistého poustevníka modlitbu k Panně Marii s obrázkem. Vrátiv se z ciziny domů, dal obrázek ten na dřevo přemalovati a hledal místo, kde by jej zavěsil. Na cestě z Prostějova k Určicím v tak zvaných Syslovcích stála borovice, u nížto, milovníkem jsa honby, často prodléval. Na tu borovici tedy on a dva jeho známí pověsili obrázek a šli k Žešovu. Sotva že kousek poodešli, slyšeli zpěv a spatřili celou borovici v záři, jakoby hořela. — Když se to rozhlásilo po okolí, přicházeli lidé a stali se účastnými nebo svědky mnohých milostí. Tak prý jeden vozka touž dobou na císařské silnici spadl s vozu a byl přejet. Hned nesli jej k obrazu; než tam byl dopraven, vstal vozka zdráv a pospíchal, aby

*) Mluvíme-li o předmětech „zlatých a stříbrných“, rozuměj „pozlacené a postříbřené“.

se Matce Boží za milost tu poděkoval. Načež Prostějovští odnesli obraz v slavnostním průvodu do svého kostela. Než druhého dne byl opět na borovici. Po té Určičtí pokusili se o přenešení do místního chrámu Páně a jej po levé straně oltáře umístili; odtud již nezmizel. Krátce po tom dal švagr tehdejšího faráře Františka, rytíře z Tannenbergu*) na poděkování, že probodnuté oko syna jeho uzdraveno bylo, obraz milostivý v Olomouci ozdobiti a na hlavní oltář postaviti.**)

Z přechetných milostí, které se udály při obraze P. Marie Určické, málo jen známých jest, jelikož kniha, v níž bývaly zaznamenávány, se ztratila. Jisty jsou tyto případy: 1. Když r. 1758 Prušáci na Záblatí nedaleko svrchu zmíněné borovice se rozložili a v okolí krutě řádili, vzývali obyvatelé městečka vroucnými modlitbami Marii Pannu, kteráž proseb jejich neoslyšela. Jednoho dne totiž uzřel nepřítel jasnost Matky Boží a zároveň množství vojska hrnouceho se s Dětkovského kopce, Plániva zvaného. Prušáci se ulekli a všeho na místě nechavše, dali se na útěk. 2. Jan Šmýd z Vyškova dlouhý čas měl nohu rozbolavěnou. Nemoha od lékařů pomoci dosáhnouti, utekl se k P. Marii Určické a nabyl kýženého zdraví. Na památku dal vymalovati obraz, který až do nedávna visel v kostele nad levým vchodem, představuje Šmýda sedícího na stoličce, před ním je obraz P. Marie, na jejíž přimluvu zdraví nabyl. 3. Jistá paní z Prostějova, rozená Gartnerová a provdaná Gottlieblová, každoročně do Určic chodívala a P. Cyrilu Kubíčkovu vypravovala, že jsouc děvčátkem byla slepou, na přimluvu Matky Boží Určické pak že prohlédla. 4. Když r. 1828 dne

*) Byl v Určicích farářem od r. 1750—1772. **) O původu obrazu povídá si lid ještě jinou historku: „Byl prý jeden mládenec v Prostějově, který, maje milenkou v Určicích a kráčeje cestou k jejímu navštívení, na cnost čistoty a nevinnosti se upamatoval a ten obraz P. M. na borovici zavěsil; k tomu cíli prý jej koupil v Litovli na jarmarce, při kteréž koupi slyšel prý od něho slova: „Již dávno jsem na tebe čekala.“ P. Kubíček povídačce té víry nepřikládaje, považoval za pravý — výklad o Hrdiborském, s jehož dcerou, tehdáž již stařenou, osobně o případě tom mluvil.

24. června v Určicích téměř 95 domů, mezi nimi také fara a škola, vyhořelo a oheň tak prudký byl, že na věži, odděleně od kostela stojící, zvony se rozlily, přičítáno jedině ochraně Panny Marie, že kostel uprostřed ohně neporušen zůstal.

Jako doklad, že v Určicích nemocní a neduživí nabývali zdraví na přímluvu P. Marie, uvádí P. Cyril Kubíček, že při obraze P. Marie se nalezaly „mnohé věci a klenoty, jakož berly, vlasy, voskové a stříbrné oči, ruky, nohy a pod.; však to všecko okolo roku 1784 k nařízení císaře Josefa II. pryč přišlo.“ Téhož roku (možná že již před nařízením císaře Josefa) byl kostel Určický oloupen a mimo kalichy, monstrance a jiné věci odcizeny i „klenoty s obrazu P. Marie, které dobrodinci za obdržené přímluvou Marie, rodičky Boží, od Boha milosti na památku obětovali a zanechali, jako řetízek dobře pozlacený, 9 tvrdých tolarů, jeden dukát a jiné.“

Od oloupení kostela neměl obraz klenotů, až r. 1828 „dvě paní z Prostějova obětovaly jedna dvě dvacítky (dvacetníky) a druhá dvourenšták, které na obraze jsou na památku, že z orodování rodičky Boží od Boha milosti obdržely.“ Na důkaz, že i později lidé pomoci u P. Marie Určické dosáhli, zachovalo se do dneška 10 stříbrných mincí s oušky a sice: 5 dvouzlatníků z různých dob a 5 menších penízů, kteréž všechny kromě jiných ozdob až do r. 1869 zavěšeny bývaly na obraze samém. Jelikož však obraz zarážením hřebíků velmi již byl porouchán, dal jej † farář přičiněním tehdejšího kaplana, nynějšího faráře, Jana Švédy, opravit a od té doby zavěšování mincí a ozdob na obraz docela přestalo.

Městečko Určice bývalo v minulém století poutním místem čteněji navštěvovaným. Jak vypravují staří lidé, chodívalo (ještě v tomto století?) 6–8 průvodů do Určic; nyní však jen farníci Určičtí a několik rodin Prostějovských oslavují den 15. srpna. Nynější farář vynasnažuje se, aby co nejokázaleji den ten slaven byl.

Dejž Bůh, aby opět novým rozvila se květem úcta k Panně Marii Určické. Jako kdysi obhájcové posvátného Hostýna, sevření houfy sveřepých nepřátel, na hlas vůdce

svého obrátili oči k mocné nebes královně, tak i nám nutno
k Marii volati v dobách nynějších:

Nový pohan zkázu vlasti strojí.
Nedej, bychom podlehli mu v boji.
Rozestři plášť nad svou otčinou,
nad slovanskou zbožnou rodinou!

73. Nová Marie Cela v Rychnově*) u Moravské Třebové.

I.

Asi na polovici cesty na silnici mezi Moravskou Třebovou a Lanškrounem po obou stranách nepatrného potoka rozkládá se německá vesnice Rychnov (Reichenau), 1900 obyvatelů katolických čítající.

Ve století XV. již tam byla fara založena, ale dostala se později do rukou protestantských pastorů. Když pak pastoři po r. 1620 zapuzeni byli, pro nedostatek duchovních katolických podřízen farní kostel Rychnovský jako filiálka farnosti Kunčíně, a tamnější farář Tobiáš Kramer ve své zprávě, podané 15. dubna 1633 Olomouckému biskupu, vyličil smutné poměry, v jakých Kunčinu i Rychnov nalezl. Kostely zvenku prý byly ve stavu dobrém, ale uvnitř zneřádnělé, protože dřívější nekatoličtí kazatelé odstranili oltáře Marianské, svým zemřelým ženám a dětem v nich postavili náhrobky s nápisy, hlavní oltář pobořili, kanonické tabulky (na nichž jsou vytištěny některé mešní modlitby) pořezali, obrazy svatých seškrabali a zalíčili; farníci, ač neradi, stali prý se sice katolíky, ale byli velmi vlažní a nevědomi, takže většina mužů neznala ani Otčenáš, ani Věřím v Boha, ani Desatero Božích přikázání, a čím starší kdo byl, tím nevědomější; měl prý (on, farář) mnoho práce a starostí, než kostely přivedl poněkud do pořádku a než farníky základům katolické víry přiučil. — Z toho lze poznati, jak nedbalí byli protestantští pastoři.

*) Dle zprávy podané od Fr. Ludwiga, koop. Rychnovského (1886).

Katoličtí faráři se vynasnažili, aby, co pokaženo, bylo napraveno, co zanedbáno, bylo dohoněno.

Rychnov zůstal v poměru filiálky až do r. 1749, kdy nalezením milostivé sochy zavdána příčina k ustanovení zvláštní místní duchovní správy na Kunčině závislé.

II.

V archivu fary Rychnovské nalezá se spis, jehož titul (německý) zní: „Krátká zpráva o nové milostivé soše P. „Marie, „Nová Marie Cela“ zvané, v Rychnově roku 1749 „nalezené, kteráž až podnes mnohými zázraky a milostmi „se stkví, jakož i od mnohých tisíců lidí pro zvláštní du- „ševní útěchu vždy více jest ctěna a navštěvována.“ Psána dne 3. dubna 1751.

Dle ní vypravujeme, co následuje, o původu sošky:

Když jistý Bohumír Grolich, domkař z Rychnova, toho času hajný, s panským myslivcem tamnějším Alexandrem Thielem v lese jednou na srnce číhali, zaslechli poď večer příjemný zpěv, jenž z houští k nim se nesl, jakoby od poutníků, nad čímž se nemálo pozastavili. Z počátku čekali, nepřicházejí-li k nim; když však nikdo se neobje-voval, šli za hlasy. Čím dále zacházeli, tím vzdálenější byly překrásné zvuky, tak že oba, nevysvětlitelným zjeven- jsouce ustrašení, se vrátili. O příhodě té vypravoval hajný děkanu Moravsko-Třebovskému, Janu Vojtěchu Valickému, faráři Staro-Městskému, Bedřichu Vogelovi, i jiným du- chovním a nabízel se, že výpověď svou po případě i pří- sahou potvrdí. Také jiní osadníci Rychnovští slyšeli prý z lesa toho jakési jasné neobyčejné zvuky až do Horního Rychnova*) samého.

Jiná předběžná příhoda stala se r. 1746 Staro-Měst- skému kooperatoru Fr. Hertzigovi. Když v Třebářově (jenž tehdy přidělen byl k faře ve Starém Městě) konal křesťan- ské cvičení v tak zvaném Mönchsgerichtu, přišel k němu jistý Pavel Honiš, všeobecně za blázna považovaný, a vy- prosiv si růženec, začal před shromážděnými předpovídati, že v Rychnovském lese nalezen bude nový obraz P. Marie a že v Rychnově bude poutní místo, kam na tisíce věřících

*) Tehdy Rychnov dělil se na Horní a Dolní.

se bude scházeti. Tehdy slovům blázna nebylo věřeno; později však si na ně vzpomněli, kdo je byli slyšeli.

Neuplynulo mnoho času a děkan Valický doslechl, že veliké davy lidí z Čech, Moravy a Slezska navštěvují a ctí jakýsi obraz v lese Rychnovském. Přesvědčiv se o tom, (poslal bezpochyby oznámení Olomouckému bisk. ordinariatu. Pak) vydal se tam 12. července 1749 se svědky, totiž s farářem již jmenovaným Vogelem a s kooperatorem Kunčickým, Frant. Hanišem, aby stav věcí ještě důkladněji seznali a prozkoumali. I našli sošku P. Marie, podobnou P. Marii Celenské (ve Štýrsku), na jedli připevněnou a kolem ní mnoho rozžatých lamp a svíček, které vzdor prudkému větru a dešti nezhasínaly a také tam bylo několik set lidí, kteří nepříznivého počasí nedbajíce, P. Marii chvalozpěvy a modlitbami velebili. Původce sochy byl také přítomen a na kladené mu otázky dal následující vysvětlení: „Jmenuji se Jakub Franc a jsem kovářem v Lubníku (Lusdsdorf) u Tatenic. Sochu dal jsem od Fr. Seydtla v Třebové vyřezati a od Antonína Zmola v Lanškrouně malovati. Příčina byla tato: Před 7 lety nešťastným pádem přes saně poranil jsem si život a žádným prostředkem nebylo mi možno bolestnou ránu zahojiti. Ve své úzkosti umínil jsem si, že podniknu pouť do Marie Celly ve Štýrsku. Jelikož jsem až po tu dobu ležel, ničeho nevydělal a své úspory už vydal za léky a denní potřeby, byl jsem nucen poprositi své přátele o podporu. Dostal jsem od nich 32 grošů. Ve smutném stavu mém došel jsem celý vysílený až k tomuto stromu, položil se do jeho stínu a usnul. Zdálo se mi, jakoby mne někdo napomínal, abych na cestě podniknuté pokračoval. Když jsem se probudil, cítil jsem, jakoby se mne byl někdo dotekl a bolesti mé byly ty tam. Šel jsem tedy do Marie Cely, přijal tam po sv. zpovědi Tělo Páně a vykonav svou pobožnost, koupil jsem si na památku papírový obrázek P. Marie Celenské, který jsem několik let ctil a konečně z vděčnosti za dosažené zdraví připevnil zde na jedli, pod níž jsem uzdraven byl. A když obrázek deštěm se poškodil, zavěsil jsem zde tuto novou sošku a chodíval se ženou a dětmi k ní občas modlit se a zpívat. K nám přidružili se brzy také jiní lidé; pobožnost

se šířila a vzrostla tak, že některý den, i všední, na 2000 osob sem přichází.“

Dne 15. července 1749 obdržel děkan (následkem svého dřívějšího oznámení) od biskupského ordinariatu nařízení, datované 7. července 1749, aby sochu P. Marie přenesl buď do farního chrámu Páně v Kunčíně nebo do filialního v Rychnově. I uvědomil o tom Kunčinského faráře Frant. Badstiebera a objednal jej na 25. července do Rychnova. V den určený vyjeli do lesa, ale farář pro churavost musil se vrátiti. Sňal tudíž děkan sochu s jedle za přispění dvou došlých kooperátorů. Ač děkan o svém záměru ničeho nedal oznámiti, nalezl při svém příchodu do lesa k nemalému podivení svému velikou sílu lidu, jenž již přes noc se byl shromáždil. Tlačili se kolem stromu a kteří nemohli dostat se blíže, vylézali na stromy — po 10 až 20 —; celkem bylo pohromadě dvacet až třicet tisíc lidí. Jen zdlouha dostali se do kostela Rychnovského. Božská Prozřetelnost v též čas i několik kněží z Čech a Moravy do Rychnova přivedla a ti pak poutníky zpovídali, na hřbitově jim mše sv. sloužili a Tělo Páně podávali. V kostele samém kázal děkan, venku na hřbitově jeden kooperátor. Slavnou mši sv. sloužil P. Augustin Heissig, Augustinián a děkan z Lanškrounu. Tak oslavěno okázalým způsobem přenešení sochy.

K milostivé soše, která byla umístěna na jednom pilíři strany epištolní, tolik lidstva stále putovalo, že musil kooperátor z Kunčiny bydlet v Rychnově. Ale síly jeho byly nedostatečné, proto posílali mu na pomoc na neděle a svátky okolní faráři své kooperatory a z Moravské Třebové docházeli také ct. OO. Františkáni. A konečně ustanoven v Rychnově zvláštní lokální se dvěma kooperatory.

Dne 1., 2. a 3. října 1750 k žádosti děkanově kommisie od biskupa vyslaná zaváděla protokoly s oněmi osobami, které milostí u posvátné sochy nabyly. Výsledky trvaly vždy od 9 hod. až přes poledne, byly velmi přísné a svědomité, aby se pravdě přišlo na stopu a všech devět omilostněných, kteří byli předvoláni, jakož i svědkové musili výpovědi své přísahou potvrditi. Jiné osoby, které taktéž milostí dosáhly, nebyly pro nedostatek času předvolány, ale nebylo toho třeba, protože stačilo úplně, co bylo se-

psáno, aby socha Panny Marie za milostivou prohlášena býti mohla.

Na to, hned 4. října, o slavnosti sv. růžence, u přítomnosti duchovenstva z celého okolí (28) a nesmírného množství lidu, biskupští kommissaři sňali sochu s pilíře a dali ji přenést na hlavní oltář, kdež doposud se nachází.

Ve spisu, z něhož tyto zprávy uvádíme, zapsáno jest celkem do 3. dubna 1751, tedy v době velmi krátké, 63 milostí, na přimluvu Rychnovské P. M. dosažených.

III.

Rychnov stal se r. 1784 lokálkou od Kunčiny neodvislou a r. 1843 povýšen na faru.

Farní kostel, sv. Mikuláši zasvěcený, je pevný a prostranný — 18' 2' dlouhý, 5' 2' široký a má 36' vysokou, mědí krytou věž. Postranní oltáře zasvěceny jsou sv. Anně, sv. Janu Nep., nejsv. Trojici a sv. Valentinu. Nad tabernaklem hlavního oltáře (jak jsme již pravili) nachází se v pozlacené řáse milostivá soška P. Marie, 25 centimetrů vysoká, Celenské P. M. nápodobená. P. Maria na levém rameni nese Ježíška. Obě osoby ozdobeny jsou pozlacenými korunkami ze stříbra. Kostel je al fresco malbami (na stěnách) okrášlen.

Fara je stavení velmi prostranné, má 12 světnic, aby mohli býti ubytováni výpomocní kněží. Nyní jest v Rychnově mimo faráře toliko jeden kooperátor ustanoven.

Na východní straně osady vystupuje příkrý, hustě zalesněný kopec, „Rychnovská Hora“ zvaný. Na jeho hřebeni, u výši 529 m. nad mořem, uprostřed vysokého, bujného stromoví nalezá se řada polovyslých močálů, vysokou ostřicí a mechem pokrytých. Osamělé to místo nemilý ba příšerný činí dojem. Lid o něm vypravuje pohádky hrůzné. „Před časy prý tam stál zámek; v něm bydlela panna, majitelka toho hradu; zapsala se krví čertu, aby mohla čarovati; pak kouzly svými v celém okolí škodila lidem i dobytku, až nadešla doba, kdy smlouvou svou propadla moci d'ábla a on ji, aniž by byla činila pokání, roztrhal; zámek se propadl a lidé měli zase pokoj.“ — Horu tu považují také za středisko nebo východiště podzemního lomu, hromobití podobnému, které v letě zvláště za suchého

a teplého počasí prý po celém okolí lze slyšeti; jistý professor se domnívá, že jsou to následky výbuchů třaskavých plynů uvnitř hory se vyvinujících.

IV.

Poutě Rychnovské počínají se na sv. Petra a Pavla a trvají až po Růžencovou P. M., kdy je poutníků nejvíce. Mnoho jich přichází také o Nanebevzetí, Narození a Jmenu P. M. a na slavnost sv. Andělů Strážců.

Průvody pravidelné, v jisté dny, dostavují se: z Moravské Třebové (veliký na sv. Petra a Pavla), ze Starého Města, z Třebářova, Mostečné, Mohelnice, Hynčice, Tatenic, Slavoňova, Radkova u Trnávky, z Greifendorfu, Radiměře a jiných osad moravských; pak z Litomyšle, Lukové, Žichlinku a jiných míst českých. Ku stolu Páně přistupuje ročně asi 1200 poutníků.

74. Bolestná Matka Boží v Modřicích.

Do Modřic chodívají k P. Marii bolestné už přes sto let každoročně ve čtvrtek okolo sv. Bartoloměje zahradníci z Novosadů (Neustift) z Brna. Původ pouti jest prý následující: „Jakémusi nemocnému zahradníku v Novosadech zdálo se, že pozdraví se před sochou bol. Matky Boží, která stojí nad hlavním oltářem v Modřicích. Dal se tam, na smrt nemocen jsa, zavézt a vrátil se zdráv pěšky domů. Od té doby z vděčnosti poutě ty byly zavedeny.“ *) Kostel zasvěcen jest sv. Gotthardu.

75. Kaple P. Marie Pomocnice u České Olešné (ve farnosti Popelínské).**)

Kaple ta stojí v nejzápadnějším cípu Moravy, se tří stran Čechami obklíčená, jižně od Popelína, k němuž od r. 1788 přifařena jest,***) 604 metry nad hladinou mořskou,

*) Dle zprávy far. Modřického, dra. Engelberta Richtera, podané bisk. konsistoři Brněnské r. 1855.

**) Látku poskytl Ant. Kubíček, far. Popelínský, r. 1887.

***) Dříve náležela i s Popelínem k faře Strmilovské v Čechách.

na kopci vedle silnice vedoucí z České Olešné k Strmilovu (Tremles) do Čech, mile pozírajíc do širého okolí. Je zděná, má dřevěnou věžku, jeden oltář s obrazem P. Marie Pomocnice a od r. 1886 křížovou cestu.

Lid dalekého okolí velkou důvěrou lne k Marii Pomocnici a ubírá se každoročně v četných průvodech, nejvíce o nedělích a svátcích k ní, jak z Moravy tak z Čech. Z města Žirovnice (v Čechách) chodí dvakráte proceství, první v úterý Svato-Dušní, druhé o Jmenu Panny Marie. O hojnosti návštěvy svědčí potěšitelný úkaz, že nemine v letě neděle ani svátek, aby nedostavil se jeden nebo více průvodů. — V neděli druhou po Nanebevzetí Panny Marie slaví se „pout“, t. j. patrocinium, kázáním před kaplí a slavnou mší sv. Jindy sloužena bývá mše sv. jen ve všední dny k výslovné žádosti.

O původu kaple sepsána jest listina (bez datum), jejíž přepis chová se ve farním archivu Popelínském. *) Uvádíme dle ní následující zprávy:

„Na kopečku u Čes. Olešné stála Boží muka s obrázkem ukřižovaného Pána Ježíše. Obojí shnilo a skátilo se. Dlouhý čas nikdo toho nedbal, až se stalo, že do Strmilova přitáhli vojáci a několik let tam leželi. Při nich byl hejtman jmenem Šaler, dobrý katolik. Často docházel do zámku Olešenského a (později) si odtud i manželku vzal. Chodě kolem skácené Boží muky, ujal se jí a poradil se s pánem České Olešné, Mušlicem, nabízeje se, že dá, kdyby se na tom místě vystavěla kaple, do ní obraz Rodičky Boží, na plátně malovaný, který prý má. Dostavše dovolení od konsistoře, počali stavěti kapli; avšak než byla dokončena, musil Šaler se svým plukem odtáhnouti. Dostal se do Tejna, vzal obraz s sebou, zavěsil si ho na hedbávnou šňůru nad stůl a každou sobotu večer se u něho modlil růženec. Po nějakém čase mu obraz spadl a rámec se rozbil. Tím byl Šaler upozorněn, že má slib splniti. Dal naň tedy udělat rámec nový a poslal jej, kam patřil. Načež

*) Počátek zní: Ve jmenu nejsv. a nerozdílné Trojice Boží a ve jmenu Rodičky Boží svatopomocné. Já Matěj Jelínek, soused Strmilovský, dělám svědectví o tomto obraze svatopomocném atd.

kaple i s obrazem posvěcena od P. Slavíka. Lid pak tam ve dny sváteční odpoledne chodíval se modlit a prozpěvovat.

Když po několika letech obraz ztýřel a vrchnost tam už nebydlela, dali Matěj Jelínek, soused Strmilovský a myslivec Leopold (Anderle) z České Olešné malovati jinou P. Marii Pomocnici, v klášteře františkánském od fratera Marka v Jindřichovu Hradci nový rám udělali a od P. kvardiana obraz pak posvětili. Načež byl z České Olešné v průvodu za zpěvu zbožného zanesen do kaple.

U obrazu toho lidé nabývali milostí v rozličných úzkostech a nemocích, že by jich přes 100 napočítati mohl.“

Až sem jdou zprávy pamětního spisu, podepsaného od Matěje Jelínka svrchu uvedeného. Běží nyní o to zjišťovati, kdy se to stalo?

Pater Slavík byl v Strmilově r. 1753 administrátorem, a když faru dostal Tomáš Rittý, zůstal u něho za kaplana.¹⁾ Pánem statku České Olešné byl od r. 1750 až 1763 Karel Jindřich z Moschlitzů (Mušlic), který měl za manželku Marii Ludmilu z Allmsteinů.²⁾ Po smrti Moschlitzze provdala se vdova dne 22. května 1763 za Františka Bedřicha „de Schalii“ (Šalera), bývalého poručíka husarského.³⁾ O Matěji Jelínkovi jsme se bližších zpráv nemohli dopátrati. Dle toho tedy kaple (místo spadlé Boží muky) byla vystavěna mezi lety 1753—1763. Nový obraz do ní byl dán od Jelínka později.

Nynější obraz však už je zase jiný. Není však zapísáno, ze které doby a od koho pochází. Posledně byl opravován v Rodinově u Jindř. Hradce.

Další zprávy dle farní pamětní knihy Popelínské⁴⁾ jsou:

„Jak pamětníci vypravují, stála kaple již r. 1780 (jak jsme shledali, byla ještě dříve vystavěna, do kteréž doby paměť lidská nesahala). Byla pak dřevěná a lid ji nazýval obyčejně „polní kapličkou Panny Marie Spomocnice“. Roku 1845—7 Mach Karel z České Olešné dílem z darů dílem

¹⁾ Udal Karel Čech, kaplan Strmilovský. ²⁾ Volný: Die Markgrafschaft Mähren VI. str. 627. ³⁾ Dle sezdaovacích matrik Strmilovských. ⁴⁾ Pod titulem: Merkwürdigkeiten der Messkapelle unter dem Titel „Maria Hilf“ bei Böhmisch Wolesschna.

ze svého dal ji strhnouti a nynější z pevného staviva zbudovati. K žádosti farníků Č.-Olešenských dovolil Brněnský b. ordinariat výnosem ze dne 5. října 1860 č. 2597 sloužiti v ní mše sv., načež byla na den sv. Karla Boromejského, v neděli 23. po sv. Duchu r. 1860 za faráře Fr. Chalupského posvěcena.“

Kaple nemá vlastního jmění. Dobrodinci poskytují věci nejpotřebnější. Tak r. 1886 darovala paní Lenertová z České Olešné pěkné antipendium, některé paní ze Strmilova kasuli, albu atd.; stříbrné konvičky s táckem jsou též darem nynějšího majitele velkostatku České Olešné, Karla Lenerta.

76. Dobrá Voda u Popelína.

Kaple Matky Boží.*)

Uprostřed osady Dobré Vody na místečku velmi příjemném stojí kaple nevelká. Jen několik lidí do ní se vejde. Hned podle jsou louky, les a rybník.

O původu jejím vypravuje se: „Nějaký člen řádu Jezuitského z Jindřichova Hradce těžce onemocněl. Ve spánku zjevila se mu prý Maria Panna a vybídla ho, aby šel za Popelín a tam v lesích v jedné studánce pod keřem napil se a umyl, že se uzdraví. Řeholník tak učinil a zdraví dosáhl; z vděčnosti řád tam postavil kapli.“

Pravdivost této povídky nelze zaručiti. Můžeme však za jisté považovati, že Jezuité kapli zbudovali, neboť jim, totiž koleji jejich v Jindřichově Hradci (Neuhaus) v Čechách statek Popelín patřil. Koupili ho r. 1638 za 11.000 zl. mor. od Jana Unčovského z Rosenportu.

Stavba kaple připadá asi na r. 1761, neboť toho roku pro ni byl konsekrován (posvěcen) oltářní kámen, v němž uloženy jsou pozůstatky sv. Aurelia a Justy, a roku 1762 vymoženo bylo od Pražského arcibiskupa dovolení, aby v ní směli sloužiti mše svaté duchovní v tamnějších lázních dlící, i v neděle a svátky, pro nemocné a jich obsluhovaatele. — Tenkrát tedy v Dobré Vodě také už byly lázně.

*) Látku poskytl Ant. Kubíček, far. v Popelíně, r. 1887.

Kaple stala se v krátké době poutním místem hojně navštěvovaným. Mnoho lidí tu hledalo a našlo zdraví, jak dosvědčovaly berle v kapli před lety zavěšené.

Když řád Jezuitů byl r. 1773 zrušen, převzal studijní fond statek Popelín.*) Načež r. 1788 náboženský fond vystavěl v Popelíně kostel a založil faru, k níž přiděleny mimo Dobrou Vodu a Březinu také Česká a Horní Olešná, kdežto dříve náležely Popelín a Česká Olešná pod faru do Strmilova (Tremles) v Čechách.

Farář Popelínský, Josef Roháček, po r. 1819 napsal do farní pamětní knihy: „Kaple jest nyní ve všech částech v stavu dobrém. Jeden oltář je v ní úplně zařízený. A na něm stojí socha Matky Boží dle podoby P. Marie Svato-Horské u Příbrami vyvedená. — Důvěra sem pojednou tak vzrostla (už v minulém století), že celé okolí si přálo kapli míti větší. Proto často vkládány byly do pokladničky peníze, tak že jmění kaple vzrostlo na 457 zl. 37 kr. 1 d., což finančním patentem z r. 1811 se snížilo na 395 zl. 22³/₄ kr. — Kaple dle rozhodnutí guberniálního musí kostelu farnímu odváděti ročně 2 zl. 29 kr. 2 d.“

R. 1832 a 1853 kaple opravována ponejvíce z milodarů.

Stav nynější (r. 1887) je následující: Poutě ke kapli asi před 30 lety zanikly. Toliko jednotlivci uctívají v ní P. Marii. Jednou za rok bývá knězem veden průvod do ní z farního kostela, pak také v úterý křížových dnů, kdy se tu slouží i mše sv. Jinak bývá sloužena jen na zvláštní přání.

Zánik poutí zdá se, že souvisí se zrušením lázní, které se přestaly vypláceti. Na místě koupelí a hostince zařízeno přírodní bělidlo. — Jmění kaple obnáší 315 zl. 91 kr. r. č. a platí se z něho kostelu ročně 1 zl. 5 kr.

Dobrá Voda u Kdousova.

Kaple Marianská nad studánkami u Ivančic a Krumlova.

U dědiny Mladeňovic je kolonie Dobrá Voda (s 30 obyvateli) s koupelí a kaplí, zasvěcenou P. Marii Pomocnici, která od poutníků bývá navštěvována. Tak oznámil Kdousovský far. L. Hrubý. Podrobnějších zpráv nemůžeme podati.

*) R. 1798 dal jej do dědičného nájmu Janu Kallinovi.

Nota: I na jiných místech nalezáme kapličky Marianské u dobré vody nebo nad studánkami. Tak u Ivančic „v staré hoře“, kam přichází mnoho lidí v letě odpoledne o nedělích a svátcích po požehnání konat pobožnost; mnozí užívají vody té proti zimnici a souchotinám; *) u Krumlova, kde v kapličce nalezala se socha P. Marie, která za císaře Josefa byla přenesena do farního kostela a postavena na postranní oltář P. Marie Sněžné; ze studánky pijí nemocní posud a v dobách kolery chodili se tam mnozí modlit. **)

77. Ainzerov u Sukdolu.***)

I. Ainzerov čili Jednov, jižně od města Konic ležící, je velmi oblíbené a hojně navštěvované poutní místo. O původu jeho koluje v okolí pověst, že u tamnější velmi zdravé, bezprostředně u chrámu Páně se nalézající studánky, „svatá voda“ zvané, neduživá paní z pruské šlechtické rodiny „Ainzernů“ uzdravení dosáhla. Studánka snad skutečně podnětem byla k vystavění kostela. U ní stojí posud tři staré duby, na nichž prý se Panna Maria Sedmibolestná zjevila, jejíž soška stojí v kostele nad svatostánkem čili tabernaklem.

Ze zpráv bezpečných o Ainzerovu uvádíme tyto: R. 1766 vystavěl klášter Klarissek v Olomouci, jemuž náležel velkostatek Ptín, v lese od Sukdolu asi čtvrt hodiny vzdáleném, kapli ke cti a chvále Navštívení P. Marie a zavázal se, že kapli (která byla založena jako presbytář) později rozšíří

*) Zpráva faráře Ivančického, Ign. Hüpsche, ku konsistoři Brněnské r. 1855.

**) Zpráva faráře Krumlovského, Jana Dvořáčka, ku kons. Brněnské r. 1855.

***) Některé zprávy podány od faráře Sukdolského (čili Ainzerovského), Josefa Šmerka, r. 1886.

ve chrám. U něho pak ustanovil a důchody opatřil duchovního správce, jenž zůstával v klášterním dvoře v Sukdole.

Klášter byl zrušen r. 1782, než slovu svému dostál. Náboženský fond, převzav správu statku Ptínského, nabyl i patronatu nad kuracíí a ustanovil u ní stálého kooperatora.

Mezi tím — po zrušení kláštera — vymýtěn les kolem kaple a u ní vystavěna fara a několik domků, počátek to kolonie Ainzerova. A jelikož kaple byla malá pro všech 7 osad přifařených, rozšířena od r. 1806—1809 na kostel tak, že kaple je jeho presbytářem.

Když r. 1825 Ptín přešel v soukromý majetek, stal se i patronat soukromým.

II. Poutě počínají dne 2. července na den „Navštívení Panny Marie“ a končí se slavností růžencovou.

Průměrem přichází na 10.000 poutníků ročně, z nichž asi 2000 přistupuje ku stolu Páně.

Pravidelně dostavují se průvody: z Borotína, Opatovic, Jaroměric, Jevíčka, Chornic, Trnávky, Arnoštova, Bouzova, Vranové-Lhoty, Rádnice, Kladek, Jesence, Šubířova, Skřípova, Konice, Břeska, Stražiska, Ptení, Přemyslovic, Hluchova, Laškova, Pěncína, Čech, Drahanovic, Seničky, Stařechovic, Bohuslavic, z Olšan, Duban, Hněvotína (dvakráte), Ohrozimy, Stinavy, Vícova, Moskovíc, Krumsína, Drahan, Kulířova, Hartmanic, Bousína, Mal. Hradiska, Protivanova, Cetkovic, Biskupic. Mimo to přicházejí jednotlivci v roce z dalekého okolí.

78. Obraz Panny Marie Pomocnice v Týnci. *)

I.

Týnec přísluší do farnosti Nové Vsi u Břeclavy a prostírá se na stráni, která se zvedá z písečnaté roviny a na druhé straně kloní se k zalesněným břehům řeky Moravy. Čítá 189 čísel s 890 obyvateli.

Obec je velmi stará. Tudy prý vedla kdysi obchodní cesta Římanů do naší vlasti a dále na sever. Do jejího okolí kladou někteří tržiště či obchodní stanici zvanou Eburodunum. Arci nepravíme, že Týnec už tehdy stál.

Nejstarší listina, která ji připomíná v dobách vojvody Břetislava roku 1030, je podvržená. (Viz v Časopise Matice Mor. 1878 V. Brandla pojednání „Fragmenta Monseana“.) Jistě pak stála jako ves už r. 1110, kdy v ní ukončen byl spor o Podivín (Kosmas k roku 1110).

R. 1286 a také později, totiž r. 1384 a 1416 připomíná se v Týnci fara, která však napotom zanikla. R. 1348 Týnec byl městysem a měl hrad, roku 1416 a 1437 měl tvrz, r. 1636 zámek se dvorem.

Kostelík starý stával venku za osadou ve vinohradech, směrem ke Tvrdonicím a byl prý v dobách Žižkových sbořen. **) — Týnec s Novou Vsí

*) Dodatky k Volnému nasbíral Fr. Ambrož, kaplan v Nové Vsi r. 1837.

**) Pravdě podobno jest, že, ne-li od Žižky, tedy roku 1605 od Boczkaiova vojska byl poškozen, které celý ten kraj spustošilo. — Obyvatelé Týnečtí si vypravují, že u Týnce býval také ženský klášter, nedaleko onoho kostela. Ukazují místo, kde stával. Jest v louce poněkud vyvýšené

a s Tvrdonicemi nějaký čas byly přifařeny do Mikulčic. Farář tamnější, Jonáš Petr Kolínský (Coloniensis), magister filosofie, jenž pocházel z Ostruhomské diecéze a asi od r. 1655 do r. 1673 duchovní správu v Mikulčicích zastával, dal s Břeclavským hejtmanem, Janem Pokorným, kostelík čili kapli znovu postavit, o čemž zapsáno jest v Strážnické (děkanské) matrice k r. 1673 (latinsky):

„U města Týnce je kaple nedávno (noviter) znovuvystavěná pod titulem Stětí sv. Jana Křtitele z darů zbožných lidí, přičiněním a pod záštitou vp. Jonáše Petra Kolínského, toho času faráře Mikulčického a p. Jana Pokorného, hejtmana Břeclavského, která (kaple) snad od Žižkových dob stála pobořena, až na oltář otlučený s neporušeným kamenným stolem (oltářním).“

Kaple pak dostala stříbrný kalich, mešní roucha a jiné bohoslužebné náčiní; také pořízeny dva zvonky a zavěšeny na dřevěném lešení při kapli.

Ku kapli o slavnosti Stětí sv. Jana putovali farníci (tehdy i z Mikulčic a Tvrdonic) v počtu značném a světili den od rána až přes služby Boží jako zasvěcený svátek, zdržující se služebných prací. *)

a nachází se tam podnes zbytky silných základních zdí. Jmenují je „na valech“. Kolem kláštera prý se mohla napustiti voda z Moravy a jeptišky chodily prý dřevěnou chodbou do kostela ve vinohradech. V sakristii je starý obraz klášterní panny; ten prý představuje poslední abatyši onoho kláštera. — Pověsti ty nezakládají se na pravdě. Zajisté „na valech“ stával hrad čili tvrz = týn

*) Při jedněch vdavkách, dne 29. srpna 1680 v Týnci konaných, jest v matrice poznamenáno: Quorum denunciations factae sunt diebus Dominicis duobus sibi succeden-

Než! časem zničen jak zámek*) tak kaple. Kaple sbořila se dle domněnání osadníků Týneckých buď zemětřesením (?), nebo tím, že stráž v oněch místech se posunovala. Také níže stojící mlýn zasypala.

II.

R. 1760 vystavěna byla jiná kaple v osadě samé nákladem Josefa Václava, knížete Liechtensteina a zasvěcena taktéž Stětí sv. Jana. Její věžka r. 1793 se sřítla.

V nejnovější době, r. 1862, byla rozšířena a jinou věžkou ozdobena, tak že vypadá jako slušný kostelíček. Hřbitov, na němž stála, přeložen za osadu.

Oltář v ní je jeden a může se kolem něho choditi. Nad tabernaklem umístěn jest obraz P. Marie Pomocnice v rámci se zasklenými dvířkami. Za oltářem na zdi visí obrázek, představující sťatou hlavu sv. Jana Křtitele. V sakristii je větší obraz Stětí sv. Jana a podobizna klášternice (o níž jsme se již zmínili). Ty tři obrazy jsou sešlé.

K obrazu P. Marie chovají jak domácí tak lidé z okolních obcí velikou úctu a přicházejí v průvodech, aby u něho pobožnost vykonali; z Moravy: z Nové Vsi, Hrušek, Břeclavy, Lanštorfa,

tibus, una vero facta fuit in festo Decollationis S. Joannis Baptistae, cui ecclesia est dedicata, ad quam peregrinatio copiosa singulis annis tenetur ab omnibus parochianis, qui hoc die ab operibus servilibus abstinent matutino tempore usque post divina.

*) Stará obecní pečeť má ve znaku: hradební zeď se třemi věžemi a kolem nápis: Siegilum * der * Stat * Gemein * zu * Teinitz. — Týn, jak známo, značí ohradu, hradbu či hrad.

Žižkova, Bilovic, Čejkovic, Prušánek, Bojanovic, Josefova, Lužic, Mikulčic, Tvrdonic, Kostic a Lanžhota; z Rakous: z Poštorné; z Uher: z Brodského, sv. Janů, ze Stráží, Šaščína a jiných míst; a přicházeli prý by ještě hojněji, kdyby v Týnci byl duchovní. — Také, když se tam koná slavnost Božího Těla, dostavuje se několik proceství.

Co do úcty k P. Marii Týnecké, má prý původ odtud, že Panna Maria se zjevila na stromě v hájku u cesty k Tvrdonicím, nedaleko bývalého kostela ve vinohradech. I chtěli prý obraz P. Marie převézt do Nové Vsi, ale jak od toho stromu přijeli k Týnci, nebyli s to dále jeti. Nechali tedy obraz v Týneckém kostelíku. Má býti týž, který jest nad tabernaklem.

Kdy se P. Maria zjevila, neumí nikdo udati. Hodnověrný jeden člověk Novo-Veskému kaplanu, Fr. Ambrožovi, vypravoval (r. 1887), že za jeho mládí lidé od Mařatic u Uh. Hradiště, chodíce Týncem do Rakous na žně, stavovali se u místa, kde strom stával, vyhrabávali ze země kořínky a brávali je s sebou na památku. Říkali, že u nich staří lidé dobře věděli, kde stál u Týnce strom, na němž P. Maria se zjevila.

Týž i jiný hodnověrný člověk dále vypravovali, že nemocní, vykonavše pobožnost u P. Marie Týnecké, dosáhli zdraví. Tak znají prý holku z Lanštorfa ze zámožné rodiny, která když v nemoci u mnohých lékařů pomoci nalézti nemohla, přicházela s rodiči do Týnce, aby se zde vyléčila přímluvou P. Marie a je prý nyní zdráva. Také z Lanžhota jedna osoba přičítá uzdravení očí pomoci P. Marie Týnecké.

Dalším svědectvím milostí dosažených a úcty k P. Marii jsou dárky připevněné za sklem na obraze; zvláště více sňor koral a perel (od jakési myslivcové z Rakous), v nichž zavěšeny jsou dvě stříbrné naušnice a jeden stříbrný prsten; pak koral (od paní Anny Dvorské) se starým penízem. I z novější doby několik penízů pochází.

Našemu století náležejí:

79. Kaple zámecká v Bítově.)*

Na strmém skalnatém vrchu nad městečkem Bítovem stojí od starodávna hrad téhož jména, podnes obývaný. V něm je veřejná kaple, zasvěcená Nanebevzetí P. Marie. Již r. 1334 byla vystavěna a r. 1455 od Hynka z Lichtenburgu rozšířena. V ní mají rodinnou hrobku vlastníci panství Bítovského.

R. 1839 hrabě Jindřich z Daunů rozšířil hrobku a pak velkým nákladem opravil kapli. Zvýšil totiž klenbu malé a neozdobné dříve kaple, pak ji prodloužil o dobrou polovici a přistavěl novou sakristii s oratoriem a kůr — vše ve slohu gotickém. I varhany o 12 registrech a harmonium, pak kazatelna a stříbrná lampa před hlavním oltářem jsou nové a slohu kaple přiměřené. Podlaha jak svatyně tak sakristie je mosaikou vykládána. Vně zdobí stánek Boží štíhlé sloupy s hlavicemi, které se uvnitř na postranních zdech opakují a nad hlavicemi sochy čtyř evangelistů nesou. I věž v průčelí byla značně zvýšena a 5 fialami (jehlancovitými vížkami) ozdobena. Ušlechtilou jednoduchostí a souměrností všech předmětů, jedním slohem přesně provedených, činí kaple dojem neobyčejně příznivý a milý. Péči vrchnosti udržována je u vzorném pořádku.

*) Ku zprávám z Volného čerpaným dodatky podal Jan Komzák, farář Bítovský r. 1887.

Sem tedy putují každoročně o patrocinu poutníci z okolí. Kdy a jak poutě povstaly, nelze zjistiti. Bývaly za správy patrimoniálních úřadů hojnější než nyní, neboť docházely průvody téměř ze všech obcí k panství příslušných a věřících na tisíce se scházívalo. Horlivost v návštěvě nyní už ochabla. Dostavujeť se jen jeden průvod a sice z Chvalatic. Ostatní poutníci přicházejí po různu. O pouti zámecké bývají i památnosti hradu, obzvláště bohatá a chvalně známá zbrojnice, po předchozím ohlášení se u pána hradu, přístupny.

Význam poutní má kaple toliko o Nanebevzetí P. Marie, v kterýžto den po německém kázání konají se sl. služby Boží za četné přísluhy okolního duchovenstva. Mimo patrocinium bývá sloužena jednou za měsíc fundální mše. Nejsv. Svátost přechovává se v kapli jen o patrocinu.

80. Krautenwalde u Javorníku

v rak. Slezsku.*)

I.

V údolí, které se táhne z Landeku (v Kladsku) do Javorníku (v rak. Slezsku) prostírá se blízko hranic prusko-rakouských — avšak na straně rakouské — dědina Krautenwalde s 550 obyvateli. Až do r. 1782 byla filiálkou Johannesbergu, kde je krásný zámek knížete-biskupa Vratislavského a sídlo archipresbyteratu (děkanství).

Krautenwalde jako lokální kuracie patří do biskupství Vratislavského a patronem je kníže-biskup sám, jenž v těch krajích, t. j. v severozápadním Slezsku, má tak rozsáhlé statky, že dvě třetiny ze 33 far za patrona jej mají.

*) Dle zprávy podané od far. Krautenwaldského, Vojtěcha Niesela.

O původu poutí zapsal farář místní, Antonín Kunert, do farního archivu toto: Paní Veronika, manželka revírníka Františka Eichingera, jenž stál ve službě u hraběte Schaaffgotsche*) v Krautenwalde, r. 1845 stala se choromyslnou. Tehdejší lokální kurat, Arnošt Axmann, dal jí radu, aby setrvala při dobrých vnuknutích nebo myšlénkách, které jí občas napadnou. V pomateném tom duševním stavu, který ji několikráte do nebezpečí života přivedl, napadlo jí jednou (bylo to roku 1848), že by se uzdravila, kdyby mohla jeti do la Saletty ve Francii a tam vzývati mocnou přímlovu P. Marie na místě, kde zjevila se dvěma pasoucím dítkám. Právě v ten čas podnikli její manžel a desítiletá dcera Amalie s procestvím pouť do Vambeřic ve hrabství Kladském, aby vyprosili u mocné Matky Boží zdraví drahé nemocné. V den nejsv. Trojice (r. 1848), když se měl průvod, jenž v pátek byl z domu vyšel, z Vambeřic vrátiti, napadlo nemocné paní o půl jedné v poledne: že, uzdraví-li se zase, vystaví kapli ke cti a chvále sv. Panny ze Saletty a že ji zvláště tam bude uctívati. A sotva ten slib učinila, ozdrávla a šla poutníkům naproti. Když jim vypravovala, co se s ní stalo, všichni radostným pohnutím slzeli. Paní ta již nikdy více temnotě duševní nepodlehla. Nyní je 74 let stará, tělesně sice chorá a slabá, avšak ducha bystrého.

Slib byl pak splněn, jak člověku nemajetnému možno bylo. Ze dřeva vystavěna kaplička, podobná sloupu s výklenkem a v něm zavěšen obraz Panny

*) Krautenwalde a Vlčice (Wildschütz) patří hraběcí rodině Schaaffgotschů jako léno biskupství Vratislavského.

Marie, jak se v Salettě dítkám zjevila, malovaný od jakéhosi malíře v Javorníku a sklem proti povětrí chráněný. Kapličku r. 1851 posvětil kníže-biskupský kommissař (arcikněz) a farář Johannesberský, Filip Dittrich, a při té příležitosti povzbuzoval Eichingera, aby zbudoval větší kapli, která by aspoň několik lidí pojati mohla. Z blízka i z dále přicházeli poutníci a mnohou obětí na větší kapli přispěli. R. 1855 vymohl svrchu jmenovaný lokální kurát, Antonín Kunert, svolení biskupské ku stavbě.

Když i politický úřad souhlas projevil a hrabě František Schaaffgotsche stavební místo daroval, vystavěl Kunert za pomoci dobrodinců na tom místě, kde byla stála dřevěná, nynější kapli z kamene a cihel. Oltářní obraz nový výtečně malován jest od Jos. Köslera, člena spolku sv. Severina ve Vídni; představuje P. Marii, jak milostivě hovoří s hošíkem a dívkou klečícími a je 1·5 metru vysoký a 1 m. široký. Obraz zaplatila paní Agatha, hraběnka Schaaffgotschová r. 1857. Dne 13. září r. 1858 posvětil kapli sám kníže-biskup Vratislavský dor. Jindřich Förster, když na svém zámku Johannesbergu v letě pro své zotavení prodléval, a také v ní první mši sv. sloužil, jakož i dovolení dal, aby v ní mše sv. slouženy byly, vyjma neděle a svátky, kdy se ve farním chrámě v osadě služby Boží konati musí.

Mimo paní Eichingerovou uzdraven jest v Krautenwaldu jeden domkař, Fr. Weiser, z nedalekých Nových Vilemovic (Neu-Willmsdorf). Každoročně přichází sem Matce Boží vzdát díky, že nabyl zraku. Při tom uzdravení použil, jak mnozí jiní

činí, vody ze studně pod kaplí, kterou umyl si oči. Lid si obvykl vodu tu, která přirozené síly léčivé nemá, čerpati, ve džbánech a láhvích domů bráti. —

V pamětní knize kaple je zapsáno také nápadné jedno uzdravení ženy ochromlé, pocházející z Wiersbolu u Příchodu v pruském Slezsku.

Na prostranství před kaplí postavena jest křížová cesta.

II.

Farní kostel v dědině byl až do r. 1882 zasvěcen sv. Volfgangu. Nepatrné to stavení s malou věžkou bylo 8 sáhů dlouhé a 4⁰ široké a šindelem kryté. Jelikož už bylo velmi chatrné, rozhodl se kníže-biskup Jindřich Förster, že vystaví nový kostel a novou faru a sice ne na témže místě, nýbrž asi 200 kroků dále, a že zasvětit jej Neposkvrněnému Početí P. Marie. Od r. 1878—1882 trvala stavba. Nová budova je výmluvným pomníkem štědrosti knížete-biskupa, důstojným stánkem Božím a Matky Páně. Jsa ve slohu gotickém proveden, vyžadoval nákladu 150.000 zl. — nepočítaje vnitřní úpravu, která zevnější bohatstvím je přiměřena. Nákresey zhotovil Vídeňský stavitelský rada rytíř Schmidt a stavbu provedl Javornický stavitelský mistr Schwarzer. Dne 5. října 1882 nynější kníže-biskup Vratislavský dor. Robert Herzog kostel posvětil. Starý kostel byl sbořen.

Poutníci přicházejí z pruských pohraničných míst a z rakouských sousedních osad jednotlivě i v průvodech, obyčejně od Svatodušních svátkův až do žní a pak zase v září a říjnu. Avšak jen asi 200 jich sv. svátosti přijímá.

81. Gerlichov u Fulneku.*)

Poutní místo P. Marie blíže Fulneku povstalo okolo roku 1850. Na kopecku za osadou Gerlichovem, kteráž s Fulnekem souvisí, ku farnosti Fulnecké patří a na půdě moravské stojí, měl prý v onom čase soused z Gerlichova, jménem Jan Kaelbl jakés zjevení bl. P. Marie. Sám to tvrdíval a vypravovával. Kopeček ten, přes nějž i silnice okresní z Fulneku do Oder vede, majetkem byl téhož souseda; on pak na stromě blíže silnice na svém pozemku obraz P. Marie zavěsil.**)

Lidé počali navštěvovati jej, utíkali se při něm k Panně Marii a mnozí prý i zázračně uzdraveni byli, takže pověst o něm se rozhlásila, a poutníci až z Valašska a z uherského Slovenska k němu chodívali. Dárky mnohé tam obětovány (po krejcaru většinou). Obraz byl obložen až dolů tak, že vypadal jakoby stál na oltáři, i svícny byly připevněny a několik lavic pro modlíci se rozestaveno. — Užitek nejvíce bral Kaelbl na zakupování a udržování světla a náčiní potřebného. Z čehož povstala domněnka, že snad zjevení pouze ze ziskčnosti předstíral. Zemřel náhle r. 1880. — Nyní již místo to méně jest prý navštěvováno a to ponejvíce jen z blízkého okolí.

Litujeme, že nebylo nám možno bližších a určitějších zpráv se dopátrati. Snad časem vyskytne se někdo povoláný, který o místě zprávy pravdivé uveřejní.

*) Dle zprávy Ig. Zavřela, koop. Přerovského z r. 1888.

**) Fulnek s okolím zarývá se do Slezska a se tří stran s ním hraničí. Kopeček (nyní Kaelblsberg zvaný) s obrazem P. M. stojí na samých hranicích moravsko-slezských, avšak ještě na Moravě.

82. Luteršték u Němčan ve farnosti Slavkovské.*)

Na kopci „Vino hrad y“ „H o j d ě“ (Heide) asi $\frac{1}{4}$ hodiny severozápadně od Němčan, ve farnosti Slavkovské, nalezá se studánka s velmi zdravou, ba snad zázračnou vodou pode jménem „Luteršték“. Jak jméno to povstalo, nedá se vysvětliti. Snad prý obývali v dřívějších dobách krajinu Němci, kteří studánku dobře znali, z ní pro své potřeby vodu vážili a tím prý snad mnoho chodníků ke studánce vedlo, od čehož dostala jméno „lauter Steg“. — Snad i od skutečných stezek, které se zde od Slavkova do Dražovic, z Němčan do Rousinova a jinam křižují.

Nad samou studánkou vystavěna jest malá kaplička, v ní nalezá se kamenná, krásná socha bolestné P. Marie, držící na klíně Krista Pána. Socha jest 1 metr vysoká.

Dle výpovědí starých obyvatelů Němčanských stávala na místě tom kaplička od nepaměti a v ní již ta socha se nalezala. — Během času prý původní kaplička se sbořila. Pověst dále vypravuje, že jakýsi ovčák, který tam ovce pásával, sochu vyzdvihoval; ona však mu padla na nohy, poranila jej a sama se také pochrámala; hlava totiž a ruka se jí ulomily. Na místo rozbourané kapličky byla prý postavena zeď s výklenkem, při které příležitosti prý socha stará, porouchaná, zazděna byla do studánky, což podnes staří vyprávějí, že jim tak od rodičů povědíno bylo. A do výklenku zdi byla prý dána malá dřevěná soška P. M., která se nyní dole v kapli sv. Antonína chová. — Tak stála tam tato jednoduchá zeď až do roků 50tých, kdy ku konci těch roků nová nynější kaplička zbudována byla. Stará kamenná socha přišla takorůzka v zapomenutí.

R. 1861, 7. července světil se nedaleko kaple na cestě z Němčan do Dražovic kříž. Tenkrát byl přítomen jakýsi slepý člověk, který prosil, aby ho zavedli k Luterštéku a zde prý umyv se vodou prohlédl a uzdravil se. — Pověst o tom se rychle roznesla, i přicházela četná poutnická procesí, aby své prosby a potřeby Bohorodičce přednášeli.

*) Podává Václav Uhýrek, koop. Slavkovský.

V těch letech uzdravilo se tam také dítě, které až do 7. roku bylo slepé. Matka jeho tam s ním docházela. To dítě jest jistý Šikl z Lisovic ve farnosti Kučerovské; žije až podnes i s matkou.

Též nalezá se na kapličce pověšená berla, kterou prý tam jakási osoba, snad z Prostějova, nechala, když se byla pozdravila.

Roku 1862 světil se u samé kapličky kříž. Při kázání upozornil P. Peregrin Obdržálek na sochu zazděnou ve studánce. Načež byla ze zdiva vydělána a v Brně opravena.

Roku 1866 17. června byla socha opravená od faráře Slavkovského, Frant. Mislíma, při slavných službách Božích v dolní kapli sv. Antonína posvěcena a odpoledne ve velikém slavnostním průvodu do kapličky na Luteršték přenešena, kde až posud stojí.

Následkem svrchu uvedených milostí roznesla se pověst o L u t e r š t é k u a zázračné vodě a mnoho poutníků tam v letech šedesátých choditi počalo. — Sám hrabě Slavkovský Kaunic dával si každodenně nositi v plucarech vodu odtud na zámek buď na oslu v kabelách nebo robotou. — Roku asi 1863 poslala jakási uherská hraběnka vůz pro vodu do Němčan na Luteršték; obec musila vozkovi dekretem potvrditi, že vody na Luterštéku navázil. — Pramen vody je také sveden do koupelí.

Poutníci skládali peněžitě milodary, které za několik let značné výše dostoupily, tak že se na to pomýšleti mohlo, zbudovati na stráni u Luterštéku několik set kroků výše nad studánkou poutní kapli.

Již r. 1867 bylo se stavbou započato, základní kámen světil Jindřich Wolf, školdozorce a farář z Dražovic. Dokončena byla teprv r. 1877 z pouhých milodarů poutníků v obnosu asi 7000 zl. a 16. října od děkana (na začátku roku 1888 zemřelého) P. Antonína Šuberta, faráře Lulečského, za velikého účastenství kněží (24) a lidu (8000) posvěcena. Od té doby navštěvuje místo ještě více poutníků. Kaple zasvěcena jest 7bolestné Panně Marii.

Největší účastenství bývá o slavnosti sedmibolestné P. M., v kterýžto den obyčejně děkan za hojné assistance velkou mši sv. slouží.

Procesí přichází na ten den mnoho i s kněžími. Poslední 2 leta bylo 7 i 10 kněží, poutníků až 10.000. Pořádek poutí jest asi tento: Na den bolestné P. M. přicházejí procesí veliká: ze Slavkova, z Letonic, Dražovic, Rousinova, z Lulečské farnosti, z Vážan a Habrovan, z německých osad u Vyškova; z Hrušek, Křenovic a odjinud.

O Nanebevzetí P. M.: z Brankovic, Chvalkovic a farnosti Milonické. V neděli po Nanebevzetí P. Marie: z Vyškova a Pustiměře.

Na den Andělů Str.: z Marhéf a Mouřinova.

Na sv. Annu: z Kučerova.

Před sv. Petrem a Pavlem: ze Senetářova, Kotvrdovic, Ruprechtova. — Před bol. P. M.: z Divák.

Na jaře mnoho procesí ze Slovácka: z Lanžhoty a okolních farností, z Dubňan a jiných.

Pak vysílají procesí z jara i v letě Rybníčky, Prusy, Topolany u Vyškova, Sloup, Rajec, Žarošice, Archlebov a okolní osady, Otnice a Milešovice. — Z Brna dostavují se, když se vracejí z Velehradu.

Bůh žehnej místu tomu!

Tvarožná. *)

Tvarožná není poutním místem. Uvádíme ji zde však proto, že pověsti lidu, které ji poutním místem mohly učiniti, od církevní vrchnosti byly zkoumány a za bezpodstatné prohlášeny; načež poutě k soše P. Marie, domněle zázračné, zakázány.

Pověst, která už počíná mizeti z paměti a ústního podání, tvrdí, že před 500 lety, tedy v století čtrnáctém, zjevila se Matka Boží jakési osobě na povrchu studánky, která se nedaleko Tvarožné pod „Kopečkem“ prýštila, ale povodní zanešena jest. Osadníci zjevením prý pohnuti byli, že vystavěli na „Kopečku“ kapli ku poctě P. Marie.

*) Zprávy podané od Jana Nep. Novotného, koop.; Matěje Lavičky, faráře a V. Kosmáka, též faráře Tvaroženského. — Památka na vysvěcení chrámu Páně ve Tvarožné dne 9. října 1881. V Brně. — Dva Feuilletony v „Hlasu“ v říjnu r. 1881 od V. B(randla).

„Kopeček“, holá to homole nevelkého objemu, vypíná se osamocen na západní straně Tvarožné nedaleko císařské silnice Brněnsko-Olomoucké 11 kilometrů od Brna a poskytuje dosti dalekou vyhlídku na východ a západ, nejdalší na jih až na Polavské kopce. Strana severní jako zatarasena jest lesnatými horami, které táhnou se od Klajdůvky u Brna až k Lulči.

Po r. 1700 jistě na Kopečku stála kaple a sice polo zděná, polo dřevěná, v níž na oltáři nebo ve výklenku nalezala se dřevěná, neuměle pracovaná socha Matky Boží, držící na levém rameni Ježíška. Ku kapličce, o jejímž zbudování není nic jistého známo, putovávali ctitelé Marianští z dálky i z okolí, aby v potřebách vyprosili si pomoci u Matky Boží. — R. 1755 měla kaple 593 zl. 6³/₄ kr. jmění, které do r. 1786 vzrostlo dárky poutníků na 2437 zl. 30 kr. Ten rok jmění to bylo odevzdáno farnímu kostelu a kaple na rozkaz císaře Josefa II. — jako zbytečná — měla býti zavřena a zrušena, což se však nestalo. V čas bitvy u Slavkova r. 1805 se totiž ještě i se sochou P. Marie nalezala na Kopečku. Farníci Tvaroženští si po válce vypravovali, že Francouzové, osadivše i Kopeček, přední dřevěný díl kaple sbořili, aby si při dřevě uvařili, ano že i sochu Rodičky Boží na oheň přiložili, kterýmž však porušení nevzala; jen na nose povstala prý malá spáleninka. Tak prý vypravovali Francouzové, sami dokládajíce: „Nevíte, co vzácného na Kopečku máte.“ Sotva se pověst ta roznesla, již v zástupích přicházeli poutníci; k pověsti té přidružily se řeči o jakýchsi zázračných zjeveních. Církevní vrchnost vyšetřila pověsti ty a shledala, že nejsou pravdivy a proto zakázala poutě na Kopeček. Tím přestal býti Kopeček poutním místem.

Církevní vrchností bylo též nařízeno počátkem roku 1807, aby socha P. Marie přenešena byla s Kopečka do farního chrámu Páně. Farníci domnívajíce se, že socha jim vzata bude a do Brna odvezena, uklidili ji tajně z kaple a skryli nejprve v Tvarožné, a pak nepokládajíce ji ani zde za dosti bezpečnu, v sousední osadě Sivicích, do jednoho sklepa. Posléze pak přece ji vydali a postavili na hlavní oltář kostela.

Kaple na Kopečku v nynější podobě s věžkou pochází z r. 1832, kdy obyvatelé Tvaroženští na památku pomínulého moru asiatského z kamene ji zbudovali a obrázkem Matky Boží ozdobili. Později obrázek byl nahrazen novým malovaným od mistra Zeleného v Brně.

Za letních odpolednů obzvláště svátečních a nedělních přicházejí jednotlivci do kaple konat pobožnost a pak se rozhlídnou po světě. Přední otevřená část její bývá popsána zbožnými průpověďmi a podpisy navštěvovatelů, což se však občas zaličuje. Asi r. 1879 bylo nade vchodem do druhé zavřené části mezi jiným velkou literou (latinskou řečí) napsáno: „Svatá Maria, Matko Boží, oroduj za nás hříšné. Egbert hrabě Belcredi“. Vskutku vzácný to čin muže vznešeného rodem i duchem.

Kostel Tvaroženský, do něhož socha byla dána, pocházel aspoň v některé části již z počátku čtrnáctého století. Podléhal různým patronátům, až r. 1714 velkostatek Líšenský patronát získal a až podnes zachoval. Ač byl kostel starý, přece pranic památného neměl, z venku nebyl nepodobný stodole. Zdi se trhaly a přes opravy nákladné stával se vždy chatrnějším, až bylo se obávati jeho sřícení.

Došlo ku stavbě kostela nového. Farář Václav Kosmák, slovatný spisovatel a miláček čtenářů, a jmenovaný již šlechtitný hrabě Egbert Belcredi jako patron vešli v poradu s výtečným professorem stavitelství, Aug. Prokopem v Brně a jejich přičiněním, jakož i za chvalitebného souhlasu a ochotného spolupůsobení farníků zbudován byl nákladem asi 50.000 zl. na tom místě, kde stával starý, dle nákresů téhož profesora během dvou let kostel nynější, jenž v neděli před císařskými hody, v říjnu r. 1881 slavně byl posvěcen. Ze starého se do nového nedostalo pranic, vyjma něco staviva. Jen socha P. Marie měla se postavit zase na hlavní oltář. Jelikož na ní byly opravy nutny, zaslána byla do Grödenu v Tyrolsku. Tam však, když počali ji opravovat — rozpadla se jsouc nadobro spráchnivělá; neboť jen povrchní vrstva barvy držela ji pohromadě. Zhotovena tedy byla nová asi v té podobě jako dřívější, arci umělecky provedená.

Nový kostel, ve slohu gotickém vystavěný, vznáší se

na pahorku nad Tvarožnou. Široké schody vedou z osady k němu. Štíhlá věž ukazuje k nebeské naší vlasti. V kročís-li do něho, oslněn jsi krásou a souměrností předmětů tam se nalezajících jakož i mistrnou malbou okrašlující vysoký strop, tenkými žebry prorývaný a na 4 sloupech a 4 pilířích spočívající. Taktéž zdi jsou překrásně malovány a i zem vykládána jest tvrdými cihlami pestrými. Kůr s dobrými varhanami čtyřmi sloupy jest nesen. Po několika schodech vystupuje se k hlavnímu oltáři, jenž jest vskutku důstojným stánkem Nejsvětějšího. Umělecké to dílo (vyjma sochy a malby) jakož i kazatelnu shotovil mlynář Líšenský, František Urbanec, samouk, ke cti a chvále Boží. Nalezají se na oltáři tyto sochy: v prostředku P. Maria s Ježíškem, jí po boku na pravo svatý Egbert a na levo sv. Kristian (patronové hraběte Belcrediho a jeho choti Kristiány). Nahoře nad P. Marií v prostředku sv. Mikuláš, patron chrámu Páně, v pravo sv. Ludmila, patronka matron, v levo sv. Aloisius, patron mládeže a ve špici nad sv. Mikulášem sv. Václav, štít našeho národa. Mimo to jsou dva překrásné obrazy našich sv. věrověstů vymalovány ve zlaté půdě na křídlech oltáře, a sice: v pravo je sv. Cyril, an stojí mezi kvitím — znamením to vzešlé víry — rozjímaje z knihy, kterou drží v ruce, u nohou má taktéž knihu jako odznak své vědy a činnosti spisovatelské; v levo sv. Methoděj, drže znamení spásy, ^ukříž v ruce, pozírá k nebesům, kde spása nás očekává, dole má prapor Marie Panny s obrazem jejím a malířskou paletu jako odznak svého umění.

Hlavní ten oltář obdařen byl od sv. Otce Lva XIII. brevem ze dne 12. července 1881 vzácnou výsadou, že kdykoliv kněz u něho slouží mši svatou za zemřelé, mohou tito získati plnomocných odpustků.

Doslov

k Marianským poutním místům a milostivým obrazům.

Ohledneme-li se zpět na dlouhou řadu asi 75 milostivých obrazů a poutních míst Marianských — z nichž arci některé už zanikly a některé jsou nepatrné — můžeme s uspokojením zjistiti, že důvěra v P. Marii ve vlastech našich, na Moravě a rak. Slezsku, hluboko jest zakořeněna a že P. Maria svým ctitelům hojných povždy milostí skýtala a dosud uštěďruje.

Hned se jmeny sv. Cyrila a Methoděje souvisí mil. sochy P. Marie v Tuřanech a Žarošicích; původ jiných 5 poutních míst a obrazů kladou do XIII., kdy také prý sv.-Lukášská P. Maria do Uh. Brodu byla donešena; dalších tří do XIV., kdy také do Brna se dostal obraz Sv.-Tomské P. M.; jiných 2 do XV., 8 do XVI., 28 do XVII., 19 do XVIII. a ostatních do století našeho.

Pozoruhodno jest, že svatyně, v nichž se mil. obrazy P. Marie nalezají, nejsou namnoze P. Marii zasvěceny, což stalo se obyčejně tím způsobem, že byly obrazy teprv tehdy do nich přeneseny, když už byly některému světci jinému zasvěceny, na př. do kostela sv. Anny v Žarošicích, sv. Vavřince v Koryčanech. Takových chrámů je celkem 20.

Některé byly dány do svatyně Panny Marii již zasvěcené, na př. u ct. OO. Jezuitů v Brně

některé Marianské kostely poutní od prvopočátku schválně pro milostivé obrazy byly zbudovány, např. ve Sloupě. Zvěstování P. Marie (sv. Anně?) zasvěcen pouze chrám Tuřanský, Nanebevzetí 12, Narození 6, Očišťování 1, Navštívení 8, Sedmi Bolestem 6, Jmenu 2. — P. Marii Sněžné 1, Karmelské 1, Vítězné 1. Jiné zasvěceny jsou P. M. vůbec (anebo nedá se zjistit zvláštních Marianských titulův).

Poznámka. Svátky P. Marie jsou dvojího druhu, předně které oslavují památku vynikajících okamžiků ze života jejího, pak jiné, které se vyvinuly z uctívání jejího v dobách pozdějších. K prvnímu druhu patří 1. Zvěstování (25. března). Ač mnozí se domnívají, že svátek ten byl hned od počátku v církvi zaveden, přece jeho první stopy nalazáme teprv ve 4. století. Proclus, patriarcha Cařihradský, jenž umřel r. 447, v jedné své řeči praví, že „slavnost ta koná se po celé přítomné století od celé církve“. Sv. Augustin také sepsal řeči pro ni. V breviáři jsou úryvky „z 2. řeči o Zvěstování Páně (čili P. Marie)“ uvedeny v 2. nocturnu hodinek k Narození P. M. Ku konci jedné té řeči sv. Augustin pronáší krásnou onu modlitbu: „Svatá Maria, přispěj bídým, pomoz malomyslným, potěš zarmoucené, oroduj za lid, přimlouvej se za duchovenstvo, zastaň se pohlaví ženského; nech ať všichni zakoušejí Tvého přispění, kteříkoliv Tvou svatou památku konají a ctí.“ — 2. Nanebevzetí P. M., které též do IV. století lze stopovati. — 3. Narození a 4. Očišťování P. M. z V. století. — 5. Početí ze VI. Avšak učení o neposkvrněném početí P. M. je starší; už sv. Augustin († 430)

v knize „o milosti a přírodě“ kap. 36. pojednáváje o všeobecné zkáze, kterou způsobil hřích Adamův, tak že jím poskvrnění jsou i největší světci, praví: „Vyjímám svatou Pannu Marii, o níž, pro čest Boží, žádné naprosto, když se o hříších jedná, nechci míti pochybnosti: odkud totiž víme, že jí více milosti uštěděno bylo na všestranné přemožení hříchů, leč že počati a poroditi za hodnu byla uznána toho, o němž jisto jest, že hříchu neměl žádného?“ Prohlašuje-li sv. Augustin Pannu Marii za všestranně hříchu prostou, míní tím zajisté netoliko neposkvrněnost hříchem skutečným, nýbrž i dědičným. Na jiném místě (v traktátu o snešení apoštolském ku katechumenům; viz v brevíři officium B. M. in sabbato, čtení III. v měsíci květnu) týž sv. Augustin praví: „Skrze ženu smrt, skrze ženu život: skrze Evu zahynutí, skrze Marii spása. Ona zkažená následovala svůdce: tato neporušená porodila Spasitele. Ona číši od hada podávanou ráda přijala a muži podala, tak že spolu zasloužili býti zahubeni; tato, když milost nebeská svrchu byla nalita, život zpłodila, aby jím tělo mrtvé mohlo býti vzkříšeno“. I z těchto slov vyznívá nauka o neposkvrněném Početí P. M. — 6. Obětování P. M. z VIII. věku pochází, 7. podobně Očekávání porodu P. M. — 8. Z XIII. století je Navštívení. — 9. Z XV. památka Sedmi Bolestí, 10. ze XVI. Jména a 11. Zasnoubení P. Marie. — K druhému druhu svátků Marianských patří památka P. M. Sněžné ze IV., P. M. de Mercede ze XIV., Karmelské a Růžencové ze XVI. st., ochranné (Patrocinium) ze 17. století a podobné.

Po této poznámce končíme následujícím roz-
hledem:

Obrazy či sochy milostivé představují: 15 P.
Marii Bolestnou, 8 P. M. Pomocnici (Passovskou,
jakou mívají na štítech namalovánu porodní báby),
3 Loretskou, asi 5 svato-Lukášskou (Častochovskou,
svato-Tomskou černou), 2 Marie-Celskou, 1 Marii
Taferlskou, 1 Montseratskou, 1 Saletskou, 1 Foy-
skou, 1 Klatovskou atd. Mnohé jsou původního
nákresu.

Svatá Maria, oroduj za nás!

Poutní místa sv. Anny.

Klademe je hned po poutních místech Marian-
ských, jak toho důstojnost sv. Anny, matky Panny
Marie, vyžaduje.

83. Svatá Anna

ve Staré Vodě (německy Altwasser).*)

I. Původ.

Dědina Stará Voda táhne se podél okresní
silnice z Budišova do Libavy, jsouc čtyry míle od
Olomouce vzdálena. Její obyvatelé (počtem asi 500)
jsou národnosti německé a živí se orbou; žito,
oves a zemáky jsou hlavními plody půdy kamenité.

Severně od dědiny na úpatí Seifenbergu, hory
657 metrů vysoké, má své prameny potok Stará
Voda, který ves protéká a pod ní se pojí s poto-
kem Lasenbachem, jenž přichází od kopce stejně

*) Prameny: 1. Gnaden und Wohlthaten, so bei der
hl. Mutter Anna zu Altwasser in Mähren unter der Absicht
der Wohl-Erwürdigen PP. Piarum Scholarum geschehen
sind. Mit 2 Fortsetzungen bis 1737 — 2. Geistlicher Be-
gleiter für die Wallfährter zur hl. Anna nach Altwasser;
Olmütz 1849. — Obě knížky obsahují pobožnosti a jsou
schváleny od Olom. ordinariatu. — 3. Některé zprávy po-
dané od P. Methoděje Flášara, rektora piaristické koleje a
farního administratora ve Staré Vodě z r. 1886.

vysokého „Rothenbergu“ (červené hory); načež spojené potoky údolím Auenthalem čili luhem k Odře spěchají.

Stará Voda proslula ode dávna jako poutní místo sv. Anny, Matky Panny Marie. O původu sochy sv. Anny, která se tam ctí, a poutí, nezachovalo se nám zaručených zpráv; máme však zaznamenáno ústní podání a vypravování lidu, kteréž od pokolení na pokolení přecházelo a ve hlavních věcech je v celém okolí stejné a proto věrohodné.

Dle zápisků těch (z r. 1696 pocházejících) byla socha sv. Anny od jakéhosi pastevce nalezena na vrbě nebo olivě (kterou tam palmou nazývají, protože z ní ratolesti ku květné neděli řežou). Vrba stála u dřevěného kostelíčka sv. Jakuba, jenž od starodávna byl na tom místě, kde je nynější kostel. Která zbožná anebo vděčná ruka sochu do koruny vrby dala, aby vzbudila úctu ku sv. Anně u věřících, není známo. Účelu však dosáhla. V srdečné zbožnosti pozdravovali kolemjdoucí rolníci láskyplnou matku v její obraze a prosili s myslí zbožnou a důvěrnou o její přímluvu u Boha. Nežrádka pocítili také pomoc její ve svých potřebách, a pak ústa překypovala tím, čím srdce bylo přeplněno. Vypravovali přátelům a sousedům, jak milostivým Bůh se k nim stal na orodování sv. Anny, k níž se byli u její sochy utekli. Trpící a pomoci potřební všeho druhu přicházeli z celého okolí, aby téže pomoci na sobě zkusili — a mnohým bylo uštědřeno, po čem toužili.

Socha byla umístěna ve výklenku do vrby vytesaném a vršek stromu byl do špice seříznut, aby dešť rychle stékal. Z obavy však, že by drahá a

tolika milostmi proslulá socha počasím přece mohla utrpěti, přenesena byla do vedlejšího kostelíčka sv. Jakuba. Ale nastojte! Na druhý den ráno nalezena byla zase na vrbě na svém starém místě. A to se třikráte opakovalo. Nechali ji tedy tam, spatřující v tom prst Boží a z milodarů nad ní vystavěli kostelíček vedle kostelíčka sv. Jakuba.

V listinách bezpečných první zmínka činí se o té kapli sv. Anny r. 1529. Tedy již před tím, ve století XV., uctívána byla sv. Anna ve Staré Vodě. Kaple byla tehdy kommendou nebo dcerou farního chrámu v Libavé.

Jelikož Stará Voda patřila Olomouckým biskupům, měli tito veliké potěšení ze zmáhající se na jejich statku úctě k sv. Matičce Anně. R. 1582, ve čtvrtek po Svatodušních svátcích, nařídil biskup Stanislav II. svému správci v Libavé, Janu Horeckému, aby kapli pěkně a co nejrychleji (znovu) vystavěl, tak aby ku slavnosti sv. Anny byla hotova a na útraty biskupské i oltáři byla opatřena. Což se také stalo, neboť Stanislav ještě téhož roku na sv. Annu podnikl tam (na voze) pouť.

Byly-li schůze poutníků již před tím přčetné, tak že roku 1573 na slavnost sv. Anny Jezuita z Olomouce, P. Marquitus, musil kázati pod širým nebem a viděl lidstva tolik pohromadě, že ho tolik ani v Loretě v Italii nevidal; — nyní teprv se návštěva rozhojnila, když byl biskup příklad dal. Jezuité pravidelně na sv. Annu zváni býti musili, aby vypomáhali ve zpovědnici i na kazatelně. R. 1601 na sv. Annu navštívil Starou Vodu také biskup František, kardinal Dietrichstein. Když se byl, jedá z Olomouce, přiblížil poutnímu místu na

půl míle, slezl s vozu, sezul střevíce a šel pokorně pěšky po hrbolovité cestě, pak tam kázal a chudé jídlem i nápojem počastoval, sám jim přisluhuje. R. 1602 daroval kapli 100 tolarů a celý ornat nový.

R. 1617 opětně Starou Vodu navštívil a pohnut jsa pohledem na přčetné zástupy věřících, umínil si vystavěti důstojný chrám. Znenáhla dal chystati stavivo; ale válka třicetiletá a konečně jeho úmrtí nepopřály mu, aby plán svůj uskutečnil.

Teprv roku 1683 ujal se záležitosti té znova Olomoucký biskup Karel, hrabě Liechtenstein, muž jak zbožný tak štědrý. Toho roku totiž navštívil Starou Vodu, prohlédl si vše a shledav, že poutníci již značnou summu na stavbu byli po malých částkách složili, rozhodl se, že zbuduje krásný chrám a pak vším úsilím dílo počaté podporoval, tak že roku 1688 bylo hotovo. Ač sám velkým obnosem ku stavbě přispěl, ve své pokoře dal nad hlavní bránu nápis: „Aere piorum“ to jest „nákladem zbožných“ (lidí zbudován jest ten chrám). Kostel hrdě strmí do značné výše na tom místě, kde stály až do r. 1687 ony dva malé — sv. Jakuba a sv. Anny, a zasvěcen jest podobně sv. Jakubu a sv. Anně. Socha milostivá sv. Anny postavena na hlavní oltář a vrba, ač značně již ořezaná, uschována v pokladě chrámovém.

Týž kníže církevní, aby posadil korunu dílu svému, založil od r. 1690—1695 u kostela ještě kollej ctih. OO. Piaristů pro 12 členů, vystavěl jim klášter a školu a na výživu dal jim kapitál 26.000 zl. Tak postaráno bylo o duševní potřeby poutníkův i osadníků. R. 1784 zřízena ve Staré Vodě také fara a řádu ku správě odevzdána.

II. Popis kostela.

Nynější chrám je 20° 4' dlouhý a 13° 4' široký. Vedle hlavního, sloupy opatřeného vchodu jsou ještě dvoje vedlejší dveře a nad nimi kamenné sochy sv. Jakuba a sv. Anny. Presbytář roku 1767 rozšířený, dlážděn jest mramorem bílé a červeně morouhaným a ozdoben malbami na omítce. Na hlavním oltáři, jenž okrášlen jest čtyřmi sloupy mramorovými a sochami svatých, stojí nad tabernaklem milostivá socha sv. Anny. Je úhledně vyvedena ze dřeva dosud zachovalého a představuje sv. Annu držící na levé ruce dítě (P. Marii). Obě sošky i s podstavcem jsou z jednoho kusu a mají pouze jednu píd' výšky. Sv. Anna má vlasy spuštěny a je pláštěm oděna; obličej zdá se býti starší paní, nakloněné, jakoby se za někoho přimlouvala. Socha uzavřena jest v rámě, potaženém stříbrem kutým. Pod ní je zvláštní, druhý podstavec, drahoukamy a stříbrem ozdobený, v němž za broušeným sklem chovají se svaté ostatky, které poutníkům bývají podávány k líbání. Postranní oltáře zasvěceny jsou: Obětování P. Marie, sv. Josefu a sv. Joachimu. Kůr má dobré varhany a dvě věže v průčelí nesou hodiny a 5 zvonů, z nichž největší váží 14 centů. R. 1809 musilo býti mnoho stříbra odvedeno; tehdy ho měl kostel přes půl centu. Kolem kostela je dvůr s krytou chodbou, kde se zpovídá, ve špatném počasí průvody bývají a křížová cesta se vykonává.

Kdežto se ct. OO. Piaristé v novější době všemožně přičiňovali o zvelebení svatyně, zlomyslná ruka ji v noci z 1. na 2. července r. 1862 o některé stříbrné a zlaté předměty okradla.

III. Královská studně.

Asi 1000 kroků pod dědinou, na levém břehu potoka, je tak zvaná „Královská studně“, pramen čerstvé, jako křišťál čisté vody, která ani v nejsušších letech nevysychá. R. 1703 dala administrace biskupských statků studni upravit: nad ní je kaple, voda pak se svádí do nádržky hned vedle vystavené a z této do rybníčka. Žádný poutník neopomene navštívit Královskou studni, buď aby se její občerstvující vody napil, anebo aby se v nádržce anebo v rybníčku umyl anebo aby jí v láhvičce domů vzal. Vodě připisuje se léčivá síla.

Proč se nazývá studní „královskou“, není známo. Vypravují, že prý jeden polský princ se svou družinou v okolí honil a náhodou se octl u pramene toho. Jsa žízniv napil se vody, a okusiv ji zvolal: „Věru, ta voda je krále hodna!“ — a odtud prý královskou se zove. Jiní dokonce tvrdí, že polský král Boleslav, když byl v Krakově u oltáře vlastnoručně probodl biskupa Stanislava, a ze strachu o vlastní život pak uprchl z vlasti, na svých potulkách dostal se také k onomu zřídlu a z něho pil. A od toho prý královským sluje.

IV. O milostech u Staré Vody dosažených.

Zprávy, z nichž bylo nám lze čerpati o milostech na přímluvu Sv. Anny dosažených, sahají jen do roku 1737. — Napočítali jsme celkem asi jedno sto případů. Z těch připadá na Slezsko 29, to jest na Opavu 7, na Bruntály 9, na Jakartovice 4, pak po jednom na Staré Těchanovice, Lichnov, Vítkov, Spillendorf, Leskovice, Radínek, Malý Klokočov, Absperg a Barčendorf; na Čechy 4, a sice

na Lanškroun 2, na Jáchymov a Litomyšl po 1; na Dolní Rakousy (Víděň) jeden, na pruské Slezsko (Ratibor) též jeden. V 5 případech není místo označeno. Ostatní všechny udály se na Moravě, a sice v Olomouci 14, ve Staré Vodě, v Kroměříži a v Šumvaldě po 3, v Novém Jičíně, ve Fulneku a Budišově (Bautsch), na Sv. Kopečku a Šternberku po 2, ostatní po jednom v Říčanech, klášteře Hradišti, na Starém Brně, ve Vyškově, Mor. Třebové, Vlkovicích, Bystřici u Olomouce, v Lipníku, Podštatě, Norberčanech, v Brně, Znojmu, Dvorcích, Litovli, Šumberku, Janovicích, Jiřicích, Dlouhé Loučce, Libavě, Novopláni, Goldštýně, Sovinci, Odrách, Kletnách u Fulneku, ve Staré Vsi a Uher-ském Hradišti.

Co do druhů milostí dosažených — jsou to většinou vyléčené nemoce a nedostatky tělesné; tak odstraněny neduhy oční i slepota (16 případů), ochromlým údům vlada navracena (17), sluch otevřen (2), svazky jazyka rozvázány (2); v těžkých porodech úleva poskytnuta (7), v neplodnosti dítky dosaženy (2), předčasné porody zamezeny, pomoc vyprošena při padoucnicí, malomocenství, zimnici, kameni, šílenosti, moru a jiných nemocech. Odvráceno také nebezpečí života i požáru a ukončeno nespravedlivé pronásledování.

Nejeden z těch, kdož dobrodiní dosáhl, prokázal vděčnost svou darem namnoze bohatým, na příklad r. 1700 jedna slečna z Vídně poslala voskovou svíci, která tolik vážila, co ona sama: přes 50 liber.

Mezi osobami omilostněnými jsou téměř všechny stavy zastoupeny. Ze šlechticů zapsáni jsou: Albert

Slavikovský ze Slavikovic, zámecký hejtman v Opavě; dcera císař. rady Jana z Řičan; Maxmilian, svobodná paní z Walderode (1692); Terezia hraběnka Collaltová, rozená hr. Strattmannová; syn Marie Laetitie Lacassové z Taubenankenu, rozené Paradové a jedna její příbuzná; dcera a otec Anny Johanny, baronky Liselsperkové.

V. Poutní průvody.

Veliké množství poutníků v procestvích přichází do Staré Vody jen dvakrát za rok, a sice:

Na sv. Annu: ze Sv. Kopečka, z Přerova, Šternberku, Kroměříže, z Nové Ulice u Olomouce, Lipníka, Majetína, Opavy, Pohoře, Oder, z Horního Města a Hagensteinu a Brunseifu, úhrnem asi 3000 až 4000 hlav; s četnými poutníky z okolí asi 5000 až 6000 hlav;

na Narození P. Marie: z Velkého Týnce, Litovle, Norberčan, z Jelenice, V. Bystřice u Olomouce, z Dolan, z Novosadů u Olomouce, Oder (podruhé), Fridlantu úhrnem asi 2000; s četnými poutníky z okolí úhrnem 3000—4000 hlav.

Mimo to dostavují se jednotlivé průvody o nedělích a svátcích, poněvčí v červenci a srpnu, největší ze všech po celý rok vždy v pondělí před sv. Annou od sv. Mořice v Olomouci — 700 hlav, v srpnu z Budišova skoro také tak četný.

Celkem páčí se roční počet poutníků, kteří v procestvích jdou, na 12.000! mimo průvody na 8000, úhrnem tedy na 20.000 a z těch přistupuje ku stolu Páně asi 4000 až 5000.

Průvody Olomoucký a Opavský bývaly vodívány ctih. OO. Jezuity, Fulnecký Augustiniány,

ostatní ponejvíce svými světskými duchovními. Opavský počal choditi r. 1650 po jednom požáru.

Kostel sv. Anny ve Staré Vodě dosáhl od papežů odpustkův a nejnověji sv. Otec Pius IX. obdařil jej na věčné časy plnomocnými odpustky, kterých lze získati od poutníků v době od sv. Jakuba až do konce oktávy sv. Anny, od 25. července do 2. srpna.

VI. D o d a t e k.

Řád Piaristů založen byl od sv. Josefa, který dle hradu jeho rodině v Aragonii ve Španělsku náležejícího — Kalazanským sluje. Sv. Josef Kal. narodil se r. 1556 a zemřel v Římě ve stáří 92 let r. 1648. Hlavní účel řádu: „vyučovati chudé hochy v náboženství a jiných předmětech ve školách nižších“ sjednal mu mnoho přátel a velikého rozšíření i u nás v Rakousku, kde zejména v Mikulově na Moravě již za živobytí sv. Josefa r. 1631 první dům čili klášter jeho založen byl. Řád rozdělen jest na province, jimž představen jest provincial vždy na 6 let volený; nad celým řádem bdí general v Římě bydlící. Jednotlivé domy, které se nazývají kollejem, podřízeny jsou rektorům. Zásluhy řádu o vychovávání mládeže byly i od největších odpůrců katolické víry uznávány a proto také císař Josef II. řád ten v jeho činnosti nedotknutý ponechal. Na Moravě usadili se v Mikulově, Strážnici, Lipníku, Kroměříži, Třebové, Příboře, Staré Vodě; pak měli residence také v Hustopeči a Kyjově.

84. Kaple sv. Anny v Pustoměři.

Farní kostel Pustoměřský stojí mezi dvěma hřbitovy; na jednom z nich se pochovává pravidlem, na druhém jen v případě nutné potřeby. Na tomto poslednějším nachází se prastará kaple sv. Anny, kterou dal kníže-biskup a kardinal František Dietrichstein (1599—1636) důkladně obnoviti. U kaple bylo asi od r. 1650 četné bratrstvo sv. Anny.

Císař Josef II. bratrstvo zrušil a kapli velel dražbou prodati. Patron však kapli později vyplatil a r. 1821 ji farníci zase opravili a oltářem a varhanami opatřili. Také dáno od konsistoře dovolení, aby se v kapli směla mše sv. sloužiti.

O slavnosti sv. Anny schází se tu mnoho poutníků.

85. Farní kostel sv. Anny v Bořeticích*)

O slavnosti sv. Anny bývá od poutníků jednotlivých i v průvodech navštěvován zvláště od roku 1879, kdy farářem se tam stal Aug. Vaněk. — Kostel sv. Anny a sice farní byl v Bořeticích už v XVI. století; když pak nepřátelskými vpády v století XVII. byl docela sbořen, vystavěl ho znovu majitel statku Bořetického, Bedřich hrabě z Oppersdorfu po r. 1661, načež ho dala ještě opravit hraběnka Marie Antonie z Coborů, rozená kněžna Liechtensteinová († 1750). Od roku 1762 náleží Bořetice naší nejjasnější panovnické rodině, a r. 1836 dal císař Ferdinand Dobrotivý kostel nákladem 1200 zl. kon. m. znovu opravit.

Fara, která ještě r. 1617 v Bořeticích stávala, zanikla později a kostel sv. Anny přidělen jako filiálka k Velkým Pavlovicím. Od r. 1879 je zase samostatnou farou.

86. Kostelíček sv. Anny u Opatova.**)

Od nepamětných dob konají se z okolí Opatova poutě ku kapli nad studánkou u Opatova zbudované, v níž ctěn starý obraz sv. Anny. R. 1875 místo kaple vystavěn slušný kostelíček. Poutě trvají podnes.

*) Upozornil farář Bořetický, Aug. Vaněk.

**) Oznámeno od far. Opatovského, Fr. Padalíka r. 1888.

87. Kostel sv. Anny u Andělské Hory v rak. Slezsku.

Západně od města Andělské Hory (Engelsberg), u silnice vedoucí do Vrbna (Würbenthal) ve Slezsku, na značném návrší, s něhož zvláště na východ lze se pokochati dalekým rozhledem po rozkošné krajině, stojí o samotě poutní kostel sv. Anny, který původně v menších rozměrech r. 1696 byl vystavěn, a když se počet poutníků množil, r. 1777 ze svého vlastního jmění za hojné podpory faráře Martina Niessnera a jiných dobrodinců, mnohem větší a pevnější byl zbudován, tak že je nyní asi 26 metrů dlouhý, 10 m. široký a celý klenutý.

Vnitřek ozdoben jest jen jedním oltářem se dvěma obrazy, z nichž jeden představuje Navštívení P. Marie, druhý Marii, Jáchyma a Annu.

R. 1784 byl zavřen; po desíti však letech zase veřejné účtě stal se přístupným a od té doby se v něm každoročně koná za přehojného účastenství poutníků z okolí slavnost sv. Anny.

Nota: Poutě o sv. Anně do Podhradní Lhoty viz mezi poutními místy Marianskými.

Poutní místa zasvěcená jiným svatým a světícím.

88. Kostel sv. Petra a Pavla v Nové Říši

býval navštěvován pro odpustky, jichž bylo lze získati od r. 1672 o sv. Norbertu a jiných ještě dnech v roce, a od r. 1778 také na všechny pátky postní a v pátek po bílé neděli.*)

*) Nota: Patrocinium sv. Petra a Pavla v Tasově. Tasov býval kdysi důležitým místem, před r. 1340 sídlem děkana, r. 1440 měl dva kostely farní, jeden zasvěcený sv. Petru a Pavlu, druhý sv. Václavu (tento byl roku 1784 sbořen) a pak i kapli sv. Jiřího, která už dávno zanikla. Kostel sv. Petra a Pavla byl bohatý, tak že z jeho fundace několik kněží bylo živo.

To vše v bouřích náboženských v XV. a XVI. století vzalo za své a farnost podřízena Budišovu až do počátku XVIII. století, kdy štědrostí vrchnosti Náměšťské a Budišovské a s povolením faráře Budišovského, v Tasově ustanoven zase zvláštní duchovní (capellanus expositus). Hranice jeho kuracie byly však teprv r. 1779 přesně určeny.

Kostel sv. Petra a Pavla obnoven byl roku 1728 od patrona Josefa Ignata, hr. Paara. Zdá se (praví d'Elvert v Notitzenblatt 1887 č. 10.), že o slavnosti sv. těch knížat apoštolských mnoho věřících z okolí Tasov navštěvovalo, neboť bylo postaráno obnosem 6 zl. 24 kr. o pohostění duchovních výpomocných. Ve farnosti se však nezachovala žádná památka, která by potvrzovala domněnku, že poutě vskutku byly konány. (Dle zprávy faráře Tasovského Fr. Floriana.)

89. Průvody

na sv. Filipa a Jakuba (1. května) do Třeště chodívaly z okolních farností dne 1. května, a sice do filiálního kostela svaté Kateřiny Sen. O svatyni té se činí roku 1606 první zmínka; nekatolický majitel panství Třeštského totiž v poslední vůli poručil odkaz na opravu kůru jeho a jinou summu na hrobku pro sebe. Během téhož století spustl tak, že neměl střechy a z jeho zdí rostly stromky. Před r. 1660 byl opraven a měl mimo hlavní oltář dva postranní zasvěcené sv. Filipu a Jakubu, apoštolům a sv. Ondřeji, též apoštolu.

Příčina poutí není známa.

90. Kaple sv. Ondřeje na starém hradě v Hukvaldech u Příboru.

Jihovýchodně od Příboru rozkládá se dědina Hukvaldy či Ukvaldy, lemující úpatí pahorku, který nese zbytky či zříceniny obrovského (největšího na Moravě) hradu téhož jména. Již v 12. století stál. Hlavní jeho částky jsou: strážná věž k západu čelící s tak zvaným předhradím, zbytek to z dvanáctého století, rozsáhlé hradní nádvoří s kaplí od kardinala Dietrichsteina r. 1611 vystavěnou, pak hrad vlastní od nádvoří hlubokým příkopem oddělený, se zdíkem neobyčejně pevným a tlustým a velmi hlubokou studní, který i v ssutinách svých je budovou velikolepou. Vše to obehnáno jest vnější zdí, místy dvojnásobnou. S některých míst hradu je přerozkošná vyhlídka do krajiny Kravařské, slynoucí průmyslem a bohatstvím ovoce, a do pruského Slezska na severozápad, jakož k východu a jihu na pěkné útvary Karpat. Proto a že je snadno přístupný bývá hrad od mnohých cizinců navštěvován. Kolem hradu a částečně i po blízkém pahorku Kažničově

rozprostírá se panská obora s malebnými skupinami stromův a obydlím polesenského úřadu.

Počátky hradu jsou neznámy. V třináctém století podle něho celé panství nazváno, jež nyní jako léno koruny české arcibiskupství Olomouckému náleží. R. 1234 patřil Arnoldovi de Hukehswage, až jej okolo roku 1260 biskup Bruna zakoupil. Marně ho dobývali Husité (1420—1430), jakož i hrabě z Mansfeldu (1622), Švédové (1645), později několikrát Maďari a Turci a konečně Prušáci roku 1742 a 1758. Roku 1760 přeloženy byty úředníkův z hradu do osady na velkou ujmu vlasteneckých dějin, neb roku 1762 byty ty lehly zároveň s bohatým archivem a registraturou popelem, čímž mnoho drahocenných listin zničeno bylo. (Listin bylo prý potom mnoho mezi lidem roztroušeno.)

Kaple starého toho hradu zasvěcena jest sv. Ondřeji, apoštolu a bývala ve výroční památku toho světce, kdy se v ní konají (za příznivého počasí dosud) slavné služby Boží, od poutníků z okolí hojně navštěvována.

Je 10⁰ dlouhá, přes pět široká, má věžku, sakristii a dva oltáře, postranní sv. Barbory.

Na hlavním je pěkný obraz sv. Ondřeje.

V kapli nalezá se také obraz Panny Marie na dřevě malovaný a pocházející ze starší původní kaple zámecké, která stávala ve východní části hradu.

Návštěva kaple o patrociniu v tomto století velmi ochabla (dle zprávy Jana Šebestíka, zámeckého kaplana Hukvaldského). Průvody se nedostavují, jen po různu osadníci z okolí přicházejí.

91. Kaple sv. Klementa u Osvětiman.*)

Na lesnatém pahorku u Osvětiman, západně od Uh. Hradiště (starého, královského Velehradu) leží skrovné sice, ale stářím ctihodné zbytky sv.-Klementske kaple a sbořeného proboštství Augusti-

*) O kapli sv. Klementa u Osvětiman stručně jsme už pojednali v I. části str. 225—226. Zde vřadujeme ji mezi poutní místa a uvádíme o ní obšírnější zprávy, jak je po-

niánů-poustevníků, které u kaple od r. 1358 do r. 1421 stávalo.

Dva násypy země, které lze ještě stopovati, obkličují pahrbek zaujímající prostoru 115 hektarů. Na severní jeho patě je pramen sirný a vodojem čili cisterna, v níž r. 1691 nalezen prý byl Osvětimanský zvon 4 centy těžký a r. 1521 lité. Na plochem temeni stála kaple sv. Klementa a v pravo k ní přistaven byl klášter. Z budov těch zbyla hromada kamení, asi 3 metry vysoká, bujným chrastím porostlá, a jen stěží možno rozeznati rysy základních zdí. Naprostý rozklad kaple tím hlavně byl urychlen, že r. 1770 tu bylo kopáno po pokladech, současně pak množství tesaného kamene lidí okolní odvezl bez překážky.

Zpráv dějepisně zajištěných o založení a osudech kaple až do r. 1358 nemáme;*) nelze však pochybovati, že pochází z doby sv. Cyrila a Metoděje. Nasvědčuje tomu blízkost její starému Velehradu (Uh. Hradišti), titul sv. Klementa, jehož

dal P. Klement Janetschek, bibliotekář z Králové kláštera na St. Brně v „Notizen-Blatt“ 1886 Nro 1, a 1888 Nro 2. — Jiná látka: „Hora sv. Klimenta u Osvětiman v pověstech lidu slováckého“. Sebral a upravil Fr. Přikryl, bohoslovec Olomoucký r. 1884. Viz k tomu spisku posudek profesora H. Krcha v „Komenském“ r. 1884 str. 488—490. — Časopis vlast. muz. spolku Olomouckého č. 16. „O želivském samostaně“ napsal H. Krch, prof. v Přerově. — „O kulturním významu sv. Soluňanů, ap. a učitelů slovanských“. Napsal H. Krch r. 1884 v Přerově, str. 25

*) Zlomek profesora Monsea, který sv. Cyrilu a Metoději připisuje konsekraci kostela sv. Petra a Pavla v Olomouci r. 863, má sice poznámku na okraji ze století XII., která zní (Cod. dipl. Mor. I. 32 Nota): „Posvětili tito svatí muži také kapli sv. Klementa na hranicích moravských.“

ostatky sv. Cyril a Methoděj na Moravu přinesli, hluboká úcta lidu ku kapli a různé pověsti mezi Slováky podnes rozšířené. Apoštolové slovanští musili se postarati o vychování duchovenstva, aby dílo své pro budoucnost zabezpečili. Za tím účelem poblíž Velehradu seminář s klášteřem založili za souhlasu krále Rostislava a přenesli tam pozůstatky sv. papeže a mučenníka Klementa; proto nazvána kaple „kaplí sv. Klementa“. Při slavném přenášení ostatků do ní, jak pověst dí, potkali se s průvodem někteří manové královi, kteří se byli až po ten čas sv. věrověstů stranili a vzdali proti všemu nadání ostatkům úctu. Sv. Methoděj zpozorovav to, řekl: „Bog oswěti many!“ Manové pak dle slov těch svou dědinu pojmenovali „Osvětimany“. Král Rostislav prý na to péči o kapli oněm manům svěřil, dle jiných zpráv však dědinám nyní v Uhrách ležícím Levaru, Sv. Janu a jiným na vydržování kaple roční poplatek uložil.

Na hoře sv. Klementa tedy dle pověsti byl seminář duchovenstva slovanského s klášteřem, tam také konány bohoslužby jazykem slovanským. Ne-trvalo to však dlouho.

Po smrti sv. Methoděje 6. dubna 885. ne-hodný Viching Němec, Nitranský biskup, suffragan sv. Methoděje, baže po Velehradském arcibiskupství a odstranění liturgie řecko-slovanské, přední žáky

Zlomek však víry nezasluhne, nehledě ani k tomu, že poznámka nutně nemusí se rozuměti o kapli sv. Klementa u Osvětiman. Viz: *Fragmenta Monseana* v *Časopise Matice Mor.* r. 1878 od V. Brandla. — Dr. J. Ginzl: „*Die Slaven-apostel und die slavische Liturgie*“ S. 41. Note 8. — Dr B. Dudík, *Allg. Geschichte Mährens* I., 228–30.

Methodějovy jal se pronásledovati. I obrátil hněv svůj též na horu svato-Klementsskou, kdež prý dal kněze (mnichy) žáky sv. Methoděje povraždit. (Pověstí tou doplňovaly by se zprávy bulharské legendy o tehdejšímu řádění Vichingovu na Moravě, dle kterých učeníky Methodějovy žalařoval, jako zlosyny v těžkých poutech držel, mučil, starce dal mrskati, mladší prodával do otroctví a posléze mnohé hladové a nahé vyhnal z Moravy, mezi nimi i nástupce Methodějova Gorazda Moravana.) Zánikem říše velkomoravské i toto místo upadlo v zapomenutí, ač budova kaple i s klášterem se zachovala i přes řádění Maďarů, r. 906 Moravu přemohších“.

Teprv ve XIV. století místo posvátné od markraběte Jana, bratra otce vlasti Karla IV., jemuž (Janu) tehdy patřil nedaleký hrad Cimburk, bylo náhodou prý na hoře objeveno a náležitě oceněno. O čemž vypravuje pověst, že Jan pronásleduje laň dostal se až do kaple, v níž před chatrným oltářem klečel poustevník, ku kterému se laň strachem se třesoucí tulila, od něho jsouc ochočena. Poustevník pak vypravoval, jak přepamátným to místo jest a jak zde blahodárně působili sv. věrověstové. Toli pověsti vypravují.

Nota: Dle toho všeho potkal klášter Osvětimanský podobný osud, jako jiné kláštery nebo samostany slované — byl odevzdán mnichům latinským či německo-latinským. Této kapitole v dějinách církve cyrilo-methodějské dosud málo pozornosti bylo věnováno. My jsme (v I části tohoto spisu str. 65) vylíčili jeden takový případ, totiž kterak ze svato-Prokopského arcikláštera na Sázavě vypuzeni byli slovanští mniši s liturgií slovanskou nejprve za Svyatopluka II. r. 1056 a podruhé za Břetislava II. r. 1097,

načež dostalo se Sázavy Břevnovským řeholníkům německo-latinským. Můžeme pak uvést i případy jiné, že západním, německým řeholníkům musili ustoupiti původní mniši slovanští. Tak vypravuje na příklad učený Petruševič, že i v Břevnově původně žili mniši slovanští a uhnouti musili benediktinům německo-latinským. Též o Kladrubech u Plzně vypovídají letopisy Zwýfalské, že v tamnějším samostanu původními mnichy byli Češi (Slované) ku kterým přivedl kníže Vladislav I., vlastně jeho manželka Riksa (Rejčka), dcera švábského hraběte z Bergu, řeholníky ze Zwýfaltu v nynějším Würtembersku, aby zde obojí mniši společně žili; ale mezi českými i příšlými sem mnichy nastaly takové různice, že Zwýfalská kolonie od r. 1117 až do 1130, tedy během 13 let, Kladruby třikráte opustila, a pokoj tam nebyl dříve zjednán, až teprv za Vladislava II., téhož Vladislava, který osvědčil se býti velikým příznivcem mužských i ženských řeholí německých, tak že jim devět klášterů dílem postoupil, dílem založil a tak německé Benediktiny a Benediktinky, Prémonstráty a Prémonstrátky, Cisterciáky a Johanity do Čech uvedl. Zejména postoupil Prémonstrátům klášter slovanských mnichů v Litomyšli r. 1145 a po třech letech v Želivě. Ducha toho nassál do sebe bez odporu, nejen z matky Riksy švábské, ale z Olomouckého biskupa Jindřicha Zdika, který též Hradiště starým slov. Benediktinům odňav, odevzdal je Prémonstrátům, jejichžto řeholi byl sám asi r. 1137 přijal. Mimo tyto řečené osoby působil tak tehdy též Pražský biskup Daniel.

Osvětimanský klášter nebyl jediným v IX. století v říši Svatoplukově. Kronikář Kosmas vypravuje o králi Svatopluku samém, že na sklonku života svého uchýlil se do samostanu v uherském Soboru (sobor = sbor), kde pak jako mnich skončil. Sobor ten založili tři mnichové, jak se zdá, řečtí. Co máme souditi o Velehradě nynějším? Nestál tam také klášter dříve než uvedení do něho byli Cisterciáci? O původním kostelu Velehradském (v I. části str. 88) pravili jsme, že byl vystavěn od Jindřicha Vladislava a r. 1228 posvěcen. Znalci však, jako kníže-arcibiskupský architekt Olomoucký Meretta (dne 4. srpna 1888 zesnulý), vrchní stavební rada v ministerstvu vnitra Bergmann z Vídně,

výtečný znalec stavitelství křesťanského P. Lehner z Prahy, vyslovili se zcela určitě, že zbytky toho původního kostela pocházejí z X. století! Dle toho tedy Cisterciáci by byli převzali kostel starý a jen jej poněkud přestavěli. Nebýval u onoho kostela nejstaršího také klášter, klášter slovanský? Nebylo s ním ve spojení benediktinské proběhnutí, o němž od r. 1043—1070 zmínky se činí, že stávalo u kostelíka sv. Jana Křtitele na Starém Městě u Uh. Hradiště, to jest na starém královském Velehradě? Mnoho otázek hrne se nám s touto první — bohužel musíme vyznati, že by nebylo lze na ně odpovědět.

Než nechme záhad a sledujme nyní zprávy zajištěné. Markrabě Jan byv poučen o starobylosti a významu hory sv. Klementa, daroval ji r. 1358 klášteru augustinianskému, který u sv. Tomáše v Brně r. 1350 byl vyzdvihl a dovolil, aby u kaple sv. Klementa na hoře založil filialní klášter. Biskup Olomoucký Jan VIII. ještě též rok darování potvrdil, a dal zároveň dovolení, aby ct. OO. Augustiniáni u sv. Klementa mši sv. sloužili a kázali. Listina latinská, která, jak vysoké stáří kaple do-
tvrdzuje, tak i její osudy v krátkosti líčí, zní v českém překladu následovně:

„Jan z Boží a Apoštolské Stolicy milosti biskup Olomoucký. Na věčnou věci památku.

Mezi starostmi, které z povinnosti úřadu pastýřského na našich bedrách spočívají, k tomu zvláštní péčí směřujeme, aby na místech, nám řádným právem podřízených, čest Božského jmena byla rozmnožena a řeholním osobám, které povrhnuvše světa marností ctnostně Bohu ve zbožnosti života jsou oddáni, přízeň patřičná byla prokazována. Proto stalo se, že jasný a vznešený kníže a pán, pan Jan markrabě moravský nám oznámil, kterak on řeholníkům, převoru a konventu

kláštera Panny Marie a sv. Tomáše apoštola, řádu bratří poustevníků v Brně, v naší diecési, a témuž klášteru, jehož on pan markrabě zakladatelem jest, kapli sv. Klementa papeže, v lesní samotě, nedaleko hradu jeho nového Cynneburku stojící, za starých sice časů, k téhož svatého cti vystavěnou, nyní však po dlouhý čas vší služby zbavenou, od sousedních farních kostelů velmi vzdálenou a v obvodu žádného z nich nestojící, zároveň s pozemkem téže kapli sousedícím, příkopy kolem obehnaným, aby si na něm zbudovali příbytek, a tam někteří z bratří, kteří by od převora a konventu jmenovaného dosazováni, ustanovováni a také dle uznání odvoláváni byli, přebývati a dobytek svůj pásiti směli, k užitku bratří a kláštera jmenovaných, zbožně věnoval a daroval, přeje si a snažně od nás žádaje, abychom věnování a darování, pokud na nás jest, uznali, schválili a také potvrdili, a abychom jmenovaným bratřím, kteří by totiž na onom místě dočasně se zdržovali a bydleli, dovolili, by v té kapli mše sv. sloužili a lidu tam ve zbožnosti častěji přicházejícímu slovo Boží směli oprávněně hlásati.

My tedy dovolujeme, aby v té kapli mše sv. sloužiti, a věřícím, kteří by tam ve zbožnosti přišli, hlásati směli oprávněně slovo Boží s obřady, jichž při takových (příležitostech) užiti prospěšno bude . . .

V Brně r. 1358, dne 18. dubna“.

Spustlá kaple, v níž oltář se byl dosud zachoval, byla pak opravena a pro Augustiniány, kteří dle

potřeby tam byli z Brna od sv. Tomáše dosazováni, vystavěn skrovný klášter. Klášter nazýval se: *residentia seu grangia s. Clementis prope castrum Cynneburk*, to jest: sídlo či dvorec sv. Klementa u hradu Cimburku, a jeho představený (podivným způsobem) slul proboštem (kdežto představený Brněnský byl pouze převorem).

Na výživu tamních řeholníků určeny dědiny Březovice a Ramsperk.

Tak po dlouhé přestávce zavedeny byly na ctihodném místě zas pravidelné bohoslužby. Měli-li tam Augustiniani také práva farní, je nejisto.

Ze slov listin uvedených „lidu tam častěji ve zbožnosti přicházejícímu“, pak z té okolnosti, ana pověst praví (viz Volného Markgrafschaft Mähren IV. 178, pozn.), že blízká dědina Hostov od mnichů byla založena jako hospic pro příchozí poutníky, lze právem souditi, že kaple sv. Klementa tehdy byla poutním místem.

Olomoucký biskup Jan IX. dal r. 1400 Augustinianovi P. Matěji a r. 1401 P. Ambroži Alletovi právomoc zpovědní.

R. 1414 prodal Semik z Oujezda-Labudě „převoru od sv. Tomáše, proboštu Petrovi od sv. Klementa a bratřím tam žijícím“ třetinu dědiny Ramsperku za 7 marek: musil tedy Ramsperk, který patřil k původní nadaci kláštera, buď celý, buď z části od kláštera býti prodán. Jmenovaný probošt Petr uveden jest ještě 13. března 1423 v regestech jeneralátu řádu Aug. v Římě, žil však tehdy v Brně. *)

*) Volný v církevní Topografii uvádí současného probošta Jiřího zajisté nedopatřením. Čímž opravujeme i své udání v I. části.

Po r. 1421. o sv. Klementu zmínky se nečiní. Je tudíž velmi pravděpodobno, že kaple i s proboštvím byla zároveň s kostely v Boršovicích a Polešovicích od Táborů, kteří r. 1421 pod vedením odpadlého kněze Bedřicha ze Strážnice Velehrad přepadli, vydrancována a vypálena, a Augustiniáni že uprchli do Brna. Klášter sv. Tomáše, bouřemi Husitskými stížený nebyl tehdy sto, aby znovuzbudoval filialní klášter sv. Klementa, ba nedovedl ani zachovati nemovitý majetek jeho.

Král Zikmund zastavil Šardice a Březovice Janu Svinkovi. Klášteru sv. Tomáše podařilo se sice obou osad, jichž vykoupení ze zástavy král Zikmund i jeho nástupce Albert byli dovolili, znovunabyti, avšak klášter Březovice r. 1542 na dvě léta zase zastavil Jiřímu Pulzmannovi z Peršdorfu a r. 1577 prodal městu Kyjovu. Ramsperg, na který r. 1446 Anna z Labudě nároky činila, avšak od zemského práva odmítnuta byla, zůstal až do r. 1460 klášteru sv. Tomáše, byl však tehdy již pustou vsí, a dnes nelze ani zjistiti, kde stál.

Okolo r. 1500 žil u kaple sv. Klementa Jiří Smetana, rytíř z Osvětiman, jako poustevník.

Velehrad v naší době k novému se povznesl lesku. Dcufejme, že i kaple sv. Klementa, jemu tak blízká, v nepaměti už dlouho nezůstane, a že ze zřícenin, které týmě pahrbku tíží, brzy vyroste kostelíček na jeho ozdobu a ku potěšení všem ctitelům Cyrilo-Methodějským.

92. Pouť sv. Urbanská v Příboře.

Sarkandrovka.*)

V Příboře jesti významným zvykem, že ponocný na věži farního chrámu Páně, kdež se o svátcích Mariánských Panně Marii „vyhrává“, o 10. hodině večerní zpívá krásnou píseň: „Chval každý duch Hospodina — již odbila desátá hodina; zaopatřte světlo oheň, ať není žádnému škoden. Odpočívejte s Pánem Bohem! Blahoslavená Panno Maria, buď naší mocnou ochranou. A ty sv. Floriáne, spolu sv. Valentine, sv. Urbane i bl. Jene Sarkandře — města tohoto patronové —“ atd.

Z písně této seznáváme, že Příborští za patrona též sobě vyvolili sv. Urbana mučenníka a papeže. — Roku 1761 přineseny ostatky jeho z Říma a u veliké slávě uloženy v kapli farního chrámu Páně Panny Marie, kterážto kaple původně v 15. století zasvěcena byla sv. Cyrilu a Metoději, později z příčin neznámých sv. Antonínu Paduánskému. S velikou důvěrou uctívali ihned Příborští sv. Urbana; přemnohé prosby došly vyslyšení neobyčejného. R. 1861. 26. května konána stoletá památka přinešení ostatků jeho s neobyčejnou slávou a za velikého návalu poutníků z blízka i daleka.

Jako Příborští, tak i Slováci v severních Uhrách — hlavně okolo Turzůvky, Vysoké atd. — vyvolili si sv. Urbana za patrona. Dne 25. května každoročně pouť konají k „sv. Urbánku“ a říká se jim „Urbánci“ ne snad na potupu, ale pro jejich

*) Zaslal r. 1888 Antonín C. Stojan, bývalý kaplan Příborský, nyní exposita Svěbohovský.

neobyčejnou důvěru k sv. Urbanu. Na pouť tuto všechno se v Příboře a okolí těší, neb poutníci Slováčtí překrásně a dojemně zpívají, jakoby hudba hrála. Zbožní jsou a svou upřímnou a nelíčenou zaníceností i jiné k pobožnosti ano až k slzám pohnou. Kterak ale váží si jich teprve každý, když zví, jak lid tento opuštěn po slujích, kopcích, horách a dolech v bídě a nouzi živ jest a při tom tak vzácnými ctnostmi se stkvěje. Ve svatvečer pouti své jdou ku „sv. vodě“ čili „Sarkandrovce“, studánce to, kterou bl. Jan Sarkander byl vykopal, kdež se modlíval a studovával. Po té jakožto praví poutníci se zpovídají. Zvláštním ale způsobem vykonávají křížovou cestu, která umístěna jest okolo farního chrámu Páně. Příborští říkají místo křížovou cestu se modliti, „choditi okolo kapliček“ — „poříkati okolo kapliček“ — poněvadž každé zastavení jesti na způsob kaple upraveno. Křížová cesta činí ohradu okolo kostela. Nade vchodem jsou sochy ssv. Cyrila a Methoděje, sv. Jana Nepomuckého a bl. Jana Sarkandra, přičiněním Petra Šitavance, soukenníka Příborského, Dr. Srbeckého, J. Vyhlídala, Dr. Schneidra, V. Večeříka, kaplanů Příborských, Fr. Beneše děkana Příborského opatřeny, kteřížto i jinak o zvelebu chrámu Páně se starali. Roku 1885, kdež všickni se vynasnažili založiti nějakou památku Cyrilo-Methodějskou, ustanoveno kromě Cyrilo-Methodějského sirotčince v Příboře, kaple v přifařeném Myší, kapličky v Klokočově, kříže na Sykovci, a zvonu v Sykorci, na památku zaopatřiti novou křížovou cestu a sice plastickou. Táž skutečně, po soudě všech mistrně provedena od profesora Mottla

v Příboře, a přičiněním Fr. Holečka, děkana, Ant. C. Stojana, kaplana Příborského, při otevření krajiné výstavy předmětů církevního umění, školství, všech odvětví průmyslu a řemesel hospodářství, hasičství atd. v Příboře 7. srpna 1887. se slávou neobyčejnou u přítomnosti mnoha kněžstva, zemského hejtmana Fel. hr. Věttra, hasičských sborů, župní jednoty pro severovýchodní Moravu, převelikého počtu vystavovatelů, různých poutníků atd. o slavných službách Božích u sochy Panny Marie na náměstí posvěcena: Křížovou cestu okolo kostela vykonávají poutníci slováctí skoro celý den. Večer před sv. Urbanem začnou, ráno hned po třetí hodině až do poledne pokračují. Kterak to, že se ji tak dlouho modlí? Při každém zastavení starší bratr — na Příborsku se praví „říkač“ (poříkati = pomodliti se) vykládá obšírně každé zastavení, káže, modlí se a zpívá. Po vykonaných pobožnostech ubírají se Slováci potěšení opětně do bídných hor svých. Dojemné jest jejich loučení se sv. Urbanem a Pannou Marií Příborskou. Okolo krku nosívají růžence, s kterýmžto nošením jest zároveň slib spojen, že pálenky (kořalky) píti nebudou. Okolo pouti sv. Urbanské schází se též drátaři z krajů moravských a českých do Příbora, aby pobyli si se svými rodáky trochu a aby pozdrav svým příbuzným vzkázali. Loučíce se s knězem volají slováctí poutníci: „Pánu Bohu poručím“; nuže budte i Vy, milí Slováci, Pánu Bohu poručení!

93. Kaple sv. Urbana nad Slavkovem.*)

Severně od Slavkova na temeni hory asi 306 m. vysoké stojí kaple s bání zasvěcená sv. Urbanu. Vévodí dalekému okolí na všechny strany. Půdorys tvoří kříž stejno-ramenný; v rameni severním, zaokrouhleném, je oltář se starým obrazem sv. Urbana, v postranních okna, v průčelním dveře.

Dle pověsti bývala prý tam kaple již ve 14. století. — Dle domácího protokolu farního byla r. 1805 od Francouzů znesvěcena a poškozena. Jelikož nebylo peněz na opravu, zůstala tak až do r. 1816, kdy ji začali rozebírat, tak že jen základy zbyly. Zajímava je pověst, že „rozebraným stavivem opravovalo město pastoušku; když byli zedníci hotovi, udeřil prý do ní hrom a rozmetal nové zdivo. Proto prý přestali z kaple material brát. Že ji však také nikdo neopravoval, podlehla zubu času“.

Teprve v letech padesátých sbírkami po městě a okolí sehnány peníze na její znovuzbudování ze starých základů. Farář František Myslím za velikého účastenství kněžstva a věřících, kterých se na 10.000 hlav sešlo, posvětil ji na 18. neděli po sv. Duchu, čili 22. října 1861, kteréž slavnosti účastnila se též hraběnka Alžběta Thunová, matka manželky hraběte Albrechta z Kauniců, nyní panujícího, jdouc v průvodu z farního chrámu Páně až na horu.

Hlavní pouť je o sv. Urbanu a v neděli po něm, kdy konány bývají slavné služby Boží. Věřící vyjdou z farního kostela v procesí, na hoře je kázání, zpívaná mše sv., odpoledne sv. požehnání, načež se nese nejsv. Svátost dolů do kostela. Mimo ty dny tam ještě na zvláštní žádost zbožných občanů, nejvíce těch, kteří svatého Urbana jako patrona svých vinohradů vzývají, mše sv. bývá sloužena o sv. Antonínu a na sv. Annu; i v ty dny chodí se pak v procesí do farního kostela, kdež se účastníkům sv. požehnání udílí.

*) Podává Václav Uhýrek, koop. Slavkovský.

94. Chrám sv. Jana Nepom., mučedlníka, na Zelené Hoře u Žďáru.*)

I.

V pravo od silnice vedoucí z města do kláštera, nyní Zámku Žďáru, vypíná se pahorek, který směrem ku klášteru mladým hájem „Borovinkou“ je porostlý a pro pohodlí obecnstva cestami, sedánky a besídkami opatřený. To je Zelená Hora, na níž vznáší se jako labuť na jezeře chrám sv. Jana Nepomuckého.

Krásná je odtud vyhlídka po okolí. Dole k severozápadu zvedá se Zámek Žďár s rozsáhlými budovami bývalého kláštera cisterciáckého s obrovským chrámem. Asi dva kilometry k jihozápadu v utěšeném údolí rozkládá se město Žďár s vysokou věží chrámovou. Na ostatních stranách úrodná pole, kvetoucí luhy, dědinky, dvory a mlýny, „černý les“ i rybník dodávají krajině netušený půvab.

II.

Zakladatelem chrámu je (1705—1738) opat sousedního kláštera cisterciáckého, Václav Jan Vejmluva, rodák Brněnský, a byl k dílu tomu pohnut hlavně tím, že ze „Zelené Hory“ u městečka Nepomuku v Čechách první mnichové do Žďárského kláštera uvedeni byli a s sebou sochu P. Marie „Studničné“ přinesli, která dosud stojí ve farním chrámě na oltáři zvláštním. K těm pak mnichům na Zelené

*) Prameny: Poutní místo Zelená Hora s chrámem sv. Jana Nep. blíž města Žďáru. Sestavil František Dědek, farář v Zámku Žďáře. V Brně roku 1885. — Dodatky F. Černohorského, far. tamže, z r. 1886. — Viz také: Moravia 1842 str. 110.

Hoře české sv. Jan, jako pachole onemocněv, P. Marii obětován byl a dosáhnuv zdraví, z městečka Nepomuku ku posluze při mši sv. na Zelenou Horu ochotně chodíval. Jelikož tedy sv. Jan ve svém útlém věku řádu cisterciáckému služby prokazoval zde na zemi, doufaje opat, že tím platnější pomoc řádu poskytne přímlovou na nebi, jej za zvláštního patrona svého a duchovních svých synů vyvolil a chrám k jeho cti a k okolí celého radosti a ozdobě nákladem velkým zbudoval.

Pamětihodno při tom je, že opat nečekal, až bude Jan Nepomucký úředně za svatého v Římě prohlášen, což stalo se teprv r. 1729, nýbrž jakmile bylo zjištěno, že k žádosti císaře Karla VI. a mnohých světských a církevních hodnostářů pro zázraky, které se na hrobě světce udály, za svatého bude prohlášen, ihned chopil se díla a dle návrhů výtečného stavitele Jana Santiniho r. 1718 stavěti počal. Dne 27. září r. 1722 byl kostel od světícího biskupa Olomouckého, Fr. Juliana hraběte Braidy, konsekrován. Kázání při tom měl Jakub Felix J. Pacher, farář Měřínský. *) Byl to první chrám svatého Jana Nepomuckého na

*) 1. Jakuba Felixa J. Pachra, faráře Měřínského: Vysoce důstojnému a vys. učenému p. Fr. Julianovi, hraběti z Breyda, biskupu Hypponskému, kardinala ze Schrattenbachu, biskupa Holomouckého Generali Vicario Joannes a Nepomuk, na Zelenou Horu blíž Žďárského kláštera uvedený. Vytištěno 1723 v 4. (kde, není udáno.) — 2. Risus Sarae sive gaudia dedicationis ecclesiarum, quae monasterio et populo Sarensi facit R. et illus D. Fr. Julianus D. G. episcopus Hipponensis etc. Brunae typis J. Max. Svoboda. 1723 ve 4. Jest mimo latinský úvod a závěrek kázání české od Jak. Fel. J. Pachra při posvěcení chrámu Žďárského sv. Jana Nepomuckého.

Moravě. *) Opat Vejmluva pochován jest ve hrobce pod farním chrámem. Podobizny jeho chovají se: jedna na druhém kůru kostela sv. Jana na Zelené Hoře, druhá na faře v Zámku Žďáře.

III.

Sotva dostavěn byl chrám, počali k němu poutníci v průvodech i jednotlivě choditi. Veliké davy lidstva scházivaly se zvláště ku hlavní slavnosti, k 16. květnu, kdy konáván velkolepý průvod z kláštera na Horu. Stůjž zde popis jeho: O 9. hod. sešli se všichni dole v konventním kostele. Za hlaholu všech zvonů (bylo jich 13) počátek procesí učinili Običtovští se svým duchovním, následovali Loseničtí, Vojnoměstští a Novoveselští s duchovními. Pak šli z Horní a Dolní Bobrové — napřed mládež, pak cechy s prapory, zpěváci a trubači s duchovním, za nímž nesena socha Panny Marie na nosítkách; týž pořádek zachovávali z panství Křížanovského a měšťanstvo Žďárské, v jejichž průvodu za duchovním bral se celý městský úřad v černých pláštích; po těch šlo domácí klášterské procesí a sice: mládež, pět bratrských**) svatojanských korouhví: bílá, žlutá, modrá, červená a zelená, k nimž ku každé patřilo 12 nosičů v soukenných oblecích téže barvy, mezi nimiž rozdělení byli farníci; následovala umbella červená, zlatem protkávaná a 12 špitálníků svatojanských v bílém

*) V Čechách již měl kostel dříve, a sice v Králové Hradci r. 1714, pak kapli na Skalce v Praze roku 1691 a v domě Martinicově na Hradčanech před r. 1649.

**) U kostela na Zelené Hoře založeno bylo od roku 1723 bratrstvo kajících ctitelů sv. Jana.

oděvu s červenými kříži na srdcích; studující mládež ze šesti klášterských škol, fundatisté s bubny a troubami, zpívající litanii ke všem svátým; pak nesena socha sv. Jana stříbrná, velikosti malého člověka, na podstavci podoby hvězdy pětipaprskové, od pěti mužů ve fialkových oblecích kanovnických, po jichž bocích kráčelo pět studujících v zeleném portýrovaném šatu s rozženými pochodněmi; následovali dva řeholníci, vedouce mezi sebou nejvzácnějšího člena bratrstva, za nimi ostatní řeholníci — jichž bývalo na 60 — v bílých svých kuklích, pak pozvaný nebo domácí opat jako vůdce průvodu s nejsv. svátostí nebo (později) s pacifikalem, obklopen jsa assistenty; průvod končilo panstvo a množství lidu obojího pohlaví. „Nad kterýmžto krásným pořádkem, též zvukem všech zvonů (dole i na Hoře) a nad hudbou čtyř sborů srdce přítomných dílem nábožně trnulo, dílem plesáním oplývalo“.

Na Hoře pak bylo kázání*) a slavná mše sv. Podobně i odpoledne byla chvalořeč a nešpory.

*) Některá byla vytištěna. A sice: 1. Karla Černého: Medetekoucí sláva na Hůře Libanu t. j. divotvorec Nepomucký sv. Jan . . . dne 16. máje na Hoře prve Černé, nyní Zelené, nad klášterem Žďárským. R. 1727. V Hoře Kutné tištěno u Jiřího Vojtěcha Kincla; fol. 4 archy. — 2. Dubravius Ant. Ferd.: Hlahol osadenní (osmidenní?) slavnosti svatořečení Jana Nep. v Žďáře atd. Kázání r. 1728. V Znojmě u děd. Svobodových fol. — 3. Duchovní hádka mezi výmluvností a mlčenlivostí od divotvorného a neporušeného jazyka pocházející, při výroční slavnosti sv. Jana Nep. na Zelené Hoře blíž kláštera Žďárského řádu cistercienského ležící. V Praze u K. Rosenmüllera, 1729, fol. 8 listů. — 4. Ferd. Ant. Grima a) Sv. Jan Nep., Pražský kanovník, patron český, l. 1722 na Horu Zelenou starožitného kláštera.

Mimo tuto slavnost konávány každoročně ještě čtyry, a sice na první neděli v červnu, červenci a srpnu a na neděli po sv. Matouši. Na druhý den pak po každé slavnosti konány exequie za zemřelé.

Můžeme si dle toho pomyslit, s jakou asi okázalostí oslaveno bylo svatořečení Jana Nepomuckého! Nemáme o tom sice zpráv podrobných, ale víme, že slavnost trvala r. 1730 celý týden od 16.—23. května. Za to zachoval se nám popis padesátiletého jubilea svatořečení, jež konáno roku 1779 po pět dní, počínajíc nedělí po sv. Matouši. Uvádíme zde pouze osobnosti vznešené, které bohoslužby slavily, totiž: Pelikan, prelat z Nové Říše; Lambek, prelát z Luk u Znojma; Morave, prelát ze Zábrdovic; Lux, prelát od sv. Tomáše z Brna; Zury, prelát z Velehradu a konečně sám biskup Brněnský hrabě Chorinský. „K této tak znamenité památce,“ vypravuje svědek očitý, „pov-

za zlatého hospodáře uvedený l. 1732 na výroční slavnost jeho dne 16. máje za věrného přítele a obranu silnou postavený. V Litomyšli u J. Kamenického, 1732. fol. 9 listů. b) Divus Joannes Nep. quasi florens oliva (chronog. 1734, kdy připadla také 500letá památka založení kláštera Žďárského) t. j. sv. Jan Nep., květná a plodná oliva (chronog.) na Žďárskou Zelenou Horu při výroční slavnosti postavený. V Králové Hradci u V. J. Tybelly fol. 7 listů. — 5. Nejvyšší cedr na Hoře Libanské štípený čili Jan Nep. divotvorce... pobožným poutníkům na Zelené Hoře Žďárské... od Mart. Jos. Zaurka, děkana Teleckého představený. V Litomyšli u J. Kamenického, 1735, fol. listů 9. — 6. Velikosvatý Jan Nep., divotvorce, vyznavač a mučedník Páně na Zelené Hoře v Moravě nad sl. klášterem Žďárským sv. řádu cisterc. poctěný. Od Zdenkona Valcera. Vytiskl nehodný ctitel téhož sv. Jana impressor Kutnohorský (chronog. 1738); fol. 9 listů.

stali jsou vlastencové a s velikým chvátáním a důvěrností pospíchali k svaté slavnosti, dílem pro obdržení v úzkostech sladkého ulevení, dílem pro nabytí jiných milostí skrze přímluvu velikého zástupce Jana našeho. Lid ten odevšad shromážděný jako nějaká povodeň jak při klášteře, tak i v městě Žďáře a okolečných vesnicích rozplynut byl, tak že Předklášteří a město Žďár novou tvář zdály se míti a velkou radostí nemohly to pochopiti. Plesal ten veliký zástup a česť Jana zveleboval. Za velmi šťastné se pokládali okršku Žďárského obyvatelé, že tu slavnost svýma očima spatřiti mohli a spolu sobě vespolek štěstí slibovali“.

IV.

R. 1784 dne 16. července vyhořel celý konvent i s kostelem konventním a také chrám sv. Jana popelem lehl. Vynašli se sice ihned dobrodinci, zvláště Josef Pluhař, měšťan Žďárský a jeho matka, kteří pomoc peněžitou poskytli, aby kostel sv. Jana aspoň deskami prozatím přikryt byl. Ale bohužel zrušen téhož roku klášter a tak uvázla i oprava Zelené Hory. Peníze sebrané vráceny dárcům; kostel zůstal v rozvalinách. Přes to každoročně scházeli se u něho na sv. Jana mnozí poutníci, vzdychající malomocně nad spáleništěm, z něhož už znenáhla odnášeny nábytky a jiným kostelům rozesílány.

Tu konečně přišla pomoc ještě v čas. P. Bonifác Procházka, řeholník cisterciácký ze zrušeného kláštera Žďárského, nemoha nalézti pokoje na žádné jiné štaci, vrátil se do kláštera Žďáru, aby tam ztrávil život jako kaplan. Opraviv za podpory

dobrodinců oltář P. Marie ve chrámě farním, vymohl r. 1792 od gubernia dovolení, aby kostel sv. Jana směl býti obnoven. Jakmile dovolení došlo, sám ihned 100 zl. věnoval k tomu cíli a vyhledal dobrodince, kteří dle sil svých ochotně příspěvky položili na oltář sv. Jana. Měšťané Žďárští se významenali při tom, že netoliko penězi, nýbrž i rukama a potahy svými téměř o závod v díle záslužném se účastnili. R. 1793 byl kostel hotov. Delší pak čas vyžadovala ještě obnova okolní chodby a pěti kaplí. P. Procházka poslední leta, jelikož mu zdraví ve Žďáře nesloužilo, ztrávil v Ostrovačicích, kde také zemřel, načež převezena mrtvola na Zelenou Horu a tam pochována.

Z osudů kostela ve století našem podotýkáme, že jej důkladně opravil farář Matěj Sychra za pomoci mnohých ctitelů svatojanských, zejména Žďárského radního Fr. Hromádky od r. 1827—1830. Sychra pochován jest napotom ve hrobě P. Procházky.

R. 1842 na sv. Josefa v poledne blesk zapálil kostel, tak že shořela věž a střecha. Do vnitř se oheň nedostal. I tato pohroma sbírkami, jež na 1700 zl. vynesly, brzy napravena. Od té doby je kostel proti škodám ohně pojištěn.

R. 1851 v noci ze dne 10. na 11. října zloději vykradli z něho všechno k bohoslužbám potřebné náčiní a šatstvo — i to dobrodinci nahradili — jakož vůbec najdou se povždy šlechetní dárcové, když kostel něčeho potřebuje.

V.

Ku konci podáváme popis svatyně, která je svého druhu jediná.

Vše na ní připomíná pět hvězd, které se objevily nad mrtvolou sv. Jana, po Vltavě plující.

Kostel tvoří v základech pětihran a nese se do značné výše 11 sáhů, jsa zakončen bání s věžkou. Kupolu uzavírá hvězda a všechny okrasy i sebe menší jsou pětihvězdné nebo pětihranné; i oltářů je pět i vchodů.

Oltář hlavní je řezba umělecká, představující skupení pěti andělů, z nichžto nejnižší nese na šiji kouli pěti hvězdami ozdobenou a na ní sochu sv. Jana v rouchu kněžském, ostatní čtyři baldachýn; nade vším vznáší se oko Boží s paprsky. Oltář ten uzavřen jest vysokým železným zábradlím, za nímž na straně evangelní ve skleněné skříni nachází se socha P. Marie.

Ostatní 4 oltáře zasvěceny jsou sv. evangelistům.

Kolem kostela vede chodba a dva kůry nad sebou. Celý kostel čítá z venku 45 sáhů v objemu.

Jedenáct a půl sáhu vzdálí ode chrámu je kolem do kola 5 pětihranných kaplí a též tolik bran, spojených s kaplemi chodbami klenutými, vystavěnými opět do rohu, tak že celá ta ohrada tvoří velikou 10hrannou hvězdu, má 170 sáhů objemu a 50 oken do vnitř. Na kaplích bývaly věžky se zvony a na branách kamenné sochy, jak to dosud zůstalo na kaplích a branách předních. Prostranství mezi chrámem a chodbou vnější slouží od r. 1792 za hřbitov.

VI.

Za dob našich poutníci přicházejí na Zelenou Horu vlastně jen 16. května počtem 4000—5000, z nichž 400 přistupuje ku stolu Páně. Průvody dostavují se ten den z Poličky, Jihlavy, Křížanova,

Nového Města a z okolí — také Němci od Štoků.
— Pobožnosti konají se mimo 16. květen a celou oktávu každou prvou neděli v měsících květnu, červnu, červenci, srpnu a září, jakož i na sv. Václava, kterýmžto dnem se končí.

Dne 16. května voděn bývá průvod z farního kostela na Zelenou Horu, v němž se nese socha sv. Jana Nep. Na chodbě kostelní přes leto je zavěšena křížová cesta.

Sv. Jene Nepomucký, oroduj za nás!

95. Pouť svato-Valentinská v Příboře.

Ve filialním — druhdy piaristickém kostele — v Příboře sv. Valentin kněz a mučenník se uctívá. Příborští na přímlovu sv. Valentina ve švédských válkách, když od Fulneku Švédové na Příbor doráželi, zvítězili, načež si ho za patrona vyvolili a přísahou stvrdili, že den 14. února „ho zasvěcovati budou“. Zachránění města Příbora vypočteno na obraze v kapli sv. Urbana ve farním chrámu Páně, kdež i jiné dějiny města Příbora znázorněny. Po celý oktáv svátku sv. Valentina přicházejí poutníci; bohatší z okolních měst přijíždějí u velikém počtu na saních, odtud též „pouť sanicová“. Uctívají sv. Valentina jakožto patrona od vředových a padoucích nemocí. O sošku sv. Valentina na hlavním oltáři otírají šátky a pak je na hlavu vředovitým a jinak nemocným kladou. O poutích přemnoho svíček a svíčiček hořívá v kostele na oltářích; poutníci a hlavně děti držívají hořící svíce v rukou, připomínajíce si zázračné uzdravení slepoty, kteréžto se stalo na přímlovu sv. Valentina. O poutích vyko-

návají poutníci sv. zpověď a jiné různé pobožnosti. Rovněž se zpívá slavná píseň o osvobození Příbora od Švédů na přímluvu Matky Boží.

Veliká jesti důvěra k sv. Valentinu, která různým zázračným uzdravením se rozšířila a v lidu upevnila.*)

96. Radhošť.

Památka na sv. Cyrila a Methoděje *).

Sv. Cyril a Methoděj!

Co všechno obsaženo jest v slovech těch pro nás! Vzpomínka na naše sv. apoštoly rozněcuje nás k lásce a k díkům. V duchu vyprovázíme je na cestách jejich, dlíme s nimi na Velehradě, vystupujeme na posvátný Hostýn, na vysoký Radhošť.

Na hoře té, mezi Rožnovem a Frenštátem do výše 3556' strmící, uctívali předkové naši ve tmách nauk pohanských ještě bloudící Radhoště, boha války. Zde vzdávali mu oběti.

Jednoho dne opět shromáždili se, aby konali slavnost ku poctě jeho. Avšak písně jejich pojednou umlkly. Udiveně pohlížejí na dva cizince, kteří z nenadání octli se mezi nimi, a jako poslové z rajských končin slovem živým počínají učití je. Lid naslouchá; zapomíná na oběti. Příchozí hlásají mu o Bohu jediném, Bohu pravém; v rukou jejich zastkví se kříž. Jazykem svým, srozumitelným slyší lid muže ctihodné vykládati o věcech a pravdách netušených — neboť poslové, kteří k nim s podobným učením dosud chodívali, nedovedli se s nimi domluvit, mluvíce řečí cizí. Do srdce ote-

*) Ant. C. Stojan, exposita ve Svěbohově.

vřeného a do mysli vnímavé ukládají každé slovo blahověsti, s rozkoší přijímají zprávu o nestihlé lásce Syna Božího, jenž nás smrtí svou na kříži vykoupil a spasil a klaní se kříži svatému — po-nejprv v končinách těch.

Símě od svatých apoštolů zaseté klíčí a brzy utěšené ovoce nese. Lid opouští modlu Radhoště a jiné skřítky, bůžky, aby přilnul upřímně ku kříži. S naukou církve otevírá se mu i brána vzdělanosti; neboť sv. apoštolové přinesli s křížem i první knihu jemu srozumitelnou, jeho řečí složenou.

Ký div, že zůstalo lidu i každé místo posvátným, které ho na ně pamatuje. Ký div, že s úctou pohlíží na Radhošť, který posvěcen jest jejich šlépějemi. Ký div, že rád vystupuje tam, odkud celému okolí rozženo jest světlo víry. Od starodávna jest Radhošť cílem okolního lidu zejména o slavnostech sv. Cyrila a Methoděje, od starodávna kříž naznačoval místo, kde ponejprv zastkvěl se (kříž) v rukou našich sv. věrověstů. *)

Roku 1863., o tisíci ročníci příchodu světců našich, a r. 1869 o tisíci ročníci úmrtí sv. Cyrila, láska lidu širého okolí Radhošťského ustanovila, že týmě Radhoště okráší na památku svých největších dobrodinců — kaplí, která by celému kraji dokazovala jeho vděčnost. Myšlénka krásná dosud sice není provedena, avšak přiblížila se valně svému uskutečnění. Letos (1888) už vybrán ze tří plánů kaple budoucí — nejpěknější.

O přepamátné pouti Římské slovanů-katolíků r. 1881 (5. července) přičiněním monsignora Dra.

*) Viz Dějiny sv. apoštolů slov. Cyrila a Methoděje od Dra. Jana E. Bílého. R. 1863 str. 22.

Karla Jaeniga, ředitele českého a německého hostince v Římě a Ant. Cyrila Stojana, kaplana v Příboře na Moravě, při všeobecné audienci Slovanů v paláci papežském Vatikáně, posvěcen od sv. Otce Lva XIII. zároveň s obrazy, které na památku byly určeny pro Velehrad, Hostýn a Prahu, také obraz pro budoucí kapli Radhošťskou a sice obraz blahosl. Jana Sarkandra. Až do zbudování kaple odevzdán ku přechovávání skvost ten Polešovskému faráři. Sv. Otec Lev XIII. dal se svého času také tázati, jak dalece záležitost ta pokročila.

R. 1885, o tisícleté památce úmrtí sv. Methoděje, kdy po vlastech našich budovány památky Cyrilo-Methodějské, ustavil se nový výbor, který se kaple ujal. V čele jeho stál Dolák, farář Frenštátský, s Kostelníkem, starším z Frenštátu a Billem, purkmistrem Rožnovským. Téhož roku v předvečer 6. dubna (výročního dne úmrtí sv. Methoděje), kdy ještě přemnoho sněhu na Radhošti a po celém kraji leželo, ku velikému překvapení dalekého okolí veliký oheň slavnostní na Radhošti zapálen byl přičiněním pohorské jednoty „Radhoště“; byl to unášející pohled na horu, jež ohromným plamenem jako sopka krajinu okolní ozařovala. — Příspěvky pro kapli sbírali a dosud sbírají: Fr. Ermis, farář v Bludově, Kubla, tesařský mistr v Mor. Ostravě, Ant. C. Stojan, exposita ve Svěbohově, Beseda a Záložna Frenštátská.

Dejž Bůh dílu počatému dalšího zdaru! Lze se nadíti, že pak Radhošť ještě hojněji bude navštěvován než dosud. Budeť na vrchu od pohorské jednoty „Radhoště“ postavena i chýše pro touristy a poutníky. (K této A. Stojana dodáváme:)

V okolí Radhoště udržely se podnes mnohé pověsti a zvyky, jimiž zpět až do dob pohanských můžeme nazíratí. V Časopise Matice Moravské je o nich obšírně pojednáno. *) O hoře Radhošti si lid vypravuje:

Nedaleko sv. kříže na Radhošti je zakopána socha boha Radhoště, která je celá zlatá.

V dírách hory bydlí draci. Černokněžníci říkáním z tajemné (čertovy) knížky přinucují je, aby vylezli a vylezším dávají ohlavy z vazového lýka, jimiž, jsou-li svěcené, i zlé duchy svázati lze. Když drak letí, způsobí škodnou vichřici.

Uvnitř hory — pod zemí — jsou veliké poklady. Poklady hlídá zlý duch v podobě psa, který leží na lávce přes řeku položené; jen černokněžník umí ho zaříkáním odehnati. Za lávkou nade dveřmi komory, v níž poklady jsou nahromaděny, sedí na trámě druhý strážný zlý duch v podobě kohouta, kterýž také modlitbou čarodějovou musí býti odstraněn. V komoře samé za stolem sedí stařeček s vousy až po pás a má před sebou ustrojená jídla, z nichž se ještě kouří. Stařeček pohlédne a zeptá se: „Co chceš?“ Načež se odpoví: „Uhlí.“ Stařec pak dovolí nabrati si uhlí do vůle. Uhlí po návratu na denní světlo promění se v lesklé dukáty.

Některých pokladů lze komukoliv dostati pomocí knížek čarodějnických, jiných pouze chlapci nedospělému, nevinnému. (Nejednou vskutku hledány na Radhošti poklady v pašiovém týdnu !)

V děrách hory jsou také zlaté i stříbrné střechýle (rampouchy). Ke stříbrným se jde dírou ve „Škaredém“. ke zlatu „na poustevnách“. Také je v děrách Radhoště veliká síla hlíny mezi skalami, jakoby ji namísil, a v ní jsou světlá zrnka jako hrachy; z hlíny té dá se zlato vyráběti. Podobně lze šišky nadělané ze hlíny slatvin čili luk bařinatých vypáliti v ohni z dříví javorového na zlato. Ve „Škaredém“ se vytlačují z hlíny močálovité půdy kulky modřilu čili indychu nejvzácnějšího.

Radhošť je oblíbeným rejdištěm čarodějníků a čaro-

*) Viz B. M. Kuldy: „Národní pověry a obyčeje v okolí Rožnovském na Moravě“ v roč. II. a III. a dodatky k nim od Fr. Bayera v ročníku VII. (1875).

dějnic. Na něm na vrchu „Tanečnica“ zvaném odbývají tyto své sněmy, tance a hody. Přejde-li kdo náhodou nebo ze všetečnosti do sněmu čarodějnic, musí s nimi jísti, píti a tančiti, ale musí jim také slavně odpřisahati, že nikomu nepoví, co viděl a slyšel. Přísaha skládá se ve zvláštní světnici, kde sedí muž celý černý za stolem železným. Před ním hoří svíce modrým plamenem. Kdo by přísahati nechtěl, tolo by čarodějnice roztrhaly. Hlavní sněm, k němuž se všechny čarodějnice sejdou, odbývá se na Radhošti v den sv. Lucie. —

— Na večer před sv. Janem Křtitelem (24. června) zapalují lidé v okolí Rožnovském na pahorcích a na kopcích tak zvané svato-Janské ohně, košťata ve smůle omočená a rozžená, která do povětří vyhazují a jimiž točí. Na hory okolo Rožnova je pak překrásná podívaná, pročež i nezřídka četné společnosti až na samý Radhošť vylézají a tam pak přenocují.

97. Pouť k sv. Liboru v Jesenci.*)

I. Nedaleko Konice stojí dědina Jesenec se zámkem a farním kostelem, svatému Liborovi zasvěceným. Mnoho poutníků navštěvuje to místo na stráni malebně rozložené, aby si u svátce vyprosilo pomoc v rozmanitých neduzích, zejména pak v bolestech písku a kamene, proti nimž sv. Libor jest patronem.

V Jesenci již v 17. století byla kaple sv. Libora, avšak celá nynější farnost Jesenecká náležela k farnosti Konické. Dne 5. června 1690 darovala zbožná majitelka Boskovic a Jesence, Zuzana Kateřina Liboria hraběnka Dietrichsteinová, rozená Zástřízlová, z vděčnosti za dobrodiní**) obdržená

*) Dle látky částečně poskytnuté od farního úřadu.

**) Byla zbavena r. 1671 bolesti kamene a písku a dření v kříži a levé noze, kterou hnouti nemohla.

na přímlovu P. Marie a sv. Libora, statek Jesenec Marianskému chrámu ve Křtinách a sv. Liborovi k rukoum premonstrátského kláštera v Zábrdovicích u Brna tím způsobem, aby klášter hned po její smrti dostal movitosti i nemovitosti v Jesenci a za to převzal následující závazky: vydržovati v Jesenci dva dobré zpovědníky své řehole, z nichž jeden by sloužil každodenně mši sv.; jedny slavné zádušní služby Boží ve Křtinách vykonati za ni a její dva manžele; ve Křtinách a v Jesenci každý týden jednu mši sv. za zemřelé dáti sloužiti a ve Křtinách týdně hodinky za zemřelé se pomodliti; každý rok na sv. Libora ze Křtin proceství vésti do Jesence a tam rekviem za zakladatele a příbuzné zpívati a v Jesenci v den pouti poskytnouti chudým oběd a dle možnosti almužnu; ve Křtinách každodenně za zakladatele růženec se modliti; bratrstvo sv. Libora rozšiřovati; v Jesenci kapličky sv. Libora, sv. Růžence, sv. Šimona a Judy a sv. Vavřince v dobrém stavu udržovati, a jiné.

Klášter statek v skutku dostal a závazky s tím spojené věrně plnil. Ano, když viděl, že poutníků k sv. Liboru velmi mnoho chodívá, umínil si tam vystavěti kostel. K čemuž dovolení dostal, když se byl Konickému faráři r. 1708 reversem zavázal, že v budoucím kostele nebude se kázati leč v den pouti a na slavnost sv. Libora, že obyvatelé Jesenečtí zůstanou navždy podřízeni farnosti Konické a že vůbec farním právům nikterak nebude uškozeno.

Nový chrám na to budován velmi vkusně znenáhla, počínaje rokem 1710. Je 18 sáhů dlouhý a 9⁰ široký. Klenutí je v presbytáři a nad hudebním

kůrem malbami ozdobeno. Postranní oltáře v lodi zasvěceny jsou sv. Josefu, Barboře, Norbertu a Matce Boží; hlavní však sv. Liborovi, jehož obraz od výtečného nizozemského malíře Antonína Schoon-Janse provedený na něm visí.

Tak to vše trvalo až do roku 1784., kdy po zrušení kláštera Zábrdovického náboženský fond statek Jesenec převzal, a v Jesenci lokální kuracii založil, která r. 1843 na faru byla povýšena.

II. Poutě, ač po r. 1784 ochably, jsou zase velmi hojné. V úterý ve dnech křížových, dochází patero průvodů spolu spojených z děkanství Kuřímského, Uhersko-Hradištského a odjinud — před časem čítaly na 4000 lidu. Ve středu na to ze Zvole a Dubicka u Zábřehu přes 400 poutníků. Na Boží Vstoupení z Loštic okolo 100. Pak v sobotu před sv. Duchem z Ratajské farnosti a ze Zdounek v počtu 300. Na neděli svato-Dušní z farnosti Bohuslavické a Konické 400. Před svatou Trojicí ze Zábřehu, Drnovic, Jedovnic, ze Sloupu, Lipovce, Krásenska asi 2000 poutníků. Na svatého Libora z Plumlova, ze Smržic, Určic, Čelechovic, ze Slatinek, Držovic 3000, a pak i z Prostějova a okolních farností v počtu velikém; zvláště v letních dobách, v neděli i ve všední dny mnoho jednotlivců. Také se dostavují průvody z Kornic, pak z Petrůvky a Uniráské, z Vranovy Lhoty; před slavností Pozdvižení svatého Kříže ze Senice, Choliny, Chudobína a Velkých Slatěnic, asi 1200. Ku stolu Páně přistupuje ročně asi 2000 poutníků.

III. Že v Jesenci mnohých milostí dosaženo bylo, o tom svědčí stará brožurka, která sem tam se ještě zachovala. V ní zaznamenáno je mnoho

případů. I z nejnovější doby vypravuje nynější farář Jesenecký, Jakub Navrátil, toto: „Ke mně přicházejí lidé, a vykládají o svém uzdravení téměř zázračném. R. 1866 v domě mého vlastního bratra onemocnělo několik členů jeho rodiny, dva zemřeli na cholera; posléze i on nakažen doma a zaopatřen svátostmi umírajících; přál pak si, aby ho sem ke mně zavezli, že se zde na přimluvu sv. Libora uzdraví; přivezli mi ho sem zcela ssinalého podvečer a ráno již zdrav chodil a díky Bohu ve chrámu Páně vzdával. — R. 1885 přinesla mi jistá žena ze Seloutek berlu a pravila, že její syn v Prostějově studující několik let byl chromý a bez berle choditi nemohl; že vzala si útočiště k sv. Liboru a syn prý byl uzdraven a chodí zpříma. — Jeden zdejší farník Jan Zapletal nemohl na nohu postoupiti, užíval všelikých od lékařů předepsaných prostředků bez výsledku; obrátil se k sv. Liborovi; večer v bolestech se modlil, usnul a ráno zdravý vstal.“ Dále uvádí ještě dva případy vyléčené padoucnice a končí: a „tak jest mnoho jiných zázraků se zde stalo.“

IV. Od r. 1673, kdy původní kaple sv. Libora v Jesenci byla vystavěna, stávalo u ní též bratrstvo ke cti téhož světce a trvalo až do r. 1782. Roku 1872 bylo znova utvořeno a čítá nyní (r. 1886) již 559 údův a každoročně se rozmáhá. Stanovy a pobožnosti bratrstva, jež řízeno jest farářem Jeseneckým, lze tam tištěných dostati; v knížečce té také uvedeny jsou odpustky, kterých možno v Jesenci nabyti jak členům, tak nečlenům bratrstva.

V. Farní chrám v Jesenci má vzácné ostatky

z těla sv. Libora, k nimž poutníci zvláštní úctu chovají.

VI. Pod zámeckou horou prýští se hojný pramen zdravé vody, jížto se léčivá síla připisuje. Poutníci jí užívají a domů berou.

98. Bývalé Poutě pro odpustky konávané do kaple sv. Františka Xav. ve Zdouneckém zámku.

Kateřina Alžběta Zoubek ze Zdětína v poslední vůli r. 1636 věnovala své statky Zdounky a Habrovany, hotové peníze a všechny klenoty dle příkladu (jak se vyjádřila) „Římského patricia a jeho manželky, kteří celé své jmění Matce Boží obětovali,“ ct. OO. Jezuitům, zvláště pak oné koleji, kterou by císař pán a kardinál Dietrichstein v některém městě založili. Což stalo se v Kroměříži, odkudž později kolej přeložena do Uh. Hradiště. R. 1655 vystavěli Jezuité velmi pěknou kapli sv. Františku zasvěcenou na zámku Zdouneckém a vymohli roku 1661 plnomocné odpustky pro jeho slavnost, pročež tam napotom mnoho poutníků putovávalo.

99. Kaple sv. Antonína Pad. a sv. Floriana nad Jihlavkou u Kounic. (Patrocinium)

stojí na vysokém kopci, s něhož po okolí rozkošná se otevírá vyhlídka. Dle základní listiny ze dne 30. dubna 1654 byla vystavěna od několika obcí Kounického panství ze slibu, když „po několik let pro své hříchy těžce byly zkoušeny válkami, krupo-

bitím a ohněm.“ Karel kníže z Dietrichsteinu a jiní dobrodinci ji r. 1757 obnovili a značně rozšířili. R. 1813 dostala křídlicovou střechu a r. 1854 opět vně i uvnitř i s věží obnovena byla nákladem 600 zl., ku kteréž sumě přispěl knížecí patron 200 zlatých.

Kaple — vlastně kostel křížovitě zbudovaný z pevného materialu s kupolí o třech vchodech má tři pěkné oltáře, mramorovou kazatelnu a varhany na zděném kůře. Hlavní oltář zasvěcen jest svat. Antonínu Paduanskému a sv. Florianu a obraz sv. Antonína na něm se nacházející prý ze samé Padovy pochází, druhý a třetí sv. Gothardu a Františku Serafinskému zasvěcený mají obrazy týchž světců od Matouše Felixe z Brna. Na věžce jsou dva zvonky.

Hned od vystavění kaple počínaje, byla v ní slavnost sv. Antonína 13. června každoročně velmi okázale konána a počet věřících z blízka a tytýž i z dále od r. 1669, kdy tehdejší knížecí majitel panství pro tu slavnost v Římě plnomocné odpustky vymohl, rozmnožil se tak, že pravidlem 12 až 15 průvodů se dostavovalo, 12 až 32 mší sv. bývalo slouženo, česky i německy musilo býti kázáno, a 900—1800 lidí svátost pokání přijímalo, a že zejména r. 1688 mimo opata Hradištského kláštera u Olomouce Norberta Želeckého z Počenic a Židlochovického děkana Pavla Pollocha, o hlavní slavnosti bylo přítomno 19 kněží.

Za císaře Josefa II. pobožnost sice zastavena, avšak v novější době zase se rozproudila. Za hojného účastenství odbývají se na sv. Antonína a v neděli po sv. Florianu v kapli hlavní služby Boží.

100. Kaple sv. Antonína Paduanského nad Velkou Blatnicí. *)

Severně od V. Blatnice, v okrese Uhersko-Ostrozském, na kopci, který je posledním výběžkem Karpat do úrodné roviny moravského Slovácka, zbudovala zbožná mysl roku 1668 kapli ke cti a chvále sv. Antonína Paduanského, jež později tak byla rozšířena, že podobá se kostelíku s věžkou a sakristií. Četné průvody poutnické tam docházely až do 1. května r. 1786, kdy i tento svatostánek byl zavřen a paramenty a náčiní do farního kostela v Blatnici přenešeny. — Avšak okolí stíhaly prý od té doby rozličné pohromy živelné a proto domluvili se Blatničtí, že kapli, kterou obec byla koupila, opraví. Což stalo se r. 1814 z dobrovolných příspěvků nákladem 2000 zl. Roku příštího vymoženo dovolení, aby v ní o sv. Antonínu směly býti konány slavné služby Boží a také v jiné dny slouženy mše sv. Načež obdržela kaple tabernakl, nový (neumělý) obraz a byla dne 16. června 1816 od Strážnického děkana, Karla Suchého, vysvěcena. Po té živelní pohromy prý se zmenšily.

Poutě opět započaly. Nyní trvá jejich doba od 13. června, kterého dne farníci na horu chodí v průvodu, až do uzrání osení, mnohdy až do neděle po sv. Cyrilu a Methoději a docházejí poutníci z blízka i daleka. Z okolí průvody obzvláště četné bývají z Hluku, Nivnice, Dolněmčí, Boršic, Velké, Lipova, Hrozného Lhoty, Strážnice, Hodonína, Znorov, Veselí, Uh. Ostrohu, Bzence, Vracova, Domanína,

*) K Volnému dodatky poskytlí faráři V.-Blatničtí: Jos. Sedláček r. 1886 a M. Růžička r. 1887.

Nové Vsi atd., z Uher dostavují se Slováci ze Skalice, Holiče, Senice, Miavy, Vrbovce, Šaštína a odjinud. Nejhojnější návštěva je na sv. Antonína a pak na sv. Petra a Pavla, vždy 2000—4000 osob. Účel pouti bývá: uctiti sv. Antonína, vyprositi si navrácení věcí ztracených, ukradených, vyžádati si svatý pokoj ve stavu manželském, napravení muže, ženy, zdraví zvláště dítek.

Od prvních nešpor před sv. Antonínem až do nešpor druhých lze získati plnomocných odpustků (i pro duše v očistci) za podmínek obyčejných.

Kopec, na němž kaple stojí, nazývá se „staré hory“, a roste na něm výborné „Blatnické“ víno. Vyhlídka z něho je překrásná až k horám Polavským, — k Vídni; na Polešovice, Buchlov, Uher. Hradiště — na Hluk, Uh. Brod. V blízkém hájku milý odpočinek. Nedaleko kaple je studánka se „zdravou vodou“; poutníci ji nabírají na pití a umývání dětí a nemocných, nejvíce souchotinářů. Uherští Slováci kropí jí pole, aby jim krupobití neškodilo.

Slovutný archaeolog moravský, dor. J. Wankel, jenž o pouti r. 1887 i s rodinou horu navštívil, vyslovil se, že na ní jistě v době předhistorické bylo pohanské božiště a pohřebiště.

* * *

Okolí V. Blatnice vůbec je bohaté na předhistorické památky. Tak učitel Fr. Miklík našel následující pohřebiště a předměty v nich: 1. Kde železnice u Předměstí Uh. Ostrožského přetíná silnici vedoucí Stránským průsmykem do Uher, několik hrobů a v nich popelnice, mísami přikryté, buď bez šperků buď s ozdobami železnými (sponou, kroužky) nebo bronzovými (spínadlem, závitky a tenkým drátem); jeden hrob s celou lidskou kostrou a při

ní kopí s železným hrotem a železnou sekyru. 2. Jižně od Kunovic u studánky „Katová“ zvané. 3. „Pod kapličkou“ u Nové Vsi pohřebiště ve hloubce 3 metrů s mnohým popelem. 4. U Chylic na místě, o němž pověst jde, že tam strašidla za temných nocí rej provádějí, hroby s bronzem i železem. 5. V okolí Bzence „na babích“ obětní ohniska se štoudvemi, hrnci a miskami, drtidly obilí s kamenem, na němž se třelo, kamennými nástroji, totiž nožem, dlátem, hrotem z oštěpu, kladivkem a sekerkou. 6. „U katového kříže“. 7. „Na oběšených“. 8. Mezi Olšovcem a nádražím sev. dráhy. 9. Mladší pohřebiště nedaleko „Bzenecké lípy“ a na mnohých jiných místech v kruhu asi 7 kilometrů okolo Bzence.¹⁾ — Profesor K. J. Maška z Nového Jičína zjistil na Šumarníku, kopci východně od Strážnice se vypínajícím, podlouhlé eliptické hradisko o dvojnásobném náspu, z nichž vnitřní má 600, zevní 900 kroků objemu a příkopem mezi nimi 10 kroků širokým; na hradisku nalezena byla římská mince z II. století po Kristu. Také našel pohřebiště předhistorická v okolí Kněždubu s předměty kamennými i bronzovými, stopy zaniklých dědin „Črtoryje“ a „Vojšice“ zvaných a pravěkých nalezišť celou řadu v okolí Strážnice.²⁾ — Profesor Znojemský A. Komers, rodák Strážnický, vypátral hradisko „Hrudý“ v bažinaté krajině u Strážnice.³⁾ — Časem zajisté ještě mnoho zajímavých starožitností bude nalezeno.

Mnohé z uvedených míst lze přehlednouti s kopce sv. Antonína.

101. Kaple sv. Antonína Paduanského nad Újezdem. blíže Sokolnic.*)

Směrem k severu hned za humny Újezdskými vyčnívá dosti vysoký pahorek „na kříbech“ zvaný, bezpochyby od křovin, které v dobách minulých tam rostly. Jestliť to po-

¹⁾ Časopis vlast. muz. spolku Olom. č. 14. (1887). —

²⁾ Tamže č. 17. (r. 1888). — ³⁾ Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien. Buch XIII. Der Ringwall „Hrudý“ bei Strážnic in Mähren. Von Prof. A. Komers.

*) Zaslal Dr. Karel Beránek, farář Újezdský, r. 1887.

slední výběžek a svah vysočiny Dražanské, zde se končící. Poloha byla kdysi přerozkošná. Výše nad pahorkem podél hřbetu tak zvané „Staré hory“ rozkládaly se pravěké lesy a nížeji k jižní straně nasycoval okolí svěží vlahou veliký rybník Začanský. Tehdy ovšem byla zde půda úrodnější, příroda oživenější jak ptactvem lesním a vodním, tak bujností plodivé půdy. Řečený pahorek, jež daleko na mnoho hodin viděti jest k jihu a západu, byl milým místem odpočinku, které líbezný pohled skytalo na krajinu okolní. Týž však i v ohledu církevním a v dějinách naší milé vlasti jest velepamáten.

Bylo to leta Páně 1703, kdy ještě řečený rybník stával a tvářnost krajiny byla půvabnější, že tehdejší farář Újezdský, Josef Janovský, myšlenku pojal, na tom pahorku, kolem něhož bujné vinice se rozkládaly, vystavěti kapli ke cti sv. Antonína Paduanského, což i vlastními peněžitými oběťmi i přispěním zbožných farníků, kteří k ruční a tažní práci se propůjčili, šťastně v skutek uvedl, tak že posledního května na vížku kaple vztýčen byl sv. kříž. Dle zpráv ve farských knihách obsažených byla kaple dosti objemná a prostranná a vládla značnějším jméním vlastním. Účty téže kaple počínají rokem 1760, založeny jsouce na rozkaz tehdejšího knížete-biskupa Olomouckého hraběte z Hamiltonu, který, jak se podobá, kapli sám byl navštívil. Každoročně, zvláště na den sv. Antonína Paduanského, četné zástupy poutníků z farnosti a okolí vstupovaly na horu; vroucné modlitby a zpěvy nábožného lidu k blankytu nebeskému se vznášely s líbezným zpěvem švitořivého ptactva v libozvučný sbor se pojíce. Přes osmdesát let trvala pobožnost, až roku 1785 následkem nařízení císaře Josefa II., „aby všeccky kaple polní, vyjma hřbitovní, uzavřeny a jejich majetek, záduší, nábytek atd. k náboženské matici odvedeny byly“ . . . i tato milá svatyně smutnému osudu podlehla a byla účelům všedním odkázána. Náramné hoře nastalo a veliký bol rozrýval srdce bohomyslných farníků, když jim bylo loučiti se s oblíbeným místem, kde oni a jejich předkové tak často potěchy a posily duševní čerpávali a city srdcí svých po namahavém trudu polních prací osvěžovali svatou pobožností. Než ale těžká ta rána

byla neuprosná, svatyně osiřela, jsouc zbavena své vnitřní okrasy i svého majetku; zvonec odnesen, dvěře zůstaly uzamčeny navždy. Sochy před kaplí stojící odstraněny a kříž kamenný, tamže sousedem Újezdským Ferdinandem Florianem postavený, přenesen později na nový hřbitov Újezdský, kdež až doposud stojí. Kolem osiřelé a scházející kaple zarůstaly pěšinky travou a hlozím. Nebylo-li však zbožnému lidu popřáno tam k modlitbám a nejsvětější oběti se shromažďovati, nemohl žádný smrtelník zabrániti, aby aspoň ptactvo nebeské, luňáci a jestřábi, sokoli, vlaštovice a skřiváci tam nezalétali a sobě nezazpívali nad kaplí spuštěnou.

Než ale zdi a střecha stály ještě a měly býti speněženy. Roku 1791 přišla světská kommisce z Hustopce na faru Újezskou a předvoláno představenstvo obecní, poněvadž se jednalo o prodej kaple. Rychtář ve jmenu obce požádal, aby kaple ponechána byla na věčnou památku obci, kteráž prý ji zničiti nedá, a smluveno kupné na 30 zl. Patrně, že počestná obec uhájiti chtěla, co mohla, majíc chvalitebný úmysl, kapli v obstojném stavu udržeti jako pomník bývalé nadšenosti náboženské. Než ale přání obce z nahodilé příčiny nebylo vyhověno. Kaple připadla v majetek farskému obročí pod tou výminkou, že starý farní kostel, který již tehda pro množství osadníků nedostačoval, bude rozšířen a opraven a mezitím že služby Boží konati se budou v kapli sv.-Antonínské. Avšak k stavbě kostela tehda nedošlo; kaple spustla docela, jsouc užívána za skladiště na seno.

Cesty Boží nejsou cestami lidskými. Zde jest diviti se stezkám Prozřetelnosti Božské, anáž přehlédá všecky věci malé i velké a osudy řídí k vytknutému cíli. Nad opuštěnou kaplí svatého Antonína sotva umkl hláhol posvěceného zvonu, volající nábožné zástupy na svatý kopeček, sotva že znesvěcena byla svatyně na návrší a hle! již po několika letech udály se věci divné v kraji, majíce smutnou důležitost i v dějinách naší širší vlasti rakouské. Dne 2. prosince 1805 zavzněl děsný rachot právě od bývalé kaple sv.-Antonínské; nebyl to milý hláhol zvonečku lid k pobožnosti zvoucího, nýbrž silná, ohromu-

jící rána z děla nepřátelského, smutné to znamení, že započiná se krvavá bitva mezi Francouzy a spojeným vojskem rusko-rakouským, bitva tak zvaná „Slavkovská“, kteráž příliš smutně a osudně skončila pro říši naši, vítězstvím totiž císaře Napoleona I. a jeho armády. Vřava bodavé seče, divoký řinkot válečné zbraně, sténání raněných a umírajících, smutný pláč poděšeného obyvatelstva ozýval se tam, kde před nedávnem ustaly modlitby a zpěvy na pahorku poblízkém, odkud přehlednouti lze bojiště ono osudné, na němž tolik koňstva, střelného prachu a množství děl zůstaveno bylo, jak očití svědkové vypravovali.

Kaple od té doby pustla ještě více, počalo do ní střechou roztrhanou pršet, kus po kusu se řítit, až r. 1814 byla docela rozbořena a stavivo rozprodáno.

Po 70 roků trvalo spuštění na místě kdysi posvěceném, kde ani stopy nezůstalo bývalé kaple sv.-Antonínské; a kdyby Újezdský farář a arcikněz Josef Pernica okolo r. 1830 na vlastní náklad ono místo na pahorku nebyl dal mezníky ohraditi, bylo by snad ustavičným odoráváním hraničníků naprosto vymizelo.

Než ale tiché želání a zbožná touha farníků po znovuzdvžení kaple bývalé došla konečně vyslyšení. Po bouřích roku 1848 nastala klidnější doba, zora lepší budoucnosti vzcházela. Vazby poručnictví Josefinského popouštěly a volnější ovzduší osvěžovalo a tužilo poměry náboženské i církevní. Blížil se památný rok 1863 pokřestění Moravy, jejíž vděčná mysl lidu našeho zbožnými pomníky oslavovati se jala. Téhož času přibyl do Újezda, kde horlivý kněz Ludvík Tidl farářoval, prof. na vysokém učení Pařížském Thiers, dějepisec, později ministr a pak předseda republiky francouzské, ohledat památných míst na jevišti Slavkovské bitvy. Tázał se po kapli sv. Antonína, odkud první rána dělová zaduněla k započetí seče, a velmi nemile nesl, že tak vzácné jak v církevním tak dějepisném ohledu památky ušetřeno nebylo. Výtka dojala faráře, který počal přemýšlet, kterak by na pamětihodném onom místě nová kaple dala se zbudovati. Myšlenka našla ohlasu v srdcích farníkův a podnětu v roku Cyrilo-Methodějském. S pomocí Boží a za přispění osadníků počalo se jarní dobou roku 1863

o základech pracovati, a již v květnu stála nová, úhledná kaple slohu románského na pahorku, opatřená zvonem z obecní kapličky Rychmanovské sem přeneseným, kterýž z pozůstalosti † Antonína Frodla, osadníka Rychmanovského, tamtéž nahrazen byl větším a zvučnějším. Nové kapli dostalo se též kmenového jmění. Pátráním totiž řečeného faráře Tidla přišlo na jevo, že 200 zl. v. v., patřících dle výkazu účetního dřívější rozbořené kapli a na mlýně v Měnině ze starých dob pojištěných, nebylo do fiskální pokladny posud odvedeno. Výnosem ministerstva kultu a učby ze dne 26. dubna 1863 splacena jistina a k udržení dobrého stavu kaple určena. Biskupský ordinariát neváhal dne 28. května t. r. povolit, aby v téže kapli o všedních dnech směla se konati nejsvětější oběť mše sv. Již byl i vnitřek oltářem opatřen a hlavním obrazem okrášlen, na němž velebné postavy našich sv. věrověstů Cyrila a Metoděje, sv. Antonína Paduanského a blahoslaveného Jana Sarkandra před nejčistší Bohorodičkou spatřiti lze. Též dvě dosti úhledné sochy, dříve majetkem soukromým, totiž sv. Václava, vojvody české země, a sv. Jana Nepomuckého ke kapli darovány a na stěnách pobočných umístěny byly.

Slavnostní posvěcení kaple určeno na odpolední dobu 5. července, kdy poprvé svátek svatých našich věrověstů a apoštolů moravských jako zasvěcený den slaven byl. Již dříve bylo okolní kněžstvo k posvátnému výkonu okružním listem farářovým pozváno, kteréž i neopomenulo farníky své k hojnému účastenství vybídnouti.

Slovo padlo na dobrou půdu, zvláště že v roce zmíněném velepamátném a jubilejním lid slovanský svatým rozechvěním nadšen byl. Mezi tím, co ve farním chrámu Páně Újezdském církevní hodinky na počest sv. apoštolů slovanských byly konány, přicházel průvod za průvodem z Otnic, Sokolnic, Pratce a Moutnic, tak že brzo přes 3000 lidstva se shromáždilo. Za zpěvu litanií o Všechn Svatých bral se nepřehledný veleprůvod s 20 korouhvemi na pahorek, kde nejprve dalo se svěcení, při němž přísluhovali děkan okresu Klobouckého a farář Otnický K. Klauder a V. Raška, farář Šaratický s kaplany, Antonín Halla, farář

Pratecký, Antonín Šimeček, farář Moutnický a František Klinkáč, toho času duchovní správce v Sokolnicích. Na to pak činil místní farář a světitel Ludvík Tidl před kaplí k zástupu nadšenou promluvu, probíraje náboženské, církevní, politické a místní pohnutky, které ho k stavbě nové kaple na místě zašlé svatyně přiměly. Po zapění litaní o svatých apoštolech slovanských za chvalozpěvu „Bože chválíme Tebe“ hnul se průvod zpět do chrámu Páně, kde dojemná, překrásná a velebná slavnost ukončena byla svátostným požehnáním. Na pozejtří vedeny školní děti z celé farnosti na kopeček ku společnému sv. přijímání, které se tam při slavných službách Božích uděloval.

Díky Bohu, že po dlouhé přestávce 77 let předrahá oběť novozákonná na témže místě Hospodinu Pánu nebes i země vzdávati se může, kde téměř před 200 lety poprvé k nebesům vzplanula. Kdykoliv ohlášena bývá mše svatá v kapli, na sta věřících z celého okolí tam putuje. Blahý pocit budí se v duši, když za krásného jarního neb letního jitra do zpěvu lidského mezi mší sv. mísí se libozvučné pění sta a sta skřivanů pod oblohou blankytnou a oko pak se rozhlédne po širém okolí, na němž bujná zeleň, jarní život mnohoslibný procítá, čekaje požehnání Božího. Kéž by v nitru Tvém, ó lide moravský, nevyprahl nikdy pramen víry Cyrilo-Methodějské, nevyschl nikdy plamen lásky svaté! Takto jen zdoláš vrahům všem a býti nepřestaneš.

102. Kostel sv. Antonína Pad.

na kopci „Prašivé“ u Dobré ve Slezsku. *)

Prašivá je nejnižší hora slezských Beskid, má asi 1000 stop výšky a je kolkolem porostlá lesem. Na její temeni se nalézá rozsáhlá krásná planina s kostelíčkem. Přístup je od severu.

*) Památný spis k oslavení 200letého jubilea nynějšího kostela Dobrodinského. Sepsal Jan Ev. Tvrdý, koop. V Brně 1886. Str. 20—21. — Další zprávy od téhož kooperatora podány soukromě.

Kostelíček vystavěn byl ze dříví od zbožného hraběte Jiřího z Oppersdorfu, dědičného pána ve Frýdku. Počátečně zasvěcen byl sv. Ignátu z Loyoly, zakladateli tovaryšstva Ježíšova. Když však hrabě František, bratr Jiříkův, na hoře Borové nový kostel ke cti a chvále téhož světce zbudoval, věnován byl Prašivský sv. Antonínu Paduanskému.

Původně kostelíček byl prostičký, bez věže, s jednoduchým oltářem a bez kruchty, která teprv r. 1779 přistavěna byla. Přiměřená věž s novým zvonem, hromosvod, nový oltář s obrazem svatého Antonína Paduanského od malíře Wanke z Těšína pocházejícím — jest dílo faráře Doberského, Františka Stáhaly, jenž za svého úřadování od r. 1842 do 1872 velikých zásluh o farnost celou si získal. Jeho nástupce, farář Ignát Franke, pořídil ještě varhany. —

Kostelíček byl z počátku filialním farnosti Frýdecké, roku 1791 však odstoupen k Dobré. Jeho patronem je farní kostel sv. Jiří.

Od svého založení byl a jest až posud hojně navštěvován v den svého sv. patrona a na neděli následující, kdy se shromažďuje na 8000 poutníků. Obraz světce není považován za milostivý, nýbrž místo samo a kostelíček; věřící tam přišedší s důvěrou přednášejí prosby své a bývají také vyslyšeni. Dostavují se měšťané z Frýdku, Místku, Těšína, Jablunkova a lid mezi těmi městy bydlící; také někteří Slováci uherští.

Jelikož na kopci krom boudky „fárka“ zvané není přístřeší, není možno, aby poutníci v čtenějším počtu ku stolu Páně přistupovali; neboť nemohou býti zpovídáni leč od rána až do poslední mše sv.

Mše svaté pak bývají slouženy od osmé hodiny až skoro do poledne v den sv. Antonína; v následující neděli, na hlavní pouť či odpust (Pius VI. k ní povolil na vždy plnomocných odpustků) jsou tři mše sv. s dvojím kázáním. Jiné služby Boží se v ty dny nekonají. — Mimo to se slouží na Prašivé mše sv. ještě třikráte do roka. Vzdor tomu viděti jest často poutníky jednotlivé, ani vystupují na horu a pobožnost svou u zavřeného kostelíčka vykonávají.

103. Kaple sv. Rocha, vyznavače, u Ousova.

I.

Ousov nebo Úsov je městys s hradem a stojí podél silnice, která vede z Mohelnice do Unčova. Místo to je prastaré. V listinách činí se o Ousově zmínka již k r. 1026. Hrad byl zeměpanským a teprv asi koncem XV. století přešel do majetku soukromého. R. 1598 dostal se sňatkem Kateřiny Anny, dcery J. Šembery z Boskovic, s napotomním knížetem Karlem Liechtensteinem, tomuto slavnému rodu a zůstal mu podnes.

V místě samém, jakož i v nedaleké Lukavici jsou kříže Cyrilo-Methodějské*) a v Dubicku je kostel zasvěcený Pozdvížení sv. Kříže, který pochází z dob našich sv. věrověstů.

Zámek stojí na příkrém pahorku, s jehož vrchu je pěkná, daleká vyhlídka do rovin řeky Moravy, na jih, východ i západ. Trojpatrové stavení je směsice starých a novějších budov různého slohu stavitelského. Starší část hradu, na níž lze viděti

*) O jich významu promluvíme níže, při „Konici“.

znaky rodiny Vlašímské a Boškovické, byla opevněna příkopem 8 sáhů hlubokým a 6 kamennými věžmi; novější část r. 1691 vyvedená, zůstala nedokončena.

Městečko rozkládá se na úpatí pahorku pod zámkem a tvoří polokruh. Má 2300 katolických obyvatelův a asi 200 židů, kteří mají svou synagogu.

II.

Nedaleko Úsova směrem západním stávala kaple sv. Barbory, která po r. 1780 byla sbořena (pojednáme o ní níže).

Týmž směrem asi kilometr dále nalezá se podnes kaple sv. Rocha, v níž se sloužívá každý rok na den toho světce, 16. srpna, slavná mše sv. — Od toho dne až do konce září přicházejí tam poutnické průvody z okolních osad a z Hané.

Na hlavním oltáři vypočten jest sv. Rochus, an kleče před P. Marií ukazuje na morovou hlízu. Pod tím hlavním obrazem nachází se deštěice vejčité pomalovaná, které si málo kdo všimne; malý ten obrázek představuje, jak se obyvatelé Úsovského hradu na tomto místě dříve lesem porostlém, k bl. Panně a sv. Rochu modlí.

Z toho, jakož i z jiných pramenů je zjištěno, že kaple vystavěna byla ze slibu a sice r. 1624 od kněžny Anny Liechtensteinové za odvrácení moru. Mezi lidem koluje následující pověst o tom: „Někdejší paní hradu z vděčnosti za dosažené dobrodiní vystavěti chtěla kapli, avšak byla na rozpacích, kde? Když jednou si vyjela, koně na onom místě samovolně poklekly; z čehož soudila, že naznačeno

tím stavenišťě kaple zaslíbené. I zbudovala ji tam, nešetříc nákladu.*)

Původně byla kaple vším hojně zásobena. Švédi však ji nadobro vydrancovali. Okolo r. 1672 bývaly v ní dvakráte ročně služby Boží konány.

104. Pouť svato-Leonardská v Horních Studýnkách u Šimberku.**)

Před čtvrtou nedělí po Velikonocích neobyčejný ruch nastává v krajině Šilperské, Zábřezské a Šumberské; vše se chystá na odpustkovou pouť svato-Leonardskou***) do Horních a Dolních Studýnek; hlavně hospodáři a hospodyně vše nasazují, aby mohli jíti na pouť. V sobotu před nedělí čtvrtou a pak v neděli rozléhá se horami a doly zpěv a modlitby poutníků, kteří v houfech a v procesích přemnohých ku sv. Leonardu, patronu od pádu dobytka a dobytčích nemocí, do Dolních a Horních Studýnek pospíchají. Nejsou to však poutníci toliko z blízka — nýbrž i z daleka z Moravy i Čech. S velikou důvěrou přicházejí ku sv. Leonardu; vroucí jsou jejich zpěvy a modlitby, které vykonávají, jimiž zdaru a požehnání pro svou domácnost vyprošují. Pobožnosti různé vykonávají, vždyť obývají různé kraje, na oltář kladou vosková zvířátka, otírají šátky o sochu sv. Leonarda atd. Nával kajicníků u zpovědnic jesti veliký.

*) Dle zpráv Úsovského faráře, Jos. Thuna, z r. 1886.

**) Zaslal Ant. C. Stojan, exposita ve Švébohově r. 1888.

***) Sv. Leonarda, opata a vyznavače svátek připadá na 6. listopadu.

Podobné poutě odbývají se pak na podzim v den sv. Leonarda.

Než i kromě těchto poutí soukromě docházejí poutníci ve svých potřebách a nouzi k svatému Leonardu.

105. Sv. Kateřina u Vranova.*)

I. Popis kostela a okolí.

Jedeme-li z Brna po železnici do Adamova a pustíme-li se po pravém břehu řeky Svitavy rozkošným údolím, lesnatými horami lemovaným, proti vodě, octneme se asi za půl hodiny u Kateřinského údolíčka, které se na západ otevírá. Zabočíme do něho. Všude ticho, klidno. Osamělá hájovna, nepatrný mlýnek je vše, co nám v rozsáhlých, bujných lesích a strmých stráních přítomnost lidí připomíná, a i ta stavení obě jsou jako vymřelá; zřídka kdy zazní po okolí klepot mlýnu a člověka potkáš jen zřídka — vyjma o slunných nedělích a svátcích, kdy pohodlné počasí vyláká výletníky do milých těch a čistovzduchých tišin ze zakouřeného a lomozného města Brna. Pro ně označili turisté cestu, z Adamova počínaje, tak že lze bez průvodce bezpečně kamkoli dojíti.

Pojednou zabočí cesta a stojíme před gotickým kostelíčkem, který na skále příkré, potůčkem omývané, uprostřed údolí tak malebně strmí, že jsme polohou celí překvapeni, ba unešeni. Pod kostelíčkem sv. Kateřiny, okolo úpatí skály a pahorku

*) Některé zprávy podal farář Vranovský, A. Weinlich, jiné jsou z Wanklova „Bilder aus d. m. Schweiz“ atd.

roztroušeny jsou domky nepatrné dědinky téhož jména, totiž Kateřiny.

Soudě dle slohu stavby, pochází kostelík z 15. století, čemuž nasvědčuje také zbytek nápisu červenou barvou na stěně postranního oltáře na straně epištolní provedeného: Ao. Domi. MCCCCLXIX (Leta Páně 1469); jakož i gotický portál (hlavní brána či dvéře), hrubě pracovaná okna v presbytáři, kamenná kazatelna, oblouk lomený v klenbě, prostičká schránka pro nejsv. svátost po evangelním boku oltáře a konečně i kus nápisu, který se na čelní zdi kůru, v písmenech frakturových, černých a červených zachoval: Paulus mart. (to jest Pavel muč.)

Na hlavním oltáři nachází se v zasklené skříni dřevěná socha sv. Kateřiny, panny a mučnice, patronky. Jí zasvěcen jest i levý boční oltář, vyzdvižený nákladem majitele Blanska, Františka Baltazara Lva z Rožmitálu a Blatné r. 1683. Druhý boční oltář je věnován P. Marii.

V kostelíčku zavěšeny jsou také dva záslibné obrazy z r. 1624 a 1665 pocházející, z vděčnosti za milosti na přímlovu sv. Kateřiny dosažené.

Na epištolní straně presbytáře stojí věžka, jejíž spodek do 2 sáhů výšky je kamenný, vršek dřevěný s dvěma nepatrnými zvonky. Větší zvonek nese jméno sv. Cyrila a Methoděje a byl r. 1854, kdy pukl, na útraty Cyrila Nappa, preláta králové kláštera ze St. Brna, přelit.

Pod kostelem byla krypta, je však zasypána.

II. Dějiny.

Pověst vypravuje, že na tom místě kázali sv. naši apoštolové Cyril a Methoděj a že na památku

jejich sem příchodu zbudován byl hned tehdy kostelíček, jenž pak byl v 15. století novým nahražen. Dějepisnými doklady se to zjistiti nedá. Kostel sv. Kateřiny však býval kdysi farním, tedy důležitějším středem okolních dědin. Také prý byl bohat a dle pověsti měl i velký les a sice ten, jenž od „Babylonu“ čili „biskupstva“ (biskupské hory) k „silnici Pražské“ (z Brna do Prahy) se prostírá až k Lipůvce, nyní však k arcibiskupskému lénu patří, jehož držitelem je statkář Blanský.

Roku 1581 dle poznámky Vranovského faráře Jiřího Sejnocha, přidělen byl se všemi osadníky k Vranovu, „protože neměli svého faráře a i hřbitova zbaveni byli a tedy neměli kam mrtvých pochovávat“ -- a zůstal s Vranovem spojen, až r. 1607 poslední katolický farář buď zemřel anebo pro nedostatek příjmů odejíti musil, zanechav farnost nekatolíkům. A tenkrátě jak Vranovský kostel sv. Barbory tak i kostel sv. Kateřiny podřízen faráři Blanskému, velmi horlivému Jiřímu Karlovi N., jak P. Frant. Talbert v knize „Aula Virginis“ str. 55. vypravuje. Od té doby zůstala dědina Kateřina i s kostelíkem při Blansku až do r. 1785, kdy po zrušení kláštera Paulánského a rozchodu řeholníků Vranovských, byla vrácena farnosti Vranovské.

Poutě k svaté Kateřině oživly v 17. století, čemuž nasvědčují jak záslibné obrazy z r. 1624 a 1665, o nichž jsme se už zmínili, tak také tenkrátě vystavěné oltáře (1683). R. 1690 shledán byl kostel při visitaci v dobrém stavu. — Později pustl; našli se však občas dobrodinci, kteří ho dali opravit. Tak, když výnosem gubernia ze dne 19.

ledna 1826 bylo rozhodnuto, že arcibiskup Olomoucký není patronem kostelíčka a tudíž není zavázán jej opatrovati, našel se ještě téhož roku dobrodinec, který jej dal celý obnoviti a jak farní protokol Vranovský dí, nechtěl býti ani jmenován. Také vesnice Kateřina a Šebrov proň všelico učinily.

Když pak později zase byl ve stavu zanedbaném, tak že střechou a klenutím voda do něho tekla a omítka s klenby a zdí opadávala, ujal se ho moravský konservator (zachovávatel) starožitných památek, kněz Bedřich hrabě Sylva-Taroucca, k jehož pobídce povolil r. 1853 biskup Brněnský, hrabě Schaaffgotsche, sbírku po diecézi. Vynesši 320 zl. 51 kr. k. m., rozmnožena byla dary: 50 zl. od knížete Salma, 400 zl. od hr. Sylva-Tarouccy a hotovostí kostela Vranovského 163 zl. 26 kr., začez během r. 1855 v původním slohu byl opraven, tak že na sv. Kateřinu, to jest 25. listopadu za přehojného účastenství věřících z míst okolních mohla v něm opět sloužena býti první mše sv. (od téhož hraběte Sylva-Tarouccy).

III. Pobožnosti.

Služby Boží konají se v něm dosud a sice (za nynějšího horlivého faráře) každou 4. až 5. neděli, každou neděli po výročních svátcích, pak na druhou neděli po Božím Těle, při čemž okrašlují Kateřinští oltáře a kostel uvnitř i vně (říkajíce, že slaví Božího Těla) a konečně o slavnosti sv. Kateřiny. Mimo to bývá mše sv. každý týden nebo každých čtrnáct dní v jeden všední den a také ve středu o křížových dnech.

Zvláštní průvody poutní nepřicházejí, leč že

některá procesí poutnická, jdouce na Vranov, se tam staví a pobožnost vykonají. Kdykoli se však oznámí, že budou slavné služby Boží, zvláště pak o 2. neděli po Božím Těle, na sv. Cyrila a Methoděje, na sv. Kateřinu, přichází přemnoho lidu z celého okolí, totiž z Blanska, Olešné, Olomoučan, Adamova, Babic, Lipůvky, Svinošic krom farníků Vranovských. — Dne 11. června 1739 byly od papeže Klementa XII. povoleny (na 7 let pouze) plnomocné odpustky pro věřící, kteří by, vyzpovídavše se a přijavše hodně Tělo Páně, v úterý svatodušní kostel sv. Kateřiny navštívili a tam se pomodlili za svornost knížat křesťanských, za vykořenění kacířstev a povýšení církve svaté.

* * *

Západně od sv. Kateřiny nad dědinou Lipůvkou stával až do císaře Josefa II. starožitný kostelíček sv. Klementa, který byl svěcen od sv. Cyrila a Methoděje. Kostelíček tím je zajímavější, že objeveno bylo u něho pohanské pohřebiště. (Časopis vl. muzej. spolku Olomouckého 1886 str. 28—30; zpráva Floriana Koudelky, městského zvěrolékaře a učitele na hosp. škole v Ivančicích).

106. Poutě do kaple sv. Barbory na „Modle“ u hradu Buchlova.*)

I. Kaple.

Severně od městyse Buchlovic vysoko se vypíná dvojtemenná hora, na jejíž jednom vrchu stojí hrad Buchlov, na druhém kaple sv. Barbory. Druhý

*) Doplnky poskytl Karel Kráčmar, farář Buchlovický, roku 1887.

ten vrch nazývá se Modlou snad od bůžka, který tu v pohanských dobách byl od našich předků ctěn. *)

Již před r. 1412 zdobila vrch kaple téže svaté panně a mučenici zasvěcená, o níž vedli spor klášter Velehradský a farář Buchlovický, Benedikt.

V nynější své podobě — totiž na způsob kříže, 10 sáhů široká a tolikéž vysoká, s pěknou bání a věžkou, třemi oltáři, z nichž jeden sv. Barboře, druhý P. Marii Brněnské (Sv.-Tomské), třetí zasvěcen jest sv. Antonínu, s kazatelnou vyvedenou ze dřeva černě leptaného a ozdobenou pěknými řezbami — vystavěl majitel Buchlova, Hanuš (Jan) Petřvaldský z Petřvaldu, roku 1672. **) Rod ten založil si před hlavním oltářem svou hrobku, vedle níž pochován byl také lidumil Leopold hr. Berthold.

Petřvaldský stavěl i klášter u kaple pro 6 ct. OO. Trinitářů a základy budovy klášterní lze dosud rozeznati. Avšak když generál řádu P. Josef, jenž schválně ze Španělska přišel místo prohlídnout, zemřel ve Střílkách, a na kopci nebylo vody ani na stavění ani na pití, a snad také pro jiné příčiny, s provedení úmyslu sešlo.

*) Viz I. dílu I. část str. 115—117.

**) Při opravě kaple r. 1886 nalezeny listiny, v nichž čteme: „Anno salutis humanae 1672 hoc templum in loco, ubi antiqua capella olim a dominis baronibus de Lomnic sanctae Virgini et Martyri Barbarae dicata stetit, illmus dom. Hanuš Peterswaldský de Peterswald, dominus in Buchlov, Žeravic, Střílek et feudo Moštěnic sacrae c. r. majestatis consiliarius, judiciorum provincialium assessor et circuli Hradištiensis capitaneus, ex fundamento propriis suis sumptibus adificari, nodum vero seu capitellum hoc ejusdem domina conjux illma domina Anna Maria Peterswaldská, nata comitissa de Serenyi suis expensis fieri et huc imponi curavit.

Kaple byla důkladně opravena od Zikmunda Karla Petřvaldského, pána na Buchlově a v Žeravicích a jeho manželky Krescencie, rozené hrab. Schrattenbachové „po roku 1742, v němžto (jak listina dí) Brandeburák na Moravě vše plenil a pálil“.

Hrobka stará — ve východní (a jižní části kaple) — nestačila v poslední době účelu svému a proto dal r. 1886 hrabě Zikmund Berchtold vytesati ve skále hrobku také v severní části. Při té příležitosti dal také kapli opravit.

II. Poutě a služby Boží.

Od dávných let, zcela jistě pak r. 1672, konány byly v kapli o slavnosti sv. Barbory a na druhou neděli po Velikonoci slavné služby Boží, kterým obcovali přemnozí poutníci, jichž počet značně vzrostl, když vymoženy byly z Říma roku 1650 plnomocné odpustky na 7 let. Během roku desetkrát Františkáni z Uher. Hradiště sloužili v kapli rekvie za zemřelé členy rodiny Petřvaldských.

Pobožnosti ty konány až do roku 1784, kdy k nejvyššímu rozkazu kaple zavřena, její kapitál 320 zl. v kostelní kase Buchlovické uložen; klenoty, mezi nimi koruna se sošky sv. Barbory, vráceny slečně Marii Eleonore Petřvaldské, majitelce Buchlova, jako rodinný poklad a tři kalichy s mešními rouchy rozděleny kostelům v Buchlovicích, Osvětimanech a Žeravicích. Od té doby zůstala kaple po delší dobu zavřena.

Kdy v ní služby Boží zase počaly, nelze udati. V novější době poutě za čteného úcastenství konají se na slavnost nejsvětější Trojice a

Nanebevzetí P. Marie, při nichž všichni dle papežského breve ze dne 2. dubna 1859, kteří ve stavu posvěcující milosti Boží velkým službám Božím na hoře přítomni jsou, a na úmysl církve sv. se pomodlí, plnomocných dosahují odpustků.

III. Pozoruhodné předměty vně kaple.

Na severní straně kaple stojí na štíhlém kamenném sloupě tři sáhy vysokém kamenná socha P. Marie s Ježíškem výtečně vytesaná.

Na jihu nacházejí se zříceniny domku, v němž bydlíval do roku 1784 povždy poustevník, terciář františkánský, obstaráváje služby u kaple za nepatrný deputát obilí a dříví. Poslední poustevník v kapli jest pochován.

107. Bývalá kaple sv. Barbory u Ousova.

Na blízkém pahorku u městyse Úsova (Aussee) v děkanství Mohelnickém byla buď od Karla knížete Liechtensteina v XVII. století, anebo již dříve, vystavěna kaple sv. Barboře zasvěcená a bohatě obdařena kostelním náčiním a mešními rouchy. Švédové však ji vydrancovali tak, že jí zůstaly jen 2 stříbrné kalichy, které byly zavčas uschovány. Okolo r. 1672 a později konány v ní třikráte do roka sl. služby Boží, k nimž se četní poutníci z okolí dostavovali.

Ještě r. 1770 v ní svěcen byl prapor jakéhosi pluku za velikého návalu lidstva a přítomnosti několika duchovních. Také u ní bydlil kdysi poustevník.

Okolo r. 1780 byla kaple od císaře Josefa II. zrušena a dnes po ní není ani stopy. Jediná památka zůstala: obraz sv. Barbory a Kateřiny, jeden a půl metru vysoký a metr široký, jenž visí v sakristii farního chrámu Úsovského a pochází z hlavního oltáře sbořené kaple. Představuje obě světice v nebeské slávě; mučidla u nich namalovaná označují jejich utrpení a smrt.*)

*) Dle zprávy faráře Úsovského, Jos. Thuna, z r. 1886.

108. Zapomenuté poutě k sv. Barboře na starém hřbitově Urbanovském.

Od roku 1659 stojí na starém hřbitově Urbanovském kaple sv. Barbory, která (dle Volného) pro odpustky od četných poutníků bývala navštěvována, zvláště ze sousedních Čech.

Dnes poutě ty už se nekonají, ba ani památky se po nich nezachovalo ni ve farním protokolu ni mezi lidem. V kapli bývá pouze o sv. Barboře, dovolí-li počasí, mše sv. sloužena. Věřící stojí vně na hřbitově, protože uvnitř sotva 20 lidí má místo (jak oznámil Al. Škarda, tamnější farář).

109. Poutě pro odpustky ku kostelíčku sv. Barbory

nyní už zrušenému ve Zlíně.

R. 1674 stál na předměstí Zlínském kostelíček zasvěcený sv. Barboře, o jednom oltáři, kde o té slavnosti konány bývaly služby Boží, od roku 1669 za návalu četných poutníků pro povolené odpustky.

110. Ochablé poutě k sv. Barboře v Ostrovačicích.*)

K farnímu kostelu v Ostrovačicích (Schwarzkirchen), který je pod patronátem benediktinského kláštera Rajhradského, přistavěl probošt Antonín Pirmus r. 1718 kapli s oltářem sv. Barbory a založil k ní bratrstvo téhož jména. Papež Klement XI. r. 1718 obdařil je hojnými odpustky.**)

*) Dodatky poskytl P. Marian Zbrožek, farní administrator tamnější r. 1887. — Ostrovačice leží podél císařské silnice 2 míle na západ od Brna.

**) Papežské breve z Říma ze dne 22. dubna 1718.

Bratrstvo nebylo obmezeno na některou živnost (na př. na horníky), nýbrž bylo přístupno věřícím všem obojího pohlaví. Odpustky dostalo plnomocné pro členy, když do něho vstupovali, když umírali a kdykoliv o sv. Barboře navštívili kapli její. Ve všech třech případech předepsáno přijetí svátostí pokání a oltářní, v třetím i obvyklé modlitby za svornost knížat křesťanských, vymýtní kacírství a povznešení církve sv. Odpustků neplnomocných 7 let a 7 quadragen nabyti mohli, přijavše dotčené svátosti a navštívivše kapli čtyrykrát v roce (což ordinariát biskupský určil na sv. Fabiána a Šebestiána, na bílou neděli, na sv. Annu a na první neděli v září); odpustků 60 dní, kdykoliv by byli přítomni mši sv. nebo jiné pobožnosti v kapli, účastnili se shromáždění bratrstva, chudé pohostili, nepřátele smířili, zesnulé ku hrobu doprovodili, průvodů církevně schválených se účastnili, nejsv. svátost k nemocným neb jinam vyprovázeli, či kdyby nemohli a znamení se k tomu dalo, aspoň Otčenáš a Zdrávas Maria se pomodlili, kdykoliv by 5 Otčenášů a Zdrávasů za zemřelé členy bratrstva nábožně odříkali, pobloudilého na cestu spásy přivedli, nevědomé zákonům Božím a čeho ku spasení třeba, naučili, anebo jakýkoliv jiný skutek zbožnosti a lásky vykonali. — Odpustky byly bratrstvu dány na věčné časy.

Mimo to měl kostel, jenž zasvěcen jest Narození sv. Jana Kř. a sv. Václavu, odpustky na výroční dny obou světců (od roku 1813) a oltář sv. Barbory (později) byl privilegovaným, to jest mše svaté na něm sloužené byly spojeny s odpustky.

Milosti ty byly mocným lákadlem věřících,

jednak aby navštěvovali chrám, jednak aby se dali zapisovati do bratrstva. Den sv. Barbory byl nade všechny ostatní slavně a okázale svěcen. Poutníci z celého okolí v průvodech se dostavovali, ku stolu Páně přistupovalo značné množství věřících.

To trvalo až do r. 1784, kdy bratrstvo bylo zrušeno. Průvody přestaly chodit. Ostrovačičtí však den sv. Barbory podnes slaví jako největší zasvěcený svátek. K „pouti“ — jméno zůstalo i když věc přestala — jednotlivci přespolní přicházejí, ponejvíce, kteří přízeň v místě mají. Poenitentů (kajicníků) bývá asi 50.

Pořádek služeb Božích je: Dne 3. prosince odpoledne sv. požehnání, pak zpověď. Dne 4. prosince aspoň dvě mše sv. ranní a pak kázání se slavnou „velkou“. Ostatky sv. Barbory dávají se líbati. Odpoledne zase sv. požehnání.

111. Zaniklé poutě

ke kapli sv. Maří Magdaleny v Jasenicích.

I.

Jasenice, malá ves, asi 330 katolických obyvatelů čítající, stojí uprostřed mezi Velkou Byteší, Náměští a Tasovem. Ve hluboké úžlabině, kterou protéká potok Jasinka, stojí kaple okrouhlá (Rotunda) zasvěcená sv. Maří Magdalence; po obou stranách žlebu stavení roztroušena jsou jako v dědinách pohorských. Do kaple, jež má asi sedm kroků průměru, po dvou stupních se sestupuje. V ní je oltář; kazatelna venku.

Kaple je prastará a lid má za to, že jest nejstarším stavením v celém okolí a že pochází z dob před příchodem sv. Cyrila a Methoděje na Moravu. Ve XIV. století (r. 1320)

prý už četná procesí k ní putovala z okolních osad, což trvalo až do r. 1780, kdy poutě zakázány.*)

II.

V Jasenicích ještě jedna stará památka se zachovala. Jest to kostel sv. Klementa, papeže a mučedníka, stojící na značném návrší východně nad dědinou uprostřed hřbitova. Tlusté zdi svědčí dosud o vysokém stáří jeho a z titulu sv. Klementa dá se souditi, že pochází až z časů Cyrilo-Methodějských. U toho kostela bývala fara, o níž r. 1354 první zmínka v listinách se činí. Jelikož první dva známí faráři tamnější byli šlechtici a třetí sekretářem biskupa Olomouckého (r. 1389), zdá se, že měla značné příjmy. V XV. století již byly příjmy zkráceny a když asi r. 1540 dostala se do rukou moravských bratří, schudla na dobro a po r. 1622 neměla skoro nic, tak že musila býti přifařena k Velké Meziříčí. Odtud služby Boží obstarávány a sice 1. na sv. Maří Magdalenu v její kapli, 2. na sv. Klementa a o pondělcích svátků Vánočních, Velikonočních a Svato-Dušních a ještě čtyrykráte do roka v kostele sv. Klementa. Od roku 1739 přiděleny jsou Jasenice k farnosti Jenešovské jako filiálka.**)

Jiný pomník starožitný v okolí je kříž Cyrilo-Methodějský, který stojí na cestě k Jasenicím mezi Byteší a Jestřabím.***)

K Jenešovu náleží také filiální kostel sv. Martina v Kralicích, kde bývala proslulá tiskárna moravských bratří počínaje od r. 1578 Amos Komenský ji s sebou po bitvě na Bílé Hoře vzal do Polska, do města Lešna, kdež roku 1655 jest Švédy zničena.

*) Dle zprávy faráře Jenešovského, Jiřího Mlejníka, z r. 1886.

**) A. Boček: Reisebericht 1845 v zemském archivu.

***) Jan Tiray: Dějiny města Velké Byteše I. díl str. 33. — O významu křížů podobných viz níže poznámku při „Konici“.

DODATKY.

Ku statí: „Velehrad, kolébka sv. víry mezi Slovany“.

1. Na straně 92. části I. tohoto spisu, kde se vypravuje o opravě chrámu Velehradského k roku 1885., nebyla uvedena jména tří mužů, která úzce jsou spojena s obnovou svatyně té. Jsou to Ant. C. Stojan, nyní exposita ve Svěbohově a dor. J. Schneider, nyní farář v Křížanovicích, bývalí kaplani Příborští, kteří s obětavostí a námahou neocenitelnou provedli loterii na obnovu chrámu P. povolenou a tím hlavně způsobem Velehradu opatřili ohromnou summu asi 50.000 zl. Bez nich snad podnes svatyně byla by čekala na dobrodince a nestkvěla by se v rouše tak slavnostním. Opravy pak provedl kníže-arcibiskupský inženýr Gustav Meretta, jenž s nevšední odbornou znalostí a obezřetností vše provedl téměř za poloviční cenu, třeba že vydalo se přes 70.000 zl.; Meretta zemřel 4. srpna roku 1888.

2. Zpráva o založení apoštolátu sv. Cyrila a Methoděje.

Již od několika let, hlavně od první a druhé pouti Římské r. 1877 a 1881 a po vydané přepamátané encyklice „Grande munus“, pojata myšlénka, aby založena byla pro

nás duchovní jednota, aby se zařídil totiž apoštolát sv. Cyrila a Methoděje, po způsobu spolku Lyonského na rozšiřování víry a spolku sv. Bonifáce pro Německo. Snahou a tužbou jesti po přání sv. Otce Lva XIII. a předchůdců jeho slavné paměti, všemožně přispívati ku kýžené unii bratří našich. Za tou příčinou konány různé porady. Jubilejní rok svato-Methodějský 1885. se všemi slavnostmi, hlavně Velehradskými, mocně dojímal a především v nitru vzbuzoval a podněcoval přání, aby se sjednotila všechna čeleď Cyrilo-Methodějská kolem Petrovy skály. Téhož přepamátného roku konána opět porada na posv. Velehradě o apoštolátě sv. Cyrila a Methoděje, kteréžto se účastnili mezi jinými vel. a důst. páni: Kittrich B., farář Domanínský, Fr. Koželuha, prof. v Prostějově, Krátký, kaplan Těšetický, Krejčík, prof. v Kroměříži, Ohnheiser, farář Slavičinský, Snopek, kaplan Velehradský, Antonín C. Stojan, kaplan Příborský, Dr. J. Schneider, farář Křižanovický, Thun, farář Úsovský, J. Vykydal, děkan Velehradský, Vymazal, kaplan Jalubský, J. Vychodil, kaplan Velehradský a jiní. Dílo tak předůležité vyžaduje mnoho — mnoho milosti a proto ve významné a přepamátné oktávě svátku sv. Cyrila a Methoděje r. 1885 použito přítomnosti Jeho Eminence nejdůst. p. kardinála Olomouckého, Bed. lanthraběte z Fürstenbergů na Velehradě a přednešena mu prosba od deputace pozůstávající z p. t. pánů: Generálního vikáře Emanuele braběte Pöttinga; kanovníka Olomouckého rytíře z Holle; probošta Kroměřížského Adama hr. Potulického; P. Cibulky z T. v Praze; J. Vykydala, děkana Velehradského; A. C. Stojana, kaplana Příborského a J. Krátkého, kaplana Těšetického aby na posv. Velehradě ve významné oktávě Cyrilo-Methodějské k apoštolátu sv. Cyrila a Methoděje své požehnání udělití ráčil. Této prosbě ihned ústně i písemně vyhověno.*)

Vypracovány prozatímné stanovy, z nichž jen vyjímáme, že účelem „apoštolátu ss. Cyrila a Metho-

*) Deputace když vcházela k J. Eminenci, potkala deputaci Francouzů z Paříže, poutníků Velehradských, kteréžto, když zvěděla oč se jedná, ihned na apoštolát sv. Cyrila a Methoděje příspěvek věnovala.

děje pod ochranou bl. Panny Marie“ bude, modlitbou a hmotnými prostředky podporovati zájmy katolické u Slovanův. Vše další teprve dle předpisů církevních a státních uspořádáno býti musí, načež teprve v život uveden bude apoštolát.

Slavením tisíciletého jubilea sv.-Methodějského vzdávali jsme díky vroucí našim sv. otcům Cyrilu a Methoději za dar všech darů nejvýbornější, za dar sv. víry Kristovy, kterou s nevýslovnou prací a oběťmi k nám přinesli, u nás pěstovali a zakořenili; s křížem přinesli nám první knihu; tím položili základ ku vzdělanosti, k ušlechtní mravů, k pozemskému blahobytu a ukázali cestu ku blaženosti věčné. — Vzdávali jsme díky srdcem i ústy při pobožnostech a poutích hlavně na posv. Velehradě. Není však dokonalý vděk, který se obmezuje pouhými city, slovy a poutěmi, dokonalý vděk požaduje skutky a oběti. Že národ náš schopen skutky a oběťmi prokazovati vděk sv. Cyrilu a Methoději, toho jsou veřejným důkazem Velehradské podniky. Přinesli jsme oběť časovou: ta ale nestačí, jest třeba stálé obětavosti uspořádané, aby byla zachována, obživována a rozšiřována sv. víra katolická a apoštolská, kterouž sv. Cyril a Methoděj u nás upevnili. Pročež, čtenáři milý, až zvíš, že apoštolát sv. Cyrila a Methoděje již v život uveden, neváhej k němu ihned přistoupiti a zároveň i jiné vyhládnouti k dílu Bohu milému a předůležitému!

Zdař Bůh na přímluvu Matky Boží a sv. Cyrila a Methoděje!

Ještě některá poutní místa zasvěcená nejsv. Trojici anebo některé ze Tří Božských osob.

Jsme tomu povděční, že končiti můžeme něněkolika ještě poutními místy, která zasvěcena jsou nejsv. Trojici a na něž jsme ~~po~~ vydání prvního svazku díla tohoto byli upozorněni. Můžeme tak — jak jsme jmenem nejsv. Trojice počali, tímž jmenem končiti.

2a. Kaple nejsvětější Trojice nad dědinou Švařcem.*)

V rokli na malém návrší nad dědinou Švařcem u Štěpánova skytá malebný pohled kaple zasvěcená nejsv. Trojici. Je vystavena z pevného zdiva a má věžku a jeden oltář. R. 1857 byla na útraty Vladimíra hrab. Mitrovského, který také její patronát převzal, nová mešní roucha daroval a k ní fundaci založil na čtyry mše sv. ročně, zcela obnovena a dne 7. června téhož roku posvěcena.

Byla bezpochyby od horníků v té krajině stříbro dobývajících vystavěna — v šedé dávnověkosti. Již r. 1238 připomínají se stříbrné doly u nedalekého bývalého hradu Zubrštejnu. R. 1596 byla u ní fara. Od XVII. století však uvádí se stále jako filiálka Štěpánovské fary.

Nejen o sv. Trojici nýbrž i jindy, ve zvláštních potřebách putují k ní lidé z okolních i dalekých míst, i z Čech; o sv. Trojici arci nejvíce průvodů se dostavuje.

*) Na toto poutní místo upozornil Štěpánovský farář Adolf Linkenheld r. 1887.

2b. Zaniklé poutě k nejsv. Trojici v Kroměříži vykonávané k nabytí odpustkův.

Na hřbitově „starém“ v Kroměříži již r. 1573 měšťané ke cti a chvále nejsv. Trojice vystavěli kapli a Cyprian Korecký obdařil ji ročním důchodem 30 zl. moravských, který koupil od Olomouckého biskupa Jana v Modřicích a Šlapanicích za 500 zl.

Když pak r. 1606 založil kardinal František z Dietrichsteinů v Kroměříži klášter Františkánů, ponechána jim byla blízká ona kaple ku konání služeb Božích. Brzy stala se o slavnosti nejsv. Trojice cílem četných poutníků, neboť pro ten den vymohl kardinal z Říma r. 1614 plnomocné odpustky. Počet ročních komunikantů obnášel až 12.000.

R. 1785 klášter byl zrušen a poutě do kaple přestaly.

2c. Poutě pro odpustky konávané do kostela nejsv. Trojice v Běhařovicích u Jevišovic.

Původně měli Běhařovičtí farní kostel zasvěcený sv. Václavu v místě samém. Již ve 14. století byl farním. r. 1577 shořel docela a ač sbírky naň byly po Moravě konány, nebyl už úplně dostaven. Okolo r. 1226 shořel zase i s celým městysem a byl později od Švédů vyloupen. Majitel panství dal jej z desátků farních znovu upravit, tak že až do roku 1656 v něm farní služby Boží byly konány. R. 1802 byl sbořen.

Mezi tím však už do r. 1596 vystavěl komoří arcivojvody Matyáše a od r. 1590 majitel panství Tavíkovického (Taikowitz), Jiří Kristian Teufel, svobodný pán z Gundersbachu, pro své četné nekatolické souvěrce nynější farní chrám nejsv. Trojice způsobem tak vkusným a s takovým nákladem, že se mu, jak ještě r. 1671 v děkanské matrice Jaroměřické je poznamenáno, žádný kostel rozsáhlého tehdy děkanství po bok nemohl postaviti. Stojí za městysem na návrší, odkud je rozkošná vyhlídka po širém okolí, zejména na východ a jih a až prý do Vídně (na Štěpánskou věž).

Budova slohu gotického, poněkud už zvrhlého, má tři oltáře, postranní sv. Jana Nepomuckého a bol. Panny Marie. Okrasy na zadní zdi na omítce malované, obrazy postranních oltářů a sv. Petra a Pavla na stěně visící pocházejí z mistrovské ruky Znojenského malíře Jos. Winterhaltera (1792); jakož i na zadní straně obrazu hlavního oltáře vymalovaná „cizoložnice před Spasitelem ve chrámě“ a „milosrdný Samaritán“ jej mají za původce.

Od roku 1656 kostel ten stal se farním. O slavnosti nejsv. Trojice přicházivali tam mnozí poutníci. Roku 1775 vymoženy pro tu slavnost a pro svátek Narození P. Marie plnomocné odpustky, o které však každý sedmý rok znova musilo býti žádáno.

Poutě přestaly. Dřív právy R. Cvrčka, faráře nynějšího, poslední průvod dostavil se roku 1885 o nejsvětější Trojici z Boskovštýna.

2d. Kaple nejsv. Trojice u farního kostela v Konici.

I.

O Konici v listinách činí se zmínka teprv r. 1200, bude však původu mnohem staršího. Vedlať tudy obchodní stezka (cesta) z Olomouce do Čech již v dobách pradávných. Brala se od Olomouce přímou čarou přes Těšetice a Loučany po rovině až do Náměště, kterážto osada již na konci Hané pod horami stojí; odtud údolím potoku Sumice k Laškovu, jsouc tu střežena hradem Náměšťským (místo, kde ten hrad stával, nyní „u lípy“ sluje), a hradiskem Laškovským; dále přes Přemyslovice kolem „Stražiska“, někdejší to stráže, po potoce Jasence do Konice. Z Konice vinula se dále přes Skřipov, nynější tak zvanou „starou cestou“ kolem hradu Úsobrna „na Duráně“ (tak se dnes jmenuje

onen kopec) do údolí Úsobrněnky a tím údolím do Jaroměřic (poutního místa s horou Kalvarií), kde ještě ve 12. století byla pomezí česko-moravská celnice. Odtud rozkládaly se pomezí lesy, jimiž vedla cesta ke Svitavám a překročivši hranice u Rausenšteinu (Ostrého Kamene), k Litomyšli.

Cesta ta nejenom svým stářím je zajímavou, nýbrž také tím, že posvěcena je šlepějími sv. Cyrila a Methoděje. Jestliť na ní několik památek Cyrilo-Methodějských. Tak podnes stojí u Rausenšteinu stará kaple sv. Cyrila a Methoděje, ve Svitavách ještě v minulém století při pátém domě níže kostela hlavního bývalo na sv. Cyrila a Methoděje dle starobylého zvyku rozsvěcováno, protože tam sv. Cyril kázal na cestě do Čech, ve Svitavách, v Horní Hynčíně, v Jaroměřicích, u Krakovce (směrem k Laškovu) a u Náměště nalezají se „kříže Cyrilo-Methodějské“.*)

Kříže tak zvané jsou po pravidle nízké, nepatrné a neúhledné; výška jejich nad zemí páčí se asi na jeden metr; délka všech čtyř ramen jest skoro stejná; tloušťka málo menší, než šířka ramen, což pomníkům těm dodává rázu balvanovitého; povrch je nerovný, hrubě tesaný a zvětralý; látka jejich je obyčejně pískovec. Ku mnohým takovým křížům pojí se ústní podání, že v těch místech kázali sv. Cyril a Methoděj. Ústnímu podání můžeme v takých případech dáti za pravdu. K některým však křížům nic podobného se nevypravuje a tehdy můžeme kříže považovati prostě za pomníky z dob, do nichž u nás slovanská

*) Z pravěku Olomoucka. V. Houdek v č. 2. Časopisu muzejního spolku Olomouckého.

liturgie (bohoslužba) od sv. Cyrila a Methoděje zavedená se zachovala. Jest totiž zjištěno, že ve všech slovanských krajinách, kde církev východní a liturgie slovanská trvají, dosud nejinaké kříže kamenné i dřevěné se sázejí než kříže masivní (tlusté), nízké téže podoby, jako naše zbylé Cyrilo-methodějské a rozumí se samo sebou, že dokud liturgie slovanská se u nás zachovala, užíváno bylo u nás křížů nízkých, tak jako zcela přirozeně později zase v našich vlastech zavládl vysoký kříž latinský, když tu latinská liturgie nastoupila na místo dřívější slovanské. — Na kříže ty upozornil po Tkaném, profesoru Olomouckém (r. 1835) hlavně Jan Havelka, též profesor Olomoucký († 1886). Zjištěny byly na Moravě mimo již uvedené po jednom: u Loštic, v Lukavici na Zábřežsku, v Hrubé Senici a v Seničce u Olomouce, v Ohnicích, u Slatěnic (Hrubých), u Příkaz, u Slavonína, u Nedvězí, u Hodolan, u Úsova, v Křelově u Olomouce, mezi Javořím a Krchlebami u Mírova, v Doubravě při cestě od Nov. Mlýna ke Králové, mezi Vranovou a Hraničkami nedaleko Bouzova, ve Střelcích u Unčova, v Dubicku; v Trnávce u Příbora, ve Hvozdné na Vyzovicku, u Jasenic nedaleko Velké Byteše; v Čechách ve Stebně u studánky, v níž sv. Cyril a Methoděj křtili, a Malměřicích; v Sasích jeden mezi Měroticemi a Menzdorfem. Úmrtím Havelky bohužel bádání v tom směru poněkud utuchlo.*)

*) O křížích Cyr.-Meth. viz: Sborník Velehradský roč. I. 1880. J. Havelka: „O některých památkách Cyr.-meth.“; ročník II. 1881. Jos. Souhrada, farář v Petrohradě na Žatecku: „Památky cir.-meth. v Čechách západních“; Hynek

II.

Seznavše tak cestu, po níž sv. naši věrověstové za svým úřadem apoštolským kráčeli, věnujme pozornost kapli nejsv. Trojice u farního kostela Konického stávající. Zbudování její nesouvisí nikterak se sv. Cyrilem a Methodějem, nýbrž jest svědkem zbožnosti c. k. plukovníka Jana Jiř. z Hoffmannů, který ji r. 1688—1690 svým nákladem vystavěti dal. U kaple založeno bratrstvo nejsv. Trojice, k němuž v minulém století velmi mnoho členů patřilo z blízka i z daleka. Stará kniha, do které členové byli zapisováni, v posledních letech (asi r. 1882) se ztratila a tak nelze nám o nich bližších zpráv podati. Arcibratrstvo bylo od císaře Josefa II. zrušeno.

O svátku nejsvětější Trojice pořádávalo velkou slavnost, i dostavovaly se k ní průvody četné. Dotsud koná se velká pouť a byť už ochabovala, přece ještě proceství přicházejí, mezi jinými každoročně i ze vzdálených Jedovnic.

Oltář nejsv. Trojice je privilegovaný.*)

Krch: „Ještě něco o křížích ve Stebně a Malměřicích“; a „Kříže cyr.-meth.“; ročník III. i IV. 1882—3 J. Havelka: „O některých památkách cyr.-meth.“ a „Na obranu křížů cyr.-meth.“ — Časopis muz. spolku Olomouckého č. 1. J. Havelka: O křížích cyr.-meth.“; č. 7. „Kříže cyrilské a památky jim příbuzné“, a jinde.

*) Fr. Svoboda, adm. v Písařově a K. Ptáček, farář v Konici zprávu o tom podali r. 1887.

6a. Kostel Božího Těla u Bludova.*)

Na lesní mýtině, na hoře něco přes $\frac{1}{2}$ hod. ke straně severozápadní od obce Bludova vzdálené, stojí prostranný, 25·20 m. dlouhý a 11·60 m. široký filiální kostel, v ústech lidu vůbec „kostelíček Božího Těla“ zvaný. Původ jeho je prastarý. O vzniku vypravuje pověst: Dokud ještě Hrabenov, stojící pod horou, na níž kostelíček vystavěn jest, k farnosti Bludovské náležel (vyfařen 1786), byla prý v čase velikonočním jedna selka z Hrabenova v Bludově u sv. přijímání. Avšak podané sv. hostie nepozřela, nýbrž do modlitební knížky uschovala, chtějí ji z trestuhodné pověrčivosti do úlu mezi včely dáti, aby více medu nanosily. Z Bludova bylo jí lesem jíti domů. Přemožena spánkem ulehla na vrchu lesem porostlém; knížka vypadla jí z rukou a z 1. sv. hostie. Roj divokých včel zanesl ji do dutého stromu a vystavěl kolem ní monstranci z vosku. Když na to věřící přišli, zbudovali na místě, kde dutý strom stál, kostelík a nazvali ho velmi případně „Zjevení se Božího Těla“. Nynější hlavní oltář stojí prý na místě, kde dutý strom se nalezal. K jeho obsluze usadil se u něho postevník. Takových poustevníků, bratří třetího řádu sv. Františka, jmenují staré listiny tré. Aby poustevník měl z čeho žíti, vykázal mu Josef Ludvík, hrabě ze Žerotína, listinou danou na V. Losíně dne 3. dubna 1738, slušný roční deputát ze statku Bludovského.

Jisto jest, že již roku 1553 kostel stál, neb k tomu roku v pŕuhonech Olom. (XLIV. f. 56)

*) Zaslal Frant. Ermis, farář Bludovský r. 1887.

uvádí se „les a háj u Božího Těla“ a cesta od Šumberka nad kostel „Božího Těla“. O téže svatyni mluví listina, vydaná od Bedřicha staršího ze Žerotína dne 26. prosince r. 1567, kterouž na prosbu „svých věrných a milých poddaných obce Bludova“ stanoví hranice či mezníky mezi grunty soukromníků, obecninami a svým majetkem, kdež mezi jiným dí, že hranice dílů Bludovských „jdou až na trávník ku kostelíku a od kostelíka po cestu, kteráž jde k Šumberku“.

Možná, že již tehdy, jistě však v 17. století a později byl poutním místem silně navštěvovaným. Svědky řečeného jsou staré listiny dosud zachovalé. Tak farář Bludovský, Kašpar Šťastný, který roku 1689 r. a faru Bludovskou dosazen byl, ve spisu ze dne 18. prosince 1690, v němž důchody faráře vypočítává, takto píše: „Parochia Blaudensis habet . . . capellam lapideam cum duobus altaribus in monte prope Blaudam sub Tit. SSmi Corporis Christi non consecratam . . . qua die (i. e. sic festo SSi Corporis Christi) ibidem magna devotio erga Venerabile Sacramentum cum indulgentiis jam a pluribus annis durat, numerusque poenitentium hac die se extendit ad 600 personas“.*)

Odpustky plnomocné i neplnomocné, kterými dle slov svrchu uvedeného hodnověrného svědka kostel Božího Těla obdařen byl, papež Klement XI. apoštolským brevem ze dne 20. srpna r. 1706 všem

*) To jest: Farnost Bludovská má kapli kamennou se 2 oltáři na kopci u Bludova pod titulem nejsv. Božího Těla, nekonsekrovanou, na kterýžto den (t. j. o Božím Těle) tam velká pobožnost k nejsv. Svátosti s odpustky již po více let trvá, a počet kajcníků na ten den dosahuje 600 osob

poutníkům za podmínek obyčejných znovu udělil. Tu již není divu, že četní zástupové zbožných poutníků každoročně sem docházely. Táhlyť je posvátnost místa a duchovní milosti.

Jako všude jinde, tak i sem neblahá a církvi nepřátelská doba císaře Josefa II. zasáhla. Poutě zakázány a kostel Božího Těla zavřen, úkony bohoslužebné v něm konány býti nesměly. Bohatý inventář rouch a předmětů kostelních na rozkaz vlády rozdán mezi nově zařízené lokalie. Obraz s hlavního oltáře dostal se do Ochrozima, zvon do Rejchartic (Reigersdorf) u Šumberka. Na ten čas dosti značné peněžité jmění kostela B. T. převzal náboženský fond. Svatyně, všelike okrasy zbavená, měla býti veřejnou dražbou prodána a vydražitelem sbořena. Z rozkazu krajského úřadu v Unčově rozhlášeno bubnem po všech okolních vesnicích a městech, že kostel Božího Těla v Bludově bude prodán. Leč ani k první, ani k druhé dražbě žádný kupuchtivý se nedostavil. Teprv při třetí dražbě r. 1787, když odhadní cena velmi byla snížena, dostal se kostel Božího Těla jistému občanu Bludovskému za (nepatrnou částku 50 zlatých! Tak nakládáno za oné smutné doby s kostely a předměty nádhernými, které vroucí zbožnost předků zbudovala.

Nový majitel však kostel Božího Těla nestrhl aniž kupní obnos 50 zlatých zaplatil. Několik dobrodinců, učinivše mezi sebou sbírku, oněch 50 zlatých zaplatili. Však ani ti kostela nebořili. Tu svatyně. nejsouc opravována, nepohodám časovým — zvláště silným severním větrům, jimž jest vystavena, vzdorovati dlouho nedovedla — a pustla.

Klenutí v lodi chrámové, deštěm promoklé, spadlo, jen klenba nad místem, kde býval hlavní oltář, zůstala zhoubou nedotknuta. Pasákům sloužila spustošená svatyně za vhodný útulek proti dešti a mrazivým větrům. A přece zbožný lid sem putoval a na rozvalinách posvátného místa se modlíval.

Tak minulo dlouhých 50 let od doby, co kostel Božího Těla zkáze vydán.

Bludovští nemohli zapomenouti na svůj milený „kostelíček“. I ohlíželi se r. 1835 kterak by ho znovu obnovili a bývalému účelu vrátili. Vědouce pak, že by sami málo pořídili, poprosili tehdejší svour vrchnost Bludovskou, zbožného hrab. Josefa ze Žerotína, aby sám dovolení k obnově kostela u vlády vymohl. Jest nám doznati, že i jemu přes všemožné úsilí teprv po mnohých opětovaných prosbách podařilo se zemskou vládu k tomu nakloniti, aby povolení dala ke stavbě kostela aspoň pod výminkou, bude-li totiž dostatečný stavební fond zjednán a závazek od občanů Bludovských převzat, že pro všechny časy budoucí v dobrém stavu ho držeti budou. Všem podmínkám těmto učiněno za dost.

Milo srdci čísti zprávy, kterak domácí i přespolní, obec zdejší i obce vůkolní sebe na vzájem horlivostí předstihovaly, aby kostel Božího Těla opět z rumů povstal. Zámožnější přispěli penězi, sedláci potahem, chudí prací rukou svých. Byl to závod věru šlechetný; a tak spojenými silami obce Bludovské a všech obcí okolních podařilo se, že r. 1836 obnova kostela Božího Těla k veliké radosti všech dokonána byla. Dne 20. května 1837

kostel od děk. Šumberského Wachlera posvěcen. A od té doby jest svatyně místem, kamž ročně tisíce zbožných poutníků se ubírají, aby nejsvětější tajemství lásky: nejsvětější Svátost uctili. Služby Boží konají se tam jen v neděli po Božím Těle. Je-li příhodné počasí, bývá u kostela ten den až 3—4 tisíce poutníků z míst po výtce okolních. Však i každou neděli a každý svátek v měsících jarních a letních dosti poutníků v průvodech četných tam najdeš.

Ač velebná Svátost se tam nechová, vykonávají poutníci obyčejně pobožnost k Nejsvětější Svátosti a pak křížové cesty. Tyto jsou tam dvě. Jedna venku kolem kostela a druhá v kostele.

Opravy k I. části dílu I.

Na str. 36, v řádku 9 zdola vynech „a železo“. — Na str. 52, 59, 61, 218 jsou ze zlomků Monseových pochybné zprávy o svěcení kostela sv. Petra a Pavla v Brně, a o pláči Břetislavovu. — Na str. 164 v řádku 6 zdola čti „r. 1241“. — Na str. 177 po slovech „zahradou Gethseman-skou“ přidej „a je nápodobenou jeskyní krápníkovou“. — Str. 180. Ku „Kotouči u Štramberku“ upozorňujeme na tyto další prameny novější, pocházející od profesora na realce v Novém Jičíně, K. J. Mašky, který horu Kotouč a její jeskyně prozkoumal: 1. Der diluviale Mensch in Mähren 1886 (z programu realky N.-Jičínské) str. 109. 2. V Časopise muzejního spolku Olomouckého r. 1884 „Pravěké nálezy ve Štramberku“. Část I. Jeskyně „Šipka“; roku 1886 Část II. Jeskyně „Čertova díra“. A dodáváme zprávu, že roku 1883, kdy byl kříž na kopci bleskem sražen, pořízen sbírkami nový a roku 1884 dne 22. června za ohromného účastenství celého kraje posvěcen.

Chyby tiskové čtenář laskavě promine.

Konec dílu I. čili části dějepisné a popisné.